

# UČITELJSKI TOVARIŠ

## Glasilo jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

**Uredništvo Učiteljskega Tovariša**  
v Ljubljani, Frančiškanska ul. 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsako sredo pop.  
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.  
Vse leto velja . . . 30.— K  
pol leta . . . . . 15.— „  
četrt leta . . . . . 7-50 „  
posamezna številka po 60 vin.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 60 vin za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštnine še 45 K.

Telefon uredništva  
št. 312.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 90 vin.  
„ „ „ dvakrat . . . 80 „  
„ „ „ trikrat . . . 50 „  
za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 40 vin.  
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, t.j. vse administrativne stvari, je pošiljati samo na naslov:

**Upravništvo Učiteljsk. Tovariša**  
v Ljubljani, Mestni trg št. 17/III.

Poštni čekovni urad št. 11.197.

Reklamacije so proste poštnine.

# 60

E. GANGL:

## Uvod v novo poglavje.

Isti čas, ko je Andrej Praprotnik ustanavljal „Učit. Tovariša“, je bilo le skromno število onih, ki so se zvesto in vdano zbirali ob njem. Časi so bili težki. Materialno je bilo učiteljstvo potisnjeno na stopnjo popolne odvisnosti, moralno ni imelo nikjer zaslombe. Usoda sama mu je zbudila vero v lastno moč. Praprotnik zasluži, da ga zgodovina naših bojev in naporov stalno imenuje na prvem mestu: dal nam je zgled stanovsko zavednega delavca, ki je dajal pravec svoji bližnji okolici, ki je kazal pot nam — dedičem svoje zapuščine — in ki kaže smer naši mlajši generaciji, samozavestno stopajoči na naša mesta.

1860

Eno in edino sredstvo je veljalo v preteklosti, velja v sedanosti in ostane v veljavi v bodočnosti: delo!

Danes, ko praznuje naš list svojo šestdesetletno rojstno slavo, je narastel krog njegovih sotrudnikov in odjemalcev tako, da so ob našem glasilu zbrani domalega vsi, ki jim je samostojnost in neodvisnost stanu ideal in ki so prešinjeni z resnim stremljenjem, da se čimprej zlije vse učiteljstvo naše države v enotno in veliko celoto.

Med začetkom in današnjim dnem — koliko truda! Naj ne ponavljam tega, kar je v današnjem listu dovolj jasno in izčrpno opisano! Poudariti pa je treba dejstvo, da je v „Učiteljskem Tovarišu“ nagromadenega toliko duševnega dela, kolikor ga ne more pokazati noben drugi stan in kolikor bi ga ne proizvedel niti naš stan, ako bi ga tudi v najbridkejših časih in v najobupnejših razmerah ne vznášala vzornost umevanja poklicnih nalog, ki interese nraavnih moči naroda postavljajo pred lastne dobrine!

Uspehi tega dela bi bili brez dvoma večji in bogatejši, ako bi v ustvarjajoče moči slovenskega

učiteljstva malone brez prestanka ne treskale strele političkih strasti in strankarskih namenov. Nikomur, ki je med Slovenci javno deloval, ne moremo oporekati, da bi ne spoznaval in ne uvideval važnosti šolstva in našega stanu. Saj je vendar šola ogenj, ki iz sirove prirode oblikuje umetniška dela, in učiteljski stan je tisti kovač v narodni prislovcu, ki kuje srečo svojemu narodu. Napaka pa je bila, da so smatrali srečo naroda za istovetno s srečo stranke ter so torej s tega stališča pravilno sklepali, da mora učiteljstvo služiti stranki, ako hoče služiti narodu. In ravno tako naj se šola poniža na uslužno mesto odvisnosti in zunanjih vplivov, ako hoče biti deležna milosti in pospeševanja vladajočih krogov.

Zato vidite, da se nismo v vseh dolgih letih v listu izogibali nobenemu vprašanju, ki je dvigalo valove bojev v naši javnosti, temveč smo si ogledali vsak pojav in ga ocenili s svojega stanovskega vidika, neprestano poudarjajoč, da je treba neodvisnosti, samostojnosti in stanovske edinosti nam samim, ako hočemo z lastno močjo svoj stan potegniti iz nestanovskih viharjev in v polni meri koristiti narodu kot celoti in sebi kot učiteljstvu svojega naroda. Bili smo skoro neprestano v defenzivi. Razume se, da je mnogokrat dobivala naša odporna sila oblike strasne vneme, ki jo opravičuje bridko žaljena osebna in stanovska čast. Tudi nas niso prijemale z rokavicami!

Čim jasnejše smo kazali na svoje stanovske naloge, ki so zapisane v zakonu, a ki so še iskrenejše in globlje začrtane v stanovski naši zavednosti, tem jačje so nasprotne in nasprotujoče stranke in struje zabijale v naše telo zagozdo razdora in razcepljenosti, si prisvajale oblast nad nami, izrabljale sramotno gmotno stanje stanu in z morečo silo pritiskale na nas. Najprej doba nemškutarstva ter potem doba strankarskih bojev imata na vesti premnogo nezvestobo v narodnem in stanovskem oziru v vrstah slovenskega učiteljstva! Sila razmer

1920

je zlomila že mnogoteri značaj, ki je moral po zapovedi samoohrane ukloniti svoj ponos v boju za obstanek. Ne zaničujemo in ne preziramo sirotnikov, saj vemo, da je med težkim najtežje — življenje! Toda razmere in tisti, ki so jih ustvarili in v njih paševali, so vredne obsodbe! Moč nasilnikov je vedno slonela na krivici in grobovih, zato je vselej trajala le toliko časa, dokler se ni resnica in pravica neoskrunjeno zopet dvignila na svoj zmagoviti pohod!

Priznajmo odkritosrčno: ni nemoralnega sredstva od podkupovanja do denunciacije, ki bi ga politikujoča javnost ne uporabila, da nas ugonobi. Resnica pa je, da našega stanu ni uničila doslej nobena sila in ga tudi v bodočnosti ne bo, ker Jugoslavija brez popolnoma samostojnega, moralno in materialno neodvisnega ter stanovsko zavednega in enotno organiziranega učiteljstva ne more živeti in še manj napredovati! Tega se moramo vedno zavedati!

Ne kažemo na nikogar in ne izzivamo rekrimiacij: kar je bilo, vse bodi pozabljeno in odpuščeno! A eno je treba naglasiti!

V sili in potrebi ni „Učiteljski Tovariš“ poznal niti strank niti strankarja, ampak je branil vsakega posameznika iz našega stanu, kadarkoli je pri njem iskal pomoči, ali kadar so ga hoteli nestvarni in sovražni vplivi in pojavi oškodovati na njegovih stanovskih in državljskih pravicah in svoboščinah. Vseh šestdeset let — kakor en sam dan boja pod praporom resnice in pravice! In kdor je sam aktivno deloval v najljutejših časih pri tem živahnem kresanju misli in nazorov sredi borbe za čast in veljavo osebe in celote, ta mora priznati, da ni laži v tej trditvi!

In če smo vedno naglašali pravice, nismo zamenjali dolžnosti. Pravica je posledica dolžnosti, a dolžnost je sad pravice. Obe pa sta, prav umevani in izvrševani, bistveni in sestavni del stanovske in državljske svobode. Ne priznavamo nikakih privilegijev in izjemnih stališč, temveč hočemo, da vse dobrine, ki jih proizvaja naš stan in z njim združena šola, enakomerno uživa ves narod, kakor je od nekdanj zahteva našega stanu, da bodi on — kakor vsak drugi stan — deležen v neskraven meri vseh dobrin, ki izvirajo iz naroda in države. Demokrati smo! Iz naroda, zanj in zaradi njega! Za domovino! Za Jugoslavijo! Enakopravni med enakopravnimi!

Korist naroda, moč in veličina domovine — to je naša prva in najvišja službena inštanca! Prvi zakon in edina prisega! Ta nas druži vse, ki hočemo biti učitelji svojemu narodu! Vse drugo je postransko in zasebno! In nikoli ne bo čuti resnega in uvaževanja vrednega glasu iz jasne zavesti v težki šoli življenjskih in stanovskih borb izkušane učitelja, da bi bili nestanovski interesi zanj mero-dajnejši, nego pa so naše skupne težnje: Zase vse in v neskraven meri, kar mi gre na temelju zakonjenih in izvrševanih mojih pravic in dolžnosti; za domovino pa to, kar vzmorem in imam najlepšega in najboljšega v svojih nraavnih in stvarnih silah!

Življenje nas je pahnilo v šolo socialnih disciplin, in ker smo nosilci kulture, nas je ta — izhajajoč od nas med široke plasti naroda — izobrazila v pravcu socializma, torej smatram učitelja demokrata za blagovestnika kulturnega socializma, ki se proliva od palače do kočice in naravnava čudoblesko gladino večno gibljivega morja duševnih energij vsega naroda v nazorno sliko našega notranjega bogastva! In če dvignemo te dragocenosti duš kakor zaklade iz pravljicnih devetodeželnih globočin, razmahnemo v narodu vse njegove tvorne sile, da se s poletom njegove nraavnosti dvigne tudi njegova materialna blaginja do neslutene višine! Ker je smoter nad vse vzvišen, morajo biti od njega posvečena sredstva vredna kulturnih ljudi!

Kaj hočem: ali da pade name kletev domovine, ali da poroši moj grob njen blagoslov? Ne, bratje, črva nočem v srce; ampak vanje naj plane vesela in ponosna misel, da je prišla doba, ko moramo in hočemo živeti svojcem, ki so takisto osnova in del velikega Slovanstva! O tem smo sanjali v davnih letih, a ko doraste in dozori sedanji rod, bo živel in deloval v prenovljenem in pomlajenem Slovanstvu, ki mu gradi eksistenčne pravice in pogoje sedanja doba. O tem ni nobenega dvoma. Pa če bi ne bilo ničesar in nikogar, da je moja domovina, to vem in tega se zavedam! In tudi to vem in tudi tega se zavedam, da ravno tako kakor tebe — tudi mene potrebuje domovina, da računa z menoj, da me hoče in mora imeti! Ves svet je zame najprej in samo v mejah Jugoslavije! Iz te javne in nezmotljive zavesti grmi neprestano v vse moje bistvo mogočni glas: Misli in delaj zame! In ko bo delo opravljeno in bo konec tvojemu hi-

ševanju, ukaži tistim, ki ostanejo za teboj: Misli in delaj za domovino! Ne ukazuj samo, ampak vzgajaj! Tako se od te dobe naprej začanja nov rod, ki se mu bosta delo in molitev kot venec žrtvovanja opletala okrog domovine in ki mu bo blaginja domovine smoter dela in namen molitve!

In prepojeni s socialno izobrazbo — mi kulturni ljudje, učitelji demokratskega naroda: bomo li preobličili nraavnih in stvarnih pridobitev zaklepali pred tujim svetom? Človek je človeku brat! Nikogar ne odganjamo od sebe, kdor prihaja s čistimi nameni in s poštenostjo v oči! Oborožimo se, kakor kdo hoče in more in zna — pa se izkažimo v kulturnem tekmovanju s kulturnimi narodi, je li hoče živeti sosed poleg sosedu ali pa sovrag poleg sovraga!

Toda predvsem: domovino imam; hočem pa imeti vso in neokrnjeno, tudi tisti najdaljnji in zadnji del, koder so se ta čas utaborili ljudje, udarjeni s slepoto in silo nekulturnega imperializma! Najdaljnji in zadnji del? Ne! Ta je mojemu sreju najbližji in najprvi — in tak mora biti vsakemu srcu, ki ga vzgajam in v njem zažigam večno luč domoljublja in človečanstva! —

Taka je moja glasna izpoved današnji dan, ko pišem te vrstice v tvoj spomin, moj ljubi „Tovariš“, ki sva dolgo vrsto let živela tako tesno združena in tako zvesto navezana drug na drugega! Ti veš, da nisem nikoli vsiljeval nikomur svojih misli, pa jih tudi danes ne! Ti veš, moj mili pobratim, da ni nihče zaman potrkal na tvoja vrata, ampak da si vedno gladil in pripravljaj pot našemu združenju in naši bratski stanovski vzajemnosti. Kdor stoji zunaj tvojega kroga, imej svoje prepričanje, svoje nazore, kakor mu jih je dalo življenje! Nihče mu jih ne jemlje, nihče mu jih ne očita! Kar da življenje, je tvoja stalna pridobitev, in moral bi se vzgojiti v senci terorizma, če bi siloma razdiral tvoj notranji svet! Vsak cvet dehti s svojim vonjem in žari v svojih bojah — vsi se pa spletajo v en venec lepote in veličastva! Če pa mi, živi in slabi ljudje, ne moremo biti cvetovi — bodimo možje in bratje, ki se hotoma in zavestno združimo v eno telo, da bomo na njivi, ki je naša skupna last, skupaj orali in kopali v blaginjo svojega stanu — v lepoto in veličastvo domovine!

Tako pa se začanja novo poglavje, ki ga naj opiše drugo pero ob pribodnjem jubileju!

## Uredniški programi „Učiteljskega Tovariša“ v dobi šestdesetih let.

Da je „Uč. Tov.“ pazno sledil okolščinam novega časa, je najboljši dokaz njegova redka starost, med slovenskim časopisjem, zakaj prepričani smo, da bi moral „Uč. Tov.“ že davno prenehati ter narediti prostor drugemu listu, če bi ne izpreminjal svojega programa po potrebah in razmerah današnjega časa, ki teži po napredku.

„Uč. Tov.“ l. 1899, št. 1.

Če se ozremo nekoliko v zgodovino „Uč. Tov.“, zapazimo, da je izvrševal svoj program vedno po potrebah časa.

V prvi dobi svojega obstanka se je boril naš list le za narodno šolstvo, kakršno si je želela tedanja konkordatska doba, puščal je pa popolnoma v nemar izboljšanje gnotnega stanja učiteljstva. Zato je imel pa tudi nad polovico naročnikov — duhovnikov, a prav malo učiteljev.

Pozneje je razširil „Uč. Tov.“ svoj program v toliko, da se ni potezal izključno le za šolstvo, kakršno so si želeli duhovski krogi, ampak se je postavil na stališče novega šolskega zakona. S tem korakom je izgubil „Uč. Tov.“ simpatije duhovnikov, pridobil je pa za to več naročnikov med učiteljstvom.

Leta 1896 se je pa postavil „Uč. Tov.“ izključno le na učiteljsko stališče, ne oziraje se na druge stanove. To je bil najvažnejši prevrat v „Tovariševem“

življenju. Duhovščina ga je zapustila popolnoma in skoraj bi bilo kmalu po njem, da se ni začelo učiteljstvo ob enajsti uri zavedati.

„Uč. Tov.“ l. 1900, št. 30.

Prvi uredniški program je napisal „Učiteljskemu Tovarišu“ Andrej Praprotnik takoj v prvi številki lista leta 1861. Glasil se je tako-le:

Častiti prijatelji, mili bratje!

Tukaj je naš šolski glasnik „Učit. Tovariš“, katerega smo že davno in željno pričakovali. — Obsijalo ga je že zlato solnce novega leta, in srčno želimo, da bi ga tudi obličali ljubeznivi žarki naših bratov, prijateljev in vseh domoljubnih Slovencev! — Rodile so ga okolščine novega časa in bog daj, da bi mu tudi ugodne bile in ga živile! — Nobena vednost ne sega tako globoko v človeško življenje kakor nauk o izrejanju. Šolska odreja stvari po učiteljih naš prihodnji narod, in učiteljska služba postaja tedaj vedno bolj imenitna in težavna. Učenik velikokrat potrebuje, da bi mu kdo svetoval, razjasnjeval in pomagal, pa tudi da bi ga tolažil in spodbujal pri njegovem trdnem delu. Kje bi iskal priden učenik pomoči? Kje drugod, kakor v tem, da se pogovarja s svojimi izkušenimi brati in tovariši in da bere dobre spise, kateri mu govore o obdelovanju njegovega obširnega polja in mu kažejo, kako bi lahko svoje učence naravnost in nemudoma vodil do pravega namena in kako bi se sploh obnašal, da bi s časom vedno napredoval in bogatel v svojem dušnem in telesnem stanu.

„Učiteljski Tovariš“ je prevzel to težavno službo, da bo zajemal iz mnogih studencev šolskih izkušenj in potem rosil rodovitne kaplje na naše šolsko polje. Govoril bo:

1. O nametnem in uspešnem obdelovanju šole in odreja, o koristnem ravnanju s šolskimi knjigami, o učiteljskih zborih in sploh o napredovanju šole in učencikov.

2. o cerkvenem in šolskem petju,

3. o učiteljski književnosti in bo tudi prinašal

4. cerkvene in šolske pesmi, kratke povesti za mladost, primerne životopise, zgodovinske in prirodne drobtinice,

5. šolske novice, popise itd., dobra dela domoljubov, izreke in spodbudnice za učeničke in mladost,

6. vse, kar bo zadevalo društvo v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam na Kranjskem,

7. vse premembe v učiteljskem stanu, izpraznjene službe, imenovanja, prestavljanja itd. in

8. v nemški priligi vse nove postave (ämtliche Erlässe, Normalien), ki učeničke in šole v ljubljanski škofiji zadevajo.

Vse to bomo natanko izpolnjevali, ako nam bodo le tudi naši mili bratje, spoštovani šolski prijatelji in domoljubi na Slovenskem pomagali, kar jih zdaj prav lepo in iz globočine svojega srca prosimo. — Za vsako lepo drobtinico bomo zelo, zelo hvaležni: saj vsi vemo, da — „združena moč je zlat obroč“, ki nam stvari in hrani dela naša. Naša prva in zadnja misel pa naj bo: „Vse na slavo Boga in na srečo našemu narodu!“

S takimi kratkimi pa pristrčnimi voščili pojdi mladi „Učiteljski Tovariš“ po vseh slovenskih selih, pozdravljal vse naše brate učitelje, vse šolske prijatelje in vse mile domoljube, in ljubeznivo se tovarišuj z njimi! Z Bogom!

V Ljubljani, na novega leta dan 1861.

Uredništvo.

Matej Močnik ob nastopu svojega uredovanja ni izdal podrobnega programa notranje ureditve „Učiteljskega Tovariša“, pač je izrazil v letniku 1873 svoje načelno stališče. V prvi številki piše pod naslovom „Naša pot“ nastopno: „Navada je, da v novem letu časopisi razkladajo svoje misli, katere jih navdajajo, in

da kažejo pota po katerih bodo hodili. — Hvala Bogu! našemu „Tovarišu“ vsega tega ni treba. Kdor hoče naš list poznati, naj bere vse njegove tečaje, in po tem potu, kakor je „Tovariš“ hodil do sedaj, hodil bode tudi v prihodnje, ker je trdno prepričan, da to je ravna pot proti vrhuncu šolskim namenom. „Tovariš“ živi narodni šoli na verski podlagi in meni, da se ne moti. — — — Da „Tovariš“ živi narodni šoli, tega nam ni treba dokazovati, saj si ljudske šole drugače misli ne more, nego narodne. — — — „Tovarišu“ se rado očita, da ne dela na podlagi šolskih postav ter da ne napreduje z duhom časa, dokazati pa se mu vendar tega ne more, ker že dolgo pred rojstvom nove šolske postave delal je „Tovariš“ za zboljšanje šol in vsikdar resno opazoval trud in pravice ne zahtevne sedanjega časa; tudi se je vedno potegoval za to, da naj se učiteljem že skoro zboljša njihov žalostni materialni stan. — — — Za metlo pa „Tovariš“ nikomur ne bode; odvisen bode pa tudi v prihodnje kakor do sedaj — od svojega prepričanja in od svoje vesti. Druga odvisnost mu do sedaj ni bila znana in je tudi v prihodnje poznal ne bode.“

Močnik je naletel med učiteljstvom na odpor in že po prvem letu uredovanja, koncem leta 1873, se je moral braniti: „Tudi prihodnje leto misli „Tov.“ nadaljevati svojo trnjevo pot. — — — Od leta 1869. ko smo dobili nove šolske postave, so se učitelji začeli gibati, premikati in preseljevati ter se še do sedaj niso upokojili. — V takih okoliščinah, v tako nemirnih časih uredovati šolski list je silno težavno. Ako se enim prikupimo, zamerimo se drugim; ako se vsem hočemo prikupiti, pa nikomur ne vstrežemo. — — — Dvanajst let je bil „Tov.“ edini šolski list na Kranjskem; budil in vnel ter združeval je učitelje. — A to nekaterim ni bilo všeč, razrušiti so hoteli slovo učiteljsko, podreti z enim hipom, kar smo v 12 letih postavili. Tudi slovenskim bratom nismo

vstregli, bili smo jim preveč klerikalni, ker smo zagovarjali versko in krščansko odgojo. — — — In v tem vprašanju pa kakor šolski list ne bo sezal v prepire, kateri nastajajo med duhovniki in učitelji zavoljo manj važnih reči. — — — Slovenskim šolam je pač več koristno, ako jim prinašamo šolskega blaga v domačem jeziku tudi v pičli meri, kakor bi jim kazali bogate tuje izdelke. — — — To so bila od nekdaj naša načela in tembolj so sedaj, ko se ljudje semintja begajo in drug zoper drugega hujskajo, da bi človek res poslednjič ne vedel, kaj bi, kaj bi ne! — — — Dosihamal, pa posebno v najnovejših časih, 'Tovariš' svojemu uredniku ni drugega koristil, nego da mu je pridobil nekoliko 'pridevkov'. — Pa to podpisaneza ne plaši; če hoče poizkusiti za naprej, ker je založnik blage volje obljubil še prevzeti založništvo.

Med učiteljstvom Močnikov program in njegovo stališče nista našla mnogo zaslombe. Že leta 1879 prizna Močnik sam to v prvi številki, kjer pravi: „Listi se imenujejo glasilo 'stranke', ako pa stranka preneha in izpremeni svoja načela, listi ali nehajo ali plašč po vetru obračajo. Stranka, ki je zastopa naš list, mnogobrojna ni, a živi pa še.“

Proti „Učiteljskemu Tovarišu“ so se ustanovili razni šolski listi, in Močnik piše o tem v 24. številki leti 1879: „Sedaj dobimo novih, celo slovenskih šolskih listov na izbiranje. — Zaupanje v božjo pomoč ter nanašanje se na skušeno domoljublje, utrjeno znanost teh sodelavcev, podvrže se podpisani (Močnik) zopet težavnemu, toda potrebnemu poslu, namreč uredovanju slovenskega šolskega časopisa v konservativnem duhu.“

Dosedaj je bil „Učit. Tov.“ neodvisen šolski list. S tem letom je postal društveno glasilo „Slov. učit. društva v Ljubljani“ in je moral zastopati v prvi vrsti smer društva.

Andrej Žumer je priobčil svoj uredniški program v 1. številki „Učiteljskega Tovariša“ leta 1890. Pod naslovom „Čestitim svojim podpornikom in prijateljem“ pravi med drugim:

„V dosego svojih namer bo „Učiteljski Tovariš“ odslej:

1. Priobčeval uvodne članke o stvarih, ki so v zvezi z napredkom ljudskega šolstva in v dotiki z izboljšanjem duševnega in gmotnega stanja in ugleda našega ljudskošolskega učiteljstva; razprave pedagogično-didaktične vsebine; članke o metodičnem obravnavanju ljudskošolskih predmetov; poučila o uradnem poslovanju šolskih voditeljev in učiteljev sploh. Znanstvene razprave bo priobčeval le tedaj, če so v zvezi z ljudskim šolstvom in njegovo učiteljstvom.

2. Skrbel bo za pravilno objavo novih šolskih zakonov, dalje za objavo raznih ukazov in razpisov c. kr. šolskih oblastev. Kadar nanese potreba, pojasnjeval bo take zakone in ukaze s posebnimi članki.

3. V raznih dopisih bo podajal verno sliko o življenju in delovanju na ljudskošolskem polju po vseh pokrajinah naše domovine. Zlasti bo obračal svojo pažnjo na vsestranski razvoj učiteljskih društev.

4. V književnem obzorju bo na kratko ocenjeval knjige in razprave, katere zanimajo našo ljudsko šolo ali učiteljstvo.

5. V svojem „Vestniku“ bo razglašal vse osebne premembe v našem učiteljstvu ter objavljali razne novice in raznoterosti iz domačega in tujega šolstva.

6. Na zadnji strani bo tiskal tudi vse uradne razpise izpraznjenih služb, kateri se mu dajo pravočasno na znanje.

To je ob kratkem naš program! Tega hočemo izvrševati z mirno, stvarno pisavo in z objektivno sodbo. Za osebne prepire in polemike ni prostora v našem listu! Nobene osebe, nobenega stanu ne bo izzival, toda odločno branil na podstavu obstoječih šolskih zakonov napredek našega šolstva in ugled našega učiteljstva.

V prvi vrsti vabimo drage svoje učiteljske sodruge in tudi slovenske učiteljice, da nas podpirajo vsak po svoji moči; saj je njim list v prvi vrsti namenjen.

Vabimo pa tudi vse druge omikane stanovce, katerih je skrb in briga za napredek narodnega našega šolstva, da nas podpirajo z obilno naročbo.

V Ljubljani, 18. grudnia 1889.

V naslednjih letih ni prinesel „Tov.“ izrečnega programa, temveč je svojo smer označeval le v novoletnih številkah in deloma ob koncu leta. Že v tej dobi se je razvil po vsebini popolnoma v stanovsko-politiški list. V tem času se je presnovala Zaveza slovenskih učiteljskih društev v Zavezo jugoslovanskih učiteljskih društev. „Učit. Tovariš“ je postal neglasilo in se izpremenil v stanovsko-politiški list tudi oficialno.

V tem zmislu prinaša tudi v 1. številki 1900 programatičen članek pod naslovom „Naš program“ izpod peresa tedanjih urednikov Jakoba Dimnika in Engelberta Gangla, ki se deloma glasi:

— — — „Učit. Tov.“ bo zastopal interese avstr. jugoslovanskega učiteljstva; zavoljo tega bo pa tudi objavljali spise v slovenskem in hrvaškem jeziku. S tem uresničimo in oživotvorimo oni prekrasni ideal, ki navdušuje vsakega pravega Slovana — namreč združenje in približanje južnoslovanskega avstrijskega naroda.

A preidimo k podrobnemu programu „Učit. Tov.“:

1. „Učit. Tov.“ bo objavljali uvodne članke, tičeče se strogo šolsko-politiških dnevnih vprašanj, n. pr. o napredku učiteljstva in šol, o boju za šolo, o stališču šol in učiteljstva, o organizaciji, o nadaljnji njegovi izobrazbi itd. — pa ne samo kranjskega, štajerskega, primorskega ali goriškega, temveč tudi hrvaškega, dalje slovenskega ter sploh vesoljnega učiteljstva. S tem upamo koristiti učiteljstvu, zastopanim v naši Zavezi, da mu ne bo potreba naročati še kopice raznih nemških učiteljskih listov.

2. Prinašal bo odredbe raznih šolskih oblasti s primerno kritiko — ako bo treba — da oblastva zvedo, kako je učiteljstvo zadovoljno z njimi; zakaj to je potrebno, ker mnogokrat se kak ukaz jako lepo čita na papirju, a drugače izvršuje v praksi.

Zavoljo tega prosimo vse svoje somišljenike, da nam takoj javijo vse one odredbe, ki jih izdajo posamezni deželni, okrajni in krajni šolski sveti, zakaj le na ta način nam bo mogoče vzdržati to rubriko lista na površnji časovnega toka.

3. Dalje bo list prinašal kratke društvene dopise. V tem slučaju prosimo prav lepo vse načelnike okrajnih učiteljskih društev, da nam kratko in pravočasno poročajo o vsakem zborovanju društva, ker le na ta način bomo dobili pravo sliko o učiteljskih zborovanjih. Pripomnimo, da naj se pri teh poročilih opušča vse ono, kar ni stvarnega, kar je osebno — to naj se doma poravnava — in opusti naj se tudi vse ono „nepotrebno zažiganje kadila“, zakaj dobra stvar se sama hvali.

V tem delu se bo tudi objavljali nekaj pregled učiteljskega gibanja drugih neslovenskih dežel, oziroma držav. Za to smo pridobili že nekaj vrlih sotrudnikov.

4. Objavljal bo „Učit. Tov.“ dalje kratke posnetke državnega zbora — avstrijskega v prvi, raznih drugih držav v drugi vrsti — o šolskih debatah.

5. Obelodanjal bo list slednjič vse razpise učiteljskih služb avstr.-slovensko-južnega ozemlja.

6. „Listek“ se bo polnil z razno drobnjavo učiteljskega duševnega dela in prinašal bo tudi potrebno duhovite članke in kritike naših neprijateljev v našo zabavo.

7. Zavitek bo prinašal zahvale, imenik raznih darovalcev za konvikti, za to in ono ustanovo in razna oznanila.

To je ob kratkem naš program.

Veliki preobrati, ki so na obzorju, postavljajo tudi nas pred novo stališče in provzročajo neobhodno revizijo in razširjanje naših programov v samem temelju naših načel, stopajo pred nas sigurno, kakor tudi mogočno pod vplivom svetovnega preobrata idej in temeljev družbe. Naša nacionalna stremiljenja imajo smisla samo še z ozirom na notranjo konsolidacijo in na zunaj le z ozirom na one dele šolstva, učiteljstva in naroda, ki nam je ostal odtrgan od našega glavnega in samostojnega dela naroda.

Najmarkantnejši potezi bodočnosti sta socializacija in demokratizacija bodoče družbe in vsega družabnega življenja. Socializirati se mora vse naše šolstvo do najvišjega in demokratizirati se morajo vse šolske korporacije in uprava, vse naše stanovsko življenje; tako da bo zasnovana naša šolska uprava na najširših temeljih demokratije.

Individualizem se mora umakniti socializmu: plod prvega — liberalna načela — ki so vladala v preteklosti, so bila le prehodna doba v vzgoji človeštva, ki se morajo umakniti zmagujočim načelom socializma; aristokracija mora priznati vodilno silo premoči — demokratizmu. Kdor noče — pade!

Naš najnevarnejši nasprotnik je oni, ki se danes odeva s plaščem demokratizma in skriva jedro svojega pravega naziranja in ki odeva le našo šolsko upravo in stanovsko-pravno razmerje s plaščem demokratizma, v bistvu pa pušča obliko neizpremenjeno od prejšnjih časov. Demokratiji odgovarjajoča bo naša šolska uprava šele tedaj, kadar se bo v vseh šolskih korporacijah zrcalila res prava volja in misel staršev, ki pošiljajo otroke v šolo, in pravi izraz misli učiteljstva, ki deco vzgaja. Avtonomija šolstva je pri nas

še ideal, ki zahteva do izvedbe še mnogo bojev!

Demokratizacija in avtonomija šolstva bo izvedena šele tedaj, ko bodo vsi predstojniki šolskih zastopov izraz volje prebivalstva — voljeni moške, in vsi predstojniki učiteljstva od njega samega izbrani in postavljeni moške, ter zastopniki interesiranih skupin v šolskih korporacijah enako vsem drugim izbrani in izvoljeni na podlagi splošne in enake volilne pravice v vse zakonodajne in avtonomne šolske zastope.

Učiteljstvo lahko mirno gleda na nove zmagovalne ideje in jih pozdravlja kot zaželjene znake nove dobe, ker z njimi nima ničesar izgubiti!

Novi preobrati družbe se bolj krijejo s stremiljenji učiteljstva, kakor so se krila z njega dosedanjimi poti, po katerih je bilo učiteljstvo prisiljeno hoditi, a ni hodilo iz prepričanja do prave stanovske politike.

Mesto učiteljstva že davno ni bilo več med načeli, za katerih praporom je hodilo; njega notranje prepričanje se že davno ni ne v mislih in ne v delu skladalo s temi načeli; po svojem poklicu so že stremljenja druga, pota in delo je paralelno s proletariatom in tudi smoter je isti: boj za materialno in pravno politiko svojega stanu. Mesto učiteljstva je bilo že davno med proletariatom!

Razrednega boja se nismo dovoljno zavedali in ni bilo zadostne razredne zavesti med nami, zato toliko zmot v naši preteklosti! In že kot stan se lahko v celoti prištevamo eni razredni skupini socialnega razredovanja človeške družbe, in ta se zove: proletariati! Naše delo in borba je z njim enaka in smoter skupen!

Naš smoter je šola, odgovarjajoča socialnemu razvijanju človeštva in potom nje preustroj družbe v socialističnem duhu na podlagi modernih nazorov vede; naš boj je odgovarjajoče zadostno gmotno in pravno stanje, ki nam naj ga da nova družba. To, kar nam ni dala in pripoznala na dosedaj vladajočih temeljih zasnovana ta in druga družba, naj nam pripozna nova družba na podlagi načela socialne pravičnosti in eksistenčnega prava, odgovarjajočega važnosti socialnega dela in socialni stopnji učiteljstva.

Duševno in telesno delo se tudi združujeta v pojmu — proletariati, v kateri pojmu sodi že po svoji družabni poziciji in delu tudi učiteljstvo; evolucijski preobrat družbe potom šole, ki vodi do revolucije nazorov, in revolucijski preobrat družbe potom bojev za obstanek proti izkoriščajočemu kapitalizmu so le različna pota k istim smotrom.

Dosedanja družba, ki se izkuša zopet konsolidirati v stare oblike absolutizma in birokratizma, se mora razbiti, ker je krivična in nasprotujoča pravi načelom demokratije — bodočnost mora biti zasnovana na ravnopravnosti vseh članov družbe in na najširši podlagi izraza volje prizadetih slojev.

Evolucija, ki je hodila svojo naravno pot razvoja tudi v zgodovinskih fazah psihe učiteljskega stanu, se je vselej zrcalila v glasilu učiteljstva. S premembami uredništva je zvezan vedno tok časa in novo razdobje. Razvoj učiteljskega stanu, njega emancipacija in samoosvojitve ni še dovršena in je še vedno v razvoju. Tako vidimo tudi glavno nalogo „Učit. Tov.“, da zasleduje na svetovnem pozorišču ti glavni smeri gibanja med učiteljstvom drugih narodov in držav ter nam služi v tem pogledu kot informativen list. S tem se približujemo tisti toliko obsojani internacionalni proletariatu z ozirom na strokovno gibanje, postavljamo se popolnoma na materialistiško stališče, ker smo prepričani, da le s trdnim in dobro situiranim učiteljstvom bo trdna in dobra šola!

Kakor se posamezne stroke proletariata vežejo in svetovno zasleduje gibanje svoje stroke pri drugih narodih, tako mora tudi učiteljstvo internacionalno zasledovati gibanje stanu in stroke pri tujih narodih in v tujih državah. Enega nasprotnika pa imamo skupnega s svetovnim proletariatom učiteljstva — to je izkoriščajoči kapitalizem, pa najsi ima to ali ono obliko!

Temu glavnemu načelu so podvrženi vsi drugi smotri bodočnosti, držeč se tudi pri tem razvojne teorije: nič ni stalnega, vse se razvija in je dobro le toliko časa, dokler se ne preživi, potem je novo dobro toliko časa, da v razvoju ne propade.

Ivan Dimnik.

## Naši šolski in stanovski listi v zgodovini slovenskega časnikarstva.

Francoski prevrat je rodil slovenske novinarstvo.

Izmed slovenskih listov, ki so se rodili v prvi dobi slovenske žurnalistike, je „Učiteljski Tovariš“ najstarejši slovenski list. Ni sicer politični list, ni dnevnik, to-

da izmed strokovnih listov mu mora tudi javnost priznati odlično mesto med novinarji. Od njega je bilo zavisno važno gibanje v narodu.

Novine, ki so bile starejše od „Učiteljskega Tovariša“, so iz tega ali onega vzroka propadle. Kaj se pa pravi jih vzdržati v tedanjih razmerah, se zaveda lahko le oni, ki se vživi v tedanje razmere. Jako slabe poštne razmere; malo ljudi je znalo tedaj čitati, slovenski narod je bil politično še nezrel in gospodarsko slab in odvisen, tiskovna svoboda je bila ovirana, državni birokratizem in vladni absolutizem sta dušila vsako svobodnejše gibanje in vsak razvoj, državni bankrot in slične ovire so napravljale položaj tak, da je bila umetnost ustanoviti in vzdržati kak slovenski listi v tedanji dobi.

### Slov. časopisi pred „Učit. Tov.“

Slovenski listi, ki so izhajali pred „Učiteljskim Tovarišem“, so nastopni:

Vodnik je leta 1797. izdal prvi slovenski časopis »Ljubljanske novice od vseh krajev celiga sveta«. Tem so sledile Bleiweisove »Novice«, ki jih je pričel izdajati leta 1843. Leta 1848. je v Celju pričel izhajati politični časopis »Slovenske novine« in kmalu na to je v istem letu izšel »Vedez«, časopis za mladost. Leta 1849. je izšel »Pravi Slovenec«, list, ki je prinašal kratkočasno in leposlovno berivo in izhajal do leta 1850. Leta 1848. je pričel izhajati tudi glasilo slovenskega društva v Ljubljani pod imenom »Slovenija«, ki je izhajalo do leta 1850. V nadomestilo je pričel izhajati leta 1850. »Ljubljanski časnik«. Leta 1848. je izšla tudi »Zgodnja Danica« in pozneje »Naprejek«. Kot politični list so pričele izhajati tudi »Celjske novine«. Posebno zanimivo je bilo leto 1850. za naše novinarstvo. V tem letu smo dobili prvi slovenski uradni list »Ljubljanski časnik«, ki je izhajal po dvakrat v tednu. Isteza leta je izšel hrvaško-slovenski časopis »Jadranski Slavjan« v Ljubljani kot glasilo slovenskega društva v Trstu in v Celovcu »Slovenska bčela« (1850.—1853.), ki je sledila »Slovenski čbelici« v Celju. Nato se je pričela doba, ki je zamorila vse slovenske liste z malo izjemami.

### Prvi šolski list »Šolski prijatelj«.

V tem času smo dobili v Celovcu nov list »Šolski prijatelj«, ki že po svojem imenu izključuje politiko iz svojih predalov. Urejeval ga je tedanji pogumni starosta koroških Slovencev, glasoviti Andrej Einspieler. List je skrbel za potrebe slovenskih šol in slovenske mladine ter je prinašal obilo poučno-zabavnega berila. Izhajal je do leta 1855., v katerem se je njegov urednik poprijel drugega dela ter svoje plodove jel prijavljati v novem listu »Slovenskem prijatelju«, cerkvenem listu. Leta 1854. je jel izhajati prvi slovenski lepoznanški list »Glasnik«.

S tem smo našli najbrže vse slovenske liste, ki so izhajali pred „Učiteljskim Tovarišem“ v slovenski besedi; našli smo vse slovenske časnike, ki so za dobo vladnega absolutizma (1852.—1860.) in še mnogo let posej. za dobe Schmerlingove ustave (do 1865.), izhajali v slovenski besedi.

Sedemnajst novin vsegavkup, ki jih pa že danes ni več med slovenskimi časniki.

### Ustanovitev „Učiteljskega Tovariša“.

Za »Šolskim prijateljem« se je še bolj čutila potreba šolskega lista, ki bi se zanimal za napredek slovenskega šolstva. In dobili smo ga, ki ga imamo še danes. Zgodovinar piše v brošurici »Časnikarstvo in naši časniki« to-le: »Le ljudski učitelji so se bili precej po oklicani ustanovi toliko oživeli, da so že leta 1861. v našem mestu, v glavni bodoče Slovenije, ustanovili poseben didaktičen list »Učiteljski Tovariš«. Ta naučni list je izhajal precej sprva po dvakrat v mescu.

Mnogo je časopisje pridobilo tudi po političnih bojih, ki so se sedaj pa sedaj začeli med raznimi strankami. Ali je potreba omeniti Staroslovence, ki so se zagnali v strastni boj z Mladostovenci? V tem boju sta se obe stranki posluževali starih časopisov ali sta si pa snovali nove, ki so imeli oznanjavati in razširjati izključno nju strankarska načela. Na zavitek teh strank in njih časopisov so nekoliko vplivali znani zakoni od meseca maja, ki so na cerkveno-političnem polju

• Glej pri vsej razpravi in citatih »Časnikarstvo in naši časniki« — 1884.

priznali državi najvišjo oblast; to so prej - po konkordatu - imeli najvišji cerkveni dostojanstveniki; slo je zlasti za novošegno šolo in za sveti zakon. —

Prej je bilo že rečeno, kako močno je napredovalo šolstvo. Omenili smo tudi že novošegno šolo, ki je hrepnela in se hrenela po samih vzorih na šolskem polju. — Ta razvitek šolstva je tudi močno pospeševal časnikarstvo ter nam celo vzbudil nekaj novih časopisov za šolo in pouk

**»Slovenski učitelji.«**  
glasilo učiteljsva na Štajerskem.

Prej omenjeno strankarsko cepljenje med Mladoslavenci in Staroslavenci se je pokazalo tudi med slovenskimi učitelji. Tako malo jih je bilo in takrat jih je bilo še precej manj od danes. Najbrže so že nekateri drugi vzroki delovali na ono nesrečno dvojenje med njimi. — Razcepili so se bili! Novotarska stranka je zapustila dobro ukoreninjenega »Učiteljskega Tovariša« ter je ustanovila svoj poseben list »Slovenski učitelj«. Ta »list za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje« je urejal in zalagal I. Lapajne, tedaj učitelj na Štajerskem. Izhajal je v Mariboru po trikrat v mesecu, a s prvim letnikom nehal leta 1873. Potem se je nekaj prelevil, zakaj naslednjega leta do njega smrti koncem petega tečaja (1877) je bil »Slovenski učitelj« glasilo učiteljskega društva za slovenski Štajer. Izdajalo in zalagalo ga je rečeno društvo v Ljutomeru po dvakrat v mesecu, tiskan je bil v Mariboru.

**»Šola.«**  
glasilo goriških učiteljev.

Po prenehanju »Slovenskega učitelja« je ostal »Učiteljski Tovariš« zopet sam edini slovenski šolski list, dokler se ni iznova pričelo cepljenje učiteljsva po kronovinah.

V solčni Gorici je leta izhajati »Šola«. Zgodovinar slovenskega časnikarstva pravi v brošuri »Časnikarstvo in naši časniki« nastopio: »To glasilo goriških učiteljev se je leto oglasilo z letom 1880, ter se še sedaj oglašuje v zvezkih vsako leto (t. i. bilo leta 1884). Tak list, četritletnik, je gotovo vreden vse pohvale in podpore, kakor hitro goriškim učiteljem ne zmanjkuje duševnega gradiva zanj, na gmotne zaloge.«

**»Popotnik.«**

Dalje piše: »Tam v Celju, v tem močno pomembnem mestecu na Štajerskem, pa izhaja »Popotnik«, list za šolo in dom, in sicer 10. in 25. dne vsakega meseca. Tudi ta šolski časopis je leta 1880, zagledal beli dan. —

Kolik napredek v 40. letih, od leta 1843, ko smo dobili in imeli edine »Novice« do sedanjega časa, sedanjega leta (op. 1884), ko prebujenemu narodu slovenskemu po raznih deželah in v raznih krajih izhaja 27 do 28 raznih slovenskih časopisov.«

**»Slovenski učitelji.«**  
glasilo »Slomškove Zveze«

Dvajset let je preteklo, preden se je pojavil med slovenskimi časniki nov šolski list.

V 24. števu »Učit. Tov.« leta 1900. št. 24. v delegacijskem poročilu Zaveznega zborovanja v Mariboru to-le:

»Učiteljski Tovariš« in »Popotnik« sta dobila hudega konkurenta v novoustanovljenem listu »Slovenskem Učitelju«, katerega izdaja neka stranka na Kranjskem, ki se je ravno s tem čtvem javno postavila proti ogromni večini slovenskega učiteljsva. Ker list ni mogel privabiti izmed zavednega učiteljsva skoro nobenega naročnika, je uprizorila dotična stranka agitacijo, da si »Slovenskega Učitelja« naroče kolikor mogoče vse šole, oziroma krajni šolski sveti.«

Danes vidimo, da je bila bojazen tedanjega poročevalca neopravičena. Kmalu za listom je ustanovila dotična politična stranka tudi učiteljsko organizacijo »Slomškovo Zvezo«, katere glasilo je postal »Slovenski Učitelj«. Tóda tudi s tem si ni bil list mnogo na boljšem, svojega namena stranka s tem ni dosegla, zakaj kakor živi danes organizacija od nepsvetnega učiteljsva, od katehetov in duhovščine, tako živi in je odvisen tudi list sam še danes od katehetov in duhovščine.

**»Jugoslovanski Učiteljski.«**

Ob prevratu koncem leta 1918. je pričel izhajati »Jugoslovanski Učiteljski« kot glasilo organizacije učiteljskih v Ljubljani. Prvi letnik je letos zaključil s šestimi številki.

Če se list reformira v dijaški list strokovnega značaja ter razširi svoj de-

lokrog na vsa jugoslovanska učiteljska, da nam bo razpravljala o dijaških vprašanjih našega naraščaja ter podala sliko o gibanju učiteljskega dijaštva vseh jugoslovanskih učiteljskih, ima list še lepo bodočnost pred seboj in se gotovo vzdrži.

Ostati pa mora strogo na nevtralni podlagi ter nima izraziti zastopati nobene struje učiteljskega stanu in ima zasledovati stanovsko-politiške smotre zgolj v informativnem smislu.

Seznaniiti ima naš naraščaj z vseryi stanovskimi smotri in organizacijami in tudi v tem oziru služiti kot nepristransko informativno glasilo našega dijaštva.

To bi bila tudi neobhodno potrebna izpopolnitev naše stanovsko-časnikarske organizacije, ki jo bomo morali vzdržati v korist razvoja našega stanu.

## Ustanovitev »Učiteljskega Tovariša«.

Na drugem mestu govorimo, kako težavno je bilo ustanavljati časopise v dobi, ko je pričel izhajati »Učiteljski Tovariš«.

Od leta 1849 do 1861 so se oglašali razni glasovi o potrebi šolskega lista. Najbolj je pa propagiral to misel ustanovitelj »Učiteljskega Tovariša«, Andrej Praprotnik sam.

O tem piše A. Marn v svoji razpravi »Slovenska knjiga v XIX. veku« nastopno:

Marljivo se je oglašal A. Praprotnik v ljubih Bleiweisovih »Novicah« že leta 1849.

Tam piše v »Prijaznem pogovoru o šolskih rečeh« o potrebi učiteljskega časopisa, češ, slovenski učenci so nas že prekoslili z »Vedežem«!

Z ozirom na tozadevni nasvet s Štajerskega je A. Praprotnik odgovoril: Resnično bi učiteljski časopis k povzdigi šol in slovensčine veliko, veliko pripomogel. Poleg drugih potreb, ki jih šole in učenci krvavo pogrešajo, je gotovo tudi ta, da bi se učenci in vsi šolski prijatelji v lastnem časopisu bratsko in prijazno pomenili: kaj in kako bi bilo bolje za našo slovensko mladež, kako bi se ovire in protivniki odvrnili. — In važno je tudi to, da bi temu našemu časopisu dobili poštenega in učenega moža za urednika. — — —

Taki glasovi so se slišali v javnosti še večkrat, dokler ni leta 1860 stopil Praprotnik pred slovensko javnost z dovršenim dejstvom in napisal sledeče: »Mnogo in lepo so že govorile »Novice« o učiteljskem časniku, in gotovo vsak učenik in šolski prijatelj mora potrditi tako lepo misel. Tudi mi, nekateri ljubljanski učenci, že davno srčno želimo, da bi imeli svoj časnik. Za tega voljo smo že zato nagovorili in dobili založnika, kar je za to treba.

Ako se nam vse po sreči izide, bomo začeli z novim letom, in sicer vsak mesec, izdajati nov šolski list, ki bo govoril (glej prvi program!) — Tako bomo poskrbeli ter upamo in se trdno zanašamo, da nas bodo naši bratje in vsi drugi domorodci podpirali in nam pomagali. — — —

Tako je napovedal A. Praprotnik nov šolski list v »Novicah« leta 1860 str. 395, in 1. prosinca 1861 je izšel v Ljubljani »Učiteljski Tovariš«, list za šolo in dom, ki mu je bil tiskar in založnik J. R. Milica, odgovorni urednik pa Andrej Praprotnik.

Praprotnik piše o tem v »Črticah iz mojega življenja« sam: »Leta 1861 sem osnoval in jel na svetlo izdajati prvi slovenski šolski list »Učiteljski Tovariš«, katerega sem največ sam spisoval.«

Marn piše o tem v »Slovenski knjigi v XIX. veku«: »Koliko je A. Praprotnik v svojim listom, ki ga je urejal 12 let zaporedoma, od 1861 — 1873, to se vse tukaj popisati ne more.«

Z veseljem so pozdravili učitelji ustanovitev »Učiteljskega Tovariša«. Z datumom decembra 1860. leta piše kot odgovor na prednaznanilo v »Novicah«, »Rodoljub Podratitovski« (Levičnik) v prvi številki »Uč. Tov.« v dopisu z gorenjskih planin sledeče:

»Pozdravljena, srčno pozdravljena nam bodi, draga Ljubljana, ker izpolnila si želje vsakemu pravemu slovenskemu učitelju z ustanovitvijo novega učiteljskega časnika. — Učitelji peterih slovenskih škofij katerim Vam je Bog dal dar posebne umnosti, podpirajte novo ustanovljeni časnik z obilnimi literarnimi doneski! — Kder se zmožnega ne čuti, delati s peresom za nov list, naj vsaj z naročnino ne hodi za plot.«

**V lokalih, kamor zahajamo, zahtevajmo naš list!**

## Smernice za našo bodočo stanovsko-šolsko časnikarsko organizacijo

Štirje sovražni časopisi škodujejo več nego 100.000 mož na bojišču.

Napoleon.

Eno važnih vprašanj naše bodoče skupne organizacije vsega jugoslovanskega učiteljsva v državi je organizacija našega stanovskega in šolskega časopisja v okvirju organizacije. Od tega časopisja bo naše gibanje mnogo odvisno; od tega časopisja bo odvisna prožnost naše organizacije. Zato je potrebna, še preden se kaj ukrene v tem oziru, debata, ki nam razpoživi ves kompleks vprašanj, ki so zvezana s to reorganizacijo, in nam razbistri pojme o tem vprašanju.

### Stanovsko-politiška glasila.

Neobhodna potreba je, da ostane — oziroma se ustanovi — po en stanovsko-politiški list za področje vsakega višjega šolskega sveta, ki bo razpravljal o lokalnih stanovskih in šolsko-politiških vprašanjih in na ta način razbremenjeval naš centralni stanovsko-politiški list in organizacijo z vprašanji, ki ne zanimajo celokupnosti.

Stremiti bo moral ta list za tem, da se vsa naša načela izvajajo in uveljavljajo pri višjem šolskem svetu in drugih šolskih korporacijah v dotičnem področju.

Stremiti bo pa moral tudi za tem, da se vrši gibanje naših okrajnih organizacij dotičnega področja v zmislu naših skupnih načel in taktike, vedno oziraje se na celoto.

Sto in sto je lokalnih vprašanj, ki je potreba, da se prej lokalno izkristalizirajo, preden dozore za celoto in se splošno uveljavijo.

Poleg tega bi morali imeti en skupen organ za jugoslovansko učiteljsvo vse države, ki bi razpravljal o važnih vprašanjih celokupnega učiteljsva, o vprašanjih, ki zadevajo izvedbo ministrstva prosvete in se imajo uveljaviti za vso državo. Ta list naj bi bil hkrati informativen list po stanovskem in šolsko-politiškem polju dveh držav in narodov izven kraljestva SHS. Pečati bi se moral v prvi vrsti z materialnimi in pravnimi vprašanji, ki zadevajo učiteljsvo vse države.

Hkrati bi pa moral pospeševati gibanje naše centralne organizacije in biti vez med centralo in našimi okrajnimi društvi.

Stvar glavnega urednika bi bila, da bi znal črpati važna lokalna vprašanja po stanovskem in šolsko-politiškem polju v državi in zainteresirati zanje vse učiteljsvo v državi.

Vprašanje nastaja le, kateri izmed obeh vrst naj bo tednik in kateri mesečnik, oziroma polmesečnik?

Ako so lokalna gibanja močna in agilna, tedaj bo tudi centrala močna! Tudi je več lokalnih in podrobnih vprašanj, ki še niso dovršena in potrebujejo več besede. Zato gradimo prav, če pustimo lokalnim listom tedensko izhajanje in centralnemu glasilu damo resnejšo obliko mesečnika ali polmesečnika. Nikakor na ne, da bi mu omejili ob važnih slučajih in prilikah izredno izdajanje.

Finančno bi se dalo tudi na ta način lažje rešiti to vprašanje. S propagiranjem močne stanovske zavesti lokalno bo tudi močna stanovska zavest celokupnosti. Dala bi se pa za organizirano učiteljsvo vse države uvesti obveznost stanovskega glasila in na ta način izvesti četrti številko v mesecu kot skunno številko.

To glede stanovsko-politiškega glasila!

### Pedagoško-znanstveno glasilo.

Idealno izvedljiva bi bila realizacija našega skupnega pedagoško-znanstvenega glasila. V tem oziru se lahko združijo vsi dosedanji pedagoški-šolski listi v veliko pedagoško-znanstveno revijo jugoslovanskega učiteljsva, ki bi bila plod in vodilen organ skupne duševne kulture vsega jugoslovanskega učiteljsva. Revija bi bila lahko velika in lepa, obširna in bi črpala sotrudnike iz vsega jugoslovanskega učiteljsva in znanstvenikov ter bi bila razširjena do zadnjega organiziranega učitelja v državi. V tem slučaju bi razpolagala z močnimi denarnimi sredstvi in bi bila lahko tudi polmesečnik.

Na dobri propagandi stanovsko-politiških glasil bi prospevalo tudi to skupno glasilo naše duševne kulture in duševnega dela.

### Glasilo našega učiteljskega dijaštva.

Kot neobhodno potrebni tretji del naše časnikarske organizacije smatram ustanovitev skupnega glasila za naše učiteljsko dijaštvo. Tak skupen list za naše stanovsko dijaštvo bo studenec, iz katerega bodo vse naše organizacije črpale neminljivo

moč, in bo poživljajoča sila našim organizacijam v bodočnosti.

Enotnost bo uvedel v naše učiteljsko vprašanje, seznanil in zedinil bo že naše dijaštvo za bodoče skupno delo.

Izvedel bo enotno organiziranje in proučevanje socialnih in gmotnih vprašanj in položaja našega učiteljskega dijaštva.

Do danes stoji naše učiteljsko dijaštvo še samo in osamljeno v boju s svojim socialnim položajem, dokler se ne pribori do kruha; potem vstopi v stanovsko organizacijo, katere deli so mu čestokrat popolnoma nepoznani. Nenaraven prehod!

Naše učiteljsko dijaštvo potrebuje vzgoje enake visokošolskemu samovzgojanju, ker prestopi potem takoj v praktičen poklic; ne pa da se ga vzgaja in postona z njim, enako kakor s srednješolskim dijaštvom.

Zato organizaciji našega učiteljskega dijaštva, medsebojne zveze in ustanovitve lastnega dijaškega lista ni smatrati kot prepovedan sad in je že enkrat potreba zavreči ta nazor!

Za to se morajo zanimati tudi naše stanovske organizacije in njih zastopniki v šolskih korporacijah!

Vsako tako gibanje morajo naše organizacije — sebi v korist — z vso silo podpirati.

Finančno bi tak list lahko prospeval, če bi bil zasnovan za tako široko podlago in bi bil od tega položaja odvisen tudi njega obseg in izhajanje.

## Preosnova »Učiteljskega Tovariša« iz neodvisnega glasila v društveno glasilo.

Prvotno je bil »Učiteljski Tovariš« neodvisno šolsko glasilo in kot tak lastnina prvega urednika in ustanovitelja Andreja Praprotnika in tiskarja R. Milica. Imela sta v tem oziru medsebojno pogodbo. Ko je ta pogodba po smrti tiskarja Milica prenehala, je Praprotnik izročil svoj list Slovenskemu učiteljskemu društvu v Ljubljani.

O tem je poročal tedanji predsednik društva Andrej Žumer na občnem zboru dne 29. grudnia 1890 tako:

»Kot tretji važnejši dogodek v našem društvu naj omenim, da je v teku tega društvenega leta ustanovitelj »Učiteljskega Tovariša«, ravnatelj Andrej Praprotnik, po skoraj tridesetletnem uredovanju ponudil svoj list društvu, katero ga je radostno sprejelo in ima torej od te dobe svoje glasilo.«

Nadalje je poročal na istem zborovanju tov. Ivan Krulec sledeče: »V seji 11. grudnia 1889 se je poročalo o uspehih pogajanj s solastnico »Tovarišev«, gospo Miličevo, katere smatra odbor kot dovolj ugodne. S tem si je naše društvo izvolilo »Učiteljskega Tovariša« za svoje glasilo. Volil se je redakcijski odbor, kateremu sta duši v redakciji urednik in začasni lastnik tov. Andrej Žumer, v administraciji pa tov. Fran Kokalj. Gospoda, kdor ve, koliko opravila je z izdajanjem lista, ta ve ceniti delovanje teh mož.«

## Preosnova »Učiteljskega Tovariša« v stanovsko-politiško glasilo Zaveze jugoslov. učiteljsva.

Kot glasilo Zaveze slovenskih učiteljskih društev je bil sprva proglašen »Popotnik«, a »Učiteljski Tovariš« je bil glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani. Oba lista sta bila šolska lista s pretežno pedagoško vsebino.

Najprej se je oglašil »Učiteljski Tovariš« v tem oziru, ki je leta 1897 v 18. številki v članku »Slovenskemu učiteljsvu« pripoznal nesmisel in neekonomičnost dveh enakih pedagoških listov. Med drugim je pisal v tem članku:

»Premalo nas je slovenskih učiteljev ali bolje povedano: smo še vedno premalčni, primanjkuje nam še vedno stanovske zavednosti, da bi mogli vzdržati dva lista z enakim programom.

Lahko si pa pomagamo iz te zagate, če mlajši naših listov izpremenijo svoj program ter postane nekaka »Pedagoška revija«, ali kaj takega ter bi izhajal v mesečnih snopičih. Mislimo, da bi se tudi slavni direktorij Zaveze ne protivil taki pretvorbi.«

Enako je pristal tudi »Popotnik« na to idejo in se izrekel za reorganizacijo obeh listov.

Leta 1899 se je pa oglašil tozadevno v drugi številki »Ljubljanski Zvon« s sledečimi besedami: »Z veseljem smo čitali« v 20. in 21. številki lanskega »Popotnika« v nekem dopisu s Kranjskega predlog o preosnovi obeh naših pedagoških listov, izmed katerih naj eden (»Učiteljski To-

variš") goji zlasti šolsko-politiško, a drugi („Popotnik“) zlasti pedagoško-znanstveno smer. To je bila že davno naša misel, ki smo jo nekoč tudi razložili uredniku „Uč. Tov.“, in ki jo je le-ta odobrila ter jo kolikor toliko že začel izvrševati, porabljač svoj list zlasti za obrambo gmotnih interesov učiteljskega stanu —

Tudi drugi predlog „Popotnikovega“ dopisnika je že deloma uresničen; zakaj „Popotnik“ prinaša vobče več pedagoško-znanstvenih sestavkov nego „Tovariš“, in sicer tudi iz peresa srednješolskih učiteljev. — Da bi pa tisti drugi predlog dopisnikov dobil v istini realno podlago, bi bilo treba predvsem, da bi prenehala letargija, v kateri je odreenela večina naših srednješolskih učiteljev, ki so z ne preštevilnimi častnimi izjemami — suhe veje na drevesu naše narodne prosvete.

— — — — — faktum, da naši ljudskošolski učitelji svoje višje srednješolske kolege nadkriljujejo ne le glede stanovske organizacije, ampak tudi v marljivem razpravljanju metodiških vprašanj — — — — —

— — — — — še vedno smatrajo mnogi naši profesorji proučevanje pedagogike in metodike za nepotrebno, češ, če imajo le znanstveno usposobljenost, vse drugo že samo ob sebi pride . . .

— — — — — Za take prepotrebne metodiške razprave bi bil „Popotnik“ najpriljavnejše glasilo. Izkratka, našega obširnega razgovora jedernata vsebina je: naši srednješolski učitelji naj se oklenejo „Popotnika“, ki jim postani strokovno glasilo za pedagoško in metodiko.

Tako je pisal „Ljubljanski Zvon“. Po časopisni debati je prišlo do pozitivnega dela v tem zmislu in realizacije te ideje. Vse gibanje se je preneslo v društva in se je tam izkušalo zainteresirati učiteljske vrste za izvedbo tega načrta. „Uč. Tov.“ poroča v 6. številki l. 1899 pod naslovom „Preosnutev naših pedagoških listov“ sledeče: „Pri zadnjem zborovanju Zaveze se je tudi to vprašanje spravilo na dnevni red, in Zavezina delegacija, ki zastopa posamezna učiteljska društva, je soglasno sprejela predlog, da se preosnutev naša pedagoška lista glede programa ter stopi direktoriji v ta namen v dogovor s Slovenskim učiteljskim društvom, zastran „Učiteljskega Tovariša“.

Na 30. občnem zboru Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani je poročevalec Jakob Dimnik poročal o tem nastopno:

Odboru Slov. uč. dr. je došlo od Zaveze slov. učit. društev to-le pismo:

Sl. „Slovenskemu učit. društvu“

v

Ljubljani

se najvljudneje naznanja, da je bil pri X. glavni skupščini Zaveze sprejet sledeči predlog tovariša Strmška:

Upravni odbor Zaveze naj skuša doseči, da se dosedanjima slovenskima šolskima listoma omeji delokrog tako, da bo eden neodvisen šolsko-politiški, drugi pa strokovni (pedagoški) list ter da oba preideta v last Zaveze.

Obenem se prosi slavni odbor Slov. učit. društev, da se o tem predlogu posvetuje ter da postavi to pereče in važno vprašanje na dnevni red prihodnjega občnega zboru.

Direktorij Zaveze slovenskih učiteljskih društev v St. Jurju pri Kranju, dne 12. grudnia 1898.

Dragotin Česnik, t.č. tajnik,  
Luka Jelenc, t.č. predsednik.

Poročevalec pravi, da se je odbor Sloven. učit. društev na svoji zadnji seji posvetoval o tem vprašanju ter se ujemal popolnoma s predlogom, da bi postal eden naših listov šolsko-politiški, ki bi se potal v prvi vrsti za ugled in pravice našega stanu, drugi pa bi bil strogo pedagoške vsebine. Odbor se ne protivi prav nič temu, da bi postal „Učiteljski Tovariš“ glasilo Zaveze, ni pa se mogel sprijazniti še z mislijo, da bi postal naš list hkrati tudi last Zaveze. V tem slučaju bi postalo Slov. učit. društvo brezpomembno ter izgubilo moč, vpliv in veljavo, ki jo je imelo do danes med kranjskim učiteljskim, ker bi mu manjkalo prave življenske moči —

Na podstavi povedanega predlaga poročevalec, da se sprejme ta-le odborov sklep:

„Odbor Slov. učit. dr. je v principu za to, da se preustroji naša dva strokovna lista v zmislu podanega predloga. Kdaj in pod kakimi pogoji postani „Učit. Tovariš“ glasilo in last Zaveze, o tem naj se pogaja novi odbor z direktorijem Zaveze ter skliče na podstavi teh pogajanj v ta namen izredni občni zbor med letom.“

O tem predlogu se je vnela živahna razprava. Tov. Česnik je stavil svoje predloge. (Glej „Uč. Tov.“ št. 6., 1899). Pri glasovanju je bil sprejet predlog, da se sprejme predlog odbora z dostavki Česnikovih predlogov, ki se izročijo odboru v posvetovanje.

Vršila so se nadaljnja pogajanja in dne 23. vel. travna l. 1899 je sklicalo Slov.

učit. dr. izredni občni zbor, na katerem se je razpravljalo o preosnovi in predaji „Učiteljskega Tovariša“ ter so po daljših debatah obveljale te-le določbe:

1. Dolg, ki ga ima Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani pri mnogih naročnikih „Učit. Tov.“ iztirja Zaveza slov. uč. društev. Dve tretjini iztirjanega dolga odda Slov. učit. dr., ena tretjina ostane Zavezi. Vsa došla vplačila dolžnikov zaračunava na stari dolg.

2. Od čistega dobička, ki ga bo prinašal „Učiteljski Tovariš“, plača Zaveza slov. učit. društev na leto 20 % Sloven. učit. društvu v Ljubljani. Čisti dobiček dohodkov „Učiteljskega Tovariša“ se zaračunava po odbitih stroških za tisk, uredništvo in upravnštvo.

3. Račun o dohodkih in stroških „Uč. Tov.“ ima pravico pregledovati Slov. uč. društvo.

4. Ako Zaveza preneha ali ako mora list opustiti, preide „Uč. Tov.“ zopet v last Slov. učit. društva, in sicer brez dolga.

5. Slovensko učit. društvo ne sme ustanoviti novega lista, dokler je „Učit. Tov.“ last Zaveze slov. učit. društev.

6. Če bi ustanovila Zaveza namesto „Uč. Tov.“ nov list, ostanejo v veljavi vsi zgoraj navedeni pogoji.

7. „Učiteljski Tovariš“ preide v last Zaveze dne 1. prosinca 1900 leta.

Občni zbor Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani je te točke sprejel in s tem je „Učiteljski Tovariš“ prešel v last Zaveze slovenskih učiteljskih društev.

Že v 25. številki l. 1899 napoveduje „Učiteljski Tovariš“ sledeče:

„Pri XI. skupščini bomo prekrstili „Zavezo slovenskih učiteljskih društev“ v „Zavezo (avstr.) jugoslovanskih učiteljskih društev“ ter tako sprejeli z gorkim srcem, z bratsko ljubeznijo in z odprtimi rokami v svoje vrste hrvatske tovariše s Primorja in iz Dalmacije. Ustanovili bomo tako veliko četo (avstr.) jugoslovanskega učiteljskega društva, ki bo združeno v pravi kolegialnosti in v srčni ljubezni! . . .“

V tem zmislu je prinesel tudi „Učit. Tov.“ nova uredniški program leta 1900, ki ga prinašamo na drugem mestu.

Formalno je pa prevzela delegacija Zaveze „Učiteljskega Tovariša“ kot svojo last na XI. skupščini Zaveze v Gorici leta 1899, kakor čitamo v poročilu, ki se glasi: „V poročilu o prevzetju „Učiteljskega Tovariša“ v last Zaveze je poročal tov. Česnik. Po pojasnilu predsednika je odobrila delegacija stavljene predloge, pod katerimi odda z novim letom Slov. učit. društvo v Ljubljani svoje glasilo Zavezi.“

## Prva besedica „Učiteljskega Tovariša“.

Vam trkam na vrata, me v hišo pustite, prijazno podajam vam prvič roko! Prostor pri sebi mi kaj dovolite in gosta sprejmite, vs prosim lepó! Ljubezen do vas me je k vam pripeljala, ljubezni pa tudi vas prosim za dar; ta vez naj bi trdno nam srca vezala, da ločil ne bo nas nobeden vihar!

Andr. Praprotnik  
v 1. št. „Učit. Tov.“ leta 1861.

## Uredniki „Učit. Tovariša“ v dobi 60 let.

Prvi urednik „Uč. Tovariša.“ je bil Andrej Praprotnik, ki je bil hkrati ustanovitelj lista. Pričel ga je urejevati leta 1861 ob novem letu in ga je urejeval do leta 1873. O njegovem odstopu piše Marn v „Knjigi Slovenski v XIX. veku“: „Čimbolj je „Tovariš“ priporočil slozen in združeni, tembolj so učitelji šli narazen, in popolni razkol je provzročil spis poročilo tuk. c. kr. izobraževališča „Zur Lehrerfortbildung in Krain“, kjer glavni učitelj vitez Garibaldi napada slovensko šolstvo in učiteljsvo, češ, da bi boljše bilo, ko bi „Uč. Tovariša“ nikdar ne bilo na svetlem, in prej ko bi poginil, koristneje bi bilo itd. Temu nasproti je več udov Slov. uč. društva pošteno odgovorilo v dveh knjizicah, v slovenski in nemški: „Nadaljevalno izobraževanje ljudskih učiteljev na Kranjskem“, pa: „Zur Lehrerfortbildung in Krain!“

To vse ni nič pomagalo! Ustanovilo se je novo društvo „Kraimischer Lehrerverein“, prvomestnik mu je bil pl. Garibaldi in nov nemški šolski list „Laibacher Schulzeitung“, urednik mu J. Zima, in nov slovenski šolski list „Slovenski Učitelj“ v Mariboru, urednik mu J. Lapajne, ki so pričeli svoje delovanje v duhu novih šolskih postav.

Zaradi tega Andrej Praprotnik, oče premožni rodovini, ravnatelj ljudske šole v mestu, čigar načelnštvo mu ni bilo prijazno, član c. kr. deželnega šolskega sveta

itd., izroči urejevanje „Učit. Tov.“ z novim letom 1873 Mateju Močniku.

Matej Močnik je prevzel uredništvo „Uč. Tov.“ ko so se bili učitelji že razšli v dva tabora, in boriti se mu je bilo ne le z nemškimi in nemškutarskimi, temveč tudi s slovenskimi tovariši v domačem taboru.

Sam je priznal, da hoče voditi list v konservativnem duhu in to njegovo stališče in program sta mu donesla mnogo borb.

Marn piše v svoji razpravi „Knjiga slovenska v XIX. veku“ o tem: „Kar je srednji vek v zgodovini — jako grajan, a tudi jako hvaljen, to je primeroma Močnikov „Učit. Tov.“ od leta 1873 do 1881 med dosedanjimi letniki.“

Bavil se je Močnik zoper „Laibacher Schulzeitung“, „Laibacher Tagblatt“, „Laibacher Zeitung“, „Österr. Schulbote“, pa tudi slovenski listi so mu nasprotovali, tako „Slovenski Učitelj“, poslej „Popotnik“ na Štajerskem, „Sola“ na Gorškem.

V 24. številki „Učiteljskega Tovariša“ leta 1881 izroča Močnik uredništvo in piše v „Naznanilu“: „Podpisani izročam zaradi bolehnosti „Tovariševu“ uredništvo zopet temu, od kogar sem ga prevzel, to je njegovemu ustanovitelju Andreju Praprotniku.“

Andrej Praprotnik ga je nadalje urejal od novega leta 1882 do konca leta 1889.

V nekrologu Praprotnikovem čitamo v 14. št. „Tov.“ l. 1895: „Tako in enako je deloval Praprotnik s svojim „Tovarišem“, kojega je ljubil in negoval, kakor punčico v očesu — v blagor slovenskega šolstva in v prid slovenskega učiteljskega.“

— „Vendar je čutil, da se mu mladi učiteljski naraščaj ne približuje. — In na občnem zboru Slov. učit. društva je moral urednik slišati, da nekateri niso zadovoljni s „Tovarišem“ ne glede vsebine, ne glede pisave.“

V sklepnem govoru obžaluje predsednik, da se je letos že tudi med učiteljskim pokazal vpliv politične nesloge in pogubnega strankarstva: opominja tovariše, naj se, ako se že drugi stanovi vdajajo strastem političnega življenja, naj se vsaj oni v svojem vzvišenem poklicu ne puste zapeljati od krivih prerokov dvomljive slave, ampak naj zvesto in vztrajno, izpolnjujejoči svoje svete dolžnosti, v prijaznosti in ljubezni med seboj žive ter tako dajejo lep zgled ljudstvu in izročeni mladini; to bo najlepší dokaz politične zrelosti in stanovske sposobnosti.“ (Marn: „Knjiga Slovenska v XIX. veku.“)

„K novemu letu 1886 priznava urednik, da se mora „Tovariš“ boriti z mnogobrojnimi domačimi in tujiimi nasprotniki — prišli so zares resni, izobilni časi.“

„O načrtih za versko šolo ni dal „Tovariš“ niti Slov. učit. društvu nobene izjave; pač pa je „Laibacher Schulzeitung“ grdo jela mlattiti po „Tovarišu“ in kranjskih mračnjakih med učitelji — (Marn: „Knj. Sl. v XIX. veku.“)

Na to je krepko odgovoril „Tov.“ v obrambo in pojasnilo.

To leto se je osnovala Zaveza.

„Na I. obč. zboru Zaveze slov. učit. društev je moral skromni Praprotnik čuti smrtno obsodbo svojega duševnega otroka. Stavil se je predlog, naj preneha „Učit. Tov.“ v Ljubljani in naj „Popotnik“ v Mariboru postane društveno glasilo Zaveze, kar je zbor naposled tudi sprejel.“

Zaradi sloge, pravi na to Praprotnik, pripravljen sem takoj odločiti uredništvo, a kaj poreče k temu založništvo, tega tukaj ne morem odločiti.

„Ta predlog ga je žalil do dna njegove plemenite duše, misleč si, nevhvaležnost je plačilo sveta. V njegovem radost se želja „Tov.“ nasprotnikov ni izpolnila, temveč zgodilo se je ravno nasprotno. „Tov.“ se je uprl svojim nasprotnikom, svest si za slug, kojih si je pridobil za slovensko šolstvo in učiteljsvo.“ (U. T. 1895, 14.)

„Da nekateri mladi učitelji s „Tov.“ niso bili zadovoljni, k temu je pripomogel kolikor toliko tudi „Jezičnik“, zlasti obširno o Svitoslavu in Danici. Sicer je istina, da bi brez „Jezičnika“ ne bilo „Tovariša“ in nasproti brez „Tovariša“ bi tudi ne bilo „Jezičnika“. Čast, komur čast!“ (Uč. Tov. „Knjiga Slov. v XIX. veku“ 1891. A.)

Praprotnik se je v zadnji številki leta 1889 poslovil od uredništva „Uč. Tov.“, kjer piše: „Z Bogom! Teži me že uredovanje lista, in sklenil sem, da odločim večletno breme in svojega ljubega, starega „Učiteljskega Tovariša“ izročim mlajšim, krepkejšim močem. Minulo je že devetindvajset let, kar sem ustanovil in mislim, da tudi na pravo podstavo postavil prvi slovenski šolski list na Kranjskem, s katerim sem mnogokrat prav težavno, trdo ledino oral ter vendar z blago pomočjo svojih zvestih prijateljev

in sotrudnikov srečno priromal do današnjega dneva.“

Z novim letom 1890. je prevzel uredništvo „Učiteljskega Tovariša“ Andrej Žumer, ki ga je urejeval do konca leta 1893. Držal se je strogo svojega uredniškega programa. Učiteljsvo je imelo vedno večje zahteve do lista, posebno da bi večkrat na mesec izhajal.

Sotrudništvo je naraslo, smer lista se pa ni izpremenila, in tako pravi Žumer sam v uvodu leta 1891: „Izvrševali smo program po svojem prepričanju stvarno, mirno in brez strasti. — Radi bi ustregli tudi izraženi želji, da bi list izhajal po trikrat na mesec. To pa je odvisno od sotrudnikov in naročnikov. — Ako list pridobi vsaj za tretjino več naročnikov in novih vztrajnih sotrudnikov, mogoče bo tudi tej želji ustrel.“

Prinašal je tedaj „Tov.“ spise, ki imajo še danes svojo zgodovinsko vrednost. Tako je naznanil Žumer leta 1891: „Izmed obljubljenih obširnih spisov omenimo nastopne: Č. g. prof. kanonik J. Marn bo del v „slovenski knjigi v 19. veku“ obravnaval časopise „Vedež“, „Vrtec“ in „Učiteljski Tovariš“, torej stvarino, ki je v najožji dotiki z razvojem slovenskega št. štva.“

Zgodovinar naših stanovskih razmer ne more prezreti tega spisa.

Učiteljsvo je hotelo imeti potom Slov. uč. dr. — v katerega last je prešel „Tov.“ — vedno več vpliva na list. Debatu o društvenem glasilu so bile jako živahne.

Tako je pri razgovoru o društvenem glasilu predlagal na občnem zboru dne 28. decembra 1891. tov. Luka Jelenc nastopno:

1. Časnikarstvo je v sedanjih časih neprecenljivo, ker zagovarja stanovske koristi; tako naj bi tudi „Tovariš“ več takega gradiva prinašal, zato bi moral imeti poseben šolsko-politični oddelek.

2. On prinaša premalo pedagoških učnih poskusov.

3. Prinašal raj bi list tudi obširnih poročil od drugih slovanskih ljudskih šol, ker to učitelje navdušuje.

4. Po izreku „Es lebe hoch die Konkurrenz“ naj „Tovariš“ razpiše nagrade, ker potem nam bo došel marsikateri dober članek, ki sedaj drugam roma.

5. Listki bi morali biti drugačni. — Ako pišejo o plačah, katere so za nas resna stvar, ne smeli bi jih kot neresne jemati.

6. Ali je odbor z urednikom sklenil kako pogodbo? Če ne, naj jo napravi!

Predsednik (Žumer, ki je bil hkrati urednik) mu odgovori: List urejati je jako težko, posebno ako ima vse jeden v roki in še ta je z mnogim drugim delom preobložen. Sedaj bo vse drugače in lažje, ker bo po pravilih odbora urednika volil in se bo delo med odbornike razdelilo.

Res je, da je meč list letos malo učnih poskusov, ali pomisliti je treba, koliko prostora je letos listu vzela deželna konferenca in uredba učiteljskih plač, kar je za učiteljsvo vendar velike važnosti.

Kar se listka tiče, bodi omenjeno, da se je pred letom ravno to zahtevalo. Da so pa listki največ obravnavali naše plače, s tem kaže, da še nismo tako plačani, kakor bi morali biti.

Dosedaj ni bilo mogoče nagrad razpisavati, ker se je moralo gledati, da je list izhajal. Če ho pa z čohodki drugače, se bo tudi to lahko storilo. „Es lebe hoch die Konkurrenz“ je res, zakaj idealni so skoro izginiti; in samo zaradi konkurence. Pri nas pa vendar to ni tolikega pomena, odvisno bo to od novega odbora, kako se bo list urejeval.

Odbor z urednikom ni sklenil nobene pogodbe, ker je ni bilo treba. List je prevzel urednik le za toliko časa, da so bila pravila potrjena, po katerih bo list postal društvena lastnina. Skupno mu pa odgovori, da se je go svojih slabih močeh za list trudil.

Le kratko dobo je Žumer urejal list, ker že z novim letom 1894 ga je prevzel Jakob Dimnik.

V tej uredniški dobi je bilo najvažnejše in najhujše leto 1896 in 1897. V tej dobi se je list že faktično izpremenil po vsebini v stanovsko-politiški list.

Postal je stanovsko-politiški list in to smer krepko zastopal. Posebno krenki so bili uvodni članki.

Naj govori „Učit. Tov.“ sam: V prvi številki leta 1896 „Svojam o svojem“ piše o smotru lista: „Našemu stanu pomoči do popolne samostojnosti, do ugleda v javnem življenju, do še večjih uspehov na pravem torišču — v naših šolah, kakor jih zahteva naš zakon — to bodi našemu listu prvi in glavni, reči smemo, edini namen.“

— „Skrbimo v prvi vrsti sami, da nam ne bo mogel nihče metati blata na našo čast, bodimo zavedni v svojem poklicu,

vztrajni in delavni, ne sramujmo se svojega stanu, ne bodimo učitelji zato, ker nismo nič drugega, ampak bodimo učitelji zato, ker rabi naša domovina naprednega in samostojnega učiteljstva! Nikdar se nihče ne klanja, kakor se je moral sužnik pred svojim gospodom, ne vsiljuj se nikomur, ker se tvoje delo ne ceni po svoji ceni. Kdor nas hoče, naj pride sam po nas! (Št. 2.)

Taka pisava »Učit. Tov.« in osamosvojitve učiteljskega stanu ni bila vseč klerikalni strani naše javnosti, zato je (dr. Krek) »Slovenec« udrihal po učitelstvu — odločitev je padla z znanim članom »Pons asinorum«, na katerega je »Učit. Tovariš« odgovoril v 21. številki leta 1896:

»Slovenec« z dne 21. vinotoka 1896 je prinesel »Pons asinorum«. V tem članku je »Slovenec« jasno pokazal, da mu je na tem, da dobi njegova stranka brezpogojno moč in vpliv čez ljudsko šolo in učitelje.

— »Slovenec« je svoj članek spisal »ad captandam benevolentiam«. Rad bi zvalil učitelje na svojo stran, zato se jim laska in hlina naklonjenost šoli in omiki, katera naklonjenost nasprotuje naturi klerikalizma; hotel je napraviti mostiček, čez kateri naj bi prišli učitelji v tabor ultramontanstva, in nazval ta mostiček »pons asinorum« — most za osle. No, slovensko učiteljstvo niso osli in ne pojdejo čez ta most!

Odločitev je padla. Okrajna učiteljska društva so pričela pošiljati »Učiteljskemu Tovarišu« zaupnice in izjave, da se popolnoma v vsakem oziru strinjajo s pisavo »Učiteljskega Tovariša« in načeli vrlega »Učiteljskega Tovariša« in javno to odobravajo; obenem protestirajo proti »Pons asinorum«. Uredništvo je prejelo take izjave od vseh društev in s tem se je učiteljstvo izreklo za bodočo smer lista in mu dalo barvo na podlagi svojega glasovanja.

To smer je list zastopal odločno naprej. V 23. številki 1896 je pričel prinašati odločne članke »Naš sovražnik«, kjer brani neodvisnost učiteljskega stanu in šole.

V zadnji številki letnika pa piše: »Na koncu leta smo! Če prelistujemo posamezne letošnje številke našega glasila, vidimo, da »Učiteljski Tovariš« letos ni imel lahkega stališča. To pa zaradi tega, ker smo si postavili kot glavno nalogo, potegovati se za pravice našega stanu ter za veljavo in ugled učiteljstva. Pravice ima učiteljstvo še silno malo. To smo pa zakrivil največ sami, ker smo se premalo zavedali svojega važnega poklica, ker smo le preradi hlapčevali — ter pravice, ki nam grede, prepuščali drugim. Ker so nekateri krogi mislili, da smo učitelji namenjeni le za delo, za pokorne sluge brez vseh pravic, zato jim nikakor ne more v glavo, kakó se more naše glasilo zoperstavljati tej stari nam škodljivi navadi. To je torej vzrok, da je moral prestajati oziroma odbijati naš list letos marsikak hud in drzen napad. In res, bolj kakor kdaj je dvignil »Učiteljski Tovariš« prapor napredka in prosvete kvišku in bolj kakor kdaj se je potezal za pravice našega stanu.

Težko stališče je imel »Tovariš« tudi zaradi tega, ker ga je cerkvena oblast postavila po tem letu na indeks in je pritiskala na vlado, da je ista grozila, da list ustavi, če ne umiri svoje pisave.

A kljub temu že koncem leta 1897 naznanja »Tovariš«, da bo v novem letu izhajal trikrat na mesec, in sicer 1., 10. in 20. dne v mesecu in to v povečani obliki.

To bo pa stalo mnogo dela, truda, mnogo požrtvovalnosti. Da bo pa mogoče uredniku natančno izpolnjevati to težavno nalogo, zato si je pridobil v ta namen sourednika, kojega ime naznamo na glavni noveletne številke.

Z novim letom 1898 je prevzel souredništvo »Učiteljskega Tovariša« Engelbert Gangl, ki ga je opravljal do leta 1902.

Z novim letom 1903 je odločil Jakob Dimnik uredništvo in je Engelbert Gangl prevzel sam celotno uredništvo.

V dobi skupnega uredništva je postal »Učit. Tov.« glasilo za ves naš tedanji slovenski jug. Učiteljstvo se je iznova razcepilo v dve organizaciji. In na podlagi tega je zacvetela klerikalno-vladna korupcija nad učiteljstvom, ki jo je pobijal s svojo krepko roko posebno Gangl v dobi samostojnega urejevanja.

V tej dobi se je list razvil do popolnosti stanovsko političnega glasila, ki jo more doseči strokovni tednik. Po obliki, po notranji ureditvi, pa času primerni vsebini, v vseh smereh se je »Učiteljski Tovariš« reformiral.

Nemalo je imel urednik pretrpeti osebno zaradi uredništva; toda imel je vse učiteljstvo za seboj, zato se ga klerikalna strahovlada ni upala uničiti tako, kakor je hotela. Lahko pa s ponosom re-

čemo, ako bi ne bil »Učit. Tov.« v tej dobi v tako odločnih in energičnih rokah, bi učiteljstvo še ne imelo danes vsega tega, kar ima!

Né smemo pozabiti, da se »Učiteljski Tovariš« v tej dobi ni imel boriti samo na eno stran, ampak je imel opravka tudi s svojimi »prijatelji«.

Niso še pozabljene »Pretirane zahteve« niti iz deželne zbornice niti iz »Sl. Nar.« in niso še v pozabnosti bojkotni članki in napadi na »Učiteljsko tiskarno« od obeh tedanjih političnih smeri.

Učiteljstvo se je pod vplivom »Učit. Tov.« pričelo krepko osamosvajati na časnikarskem in gospodarskem polju. To tudi naprednim faktorjem našega tedanjega političnega življenja ni bilo všeč.

Težko stališče je imel tedaj »Učiteljski Tovariš«, a zastopal je odločno neodvisno stanovsko-politiško smer in bil pripravljen na boj do skrajnosti, ker je imel tudi v tem slučaju vse učiteljstvo za seboj.

V tej uredniški dobi je tudi svetovna vojna. Na podlagi razmer je »Tov.« mnogo trpel v tem času, a stal odločno tudi v najkritičnejši dobi na braniku naših stanovskih pravic.

Izšla je znana okrožnica SLS., ki je razvila denunciantno akcijo zoper »Učiteljskega Tovariša« in druge liste, očita joč mu srbofilsko tendenco.

Klerikalna stranka je s pomočjo vlade napela vse sile, da uniči Engelberta Gangla zaradi uredništva »Učiteljskega Tovariša«. Najostudnejše denunciacije so romale iz Ljubljane v Idrijo, na Dunaj, v Radgono, v Opatijo, v Gradec in v Trst. Za vsako ceno so hoteli uničiti urednika »Učit. Tov.« kot svojega žrtev. Izposlovali so končno njega službeno premeščenje in ga dvakrat vtekli v vojaško sukno.

Toda tudi v tem času je »Tovariš« krepko vzdržal — pod najtežjimi razmerami, s katerimi je treba vedno računati, preden se izreče sodba o tej dobi.

Nevenljivih zaslug pa si je pridobil »Učiteljski Tovariš« pod uredništvom Engelberta Gangla od prevrata 1918 naprej. Izšel je često v posebni izdaji, dasi ga je pisal urednik povečini sam. Problem za problemom se je reševal z največjo naglico, dolgoletni boji učiteljstva so pričeli roditi svoj sad, in ideali so se pričeli uresničevati. V tej dobi je bil »Učiteljski Tovariš« neizprosni vodnik v borbi za naše stanovske pravice.

Položen je bil temelj naši bodoči stanovski organizaciji, in »Učit. Tov.« se je odločno postavil na branik naše svobodne, neodvisne države.

Prežet demokratskega duha in pravega pojmovanja razmerja med organizacijo in svojim stališčem, ki ga je zavzel kot višji šolski nadzornik, se je Engelbert Gangl v 23. št. 1919 poslovil od uredništva »Učit. Tovariša«. Njegovemu značaju enako skromno se glasi poslovlje: »Z 22. št. Učit. Tov. sem se prostovoljno odpovedal uredniškemu poslu. Vse sotrudnice in sotrudnike, ki so me tekom dvajset let mojega urejanja požrtvovalno in vztrajno podpirali, ob tej priliki iskreno zahvaljuje za vso njihovo pomoč! Ves čas me je vodila poštena volja, da po svojih najboljših močeh služim stanu in šoli. S to zavestjo se poslovljam. Ljubljana, dne 28. maja 1919.«

Razvoj učiteljskega stanu, njega emancipacija in osamosvojitve ni še dovršena in je še vedno v razvoju; morda nas čaka še ena doba varuštva političnih strank nad učiteljstvom, preden nas presine zavest, da bomo najmočnejši tedaj, ko bomo svojo stanovsko politiko postavili popolnoma na svoje lastne noge ter ne računali le na pomoč strank, ampak se zanašali na disciplino lastnih vrst!

Usodo bodočih generacij ima sedanje učiteljstvo v rokah!

## Tehniški in administrativni razvoj »Učit. Tov.« v dobi 60 let.

V posebnem članku pišemo o urednikih »Učit. Tov.« Urejali so naš list od leta 1861—1873 Andrej Praprotnik, nato od leta 1873—1882 Matej Močnik, za njim zopet od 1882—1890 Praprotnik, za njim od 1. 1890—1894 Andrej Žumer, za njim od 1894—1898 Jakob Dimnik in od 1898—1903 kot sourednik z njim Engelbert Gangl, kateri ga je od 1903—1919 urejal in vodil zopet sam.

V času, ko je bila treba urednika nadomeščati, je to izvrševal, vključ svojeju obilnemu drugemu poslu, predsednik »Zaveze«, tov. Luka Jelenc sam.

Iz svojih skromnih razmer se je razvilo uredništvo v toliko, da ima danes v Ljubljani svoj urad.

Vendar administrativno še ne moremo reči, da je uredništvo doseglo svojo

popolnost in bo v bližnji bodočnosti potrebna nujna izpopolnitev.

Po vsebini se je razvil »Učiteljski Tovariš« iz pedagoško-didaktičnega lista v prvi dobi Praprotnika v šolsko-pedagoški list v Močnikovi, drugi Praprotnikovi in Žumrovi dobi, v katerih je prinašal tudi vesti o društvenem gibanju; do leta 1896. je bil tak tudi v Dimnikovi dobi, in od tega leta je bil po vsebini stanovsko-politiški list za Slovenijo, a od leta 1900. naprej je v tej smeri zastopal tedanji avstrijski slovanski jug.

Po notranji ureditvi je imel sprva obliko strokovne revije, dokler se ni izpremenila tudi notranja ureditev po potrebi razvoja in časa v popoln tednik strokovno-političnega značaja. Rubrike so se menjavale in označevale po potrebi časa in razmer. Največ so se pa izpreminjale po osebnem okusu in nazorih urednikov.

Naslov lista je doživel več izprememb. Z letom 1861 je pričel izhajati kot »Učiteljski Tovarš«, list za šolo in dom, dokler se z novim letom ni izpremenil v »Učiteljski Tovariš«, list za šolo in dom, o čemer piše Marn v »Knjigi slov. v XIX. veku« nastopno: »Ker se je tedaj pomišljaj Praprotnik, postal je listu za šolo in dom z l. 1873. odgovorni vrednik Matej Močnik, učenik na I. m. š. v Ljubljani, ter mu je dal po razpravi Jezičnika (IV., 2) v naslovu obliko »Učiteljski Tovariš« in l. 1880 v št. 12 se je prekrstil iz vrednika v urednika.«

Z letom 1890 opazimo izpremembo, da se je pod naslovom označil kot »glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani«, z letom 1900 kot glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva. Z letom 1905 stoji nad naslovom označba »Tednik«, ki je pa pri povečani obliki l. 1908 zopet odpadla. Ob prevratu, sredi leta 1918 ima pa sedanjo označbo kot »glasilo jugoslovanskega učiteljstva«.

Vnanjo obliko je imel prvotno male osmerke ene tiskovne pole od leta 1861 do 1882, kar nam že v zadnjem zvezku 1881. l. naznanja uprava v »Naznanilu in vabilu na roročbo«: »Tovariševa« oblika bo v novem letu nekoliko večja in lepša, naročnina pa ostane enaka dosedanj. Izhajal je v celi poli v obliki velike osmerke od novega leta 1882 do novega leta 1894, kjer naznanja uredništvo: »Vzrok, da se je premenila oblika lista, je ta, da je bila dosedanja oblika prevelika za ponatiske, kateri so se težko uvrščali med druge knjige v knjižnicah.« Tako je izhajal »Tovariš« zopet od leta 1894 do 1898 na 1¼ poli v obliki male osmerke. Z novim letom 1898. je pa kot tednik prišel izhajati v obliki četverke na celi poli ali več do leta 1908. In v novim letom 1908 je pričel izhajati v obliki cele pole ter s tem dosegel višek razvoja v vnanji obliki.

Poleg vnanje oblike naj bo omenjena tudi izprememba notranje oblike od novega leta 1891. naprej; uredništvo piše o tem: »V glavo smo mu vtisnili v znak pravega slovenskega značaja podobno najodličnejšega slovenskega pedagoška, nepozabnega Slomška.« — »Učit. Tovariš« je imel v svoji glavi podobo Slomška do leta 1898. Ob kritičnem letu 1896. in 1897. so pričeli kričati klerikalni listi, da se profomira Slomška, ako ga ima »Tov.« v svoji glavi, ker se pisava lista ne strinja z duhom Slomška. Ko pa je z novim letom 1898. izšel »Tov.« brez Slomška, jim zopet ni bilo všeč, češ, sedaj so pokazali svojo pravo barvo.

Sotrudnikov je imel »Učiteljski Tovariš« sprva jako malo. Spisovati ga je moral povečini Praprotnik sam. Oglašali so se dopisniki pozneje v večjem številu, toda niti strokovnih prispevkov niso podpisovali in jih priobčevali ali brez podpisa, ali s psevdonimom, ali samo s šifro označeno. Leta 1864. pa že uredništvo samo omenja v vabilu na naročbo, da je pridobilo svoje stalne sotrudnike, od katerih se posebno sklicuje na prispevke prof. J. Marna in M. Močnika. Zanimanje za list je raslo, razmere so postajale manj napete, in leta 1866. do 1871. vidimo vedno več različnih podpisov sotrudnikov »Učit. Tov.« Letnik 1890. pa prinaša celo imenik sotrudnikov »Učit. Tov.« Najste jih v tem letu 84, med katerimi najdemo odlična imena slovenskih pedagogov, katerih nekatera so postala znamenita v zgodovini slovenske pedagogike in razvoja slovenskega šolstva sploh. L. 1891. priobčuje list že 103 sotrudnike, l. 1892. je naraslo število na 133 in leta 1893. na 152. Naraslo je še nadalje, toda z novim letom 1894. uredništvo ni prinašalo več imenika, pač pa so se dopisniki podpisovali. Preobrat se čuti tudi v tem oziru z letom 1896.. Ko je list postal stanovsko-politiški, so tudi sotrudniki pričeli zopet uporabljati anonimnost, ker je pri tedanjih razmerah bilo razumljivo in za stanovsko-politiško glasilo principialno popolnoma pravilno. Anonimnost je pri

politiških glasilih glavna nevidna sila, ki daje s tem vso moč — listu in zveča njega vpliv, ker stemnijo poudarjenost nenej o sebe, temveč se okrepri smer lista in gibanja, kateremu služi. Osebe stopajo v ozadje.

Tako je bilo do prevrata! Ob prevratu se je ukoreninila navada, da se podpisujejo dopisniki tudi pod nekritične dopise, katerih odgovornost bi lahko prevzelo uredništvo in so pisani popolnoma v smislu uredništva.

Zanimanje za žurnalistiko je naraslo, tovariši so pridno prijeli za pero in ni ga skoro kraja v Sloveniji, da bi ne imeli po enega ali celo več zmožnih zastopnikov za časnikarska poročila.

V tem tiči še velika moč in sila našega stanu, ki je do danes še nismo dovolj cenili in izrabili.

Odgovorni uredniki prvih številkam »Učit. Tov.« so bili faktični uredniki sami. Tako je bil odgovorni urednik od leta 1861—1872 Andrej Praprotnik, od 1873—1881 Matej Močnik, od 1882—1889 zopet A. Praprotnik, nato od 1890—1893 Andrej Žumer in od 1894—1899 Jakob Dimnik.

Leta 1899. se pa glasi v poročilu Zaveze tozadavni sklep: »Pri »Učit. Tov.«, ki je postal z novim letom (1900) šolsko-politiški list, se je pridržala dosedanja oblika, le papir se je izbral slabši in zato ceneji. V redakcijskem odboru so člani vodstva in faktična urednika lista. — Odgovorni urednik je neučitelj in ga mora brezplačno preskrbeti tiskar Rud. Milic.«

Tako se je za stanovsko-politiški list odobrili princip, da bodi odgovorni urednik neučitelj, da si list ohrani tem svobodnejše roke, tudi kar se šolskih oblasti tiče, in se izogne vsem morebitnim poizkusom pritiska.

Od novega leta 1900 je bil odgovorni urednik neučitelj Jožef Pance do 13. št. leta 1901., nakar je bil od 13. do 15. št. neki Jož. Longika in nato Radivoj Korene od 15. št. 1902 in do novega leta 1919., ko je prevzel odgovorno uredništvo zopet učitelj Fran Marolt.

V vsej dobi nima »Učit. Tov.« zaznamovati nobenega slučaja preganjanja, razven v zadnji — po prevratu, o čemer pa bomo pozneje objavili svoje spomine.

Upravištvu »Učit. Tov.« je bilo v prvih letih od l. 1861.—1889. v rokah tiskarnarja in založnika Rud. Milica. Z novim letom 1890. ga je pa prevzel učitelj Fran Kokalj, ki ga je opravljal do leta 1894. Lastno upravištvu se je osnovalo šele tedaj, ko je list prevzelo Slov. učit. društvo. Zato je ono vedno imenovalo upravnika. Od novega leta 1895.—1896. je opravljal upravištvu Alojzij Kecalj; od novega leta 1897.—1907 Fran Črnaog; nato od novega leta 1908.—1909 Andrej Rape; od novega leta 1910 do sredi leta 1913 Jakob Pretner in sredi leta 1913. do danes Fran Marolt.

Kdor ni imel opravka z upravniki deli, ta ne ve presoditi dela in zaslug, ki jih imajo upravniki za razvoj lista. Še tako dobro uredništvo lista ne more imeti uspehov z listom, če odpove uprava in ni točna.

Iz skromnih razmer se je razvilo upravištvu v ogromno delo. Ni pa še doseglo svojega viška, dokler ne doseže svojega urada in se delo vseh naših stanovskih upravištev ne koncentrira v tem uradu.

Naročniki se vzdržujejo tudi z agilnostjo in točnostjo upravištva. Prvo leto je »Tov.« prinašal imena naročnikov. V prvi številki jih izkazuje 23, a že do 12. številke leta 1861 je naraslo število na 504. V nadaljnjih letnikih ni bilo več imen naročnikov do leta 1866. v katerem jih izkazuje 300. Število je padlo, ker je list zastopal konservativno smer in se je učiteljstvo s tem odvrnilo od njega. Tudi v nadaljnjih letnikih ni razvidno, koliko naročnikov je imel list. List je medtem postal društveno glasilo Sl. uč. dr. in se nekoliko dvignil z ozirom na naročnike, a vključ temu beremo v poročilu o občnem zboru društva leta 1892: »Na Kranjskem je še polovica tovarišev in 1/10 učiteljic, ki še niso naši naročniki.«

A že leta 1892 čitamo v poročilu občnega zbora, da se je list dvignil na 700 iztiskov in leta 1895 že na 800 iztiskov. Po letu 1896 je število naročnikov padlo na 600, ker je odpadla duhovščina, a že v naslednjem letu (1897) je pridobil list naročnikov med učiteljstvom in se dvignil na 700 ter nadalje od leta do leta pridobival naročnikov med učiteljstvom. Danes se tiska v 2300 iztiskih, a tudi to število ima še bodočnost pred seboj — da bo raslo!

Izhajal je »Tovariš« sprva v letu 1861 vsak mesec, a že v zadnji številki prvega letnika naznanja uredništvo: »ker se jih je dosihmal toliko naročnikov priglasilo, da smo mogli shajati in ker se trdno nadejamo, da nam bodo dosedanj

naročniki zvesti ostali in bodo še drugi pristopili in nas podpirali, in iz potrebe, ker si žele vsi bralci, bo list dvakrat na mesec izhajal."

Z letom 1862 je pričel izhajati vsakega 1. in 15. v mesecu do leta 1891, od 1892 pa vsakega 1. in 16. v mesecu do leta 1897. Z letom 1898 je izhajal po trikrat na mesec, vsakega 1., 10. in 20. v mesecu do leta 1904, dokler ni postal z letom 1905 tednik in izhajal vsak petek v tednu in pozneje vsako sredo.

Zvezkov ali izdaj je izšlo normalno število do vojne dobe, v kateri jih je izšlo leta 1914 le 43 števil, leta 1915 le 19 števil, leta 1916 le 26 števil, enako leta 1917. Vzroki so bili najrazličnejši in jih tu ne moremo posebej opisati. V letu 1918 se je pa posebno po prevratu povzdignil in doživel tudi mnogo posebnih izdaj. V letu 1919 je manj izdaj zaradi tiskarske stavke.

Cena lista je naraščala z razvojem lista in naraščanjem draginje papirja in tiska. Leta 1861 je stal list 1 gl 50 kr, a z drugim letom 1862—1871 je stal zaradi dvojnega izdajanja v mesecu 2 gl 50 kr, od 1877 do 1889 je stal 3 gl, in od 1890 do 1897 za ude Slov. uč. dr. 2 gl in za neude družstva 3 gl. Leta 1898 se je zvišala naročnina za ude na 3 gl in neude na 4 gl do leta 1899. Z letom 1900 se je naročnina izenačila za vse enako na 8 K do leta 1910, ko se je naročnina zopet zvišala na 10 K do leta 1917, l. 1918 je stal 12 K, pozneje pa 12 K za org. člane in 20 K za neorganizirane naročnike.

„Učiteljski Tovariš“ je bil sprva v s t Miličeve tiskarne v Ljubljani od leta 1861—1889, s katerim letom ga v 24. številki izročila Milič v last Slovenskemu učiteljskemu društvu v Ljubljani. Z novim letom 1900 je prišel „Učiteljski Tovariš“ v last Zaveze.

O tisku „Učit. Tov.“ čitamo v spomenici ob 25-letnici Zaveze to-le: „Učiteljski Tovariš“ se je tiskal v Miličevi tiskarni, s katero je imela Zaveza posebno pogodbo. Pri sestavljanju dotične pogodbe smo bili toli previdni — dobro vedoč, da naši nasprotniki vedno preže, kje bi mogli prizadeti Zavezi kako občutno škodo — da smo se zavarovali napram poželjivim nakanom svojih „prijateljev“. In ko je prešla Miličeva tiskarna v last neke kleikalne tiskovne zadrage, jo je pobral naš „Tovariš“ iz svojega 40 in pol leta starega domovja in se preselil dne 20. maja 1901 v „Narodno tiskarno“.

Ko smo ustanovili „Učiteljsko tiskarno“ in je začela dne 1. julija 1906 leta delovati, se je preselil „Učiteljski Tovariš“ dne 6. julija 1906 pod domačo „streho“.

Tu je dobil svoj stalni dom in v zadnjem letu mu je dala tiskarna tudi lastno pisarno v svoji hiši in od tedaj se nahaja tudi uredništvo pod lastno streho.

FRAN MAROLT:

## „Učiteljski Tovariš“ — v vojni dobi.

Od 31. julija 1914 — 28. oktobra 1918.

(Osebni spomini in doživljaji.)

Ko je Avstro-Ogrska leta 1914. napovedala mali, pa junaški Srbiji vojno, hoteč jo popolnoma vdušiti, zavedali smo se vsi, ki smo že pred vojno čutili jugoslovansko in občutili dan za dnem trdo, neusmiljeno in brezobzirno pest starega avstrijskega režima, da mora sedaj ali nikdar priti to, kar nas in naše brate reši sto in stoletnega jarma.

Že pred vojno smo si bili svesti svoje moralne in fizične moči, kljub ogromni premoči svojih zatiralcev, Nemcem in Madžarom, in kljub silni pomoči, ki jo je bivši monarhiji nudila njena zaveznička Nemčija.

Še so mi živo v spominu oni prekrasni julijski dnevi leta 1911., ko sem se pridružil na izletu v Beograd bratskemu pevskemu društvu „Ljubljanski Zvon“. Bratje Srbi so nas sprejeli z odprtimi rokami in v bratskem objemu smo prepevali naš „Naprej!“ in „Odnihala nas mati jedna“. — Takrat sem prvič sezal v krepke roke bratov Srbov, vžival čar njihove prave slovanske gostoljubnosti in občudoval srbsko demokratsko dušo.

Leto pozneje je napočil dan osvobodjenja Kosovega in — po balkanski vojni je prišla in morala priti ona grozna vojna, ono klanje in morenje, ki je pretresalo ne le evropsko celino, ampak celi svet.

Ob napovedi bratske morije nas je vse Jugoslovane zaskelilo v dno duše. Starejši smo se tolažili, da nas nikdar ne vpokličejo, a mlajši tovariši so odhajali kakor poje pesem:

Pojo lepó, pejo glasno,  
Pri srci pa jim je hudó!

Mnogo, zelo mnogo slovenskih učiteljev iz vseh slovenskih pokrajin, se je moralo odzvati vojnemu klicu in je odhi-

telo — pustivši domove in rodbino, — pod orožje.

### Vojne ovire „Učit. Tovariša“.

Mene, kot upravnika, je najbolj skrbelo, kaj bo z našim listom. Komaj je preteklo leto kar sem prevzel upravo lista, pregledal gmotno stanje in število naročnikov ter si napravil načrt, po katerem sem hotel urediti vse razmere, privabiti čimveč novih naročnikov in učvrstiti listu pot — kar izbruhne vojna, kakor strela z jasnega neba.

Zaradi mobilizacije je odpovedalo posredno ali neposredno mnogo tovarišev list, vsled česar smo že prvo leto vojne izgubili nad 5000 K tekoče in zaostale naročnine, ki bi se bila sicer plačala.

Vmes je posegla še skrb za obstanek naraščajoča draginja in vse muke vojnega stanja, ki so marsikaterega naročnika ob novem letu odvrnile od stanovskega lista.

Naš list, ki je imel še meseca decembra 1914 — 1251 naročnikov, je padel koncem leta 1915 na 889, koncem leta 1916 na 873, in leta 1917. na 846 naročnikov, v katerem številu pa so všteti tudi brezplačni ali v zameno oddani izvodi. Leta 1918. je število naročnikov vsled srečno izvedene misli, naročnike organizirati po okrajnih učiteljskih društvih poskočilo zopet na 1347 organiziranih in čez 300 drugih, skupaj okroglo na 1700 naročnikov.

Upoštevati se mora tudi, da so se poleg vpoklicev, smrtnih slučajev, bede in skrbi za obstanek in zaradi tega odpadlih naročnikov, pojavile še druge težkoče, ki so neugodno vplivale na izhajanje lista.

Ne-le, da so vojaški nabori pobrali, in da so v vojaško sukno vtaknili malone vse tiskarniško osebje, ampak vojaška oblast je tudi kratkotalo narekovala, koliko stavnega materiala (svinca, medi, bakra) mora tiskarna oddati v vojne namene. V Učiteljski tiskarni so takega materiala rekvirirali nekaj stotov.

Ker je ves vladno-policijski aparat komaj čakal, da uduši tiskarno, kot napredno in neodvisno in zbog tega državi nevarno obrtno podjetje, ki je tiskalo prekoslej neodvisne liste, je trebalo največje previdnosti pri pisanju in urejevanju listov, ki so v nji izhajali. In med temi je bil tudi naš „Učit. Tovariš“, ki je bil vedno na indeksu.

Saj je policija napravila pri predsedniku Zaveze strogo hišno preiskavo, pričakujoč, da bo našla obtežilnega gradiva, ker je bil neustrašen mož, stoječ na celu napredni učiteljski organizaciji in ker je imel sina, ki je odšel v službovanje k bratom Srbom.

Pozneje sem zvedel, da je bil tudi upravnik s celo rodbino v tistem zloglasnem zapiskniku. Radoveden sem, kaj bi se bilo meni zgodilo ob hišni preiskavi, ker — našli bi bili ob steni pri oknu sliko sv. Save in v predalu, pisalne mize nekaj slik kralja Petra I. in razglednic Beograda, ki sem jih bil poslal leta 1911. v spomin svoji rodbini. Bržkone bi se bil moral seliti na Ljubljanski grad in od tam v vojašnico že leta 1914!

Kaj pa je bilo s „Tovarišem“? Deželna vlada ga je hotela kar nakratko ustaviti in le previdnemu in premetenemu posredovanju predsednika naše „Zaveze“ se je posrečilo to zlo odvrniti.

Visel pa je nad njim neprestano Damoklejev meč, zlasti mu je sedla na vrat policijska cenzura.

Ker se je število naročnikov zaradi že navedenih razmer tako opasno krčilo, so nastale težkoče glede plačil za tisk, urednika, upravnika in odpravo lista. Zato je bilo vodstvo „Zaveze“ primorano odrediti, da je list — mesto tedensko — izhajal le vsakih 14 dni. S tem se je mnogo prihranilo, obstanek listu ni bil več tako hudo ogrožen in — jadrally smo srečno dalje. Izhajali smo kljub vsem hudim zaprekam z največjo previdnostjo.

A tudi naročniki so se, sluteč nevarnost, ki je pretela, lista tem trdneje oklepali. Vsak je storil svojo dolžnost: naročniki so plačevali točno svoje prispevke, upravnik je lahko opominjal in plačeval račune tiskarni in kar je trebalo drugega poravnati. Prav nič se ne sramujemo povedati, da smo odplačali tiskarni ves predvojni dolg, ki je znašal do 6000 K in poleg tega poravnali še vse račune od leta 1914 do 1918.

Kako je torej list izhajal?

Prva — vojna številka — ki je naznanjala utešitev tiskovne svobode, kolikor jo je še preostalo — je izšla 31. julija 1914. Do 14. avgusta tega leta je izhajal list redno, od tega dne dalje pa — kakor naznaja uredništvo — „zaradi nastalih razmer za nedoločen čas vsakih 14 dni.“ Zaradi te odredbe je leta 1914 izšlo le 43 števil.

Še hušje in opasnejše posledice so se pojavile l. 1915 po izbruhu vojne z Italijo. Ker je bilo vedno več naročnikov mobiliziranih in je bilo zaradi sovražnosti skoro vse goriško — pozneje in istrsko in tržaško šolstvo prekinjeno ali popolnoma ustavljeno, učitelji do 50 leta pa mobilizirani ali

evakuirani, odpado je zopet nad 300 naročnikov.

To je bil za list nov, se hušji udarec! Toda obupali nismo, niti ne vrgli puške v koruzo.

Meseca junija, julija, avgusta in septembra 1915 je list zaradi „nastalih razmer“ izhajal le enkrat na mesec, od 8. oktobra i. l. pa zopet vsakih 14 dni. Skupaj je izšlo to leto le 19 števil.

Od leta 1916 dalje do konca l. 1918 pa je list izhajal redno vsakih 14 dni. Izšlo je: l. 1916 — 26, l. 1917 — 26 in l. 1918 — 29 števil.

Le na ta način smo prejadrali nevarno dobo 1914—1918 in rešili list pogubnih vojnih vplivov in morda — propada.

Navedena dejstva izpričujejo, koliko je list trpel gmotno. A glejte — tovarišice in tovariši:

Vaša neomajna zvestoba do stanovskega lista, vaša požrtvovalnost, ki je pressegala vse, kar smo pričakovali od vas, je ohranila list v najtežjih časih v dolgih šestdesetih letih. Znani so mi slučajji, — pisma, ki jih še hranim, so živa pričča stanovske zvestobe in kolegijalne ljubezni ter zvestobe do lista — ko je tovarišica, plačujoča list mesečno s krono, ki si jo je v težkih časih prehrane takorekoč od ust odtrgala, vztrajala kot naročnica.

V oni zloglasni dobi politične hinavščine, ko so odpadale od nas neznajčajne, s podporami kupljene duše, ko so nas in naš list preganjali ne le avstrijski policaji in zbesneli, po odlikovanju in avancamentu hrepeneli cenzorji, ki so vohali v vsaki črki in vsaki besedi, naslovljeni naši tiskarni ali našemu stanovskemu glasilu, kri in izdajstvo, vztrajali smo z železno disciplino stanovske zavednosti in bratovske ljubezni vsi kot en mož: naročnice in naročniki kolikor jih je še preostalo, urednik in upravnik.

### Konfiskacije „Učit. Tov.“ v vojni dobi.

Znano nam je bilo, da cenzurirajo vse vojujoče se države precej strogo svoje liste. Vendar ne smemo zgodovini dolžni ostati in pribiti dejstvo, da je odnesla rekord vsej svetovni cenzuri bivša avstrijska politična (ali policijska) in vojaška cenzura. In kako tudi ne — saj je bila Avstro-Ogrska najpobožnejša in najbolj policijska država!

Neverjetno je, kaj vse je prestal že naš ubogi, ponižni in patriotični „Tovariš“.

Leta 1914 nam je državna cenzura še nekoliko prizanašala, ker so bile zasežene le 3 notice v 41. številki in v 43. številki del uvodnika ter ves po „Edinosti“ posnet članek „Zvestoba za zvestobo“. — To je bila le tišina pred viharjem!

Od leta 1915 pa je začel avstrijski policijski cenzor proti našemu listu kar divjati; zasegel je v 15 številkah nebroj notic, člankov, celo nedolžne pesmice je smatral kot državi nevarne.

Oglejmo si to divjanje av. polic. aparata nekoliko natančneje, prvič: ker bo to nečedno, literarno-rabeljsko početje marsikoga — morda celo bivše urednike, — izmed naših čitateljev v prvi vrsti dopisnike same zanimalo, in pa, da ohranimo to literarno justifikiranje literarni zgodovini.

Ako smo prav poučeni, ima največ teh grehov na vesti bivši višji komisar avstr. drž. policije Mihael Skubl. Naj mu jih odpušča sedaj Nemška Avstrija!

V 1. št. l. 1915 nam je zasegel notico o talcih v Dalmaciji (državna sramota!) in del dopisa o nekem dalmatinskem denunciantu (demoralizujoča državlj. vzgoja!)

V 2. št. je zasežen članek o sporazumu med Slovenci in Italijani — del notice o lex Kolisko — notico o ustavljenem pouku na srednjih šolah v Gradcu — notici o otvorjenju laškega moškega učiteljskega v Gradiški ob Soči (koncesija bodočemu sovražniku) in o nemški „Jugendwehr“ v Gorici.

Vlado je bilo sram, da je tik pred izbruhom vojne z najpodlejšim sovražnikom nudila pripadnikom te narodnosti kulturne koncesije.

V 4. št. je zasežen uvodnik „Ruska vlada v Galiciji s posebnim ozirom na šolstvo“ — članek „Poljaki na ruski državni zbor“ — in 5 bridkih resnic podlistka „Iz življenja za življenje“.

V 6. št. nam je zasegla odlomek iz dr. Foersterjevega predavanja v Monakovem „Država in pravstveni zakon“ — in članek „Rusko šolstvo v Galiciji“. — Umevno, da se je policijska vlada bala, če bi Slovenci, zlasti še učitelji, kaj izvedeli, kako so Rusi preosnavljali zanemarjeno galitsko šolstvo.

V 7. št. je zasegla člančič „Koliko stanovske svetovna vojna“, ker jo je bilo strah, če bi javnost o tem kaj izvedela.

V 8. št. je zasegla člančič „Proti slovenski Adriji“ — in v 9. št. Erjavčev podlistek „Odsli so!“

V 10. št. je zasegla Ganglovo pesem „Vran“, notici „Z bojne polja“ in „Rusko šolstvo v Galiciji“.

Celo nedolžni stavek „Zahajajte samo v lokale, kjer imajo na razpolago naš list“ je dobil belo krilce, da ga ni bilo več videti.

V 15. št. nam je av. policaj zasegel članek „Nemška moč“, ker je razpravljalo o nemških političnih bojnih društvih „Südmarkti“ in „Schulvereinu“. Dalje članek „Govor pameti srca“ in notico iz sezanskega okraja, ki govori o šolah ob soški fronti, ki so jih zaprli.

Še hušje je avstr. pol. cenzor divjal v letniku 1916., ker nam je v njem kar v 18. številkah pobelil razne notice, članke in pesmi. Čujmo!

V 1. št. je zasegel odstavek notice o grofu Tiszi in narodnostih na Ogerskem.

V 3. št. del članka „Misli in čustva ves čas od početka vojne“, ker je bilo nevarno državi, tako misli radovednim čitateljem razkladati.

V 4. št. del članka „V dvorih slave! Donesek h kulturni zgodovini“ — in cel članek „Za avtonomijo narodov“.

V 6. št. je bila zasežena Ganglova pesem „Oltar“ in del notice „Biti slovenske krvi bodi Slovincu ponos“.

V 8. št. odstavek članka „Pot k življenju“ in del Erjavčevega pisma v podlistku.

V 10. št. kratek, iskren pozdrav V. Mazijev z bojišča.

V 11. št. zadnji odstavek članka „Nemški program“ in listnica uredništva, v kateri se brani neopravičenim zaplembam. Vse zaman! Sila cenz. š. je bila tedaj močnejša od pravice in resnice!

V 12. št. notica o oprostitvi ravnatelja dr. Alavpoviča v Sarajevu — dalje notica o zloglasnem vojnem poročevalcu (recte: denunciantu) prof. Peerzu — in opazka o štajerskem naredbenim listu.

V 13. št. notica glede odloka in zaplembe napisana na škatlicah vžigalice C. M. družbe.

V 14. št. članek „Odprava čl. 19. drž. os. zakona“ — in konec notice „Konvikt za ital. otroke na Dunaju“.

Zlasti zaplemba zadnje notice je značilna za brezvestno in neusmiljeno početje avstrijskih mogotcev. Ko je naš narod umiral na soški fronti, ko mu je sovražnik in domačin rušil domove in ko je naša begunska deca stradala in umirala v zloglasnih taboriščih v Lipnici, Wagnji in Strnišču p. Ptuj, prav tisti čas je avstr. vlada ustanovila za dijake ital. narodnosti na Dunaju poseben konvikt ter opozarjala na 120 še prostih mest. Ironično je uredništvo pripomnilo: „Hrano zastoj imajo večkrat tudi slovenski dijaki, ko kibicirajo dobrosrčnim Tirolcem, Dalmatincem in našim Janezom pri menaži v postojankah za soško fronto. Skoraj vselej kaj odpadaj: enim na Dunaju, drugim doma... kar je bilo seveda zaplenjeno.“

V 15. št. je bil zasežen uvodnik „Nemško učiteljstvo v Avstriji“ — članek „Položaj predsednika av. poslanske zbornice“ in uvod notice „Za skupno delo“.

V 16. št. krasno pesem, ki jo je opesnil Nedin Sterad, in sklep pisma v podlistku, ki v njem uredništvo prosi cenzorja obvestila, ako za naš list veljajo kake posebne izjemne določbe glede zaplemb.

Ona zasežena pesem se glasi:

Mati.

O, mati, mati,  
tolazi me nocoj  
spomin tvoj zlati,  
ko strašna smrt  
me kliče v boj!

Glej, smrt se bliža...  
Za strelom križa  
strel se ognjeni topov —  
usode klic  
in sklep bogov.

O, mati, moja,  
naj duša tvoja  
pozdrav mi zadnji da,  
ko zame luč  
umre sveta!...

V 17. št. je bil uradno skrajšan članek „Nova Avstrija“ (Jim ni bila všeč, — zato imajo sedaj tako, kakršno so si zaslužili.)

V 18. št. je bila zaplenjena zopet prekrasna pesem Nedin Steradova:

Ranjenc.

Umiram!... bridka smrt  
na čelo me je poljubila.  
Že čutim hladno groba noč...  
O, kje si, moja mlada moč,  
da nate se oprt,  
ubranim smrtnega vabila?

Teško je pač slovo  
od mladih cvetnih let življenja,  
ko čisto sreče je nebo!  
Ah, gledalo te več ne bo  
lepote žejno to oko —  
že bliža konec se trpljenja!

Srce mi krvavi —  
pod hrastom tam je že pripravljen  
med drugimi moj rani grob,  
kjer mlad nesreče spal bom rob...  
Pomoči za me ni —  
ah, kmalu bom vseh ran ozdravljen!

V isti št. je bil zaplenjen tudi članek „Reforma uprave v Avstriji“.

V 19. št. je bil zasežen podlistek „To in ono izza preteklih let“, bičajoč birokratske razmere pri šolstvu bivše Avstrije — in prelepa Gianglova

#### Napitnica.

Žena koščena stoji, stoji  
in čašo ogromno v rokah drži —  
časo brez dna,  
časo brez vrhá...  
V čaši puhti rdeči sok,  
namaka tla,  
brizga v neba obok!

In žena stoji, stoji  
in z glasom prečudnim govori:  
„Na tvojo slavo in tvoje zdravje,  
velika človeška družina!  
Praznuješ človečanstva slavje,  
ki ga ne pomni zgodovina!“

V 21. št. je bil zasežen del uvodnika „Dolžnost in pravica“, ki je vsem bivšim rabljem šole in učiteljstva odkrito in pikro vrgla v obraz njih nemoralno in brezvestno početje.

V 23. št. deloma ves uvodni članek z naslovom vred „Ali smo še avstrijski državljani?“ kateri opisuje škandalozno postopanje bivšega c. kr. dež. š. sv. kranjskega pri oddaji razpisanih služb učiteljem. Politična strast in hudobija tedanjih mogočnjakov je protežirala mlade, brez značajne prošilce klerikalnega mišljenja. Delali so krjvico celo onim starejšim tovarišem prošilcem, ki so bili v vojni ranjeni in odlikovani, a so imeli na sebi greh, ker so bili značajni našega mišljenja! — V isti št. je bila zasežena i notica „Slovenski irendetizem“.

V 24. št. je bila pobeljena kratka notica „Slovenski irendetizem — kakšen je.“ ker je povedala — Slovence opravljajoči tirolski „Soldatenzeitung“-i, da je slovensko učiteljstvo ob vsem svojem mizernem gospodarskem položaju nabiralo denar za vojne sirote. Torej niti tega nismo smeli javnosti povedati!

V letu 1917. se je av. „furor censors“ nekoliko umiril — zasegel nam je le v 7 številkah razne notice in članke.

V 5. št. je zaplenjen članek „Najsrečnejši stan“. V 6. št. del čl. „Tvoj je vstajenja dan!“ — odlomek članka „Rešenje“ in članek „Dvojna mera“, ki z ostrim sarkazmom biča politično strast bivšega c. kr. dež. š. sveta kranjskega, da je imenoval začasnim voditeljem v Sp. Šiški najmlajšega ondotnega učitelja, a na Jesenicah na Gorenjskem učiteljico mesto učitelja — v splošem vestniku pa notici „Pa drugod“ in „Pristno madjarsko“.

V 9. št. odstavek članka „Revija“. V 10. št. pretežni del članka „Parlament je sklican“.

V 11. št. notica med kranjskimi vestmi „Nekje na Kranjskem“.

V 12. št. v splošnem vestniku neka notica. V 13. št. notica „Eden izmed najvrlejših okr. š. nadzornikov“ — kritiko-toče prestopanje bivšega ljubljanskega šol. nadzornika proti učiteljem, da nekateri zanikrni učenci niso znali na pamet vseh 5 kitic bivše cesarske pesmi.

V 24. št. odstavek članka „Morituri vos salutant“.

V zadnjem letu vojne dobe 1918 nas je av. cenzor še v 8. številkah ošvrkal.

V 12. šte. nam je zasegel odstavek članka „Obletnica zgod. dne troimenskega jugoslovankega naroda“ — kakor veleva odlok c. kr. polic. ravnateljstva „zaradi vnanjepolitičnih interesov“.

V 13. št. iz članka „Perspektiva mladih“, odstavek „Jugoslovanstvo“, ki pogumno izjavlja, da deželni in državnih meja v tedanji obliki ne poznamo.

V 15. št. iz članka „Perspektiva mladih“ odstavek „Socialno vprašanje, govoreč o potrebi razlastitve in odpravi preprav, ki se opirajo na nedemokratske temelje in nedemokratsko pravo.“

V 17. št. dva odstavka članka „Slovensko učiteljstvo za Jugoslovanstvo“.

V 18. št. odstavek v poročilu „Slovenski drevi v Ljubljani“ in del kritike o Skaberntovem prevodu knjižice „Cesar Karel I.“

V onih dneh je prikopala beda našega stanu do viška, pripravljalo se je nekaj, česar tedanji mogotci v deželnem dvorcu in v vladni palači niso nič kaj radi slišali — splošna stavka učiteljstva. Zato nam je av. policija prepovedala protestni shod in zasegla kratko notico v tej št., glasečo se:

Od ust do ust vsega kranjskega učiteljstva gre sedaj samo ena beseda. Kratika je in jedrnata. Glas se — štrajk!

V 19. št. opomba k članku „Shod kranjskih učiteljev — prepovedan“, govoreč o prepovedi učiteljskega protestnega zborovanja, z ozirom na neznosni položaj in dražinske doklade, ki jo je izdalo c. kr. policijsko ravnateljstvo.

Med avstrijskim učiteljstvom je, že vrelo. Učiteljstvo je bilo tako pogumno, da se je postavilo klub vsem policijskim odredbam v bran tedanjim nasilnikom. To

kaže dejstvo, da je i primorsko učiteljstvo nastopilo pot stavke. Tako vest širiti med itak razburjeno in na vse pripravljeno kranjsko učiteljstvo je smatral cenzor za skrajno nevarno, zato nam je zaplenil ves v 20. št. priobčeni, takrat aktualni članek „Stavka primorskega učiteljstva“.

V 21. št. je bil pobeljen članek „Poziv narodnega sveta“ in zasežena notica „Persekucija srednješolskih ravnateljev“, ki je poročala o poslednjem divjanju Kalteneggrovim proti bivšima ravnateljema realk v Ljubljani — Corra — in dr. Lončarju v Idriji.

Ako ob sklepu še omenjam, da je vsebovalo prvo po c. kr. av. policijskem ravnateljstvu odprto in cenzurirano, na naslov upravnštva došlo pismo, v katerem je vohala bivša av. policija bogve kako izdajstvo, le izkaz prispevkov neke štajerske šole za — „Rdeči križ“ — sem odvalil precej težek kamen, ki mi je pet let težil srce.

„Tovariša“ ni ugonobila ne politična neznačajnost odpadlih tovarišev in tovarišic, ki v novejšem času s škesanim „pecavi“ prihajajo zopet pod okrilje Zaveze, in ki so za skledico politične leče s Sušteršič-Lampetove mize zatajili svoj moški in ženski značaj in najdragocenejšo, kar krasi stan učiteljski: značajnost; ni ga potrla prebrisano in hinavsko-zahrbtno rovarjenje naših stalnih in starih prijateljev — klerikalcev in ne moč vseh bivših avstrijskih policajev in cenzorjev — stal je kot hrast šestdeset let — in bode stal i v bodočnosti neomajen in nevstrašen — na braniku za čast in svobodo narodne šole in našega stanu.

Navedena dejstva izpričujejo, da je cenzor v preteklih letih mnogokrat mrcvaril naš list objektivno, nikdar pa v dolgi dobi 60 let, in tudi v dobi najhujših persekucij ne — subjektivno. Sanjalo se nam je, da smo prijadrali v novo državo, kjer bodo naše besede in sodbe resno upoštevali, saj smo vedno hrepeneli le po resnici. A varali smo se!

Kako se godi „Tov.“ v obljubljeni deželi.

Naš list roma celo tja v „Obljubljeno deželo“, kjer imajo razni policaji in ova-duhi 20. stoletja čudne navade. Pripovedujejo javno in bjejo se na prsi, češ: mi smo največji demokratje v novo in težko pribojeni demokratski državi! A glejte — nek paša „Obljubljene dežele“ in pristaš tiste stranke, ki je šolstvu in učiteljstvu toliko naklonjena kolikor pes — česnju, ukaže tik pred neprostopoljnim slovesom in preden je še pospravil šila in kopita, naj zgrabi sodnik tiste dežele odgovornega urednika našega lista pošteno za ušesa, ker se je „Tov.“ predrznil natančneje opisati zaradi malomarnosti obnošeno in zastarelo suknjo nekega pokrajinskega poglavarja „Obljubljene dežele“.

In, mislite, da se je oni sodnik kaj obojavljaj naprtiti našemu odgovornemu uredniku vso težo kaz. § 103. zakona „Obljubljene dežele“, ki je bil po zloglasnem vzorcu prirejen recimo za roparje Albanije in Makedonije, in ki je pred tremi meseci „vestno“ prebral oni dopis, ki krtači umazano suknjo onega poglavarja, pa v njem ni našel prav nič pregrešnega? Prav nič! Izvršil je vso justifikacijo prav po vzorcu kakega kadija.

To pa je le pravilica iz juristske prakse 20. stoletja in uganka, ki jo hoče „Tovariš“ ob pravem času in na pravem mestu pojasniti.

#### Vojaški vpoklici in „Učit. Tov.“

Rekli smo že, da je bil „Tov.“ obstanek ogrožen tudi zaradi upoklicev naročnikov. Že leta 1917. je naš list v 7. in nadaljnih številkah objavljaj članek o mobiliziranih tovariših, ki pa ni bil popolen.

V letnem poročilu o kranjskem šolstvu za l. 1915. citamo, da je bilo do zadnjega prebiranja istega leta mobiliziranih le na Kranjskem 206 učiteljev, t. j. 41,4%. Pozneje so prišli do prebiranja še starejši letniki do vštetea l. 1865. torej 50. letnik. Zato lahko trdimo, da je bilo okrog 350 kranjskih učiteljev mobiliziranih.

In niti v tem slučaju, ko je šlo za življenje narodnih pionirjev in za obstanek njih rodbin, ni poznala krivična in brezsrčna avstrijska uprava usmiljenja.

Ko je meseca julija 1916 mestni šolski svet ljubljanski predložil c. kr. dež. šol. svetu izkaz in prošnjo za oproščenje nekaterih starejših učiteljev, se je tedanji poročevalec d. š. sv. Kaltenegger, prejemši akt v rešitev, baje izrazil: „Was die Lehrers, die jetzt rein nichts zu tun haben und nur herumfaulenzen, sollte man befreien? Die ganze Lehrerschaft Krains gehört in die Schützengraben!“

Zato mu je prijalo, da je odhajalo vedno več učiteljev v vojaško službovanje, in da so se šole zapirale. Toda, ko bi se vsaj v tem prerensnem slučaju merilo vsem z enakim merilom! Ne! tudi tu se je pojavil zli duh in upliv Sušteršič-Lampetove dobe. Ko so morali odhajati 50 let in starejši učitelji Zavezarji k vojakom, pasli so mlajši tovariši in pristaši S. L. S., pod

pretvezo neobhodne potrebe doma, le-nobo in se norčevali iz nas starejših, češ: „Mi klerikalci smo „frej“, vi liberalci pa delajte in garajte!“ Dobesedno tako se je izrazil o piscu teh spominov mlajši tovariš Slomškar, čvrst, mlad in zdrav fant, ki sem ga, prišedši od vojakov, l. 1917. moral nadomeščati.<sup>1</sup>

Ko je bila zaukazana mobilizacija, je šlo takoj mnogo naših vrlih tovarišev v vojno službo. Zapustili so kar čez noč svoj ljubljani dom, starše, ženo in otroke. Kmalu za temi so odšli novi tovariši že pri prvih, mnogo zopet pri naslednjih vojaških prebiranjih pod orožje. Mnogi izmed teh je dal cvet svojega življenja — svojo srčno kri za naše osvobojenje.

Noben stan ni dal odstotno toliko mož pod orožje, kakor učiteljski stan! V teh učiteljskih vojnih vrstah si videl marsikaj nepojmljivega. Tu mlad neizkušen tovariš v cvetju življenja v svetli častniški uniformi, tam zopet star in častljiv učitelj pod pezo let v navadni prostjaški obleki!

Strašne so bile žrtve, ki jih je zahtevala ta bratomorna vojna od vseh stanov, ali z mirno vestjo lahko trdimo, da je prispevalo učiteljstvo relativno največji kontigent vseh žrtev, bodisi v strelskem jarku, bodisi v zaledju. Vsaka akcija v prid vojne, ali kar je bilo z njo v zvezi, se je naprtila najprej na rame učitelja in šole.

#### Padli tovariši v vojni.

Ni še natančno dognano, kateri in koliko učiteljev je padlo na bojnih poljanah ali umrlo zaradi ran in bolezni v teh letih strahote, vendar lahko trdimo, da znaša njih število čez 30% vsega mobiliziranega slovenskega učiteljstva.

Da ohranimo imena padlih tovarišev, ki so se borili neposredno za naše osvobojenje, v častnem spominu, jih navajam tu, kolikor sem mogel njih imena posneti po našem listu od l. 1914. do 1918.:

1. Pavel Kuralt, učitelj v Šmarju in rez. kadet, padel v bitki pri Grodeku.

2. Jakob Hrnko, učitelj v Dramljah in rez. poročnik, umrl vsled bolezni v vojni bolnici v Gradcu.

3. Sebastijan Krotky, učitelj v Poljčanah, ugonil 9. septembra 1904 v Drini pri umiku avstrijske armade.

4. Herman Rudež, nadučitelj v Dekanih, podlegel 10. okt. 1915 koleri, ki jo je nalezel na sev. bojišču, v Kremsu.

5. Valentin Zavbič, pom. učitelj v Trbovljah in enol. prostovoljec, padel 18. okt. 1915 na sev. bojišču.

6. Valentin Sinkovič, začasni učitelj v Pobrežju pri Mariboru, padel meseca decembra 1915 na sev. bojišču.

7. Ivan Ličar, učitelj v Brežicah, umrl meseca dec. 1915 v voj. bolnici v Zaplati vsled legarja, ki ga je nalezel na južnem bojišču.

8. Josip Kranland, nadučitelj v Belipeči, umrl 16. dec. 1915 v rezervni bolnici v Miškovcu.

9. Franc Kuhar, učitelj v Pirničah in rez. poročnik, padel 27. nov. 1915 pri Valjevu v Srbiji.

10. Maks Furlan, učitelj v Šmihelu pri Postojni, umrl m. dec. v Srbiji.

11. Rudolf Teršič, učitelj v Voglarjih pri Gorici, padel na juž. bojišču.

12. Josip Moharčič, učitelj v Sežani, umrl 25. aprila 1915.

13. Alojzij Koprivec, nadučitelj iz Selc, padel na sev. bojišču.

14. Štefan Kacijan, učitelj v Gorjah pri Beljaku in enol. prostov., padel 25. maja 1915 kot prva žrtev vojne z Italijo.

15. Karel Hlebec, nadučitelj v Vel. Ubeljskem, umrl 4. aprila 1915 v ruskem ujetništvu.

16. Valentin Terčon, učitelj v Volčji Dragi, padel na ital. bojišču.

17. Vojeslav Križ, učitelj v Zavrčah pri Ptuj, umrl 20. marca 1915 v vojaški bolnici v Przemslu.

18. Mirko Šiškovič, učitelj v Lovinjaku v Istri, umrl v ruskem ujetništvu v Bugučaru.

19. Franc Horvat, učitelj v Št. Ulrihu na Koroškem, padel 16. avg. 1915 na italijanskem bojišču.

20. Gustav Svetlin, učitelj v Konjicah, umrl v ruskem ujetništvu.

21. Vekoslav Brojan, učitelj v Istri, padel na sev. bojišču ob Dnjestru.

22. Emil Zeilfofer, učitelj v Poljčanah, padel na ital. bojišču.

23. Jakob Meršek, učitelj na C. M. šoli v Trstu, padel 11. julija 1915 na italijanskem bojišču.

24. Mirko Kovačič, učitelj v Selnici ob Dravi, padel na ital. bojišču 19. oktobra 1915.

25. Anton Turk, učitelj C. M. šole na Blanči v Gorici, padel 25. okt. na Doberdovski planoti.

26. Leopold Azman, nadučitelj v Žabnici pri Škofji Loki, umrl vsled ran,

dobljenih na soški fronti, 19. nov. 1915 v voj. bolnici v Kranju.

27. Rajko Novak, učitelj na rudniški šoli v Idriji, padel 7. okt. 1915 na rus. bojišču.

28. Julijan Gerdol, učitelj v Trstu in rez. praporščak, umrl vsled ran, dobljenih na italijanskem bojišču.

29. Srečko Vilfan, učitelj v Knežaku, padel 10. dec. 1915 na Doberdovski planoti.

30. Andrej Suhadolnik, učitelj v Kranju in rez. praporščak, padel na Doberdovski planoti mes. decembra 1915.

31. Maks Križman, učitelj v Št. Vidu pri Planini, umrl 22. dec. 1915 v Sevnici vsled bolezni, ki si jo je nakopal v voj. službi.

32. Emil Žan, učitelj na Viču, padel na južnem bojišču.

33. Rudolf Delakorda, učitelj v Teharjih, utonil kot vojak v Savinji 3. januarja 1916.

34. Franc Sušnik, učitelj in enoletni prostovoljec, umrl kot vojak v Rotenmanu.

35. Ivan Sedmak, učitelj v Iloku v Istri, padel na braniku naše slovenske Gorice.

36. Franc Pirc, učitelj v Žužemberku, umrl vsled bolezni, ki si jo je nakopal v vojaški službi.

37. Franc Čater, učitelj v Ponikvi ob juž. žel., padel 4. maja 1916 na tirolski fronti.

38. Stanko Terdan, učitelj v Otaležu, umrl v vojaški bolnici v Fözlöviközu na Ogrskem vsled bolezni, ki si jo je nakopal v vojaški službi.

39. Julij Friedl, učitelj v Slivnici pri Mariboru, padel kot poročnik na ital. bojišču.

40. Žiga Kastner, učitelj na Koroškem, zaveden Slovenec, padel v bitki pri Černelici na sev. bojišču 10. avgusta 1916.

41. Jurij Šumnik, učitelj in poročnik, padel na ital. bojišču.

42. Rudolf Čuk, učitelj v Proseku, padel 5. jul. 1916 na ital. bojišču.

43. Karel Vanič, učitelj v Krškem in enol. prostovoljec, padel 22. jul. 1916 na tirolski fronti.

44. Alojzij Ivanetič, učitelj in rez. praporščak, padel 13. avg. 1916 na sev. bojišču.

45. Maks Viher, pom. učitelj v Mariboru in rezervni poročnik, padel 10. sept. 1916 na italijanskem bojišču.

46. Fran Vončina, učitelj v Žireh in enol. prostovoljec, padel 7. avgusta 1916 na ruskem bojišču.

47. Ivo Valtrič, učitelj na Jezerskem in rez. poročnik, padel na italijanskem bojišču.

48. Alojzij Hanin, učitelj v Kotljah in rez. praporščak, padel na tirolski fronti.

49. Martin Gosak, učitelj v Gorici, padel na ital. bojišču.

50. Fran Komel, učitelj v Temešnjah na Tolminkem, umrl v voj. bolnici na Dunaju vsled ran, dobljenih na sev. bojišču.

51. Srečko Kavčič, učitelj v Rakitni in rez. por., padel pri Komnu 18. jan. 1917.

52. Karel Wider, učitelj v Ljubljani in rez. praporščak, umrl 5. sept. 1917 v Podgorici v Črni Gori.

53. Janko Muha, učitelj in rez. poročnik, padel na Sv. Gabrijelu 11. sept. 1917.

54. Mihael Dolenc, učitelj, padel na Sv. Gabrijelu, 11. sept. 1917.

55. Engelbert Podgornik, učitelj, padel na Sv. Gabrijelu, 11. sept. 1917.

56. Rado Svete, učitelj v Ljubljani in rez. nadporočnik, padel na Sv. Gabrijelu, 11. sept. 1917.

57. Josip Zemljič, učitelj v Selnici ob Dravi in rez. poročnik, umrl v Rotenmanu.

58. Viktor Sosič, učitelj na Opčinah, umrl 24. okt. 1917 vsled bolezni, ki si jo je nakopal v vojaški službi.

59. Jožef Rosi, učitelj pri Sv. Jurju ob Ščavnici, in rez. praporščak, padel 18. okt. na koroški fronti.

60. Egon Jezeršek, učitelj na C. M. šoli v Trstu in rez. poročnik, padel 15. nov. 1917 ob Piavi.

61. Leopold Marn, nadučitelj v Grosupljem in rez. prap., bil mes. decembra 1917 zahrbtno ustreljen v Črni gori.

62. Alojzij Graher, učitelj v Ljubljani in enol. prostovoljec, umrl v garnizijski bolnici v Ljubljani 6. februarja 1918.

Koliko naših mladih tovarišev, ki so, komaj prihajajoč iz učilnic, ki tu niso navedeni, je pustilo svoje mlado življenje za naše osvobojenje!

Vsem našim umrlim tovarišem, ki so darovali cvet svojega življenja in prelili svojo srčno kri za naše osvobojenje in ujedinenje, velja Gregorčičev poslednji pozdrav:

<sup>1</sup> Da nihče o tem ne dvomi, hranim uradni akt, ki to dejstvo izpričuje, in ga po potrebi objavim.



„O, naj jim pokoj bo, naj jih ljubeče, obseva žar neskončne božje sreče!  
**Vpoklic glavnega urednika „Učit. Tov.“**  
 Med prvimi borci za naš stan, ki so se morali odzvati bojnemu klicu, je bil tudi takratni urednik in duša našega lista, Engelbert Gangl.

Bil pa je tudi med prvimi vojnimi žrtvami — pri Sv. Luciji na Goriškem je, stražec železniško progo, ponoči padel v železniški jarek in si zlomil, k sreči le — levo roko. Poslan v bolnico in pozneje na dopust, je toliko okrevljal, da je vršil zopet svoj učiteljski poklic. Ali kljub zdravniškemu izvidu in zatrdilu, da je za daljno vojaško službo z orožjem nesposoben, so ga l. 1917 pri naknadnem prebiranju iznova upoklicali in moral je zopet v vojaško službo tja v Radgono, kjer je prebil nekaj mesecev. Panetni vojaški zdravnik je končno le izprevidel, da je za vojno službo nesposoben in vsled izjave superarbitrijske komisije v Gradcu je bil odslovljen iz najlepšega — vojaškega stanu.

Toda še med resno vojno dobo ni počivala hudobna klerikalno-nemška politična zveza, ki je, da bi se Gangla kot nevarnega politika, ki je vedno z bistrim sokolskim očesom stal na straži za šolstvo in naš stan, iznebila, odpravila najprej pripravljali razred na idrijski realki in vsled tega potem dosegla njegovo premešitev v Trst.

Ves čas, odkar je bil Gangl v vojni službi in pozneje med njegovim preganjanjem, je vodil uredništvo našega lista prezasluzni „Zavezin“ predsednik, tovariš in sedanjí ravnatelj meščanske šole, Luka Jelenc.

#### Vpoklic upravnika „Učit. Tov.“

Sedaj je moral priti na vrsto le še upravnik našega lista. In prišlo je, kar je moralo priti!

V absolutistični vojni dobi, ko ni bilo parlamenta in je vlada le dvorna kamarinla in generaliteta, so vojno dolžnost črnovojnikov podaljšali kar na kratko do 50. leta.

Meseca maja 1915 smo dobili vsi črnovojniki in dr. moški do 50. leta, poziv, naj se zglasimo pri mestnem vojaškem uradu. Tam smo prejeli črnovojniški legitimacijski list in šli smo — kakor politiki — in kakor poje narodna:

Klobuk ima na glav',  
 za njim pa listek bel,  
 ta listek tako prav',  
 da cesar ga — bo vzel —

vsak na svoj dom. Doma pa so tarnale in jokale žene in številni otroci: „Jezus, kaj bo?“

Dne 5. junija 1915 smo se morali zglasiti vsi legitimirani k prebiranju v Mestnem domu.

„Sposoben!“

Dne 24. dec. 1915 je bil razglašen poziv, naj se zglašijo v dejansko črnovojniško službo potrjeno moštvo letnikov 1865, 1866, 1867, 1869 in 1870.

In 21. januarja 1916 — bil je ravno petek — dan nesreče — sem, poslovec se od pokojne žene in štirih nedoraslih otrok — dva sinova sta se borila že par let na raznih koncih bivše monarhije — odšel v šentpetersko vojašnico, kjer so nas preštevali in pregledali do zopetnega zdravniškega pregleda in nas po stari vojaški navadi pustili v brezdelju postopati po dvorišču do 5 popoldne. Bili smo že v vojaških kleščah in nihče ni smel iz vojašnice. In tekli so nadaljni vojaški dnevi.

Žena, ki je po mojem odhodu prevzela in z verno in natančnostjo opravljala upravniške posle „Tovarišev“ in ki že prej ni bila dosti zdrava — pomisliti treba, da je vzgojila osem otrok — je nenadoma hudo zbolela.

Dne 14. marca ob pol 12. uri sem dobil usodno brzojavko, naznanjujočo, da mi je blaga žena zaspala isti dan zjutraj ob 4. uri za vselej.

Z odlokom graškega vojaškega poveljstva z dne 1. maja 1916, št. 65.784, sem bil za nedoločen čas poslan na dopust, s katerega se nisem več vrnil.

#### Priborjena zmagà — svoboda!

Da govorimo z našim prvim voditeljem, ki so ga dela, ki jih je ustvarjal za nas in naš narod, privedla na sedanje odgovorapolno mesto:

„V tem strašnem času prelivanja človeške krvi, ko so zbesnela in razdivjala malone vsa človeška čustva, sta učiteljstvo in njegov stanovski list „Učiteljski Tovariš“ visoko dvigala prapor neomadeževane časti naprednega slovenskega učiteljstva in našega šolstva, ki sta ostala vzlic vsem grozotam in razpaljenim strastem onih dni kot zelen otok v puščavi, budeč v nas globoko vero, da vrne naše delo v šoli in zunaj nje narodu in domovini vse, kar mu je moralne in materialne škode povzročila neusmiljena sila teh strašnih let.

**Ako nas niso uničila in potrla štiri leta strahote, nas ne uniči nobena sila več, pa naj se zgodi karkoli!**

„Učiteljski Tovariš“, ki je kljub težkim razmeram, ki je v njih sponah ječalo šolstvo in učiteljstvo v stari Avstriji, skozi dolgo dobo šestdesetih let delal in bode delal za neodvisno delo našega šolstva ter materialno in moralno neodvisnega učiteljstva v blagor kulturne in gospodarske osamosvojitve slovenskega naroda, ostane tudi v bodočnosti zvest svojim načelom. Na teh se ne da ničesar predru-gačiti, ob teh ni nobenega popuščenja in barantanja, nobenih kompromisov in nič obotavljanja, ker ni nobene naloge in nobenega smotra, ki bi ju smeli in hoteli postaviti pred narodno bodočnost, ki raste iz naših del, — iz izceljenih naših ran, iz prelite naše krvi in iz naših grobov!

Kdor je z nami ene misli, ostane z nami, kakor je bil doslej! Kdor pa ne, mimo in preko njega pojdemo naprej po isti poti, ker smo in hočemo ostati pionirji slovenske kulture!“

Danes, ko štejejo naše neomajne vrste do dvajsettisoč kulturnih borcev, pripravljenih prejkolesj zastaviti vse svoje duševne — in če bo trebalo, i fizične sile v dobrobit troedinega naroda, danes kličemo in pojmujemo lahko z ono mladeniško navdušenostjo, kot pred 35 in več leti:

Bratje, v kolo se vstopimo,  
 v „Zvezi“ dajmo si roke!  
 Jugoslaviji prisezimo,  
 zvesto zmer' ljubiti se!

JAKOB DIMNIK:

### Naša gospodarska organizacija.

Napredno učiteljstvo ne more nikdar podleči, ker ima tako izvrstno organizacijo, toliko koristnih in dobrodelnih stanovskih institucij in toliko delavnih sil, ki so oprte in koreninijo v idealni stanovski zavesti in ljubezni.

Dr. Josip Kušar.

Gospodarska organizacija našega stanu je tista gonilna moč, ki nas veže in druži v nepremagljivo četo, nam daje znak življenja, moč za obstanek in odporno silo proti nasprotnikom nas samih in našega stanu. O naši gospodarski organizaciji sem pisal in obširno razpravljal pred desetimi leti, ko smo slavili 50 letni jubilej „Učiteljskega Tovariša“ in sicer v l. (jubilejni) številki Učit. Tovariša, ki je izšla dne 7. januarja leta 1910. Drugič sem pisal o naši gospodarski organizaciji dne 5. septembra leta 1913, v 36. številki Učit. Tov. ki je bila posvečena 25 letnici naše „Zaveze“. Zato opozarjam čitatelje Učit. Tovariša na ti dve številki našega glasila. Danes omenjam posamezne točke naše gospodarske organizacije le bolj na kratko, kar se tiče zgodovine in namena, pač pa hočem dostaviti k vsaki instituciji nje vrednost, da bomo približno vedeli, kako močna je naša gospodarska organizacija, pa ne samo v Sloveniji, temveč v celi Jugoslaviji. Le-ta obstoji iz naslednjih institucij, zadrug in društev:

1. **Društvo v pomoč učiteljem, njih vdovam in sirotam na Kranjskem** (Vdovsko učiteljsko društvo) ima K 125.000:— premoženja. To društvo plačuje vdovam članov letno 200 K pokojnine do smrti, sirotam po očetu 60 K, sirotam po očetu in materi pa letnih 100 K vzgojnine do 19. leta. Društvo je bilo ustanovljeno leta 1860.

2. **Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani**, ustanovljeno leta 1895, ima 120.000 K premoženja. Namen tega društva je povedan že v naslovu.

3. **Ustanova za učiteljske sirote na Kranjskem** ima K 14.000 premoženja. Iz obresti se podpirajo učiteljske sirote, ki študirajo v Ljubljani. To ustanovo je ustanovilo „Slovensko deželno učiteljsko društvo v Ljubljani“ leta 1895, ter jo je leta 1898. odstopilo v oskrbo in oddajo „Društvu za zgradbo učiteljskega konvikta“.

4. **Učiteljska Samopomoč** izplačuje takoj po smrti vsakega člana njegovim dedičem tolikrat po 2 kroni, kolikor ima društvo članov. Danes ima društvo 20.000 kron premoženja; ustanovljeno je bilo leta 1898.

5. **Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani**, registrovana zadruga z omejenim jamstvom. Zadrugi delež znaša 50 K. Zadruga, ki je začela poslovati leta 1904., ima 20.000 K rezervnega sklada. Vsakoletni čisti dobiček je namenjen Društvu za zgradbo učiteljskega konvikta.

6. **Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju**, reg. zadruga z o. j., ustanovljena leta 1911, naročuje članom časopise in razne gospodarske potrebščine proti mesečnemu odplačevanju; sprejema in obrežuje hranilne vloge in dovoljuje posojila. Delež so po 10 K. Nje premoženje znaša 10.000 K.

7. **Društvo „Narodna Šola“ v Ljubljani** podpira slovenske šole s samoučili ter prispeva svojim članom (šolam in učiteljiem) za samoučila po 10 % od društvenega premoženja, ki znaša danes 12.000 kron. Ustanovljena je bila „Narodna Šola“ leta 1871. v Idriji. Med ustanovniki je bil tudi oče deželnega predsednika v Sloveniji, Gregor Žerjav, ki je bil takrat sodnik v Idriji.

8. **Društvo vpokojenih učiteljev in učiteljic na Kranjskem** daje zapuščenem članov ob smrti tolikokrat po dve kroni podpore, kolikor ima društvo članov. Društvo, ki se je ustanovilo pred osmimi leti, ima 5000 kron premoženja; sedež društva je v Ljubljani.

9. **Društvo slovenskih učiteljic v Ljubljani**, ustanovljeno pred petnajstimi leti, daje bolehnim članicam podporo; premoženja ima 5000 kron.

10. **Učiteljska tiskarna**, r. z. z. o. j., je začela poslovati dne 2. julija 1906. leta. Misel o učiteljski tiskarni se je porodila v glavi sedanjega višjega šolskega nadzornika E. Gangla, ki jo je najprvo razodel podpisancu. To je bilo leta 1898. Čakali smo na ugodno priliko, da nam je bilo mogoče to misel, ki je našla med učiteljstvom splošno odobravanje, uresničiti. Ta prilika se nam je nudila leta 1905, ko je bila na prodaj Kleinova tiskarna. Da bi ne zamudili te prilike, je na splošno željo učiteljstva sklical preds. „Zaveze“ tov. L. Jelenc v Narodni dom učiteljski shod, na katerem je poročal o veliki važnosti lastne tiskarne za učiteljski stan. Jelenčevo izvrstno poročilo je vzelo prisotno učiteljstvo z velikim odobravanjem na znanje in poverilo svoje voditelje, da se takoj pogode z lastnico Kleinove tiskarne, vdovo Kleinovo. To se je zgodilo dne 20. maja leta 1906. Ta dan so se zbrali predsedniki okrajnih učiteljskih društev s Kranjskega v posebni sobi pri „Zlati ribi“ ter se pogodili s Kleinovo vdovo za 48.000 kron. Stavil se je takoj začasni upravni odbor, ki je izbral predsednika Zaveze tudi za načelnika tega odbora. Načelniku se je poverila tudi sestava pravil za to našo najnovejšo zadrugo. Prvo leto je imela tiskarna svoje prostore v Kleinovi hiši v Stritarjevi ulici. Ti prostori so postali pretesni, zato smo se preselili leta 1907. v Gradišče št. 4. Pa tudi tu smo bili kmalu na tesnem. Mislili smo začeli na lastno stavbo. Tovarišema Fr. Črnogaju in pokojnemu Karlu Widru se je posrečilo kupiti od Julija Kleina v Franciščanski ulici veliko hišo s prostornim vrtom. Na tem vrtu smo zgradili leta 1910 svoj lastni dom, moderno stavbo za tiskarno, ki smo jo opremili z najmodernejšo tiskarsko opravo. Vrednost tiskarne z obema hišama znaša danes dobra dva milijona kron.

Danes ima „Učiteljska tiskarna“ te-le oddelke:

- zaloga šolskih in drugih tiskovin;
- tovarna šolskih zvezkov;
- knjigoveznica;
- knjigotržnica in prodajalna šolskih potrebščin;
- tovarna učil (se pravkar snuje).

Tiskarna se lepo razvija in ima vedno več prijateljev in vsi tisti nevoščljivci in škodražljivi ljudje, ki so se na vso moč prizadevali, da bi uničili to našo zadrugo, so si polomili zobe ob njeni železnobetonski stavbi.

Prvi delež za tiskarno je podpisal in plačal pokojni dobrotnik slovenskega učiteljstva, nadučitelj Josip T r a v e n, ki se jo je spomnil tudi v svoji oporoki. Čisti dohodek, ki ga bo donajala naša tiskarna, se bo uporabljal v podporo učiteljskim podpornim društvom, institucijam in zavodom. Zato pa: **Naj živi, cvete in raste Učiteljska tiskarna!**

11. **Učiteljski zdraviliški dom**. V dogovoru smo, da v prav lepem zdravilišču v Sloveniji kupimo za 300.000 K lepo hišo, v kateri je 28 opremljenih sob. Naš pooblaščenec, ki je član upravnega odbora Zaveze, sklepa pogodbo, ki utegne biti kmalu gotova. „Učiteljski zdraviliški dom“ bo zadruga z omejenim jamstvom, katere deleži bodo znašali 1000 kron.

12. **Kulturna banka** se snuje. Pravila so že gotova in tudi gmotna podlaga je zagotovljena. Čisti dobiček ne bo šel v žepe akcionarjem, ampak v kulturne namene.

Iz teh dvanajstih točk obstoji gospodarska organizacija slovenskega učiteljstva, katere vrednost znaša 2.660.000 K.

13. **Učiteljsko morskó zdravilišče**. Hrvaško učiteljstvo si je postavilo v Cerkvenici svoj „Kopalniški dom“, v katerem ima tudi slovensko in srbsko učiteljstvo svoje zavetišče.

14. **Učiteljski Dom v Zagrebu**, v katerem imajo razna hrvaška učiteljska društva svoje prostore in učiteljstvo, ki prihaja z dežele v Zagreb, pa prenočišče.

15. **Učiteljski konvikt za otroke hrvaškega učiteljstva**, ki se šolajo v Zagrebu, ima svoje krasno poslopje.

16. **Hrvatska učiteljska štedna in predujamna zadruga** ima svoje prostore v „Učiteljskem domu“.

17. **Učiteljski dom v Beogradu** ima isti namen, kakor Hrvaški učiteljski dom.

Iz teh sedemnajstih točk sestoji torej gospodarska organizacija jugoslovanskega učiteljstva, ki je dokaz naše požrtvovalnosti in zavednosti. Mnogo naših težkih prihrankov in mnogo odtegnjenih grizljejev našega vsakdanjega kruha je založenih v tej prekrasni stavbi naše gospodarske organizacije. Veliko so nam pripomogli k tej gospodarski zgradbi tudi mnogoštevilni naši podporniki in dobrotniki, ki se jih spominjamo ob vsaki priliki z veliko hvaležnostjo in ki ostarejo z zlatimi črkami zapisani v zgodovini naše organizacije. Bog jih živi!

FRAN ERJAVEC:

### Smotri in pota slovenskega učiteljskega naraščaja.

Mladina, zlasti pa še dijaštvo, je povsod nosilec napredka ter novih ideoj in stremeljenj, zato se nikakor ne moremo čuditi, če je igralo tudi pri nas dijaštvo v kulturnem in političnem življenju jako važno, pogosto celo prvo vlogo. Ono je bilo vse čase najkrepkejši glasnik narodovega hrepenenja po svobodi in napredku. Iz raznih dijaških društev in krožkov je vedno plamtela ona mlada inicijativa, ki je potem tako plodonosno osveževala porajajočo se narodovo kulturo ter kakor Damoklejev meč visela nad glavami polovičarskih in kompromisarskih narodnih prvakov in političnih voditeljev.

Že pri prvih načrtih slovenskega narodnega programa leta 1848 je v najodličnejši meri sodelovalo dijaštvo (graška, zlasti pa dunajska »Slovenija«); ono je bilo prvo, ki se je smelo in odločno uprlo nazadnjaškemu samodržcu dr. Bleiweisu (Levstik-Stritar-Jurčič-Levec), dijaštvo je zadaló smrtni sunek preživeli, malo-meščanski kulturi (Cankar - Župančič) ter odprlo naši literaturi pota v široki svet; dijaštvo je razkrinkalo brezprogramnost stare liberalne stranke (poslanica: »Kaj hočemo?«, »Naši zapiski«) in dijaštvo je gladilo pot političnemu ujedinjenju vseh treh jugoslovanskih plemen (»Preporod«), čeprav so ga od ene strani preklinjali, od druge pa denuncirali.

V polpretekli dobi se je najglasneje pojavilo naše dijaštvo v javnosti s takozvanim narodno-radikalnim gibanjem. Slovenski politični liberalizem je bil tedaj ob vso moč, ob njem pa je dvigal svojo zmogovito glavo Mahničev klerikalizem, ovit v Krekov kršč. socializem. V tistih letih je privabila našega dijaka na svoje visoke šole zlata češka Praga, kjer je tedaj popolnoma prevladoval Masaryk-Drtinov duh. Slovenski študent, ki je bil dotodaj vajen le dunajskega in graškega buršastva, je stopil v popolnoma novo ozračje. Okrog in okrog njega je živel narod, ki si je z mrzlično pridnostjo in železno energijo ustvarjal proti volji vsemogočnega Dunaja svojo lastno kulturo in svojo lastno pozicijo med evropskimi narodi. Naš akademik je opazoval to ogromno delo na kulturnem, političnem, gospodarskem in zlasti še na narodno-obrambnem polju, šel je vase ter se vrgel pod geslom »iz naroda za narod« na samoizobrazbo, da se tako spodobno pripravi na svojo bodočo misijo med svojim zaslužnjem narodom. Prenehali so s sabljanjem in popivanjem, prerodili so svoja akademična društva in začeli so izdajati list »Omladina«, ki je klical dijaštvo k samoizobrazbi ter podrobne delu med narodom. Koristi naroda so jim bile edini kriterij in s tega vidika so presojali tudi delovanje obstoječih političnih strank. Filozofsko so se postavili na Masarykovo stališče, radi so koketirali s svobodomiselnostjo, čeprav so proglasili v svojem programu neko megleno frazo, da je »vera privatna stvar« vsakega posameznika.

Ta velika gesla so potegnili na mah za seboj pretežno večino našega dijaštva, saj je to živeló tedaj že nekaj let kar tjavendan brez vsakih večjih smotrov. Po vseh naših srednješolskih zavodih so se snovale tajne nar.-radikalne organizacije, kjer se je pridno predavalo in debatiralo, snovale velike načrte in kritiziralo vse naše javno življenje. Vse je vreló in delalo!

Umljivo je, da se temu gibanju tudi tedanji učiteljskičniki niso mogli izogniti, čeprav je baš na naših učiteljskih živeló prav malo tozadevnih tradicij. Sicer so učiteljskičniki vedno radi prepevali, muzicirali, časih tudi pesnikovali (»Prvi listi«), a kakega sistematičnejšega in globljeja pripravljanja na izvenšolsko delo bodočega učitelja vsaj doslej nisem

mogel izslediti. Te stvari tedanjemu učiteljskemu niso bile glave, učiteljska organizacija pa tu ni utegnula zainteresirati zanje. Zanimati se je začel zanje šele pod vplivom narodno-radikalnega gibanja.

Prvotno so se pridružili posamezni učiteljski skupnim narodno-radikalnim dijaškim organizacijam, ker je pa njihovo število kmalu precej naraslo, so osnovali na ljubljanskem učiteljskem letu 1905/6. svoje samostojno »Društvo radikalnih učiteljskih«, ki je štelo 20 članov. V tem društvu se je po vzoru in na programu drugih narodno-radikalnih dijaških organizacij predavalo in debatiralo. Prvo leto sicer nima zaznamovati še posebnih uspehov in dogodkov, pač pa naslednje (šol. l. 1906/7.), ko so priredili že 12 prav lepih predavanj, med drugimi predavanja »O estetiki«, »O socializmu«, »O sociologiji«, »O glasbi«, »O filozofiji«, »O zgodovini slikarstva« itd. Število članov je bilo tedaj že 26, ki so prav pridno posejali predavanja. Še lepši napredek ima zaznamovati društvo leta 1907/8., ko je štelo že 40 članov. Stopili so na mnogo realnejša tla ter premotrivali s kritičnim očesom sodobno javno življenje na Slovenskem, kar je za mladega človeka, ki stoji neposredno pred vstopom v živo življenje, v katerem bo navezan izključno le na sebe, brez dvoma ogromnega pomena. To leto so priredili predavanja o radikalizmu, o liberalizmu, o etiki, religiji, konfesiji in vedi, o pozitivni etiki in krščanski morali, o razmerju moderne države do rimske cerkve itd. Tu navedeno mlado gibanje, stremeče po čim najširši izpopolnitvi pomanjkljive šolske izobrazbe, pa ni ostalo omejeno le na ljub. učiteljske, ampak se je zaneslo tudi v Koper, Maribor in Celovec. Dopisovali so celo s hrvatskimi učiteljskimi.

Medtem je pa nekaj tako ognjevito narodno-radikalno gibanje med dijaštvom začelo vedno bolj pojemati. Glavni njegovi propagatorji so namreč zapustili vseučiliška mesta, stopili v življenje ter polagoma prešli v narodno napredno stranko, kjer tvorijo še danes takozvano mladinsko krilo. Nekaj jih je zašlo tudi v socialno demokracijo.

Učiteljski naraščaj se zato idejno nikakor ni mogel naslanjati več na razhajajoče se narodne radikalce, ampak je moral začeti iskati programatične opore v sebi in nalogah svojega bodočega poklica. Stiki med organizacijo učiteljskega naraščaja in narodno-radikalnimi dijaškimi društvi so postajali vedno rahlejši. Celotna njihova organizacija se je polagoma prekrstila v »Organizacijo naprednih učiteljskih«, katere namen je v prvi vrsti bil, pripravljati se čim najintenzivneje na bodoči poklic. Tako najdemo že v š. l. 1908/9. v tej organizaciji predavanja o Sokolstvu, o učiteljskih organizacijah, o ustroju učiteljskih organizacij, o samoizobrazbi itd. Tudi abiturient-ski sestanek učiteljskih to leto ni bil več namenjen le zabavi, ampak prvič tudi resnemu premotiranju nalog stanu, v katerega vstopajo. Sicer so ta abiturient-ski sestanek priredili za enkrat še abiturienti obeh svetovnih naziranj (naprednega in katoliško-klerikalnega) skupno, a z zborovanja samega je bilo jasno čuti duha »organizacije naprednih učiteljskih«. S tega abiturient-skega sestanka naj omenimo zlasti referate o učiteljskih organizacijah, o narodni vzgoji ter o šoli in domu. Odslej se abiturient-skih zborovanj ni več prirejalo. Čim silnejši je postajal tedaj v slovenski javnosti boj obeh vodilnih političnih strank, tem močnejše je prihajalo tudi nasprotje med obema učiteljskima organizacijama (»Zavezo« in »Slomškovo zvezo«) in tem ostrije se je grupiral tudi učiteljski naraščaj v dve lastni organizaciji. Klerikalci, ki so se pojavljali vedno občutneje tudi na učiteljskih (zlasti na ljubljanskem), so si osnovali lastno organizacijo, ki je razvijala živahno delovanje, napredni učiteljski so šli naslonjeni na »Zavezo«, svoja lastna pota, in namen tega člančiča je, da si ogledamo to zadnjo.

Kakor že omenjeno, so v šol. letu 1908/9 pretrgali skoro vse stike s pojemajočim narodno-radikalnim gibanjem med dijaštvom in se postavili na lastne noge. Prvič najdemo v tem letu predavanje o — našem programu, ki začrtuje učiteljskemu naraščaju že dokaj jasno smer na poti njegove samoizobrazbe in samovzgoje. Ta program kaže, da se je učiteljski naraščaj otrešel tradicionalnih naprednih gesel in pričel z notranjim prepородom učiteljskega stanu. Združil je v svojem programu deloma točke narodnega radikalizma, izkušal je uveljaviti nazore onih Masarykovih učencev, ki so poslali slovenski mladini »Poslanico«, oboje je pa spravljal v sklad s temeljnimi nauki religije bodočnosti, s — socializmom, iz katerega naj tudi moderno učiteljstvo črpa svojo življenjsko silo.

Temeljna zahteva učiteljskega naraščaja je bila, da se učiteljstvo v javnosti osvobodí uslužnosti političnim strankam in da premotriva vsa vprašanja, ki valovijo v javnosti, s svojega lastnega, stanovskega vidika. Učiteljski naraščaj se mora pa pečati z vsemi aktualnimi javnimi vprašanji, da bo vstopil v življenje orientiran. To se doslej ni dogajalo, ker je bila šolska izobrazba preozka in preplitva, kar občuti zlasti v življenje vstopivši učitelj. V ta namen je treba temeljite in moderne reforme vsega šolstva, zlasti pa še učiteljske. Za enkrat se naj pa dijaštvo z vso vnemo poprime samoizobrazbe. Prva naloga samoizobrazbe je predvsem, jasno in točno opredeliti pojme, ki so doslej tvorili dijaštvu neka tradicionalna gesla. Tako geslo je »Slovanstvo«, ki mora stopiti z meglenega piedestala na realna tla živega medsebojnega spoznavanja in vzajemnosti v delu, ne v samih manifestacijah. Slovanstvo je le nadaljevanje nacionalne ideje, ki naj se izraža zlasti v kulturnem in gospodarskem delu. Želiti je tudi čim ožjega spoznavanja in sodelovanja posameznih stanov nam sorodnih narodov, zlasti vsega slovanskega učiteljstva. Kot prva etapa v tej vseslovanški vzajemnosti pa stoji realizacija jugoslovanske ideje, ki smo jo sicer danes že politično dosegli, ne pa še kulturno in gospodarsko. Namesto ideologije o enotnem jugoslovanskem jeziku je treba predvsem postaviti načela kulturne kooperacije in temeljitega gospodarsko-organizatoričnega dela med narodom. Čim prej je treba tudi popolnega enotnega bloka vsega jugoslovanskega učiteljstva brez plemenskih, strankarskih in verskih razlik, ker le tedaj bo moglo tvoriti v narodu in državi oni kulturni faktor, ki bi ga po značaju in naravi svojega stanu lahko tvorilo. V to svrhu je pa treba tudi čim najintenzivnejše priprave na naloge, ki jih stavi v učitelja njegov stan, in ta se doseže edinole potom temeljite samoizobrazbe, ki mora biti predvsem vsestranska. Ni dovolj le pedagoška in stanovska izobrazba. Ona mora biti vse širša in globlja. Zlasti je še nujen študij sociologije, politike kot znanosti in nacionalne ekonomije. Narodno-gospodarsko delo je težišče vsega narodnega dela. Liberalizem je rodil razmah kapitalizma, ki je zasušil vse sloje in stanovne socialne družbe in jim preti s pogubo in uničenjem. To je mogoče preprečiti le z intenzivnim narodno-gospodarskim delom v smeri socializma. Kot noben drugi stan je učiteljstvo ječalo pod kapitalističnim izkoriščanjem. Boj proti kapitalizmu in kapitalističnim strankam, naslonjen na velike ideje socializma, ne bo osvobodil samo naroda, ampak tudi naš stan. Da bo pa narod sprejemljiv za te velike ideje, je treba intenzivnega prosvetno-kulturnega dela. Kultura mora biti podlaga vsemu političnemu in gospodarskemu delu med narodom. Kulturno delo mora biti zato nepolitiško, ali bolje rečeno — brez strankarskega pečata. Politika namreč nikakor ne sme iskati namena sama v sebi ali morda celo v osebnih koristih, ampak je le del praktičnega kulturnega udejstvovanja, zato je naloga učiteljskega naraščaja, da se z znanstvenega stališča seznanja z glavnimi stremeljnimi svetovalne politike, z najvažnejšimi političnimi oblikami ter z našim narodnim-političnim položajem in našimi domačimi političnimi programi. Lastno politično udejstvovanje moramo zidati na temelje kulture, nasploh pa gledamo pozitivni del politične smeri učiteljstva v zasedovanju in zavzemanju svojega stališča pri vprašanjih šolske zakonodaje, to je pri vprašanjih šolske in stanovske politike.

Iz vsega navedenega javno izvira, da je stati dijaku v dobi vzgoje izvan strank, ker le tedaj more biti samoizobrazba in samovzgoja objektivna, široka in globoka. Izvanstrankarstvo je zato geslo učiteljskega naraščaja. Kakor je demagogija, kmeta prej politično buditi, nego ga kulturno izobraziti, tako je to nedopustno tudi pri dijaku. Ko pa zapusti študent šolske klopi, naj se pridruži stranki, kjer upa najbolje udejstvovati svoje ideje in ideale. Pri tem mu bo gotovo merodajno stališče, ki ga je zavzel nasproti socialnemu vprašanju, ki tvori danes težišče vsega javnega življenja. Študij socialnega vprašanja je zato ena najpoglavitejših točk programa samoizobrazbe. Ta študij mu bo tudi pokazal zmisel in pomen razrednega boja in ta študij mu bo pokazal tudi pot v njemu odgovarjajočo politično stranko, ki korenini gospodarsko v socializmu in politično v demokracizmu. Kakor nas more gospodarsko osvoboditi le socializem, tako nas more politično le demokracizem, ki uniči vse razredne privilegije. Liberalni individualizem je davil posameznika, stanove in cele narode, ta mora pasti; razredni privilegiji se morajo odstraniti; po poti popolnega demokra-

tizma pridemo kmalu tudi do socialne pravičnosti, do gospodarskega socializma. Demokratizem je uveljavljati zlasti tudi v vzgoji in v šolstvu, saj nam more le demokratiška vzgoja in šola roditi ono generacijo, ki bo prerodila ves narod in vse človeštvo. Iz teh komponent naj bo sestavljeno učiteljevo svetovno naziranje, ki ga je izpopolniti le še v nekaterih ozirih, in to je zlasti z ozirom na filozofske temelje. Gledamo v verstvu (posebno v krščanstvu) zlasti njegove velike etične sile, sicer pa hodimo za rezultati moderne vede in znanosti, zato zahtevamo svobodo otroka, svobodo učitelja in svobodo šole. Te ideje — posebno ideja svobode — morajo preopiti tudi stanovsko organizacijo, ki naj bo ognjišče učiteljevo, saj bo le dobra strokovna organizacija izbojevala učiteljstvu vse one zahteve, za katere se bori že desetletja, zato mora biti vsak učitelj čim aktivnejši član svoje stanovske organizacije.

To so na kratko temeljna načela »Organizacije naprednih učiteljskih«, ki so tvorila obenem tudi program vsega naprednega gibanja med slovenskimi učiteljskimi. Na tem programu so se osnovali po vseh slov. učiteljskih tajne organizacije, kjer se je vneto predavalo in debatiralo. Najagilnejša je bila, kakor vedno, ljubljanska organizacija, ki je izdajala od leta 1909/10 tudi lastno, prvotno hektografirano, nato šapirografirano in končno litografirano glasilo »Slovenski učiteljski«. Plodove tega dela med šolskim letom so pokazali učiteljski na vsakoljetnih abiturient-skih sestankih (l. 1911, 1912, 1913), kjer so se sešli abiturienti in abiturientke vseh slovenskih učiteljskih, da podajo bilanco svojega dijaškega dela in primerno proslave svoj vstop v življenje.

Vojna leta so destruktivno vplivala tudi na samovzgojo učiteljskega naraščaja, a temu se ni čuditi, če pomislimo, da so vsakega dozorelejšega učiteljskega sproti vtaknili v vojaško suknjo. Z novo silo so pa nastopili po preobratu, in plod njihovih resnih stremeljnij je tiskano glasilo »Jugoslovanski učiteljski«, ki prinaša bolj ali manj posrečene leposlovne poizkuse učiteljskega naraščaja. To se mi zdi vsekakor korak nazaj, ker življenje ni leposlovje in zahteva vse globljih in temeljitejših priprav, a uverjen sem, da bo kmalu našlo pot nazaj, v ono smer, ki smo jo začrtali učiteljskemu naraščaju pred vojno po desetletnem delu in iskanju. Učitelj mora vstopiti v življenje kot dovršen mož, zato mora biti tudi njegova izobrazba dovršena in vsestranska, leposlovje je pa le del izobrazbe, čeprav ne najznatnejši.

Umljivo je, da je tu navedeno gibanje učiteljskega naraščaja rodilo in vzgojilo tudi novo generacijo v učiteljskem stanu, ki hoče iz stanovskih interesov navesti doslej zlorabljeno učiteljstvo v nove smeri. Svetovna vojna bo kakor mejnik med dvema dobama, ki zahtevata povsem drugačnih vidikov in orientacij. Tudi slovensko učiteljstvo po vojni stopa na jasno začrtano, veliko cesto, ki jo današnja doba nedvoumno in brezpogojno zahteva. In to cesto je gledal že učiteljski naraščaj v tu opisani dobi.

J. BAJŽELJ:

## Sokolstvo in učiteljstvo.

Sokolstvo je organizacija, ki ima mnogo globlji pomen za naš narod nego večina nepoučenih ljudi o njej sodi. Do polpretekle dobe sta smatrala narod in tudi večji del inteligence Sokolstvo za politično-bojno organizacijo in za paradno društvo, ki nastopa v svrhu politične propagande in prireja ljudske zabave združene z javno telovadbo, na katere vabi zabaveželjno občinstvo z godbo in s pisanim krojem.

Le majhen del našega naroda, ki se je vezbal v sokolskih telovadnicah in aktivno deloval v sokolskih društvih, je sodil o Sokolstvu drugače, to je pravilneje, da je namreč ono narodna, kulturna in vzgojna organizacija.

Temu se ne smemo čuditi. Kako naj pozna nepoučen človek obsežno organizacijo, njeno nalogo in njen smoter, ko si niti oni, ki so se udeleževali samo njenih javnih pohodov v rdeči srjaci, niso bili na jasnem, kaj je sokolska ideja, za čem stremi Sokolstvo, kaj je njegova naloga in kakšnih sredstev se poslužuje za dosego svojega smotra.

Kdor hoče spoznati sokolsko misel, njen pomen in namen, se mora uglobiti v to idejo, proučiti jo, zakaj šele tedaj se bo prepričal, kako važna in globoko zamišljena je ta ideja, ki je jo zamislil in udeležil češki modroslovec dr. M. Tyrš.

Tyrš je hotel s svojo idejo utrditi in okrepiti svoj narod najprej telesno, da ostane pri oni čvrsti moči in vsestranski čilosti, ki sta potrebni, da se narod vzdrži,

da ne izumrje, v drugi vrsti pa zahteva istočasno tudi duševno in нравno čvrst narod, ki se ne izpridi, ki ne kaže zastanka in nazadnjaštva. Zato je naloga Sokolstva, da doseže najpopolnejše telesne, duševne in нравne lastnosti, zmožnosti in moči. Vse te vrline pa doseže narod potom razumne vzgoje, in sicer telesne, duševne in нравne, ki streme za tem, da vzgoje vsakemu posamezniku na podlagi popolne enakosti, bratske ljubezni, narodne zavednosti, človečnosti in odkritosti vse one lastnosti, ki jih obsega pojem »lepi in čisti značaj«. Ko poznamo nalogo Sokolstva, nam bo šele razumljivo, zakaj trdimo, da Sokolstvo ni politična ali paradna organizacija, temveč vzgojna, ki naj je bo deležen ves narod. Zakaj le tedaj bo dosežen ta smoter, kadar bo ves narod telesno, duševno in нравno na tako visoki stopnji, da se mu ni bati nazadovanja ali celo pogina.

S tem smo v najkrajših potezah očrtali sokolsko misel in utemeljili važnost, obenem pa vidimo, da se cepi sokolsko delo v dve smeri, namreč v telesno in duševno. Sicer sta te dve smeri sokolske vzgoje v tako ozki zvezi med seboj, da jih ne moremo prav točno ločiti, zakaj telesna vzgoja je obenem нравna in duševna, saj ravno potom pravih telesnih vaj vzgojimo polno lepih duševnih in нравnih vrlin. Vendar pa imenujemo delo v telovadnici in vse, kar je s telovadbo v zvezi, tehniško delo, medtem ko vršimo duševno vzgojo v izobraževalnih odsekih sokolskih društev.

Ni naš namen podrobno razpravljati o organizaciji sokolskih društev, žup in zvez, zadostuje, da si ogledamo tehniško in izobraževalno delo društev.

Duša vsega tehniškega dela v sokolskem društvu je vaditeljski zbor in njegov načelnik. Vaditeljski zbor ima obširno in odgovorno nalogo. Voditi mora vso telesno vzgojo članov, članic in naraščaja, skrbeti za primerne telovadne prostore in potrebno telovadno orodje, pripravljati telovadno tvarino za posamezne vrste, sestavljati vadbene načrte, paziti na disciplino v telovadnici in zunaj nje, prirediti zlete in izlete, voditi strokovno knjižnico, dvigniti zanimanje občinstva za društvo in število telovadcev in telovadk itd. Zato mora biti vaditeljski zbor tem večji, čim več članov-telovadcev ima društvo. Glava temu zboru pa je načelnik. Ta je najvažnejši činitelj vsakega sokolskega društva. Biti mora izobražen, odlične moralne kakovosti ter temeljito strokovno nabražen in praktično zmožen telovadec. Poznati mora sokolske nauke, disciplino in organizacijo ter točno izpolnjevati svoje dolžnosti. Na njegovih ramah visi glavno delo v telovadnici, poučen pa mora biti tudi o vsem društvenem delovanju in sodelavec v izobraževalnem odseku in v vseh drugih odsekih svojega društva. Glavno pa je, da popolnoma pozna sokolski telovadni sestav. Iste lastnosti, zmožnosti in znanje naj imajo tudi vsi vaditelji. To so torej sokolski vzgojitelji z ozirom na telesno vzgojo. Jasno je, da ni lahko dobiti takih pravih sokolskih delavcev, zlasti na kmetih, kjer ni mnogo izobražencev.

Ali jih res ni — kaj pa naše učiteljstvo?! Ali nista ravno slovenski učitelj in učiteljica poklicana, da posvetita vse svoje zmožnosti in znanje tudi temu prevažnemu delu za povzdigo našega naroda? Če omenimo samo še dejstvo, da so pri telesni vzgoji, zlasti naraščajevi, posebne važnosti splošna pedagoška in metodiška načela, smo tembolj podprli trditve, da je slovensko učiteljstvo v prvi vrsti zmožno in poklicano delovati v sokolski organizaciji in da mora zavzeti prvo in glavno mesto. Žal, da je bila dosedanja izobrazba našega učiteljstva v tej stroki po krivdi bivših oblasti zanemarjena. V štirih letih šolanja na učiteljskem bi se vsak gojenec z lahkoto seznanil in pričel sokolskemu telovadnemu sestavu, kar je najvažnejša potreba za sodelovanje pri tehniškem delu v sokolskih društvih, obenem pa bi bili imeli v šoli in društvih enotno telovadbo in telovadno terminologijo. Zato moramo z vso odločnostjo in z vsem poudarkom zahtevati, da se pri reformi učnega načrta naših učiteljskih ozirajo merodajni faktorji v tem smislu na telesno vzgojo. Zamujeno pa bi se še vedno dalo popraviti s prirejanjem učnih tečajev za učiteljstvo, ki ima veselje in zmožnosti za to stroko. Razume se, da velja vse to le za mlade učne osebe in to glede sodelovanja pri tehniškem delu v Sokolstvu kakor tudi glede udeležbe telovadnih tečajev.

Iste važnosti kakor telesno vzgojo smatramo — in to posebe poudarjamo — tudi duševno vzgojo v Sokolstvu. Napačno je naziranje, da je enostranska telesna vzgoja smoter Sokolstva, kar radi naglašajo naši nasprotniki. Prva je samo polo-

vična naša naloga. Ni naš namen vzgajati akrobatov, ki kažejo svojo moč in telesne spretnosti pri javnih nastopih. Vzporočilo s telesno vzgojo mora iti tudi duševna. Obe skupaj smotreno združeni v lepo celoto naj krasita vsakega posameznika v naši narodni skupini. To je naša najvišja naloga in zato smatramo Sokolstvo kot kulturno in narodu neobhodno potrebno organizacijo.

Predavanja o sokolski ideji in disciplini, o vseh znanstvenih predmetih, o moralnem in plemenitem vedenju, o slovanski in splošni zgodovini, o abstinenčnem gibanju, o narodni zavednosti in domovinski ljubezni morajo biti stalno na vzporedni vsakega sokolskega društva in to zlasti v zimskem času. Sokolstvo je dolžno vzgojiti svojemu narodu množice naobraženega občinstva, pravne, nesebične, trdne značaje prožete z narodno zavestjo in domovinsko ljubeznijo. Zato ne sme biti med jugoslovanskimi Sokolskimi društvi nobenega, ki bi ne imelo svojega izobraževalnega odseka. Temu je poverjena duševna in pravna vzgoja društvenih članov, pa tudi nečlanov, ki jim naj bodo vrata k našim predavanjem vedno odprta. In kolikor bolj je telesna vzgoja potrebna onemu delu našega naroda, ki živi po mestih in industrijskih krajih, toliko bolj pa potrebuje kmetiški del duševne vzgoje, zato tudi na deželo z našimi društvi! Podivjanost in posirovelost, ki sta pred vojno mnogokje izgubljali tla, se zopet pojavljata. Treba je napeti vse sile, da ju korenito preženemo to pa je mogoče edino potom izobrazbe, nikdar ne s paragrafi. Razbremenimo naše sodnike, da ne bodo imeli opravka s poboji in podobnimi delikti! Pa tudi narodne zavedosti nam je marsikje treba še vzbuditi in izpopolniti domovinsko ljubezen, da ne bodo naše besede glede neodrešenih naših bratov le suhe fraze.

Dela je obilo, delavcev malo. Zato pa brez izgovorov med brate Sokole, kjer je prostora za vsakega poštenega delavca, mladega ali starega. Tu je prazno polje, kamor naj seje slovensko učiteljstvo pravo seme narodne vzgoje in učerilo se bo, da bodo v najkrajšem času vzcvetele puste in prazne poljane duševne in moralne izobrazbe. Naše učiteljstvo mora priskočiti na pomoč jugoslovanskemu Sokolstvu. S svojo energijo, s katero si je iz nič izgradila tako organizacijo, kakor jo nimamo noben stan na našem jugu, mora poseči tudi v sokolsko organizacijo in jo dvigniti na ono višino, ki jo Sokolstvo zasluži.

In slednjč še besedo našim sestram — učiteljicam. Tudi ve ste poklicane v vinograd sokolski. Ne stoite ob strani, zakaj ko smo govorili o učiteljstvu, imeli smo v mislih vedno tudi Vas in v prvi vrsti Vas!

## Strokovno tajništvo.

Ena izmed najvažnejših inštitucij Zaveze v zadnji dobi je gotovo ustanovitev strokovnega tajništva. Taka tajništva so imele že skoro vse organizacije, vsi stanovni in tako je postala ustanovitev strokovnega tajništva tudi za naš stan nuja in neobhodna potreba. Misel, osnova je bila stara že več let. Njen duševni oče je bil, kot marsikakemu osnutku in početku našega organizatoričnega dela, tovariš E. Gangl. Vedno in vedno je opozarjal na prepotrebno ustanovitev te pisarnice, bodril društva in posameznike in jih navduševal, ko so mnogi nuda realizacijo te misli že obupavali. In ni čuda! Saj so se vsi načrti razbijali ob nedostajanju trdne finančne podlage.

Po prevratu je postala ta misel že pereča in je stopila v odločilno fazo. Šlo je za to, ali se tajništvo ustanovi ali ostane pri starem. In ob tej priliki je segel Zavezi velikodušno pod pazduho veliki dobrotnik in prijatelj slov. šolstva in učiteljstva, primarij g. dr. Derganc, na ta način, da je prepustil obresti precejšnjega kapitala v svrhu ustanovitve strokovnega tajništva. In tako je misel — „meso postalo“!

Z julijem 1919 je pričela pisarnica poslovati v „Učiteljski tiskarni“ v Frančiškanski ulici.

V prvi vrsti je to informacijska pisarnica za učiteljstvo, ki jo mnogobrojno uporablja bodisi pismeno ali pa osebno, kadar se mudi v Ljubljani. Informacije se dajejo v vseh mogočih zadevah, ki se tičejo našega stanu in šolstva. So to stanovsko-politiške zadeve, ki zanimajo in zadevajo okrajna društva in posamezne učiteljske osebe. Pisarnica daje informacije tudi o vseh drugih zadevah, ki se tičejo šolstva občce.

Strokovno tajništvo je zajedno posredovalna vez med okrajnimi društvi in vodstvom Zaveze. Nanj so se obračala okrajna društva pri snovanju teh in pri že osnovanih glede delovanja. In tu bi bilo že-

leti še živahnejšega medsebojnega delovanja, pravega organizacijskega umevanja, stalnega poročanja o težnjah in društvenem gibanju članstva. Saj pri nekaterih društvih se to tudi godi in že izvršuje, druga zopet so pa naravnost indolentna in se o njih vé le toliko, da eksistirajo. Pri teh bi bilo torej želeli znamenja življenjske moči, živahnosti.

Strokovno tajništvo vzdržuje tudi vez med Udruženjem srbskega učiteljstva v Beogradu in med našo Zavezo. Bilo je intenzivno sodelovanje zlasti koncem leta v zadevi regulacije plač. Potom stalnega medsebojnega dopisovanja se je dosegla enotnost zlasti v pogledu zahtev pri uvrščenju učiteljstva v bodočo službeno pragmatiko državnega uradništva.

Vrše se predpriprave za enotno stanovsko organizacijo v kraljestvu Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ko se izvede ta skupna organizacija in bodo pokrajinske Zaveze razdružene, ostane strokovno tajništvo še vedno kot nekaka vez med pokrajinskimi okrajnimi društvi in centralo, ki bo v Beogradu.

Strokovno tajništvo je bilo ustanovljeno v pomoč in korist slovenskega učiteljstva. Zato so vsi tovariši, vse tovarišice, ki potrebujejo nasvetov in pomoči, dobrodošli v pisarnici strokovnega tajništva!

IVAN PETRIČ:

## Rezervni sklad Zaveze.

### Ganglova ideja.

Tovariš Gangl je že dolgo nosil v srcu misel na ustanovitev stalnega tajništva. Pri raznih prilikah je razpravljal o tej važni zadevi, ali zaradi nedostajanja potrebnega kapitala se lepa ideja nikakor ni mogla realizirati.

Proti koncu svetovnega klanja je naraslo Zavezi dela čez glavo. „Tako ne more iti dalje“, pravi Gangl Jelencu in Dimniku, ko so pretresali važna učiteljska vprašanja. Gangl reče odločno:

„Ustanovitev stalnega tajništva je danes neodložljiva zadeva — sami zložimo potrebni denar!“

### Kvas.

V 32. številki „Učit. Tovariša“ z dne 18. oktobra 1918 je bil objavljen prvi prostovoljni organizacijski davek, v katerega so prispevali Gangl Engelbert 20 K, Jelenc Luka in Dimnik Jakob po 10 K. Naši stanovski voditelji so položili kvas za rezervni sklad Zaveze najprej sami. Verba movent, exempla trahunt!

### Nadaljnji prispevki.

Doneske za rezervni sklad je prejemal podpisane, ko se je vrnil od vojakov. Stara avstrijska mačeha je namreč takrat v velikih bolečinah izdihnila svojo črno dušo. R. i. p.! Počivaj v miru na vse večne čase!

Njena smrt je rodila slovanskim narodom zlato svobodo, slovenskemu učiteljstvu so pa za vedno odpadle nemško-klerikalne verige.

### Sklep upravnega odbora Zaveze.

Dne 27. decembra 1918 se je vršilo v častitljivi magistratni dvorani ljubljaniš impozantno Zavezino delegacijsko zborovanje, ki so se ga udeležili tudi naši tovariši in bratje Srbi in Hrvatje. Na dnevnem redu je bil tudi predlog o ustanovitvi rezervnega sklada Zaveze. O njem je poročal Gangl: „Da bosta iz prvega in pravega vira o našem položaju, o naših težnjah, željah in potrebah obveščeni centralna vlada in ministrstvo prosvete v Beogradu, pošljimo tja svojo deputacijo! Čimprej se to zgodi, tem bolje bo za vse naše šolstvo in za ves naš stan. Potne stroške za to deputacijo pokrijmo sami iz svojega tako, da prispeva vsak član, oziroma vsaka članica naše Zaveze takoj 1. januarja 1919 po 5 do 10 K organizacijskega davka. Koliko tega denarja po pokritju stroškov deputacije še ostane, se naloži in upravlja kot rezervni sklad Zaveze.“

Pri tej priliki naj stopi deputacija v stik s hrvatskim Savezom v Zagrebu in s srbskim Udruženjem v Beogradu zaradi ujedinenja vsega jugoslovanskega učiteljstva in zaradi enotne reforme vsega šolstva v Jugoslaviji.

Naradžajoče delo pri Zavezi in naše stremljenje, da se more to delo nemoteno in smotreno vršiti, nam narekuje potrebo, da kolikor možno hitro ustanovimo in organiziramo v Zavezi urad stalnega tajništva. Rešitve tega vprašanja naj se nemudoma lotila stanovsko-politiški in gospodarski odsek.

Iz preostanka v prejšnjem predlogu navedenih doneskov bi se krili stroški stalnega tajništva v prihodnjem letu; tekom prihodnjega leta pa bi ona dva odseka izgotovila vsa pripravljala dela, ki bi za vedno zagotovljala obstoj našemu stalnemu uradu. Potemtakem bi stalno

tajništvo začelo lahko poslovati že s prihodnjim letom.

Predlog je bil z odobravanjem in soglasno sprejet.

### Naš mecen.

Pri znani učiteljski mizeriji so prispevki za rezervni sklad jako počasi kapali. Prej citiranega sklepa bi skoraj ne bilo mogoče izvršiti že v l. 1919, ako bi se ne bila pojavila za vse slovensko učiteljstvo izredna sreča.

Gospod primarij dr. Franc Derganc se je zavzel za slovensko učiteljstvo ter je podaril Zavezi od kapitala 100.000 K za tri leta obresti s pridržkom, da se takoj ustanovi stalno tajništvo, ki ga učiteljstvo neobhodno potrebuje. Ganglova ideja je mahoma postala kri in meso.

Bog živi našega mecena!

### Poraba prostovoljnega organizacijskega davka.

Kakor rečeno, prostovoljni doneski so prihajali prav po polzevo. V 35-tih izkazih, objavljenih v minulem letniku „Učit. Tovariša“, so razvidni vsi dohodki. Nabrana vsota 8956 K je le deloma pokrila stroške neštetihih brzojav, priporočenih in ekspresnih pisem ter dragih potovanj v Zagreb in Beograd. Zaveza je potrebovala mnogo denarja, da ji je bilo mogoče boriti se za koristi učiteljskega stanu. Brez denarja — najvažnejše sile — ni pričakovati nikdar nobene zmage. Dejstvo, da smo priznani za državne uradnike, je gotovo najvažnejša pridobitev za nas vse in ne manj razveseljivo je, da bomo uvrščeni v kategorijo B državnih uradnikov.

Tovariši in tovarišice, gotovo vam ni žal kronic, ki ste jih žrtvovali sebi in svojemu stanu v korist!

Rezervni sklad je pa tudi docela izčrpan. Na prihodnjem glavnem zborovanju Zaveze bom podal obračun o dohodkih in stroških prostovoljnega organizacijskega davka.

### Odmevi indeksa.

Mnogo tovarišev in tovarišic je razumelo naš poziv na zbiranje prostovoljnega organizacijskega davka. Radevolje so se odzvali z lepimi zneski, nekateri celo po večkrat. Mnogi so se spominjali rezervnega sklada pri raznih veseljih, pa tudi žalostnih prilikah. Indeks, ki ga vodim od začetka, jasno kaže njihova imena. Čast vam vsem!

Kdor pojmuje stanovsko zavednost, vé, kaj mu je dolžnost, njega ni potrebno opominjati.

Tudi v prihodnje ne bomo nikogar prosili „milodarov“ in nikogar opominjali. Kdor ne pozna nas sedaj, ga tudi organizacija ne bo poznala, ko jo bo silno potreboval. Kakor posojeno, tako vrnjeno.

### Sklep.

Učiteljstvo ima mnogo pravih prijateljev v vseh stanovih, ki vedno in povsod zagovarjajo naš stan. Po drugi strani pa imamo tudi takih ljudi, da nehoté vzkliknemo o njih: „O, Bog, reši nas takih prijateljev, sovržnikov se bomo obvarovali že sami!“ Te vrste ljudje še danes vpijejo na vse grlo: „Smo proti temu, da bi postali učitelji državni uradniki.“ Od kje prihaja ta gonja, ni težko uganiti nikomur. Ta igra ni sicer nič novega, poznamo jo predobro izza dr. Šušteršičevih časov. Prepričani smo pa docela, da se naša nova država ne bo ozirala na tako vpitje v nobenem oziru.

Učiteljstvo ima sedaj priliko spoznati prijatelje šolstva in učiteljstva; ima pa tudi priliko videti zatiralce kulture in napredka v narodu. Kdor ne izpregleda še sedaj, ne zasluži se veseliti zlate svobode. Pri delu za svobodo in napredok bodimo složni! Podpirajmo se med seboj bratovsko, vedoč, da imamo vsi iste dolžnosti in iste pravice. Z roko v roki tvorimo neprodno falango, oznanjujoč vsem nasprotnikom narodne kulture, da stojimo neomajno pod stanovskim praporom, na katerem se blesti napis: „Za svobodo in napredok!“

Tovariši in tovarišice, končam poročilo o rezervnem skladu z željo, da vsi, ki ste dobre volje, počastite biserni jubilej našega glasila s tem, da z mano vred radevolje položite svoj obolus na račun organizacijskega prostovoljnega davka!

## Književnost in umetnost.

„Učiteljska borba.“ organ učitelja -ca, socialista-komunista Jugoslavije. Kragujevac, 1919. Stane letno 25 dinarjev. Urednik Drag. M. Mihačević. God. V. — Prejeli smo na uredništvo letošnje štiri številke tega glasila socialističnega učiteljstva v Srbiji. Opozorjamo tovariše, ki se zanimajo za omenjeno gibanje, na ta list.

„Književni Vjesnik“ jedini jugoslovanski bibliografski list. Ureduje Dr. Vladimir Prestin. Izdaje knjižara St. Kugli — Zagreb. Peti i šesti broj ovog lista donosi 240 pobliženih i prikazanih knjiga iz najnovije jugoslav. književnosti. Prikaz o jugoslov. novinarskoj izložbi, sadržaje

naših najvažnijih kulturnih časopisa, popis cjelokupne jugoslovanske štampe i godišnji registar za g. 1919. — „Književni Vjesnik“ izlazi jedanput na mesec i donosa sve novosti na književnom polju. On je neophodno potreban priručnik za svakoga kulturnog radnika za sve oblasti i urede a osobito za škole. — Godišnja pretplata 12 K; tko pošalje pretplatu za g. 1920. dobiva i 5. i 6. broj sa popisom novina i godišnjim registrom. Pretplata se šalje na knjižaru St. Kugli, Zagreb, Ilica 30.

Novi ilustrovani „Dom i Svijet“. Prvim siječnja 1920. izlazi „Dom i Svijet“ pod gornjim naslovom u novoj opremi i novim sadržajem. Uredništvo je uspjelo sakupiti radove naših najboljih pisaca. U prvom su broju zastupani: Simunović, Milčević, Adela, Draženović, Ivakić i Slovenac Ivan Albrecht. Istodobno donosi list priljevoe najboljih tuđih pisaca: u prvom broju M. Prevosta i Dostojevskoga. Mora se istaknuti, da će svaki broj donijeti po dvije do tri čitave novele. U domaću knjigu nastojali su uredništvo i nakladnik da pošalju našoj publici nešto posve nova: umjetničke priloge. U izradbi su: Barokni Zagreb, A. Medulić, Slovenac Robbe itd., pa se je nadati, da će već prvi broj donijeti jedan od ovih, ako se prebrode sve tehničke poteškoće oko izradbe. U rubrici „Kazalište“ obavješćivat će list uz slike svoje čitatelje o novitetima na svim našim kazalištima. Uza sve to list će donositi redovito: Događaje iz domačeg i tuđeg svijeta, sa raznim interesantnim člančicima iz svih grana znanosti i umjetnosti. List će izlaziti 1. i 15. u mjesecu. Uredništvo je povjerenom dru. Vladimiru Prestinju. Obzirom na množinu sadržaja i slika godišnja je pretplata od 120 K (i razmjerno) nisko odmjerenja. Rukopisi, slike i pretplata šalju se na uredništvo i upravu „Dom i svijeta“, Zagreb, Ilica br. 30, knjižara St. Kugli.

## Iz naše organizacije.

### Skupne zadeve.

#### Vsem učiteljskim društvom!

Pri Zavezinem zborovanju meseca septembra lanskoga leta se je določila Zavezina članarina na 44 K na posameznega člana. Mislili smo, da s tem odmoremo delnemu primanjkljaju. Novembra nam je prinesel tiskarski štrajh in naš proračun je stal na glavi. Zaradi velikanskih tiskarskih poviškov so primorani vsi listi zdajno zvišati naročnino, ali prenehati. Tudi Zaveza je prisiljena vzdigniti članarino, ako hoče ostati na tej stopnji razvoja, kakor dosedaj. Samo tiskarsko delo je poskočilo zaenkrat pri Zavezinih listih nad 50%. Ako bodo šle cene papirju kvišku, kar je pričakovati, ker so prevzele banke dobavo papirja, potem bodo vzdignile tiskarne zopet cene svojim izdelkom.

Ustanovilo se je društvo Samopomoč. Kdor hoče biti deležen te ustanove, mora postati član centralne organizacije državnih uradnikov, ter plačati mesečno članarino po 20 h. Vodstvo Zaveze je sklenilo, da olajša svojim članicam t. j. učiteljskim društvom plačevanje te članarine ter prevzame sama te dolžnosti. V vseh tistih okrajih, kjer Samopomoč še ne obstoji, naj stopi učiteljstvo takoj v stiko z uradništvom, da so čimpreje deležni te dobrote.

Vodstvo Zaveze je z naknadnim odobrenjem upravnega odbora in delegacije sklenilo pri zadnji seji, da zviša Zavezino članarino za l. 1920. na 60 K t. j. okrajna učiteljska društva plačajo Zavezi od vsakega člana po 60 K. Ker imajo učiteljska društva tudi svoje stroške, naj zvišajo celo članarino nad 60 K po lastnem predarku, morda po 4 K ali več za svoje potreščine.

Za nečlane velja Popotnik 20 K, Učit. Tovariš 30 K, Zvonček 20 kron.

Vsled delegacijskega sklepa ni več podpornih članov. Vsi zakonski pari, otroci, bratje ali sestre na istem zavodu so pravi člani s polno članarino. — Kolikor članov društvo priglasi, za toliko je odgovorno in društveni blagajnik naj iztirja članarino. — Prosimo predsednike in tajnike, naj pošljejo društveni izkaz v štirih izvodih čimpreje, da vemo pravočasno preskrbeti naklad natisov Zavezinih listov. V preteklem letu je zaradi tega pošel Učit. Tovariš. — Vsaka sprememba bivališča se mora takoj sporočiti. Reklamujte liste sproti, ne koncem leta. — Imamo še eno prošnjo. V kratkem dobite večje zneske na račun nove plače. Odrajajte društvenemu blagajniku — ne Zaveziniemu ali Tovarišu, ali tiskarni — takoj letoletno članarino. To pa zaradi tega, ker se bodo letos vršile gotovo take spremembe, kakor v preteklem letu. Od koga naj potem Zavezin blagajnik tirja članarino, ko se sklicujejo društva drugo na drugo. Blagajniki, ne dopustite, da bi plačevali posamezniki samo društveno članarino, liste pa sami naročali. S tem se le odtegnejo kontroli. Učiteljska društva, olajšajte svojim članom plačevanje članarine in pristopite k čekovnemu prometu.

Naša organizacija je dosegla za svoj stan krasne uspehe in mirne vesti laiko trdimo, da je izmed vseh stanov dosegel učiteljski največ. Bilo je mnogo dela, pa

tudi veliko troškov. Pomislite le na razna potovanja v Beograd! Zato Vam kliče mo:

Spomnajte se rezervnega sklada!

Vodstvo Zaveze:

L. Jelenc, predsednik; V. Rus, tajnik;  
Fr. Luznar, blagajnik.

## Društvene vesti.

+ Učiteljsko društvo za celjski okraj ima svoj občni zbor v četrtek, dne 15. januarja 1920 ob 9. uri dopoldne v celjski mestni deški šoli s sledečim sporedom:

1. Čitanje zapisnika zadnjega zborovanja.
2. Stanovske zadeve in dopisi.
3. Eventualno predavanje tov. Roša.
4. Predlogi.
5. Poročilo tajnika in blagajnika.
6. Volitve novega odbora.

+ Slovensko učiteljsko društvo kočevskega okraja je zborovalo tretjič v tem letu dne 9. oktobra v Ribnici. Udeležba — kot še nikdar! — manjkali so le 3 člani, ki pa zaradi prevlekle oddaljenosti sploh ne morejo prihajati k zborovanjem. Predsednik Štefančič se v svojem nagovoru v prvi vrsti spominja zaradi upokojenja ali zaradi premeštvi v naš okraj in torej tudi naše društvo zapustivših članov: nadučiteljice M. Blahne, dolgoletne društvene podpredsednice, ki je po 38 letnem vzglednem delovanju letiš stopila v zaslužni pokoj; gospe L. Tomšič-Vertelove, znane najboljši ribniške in našega društva pevke; gđ. Vide Vreževe, ki si je pri obmejnih rojakih poiskala novega delokroga; tov. K. Puharja, spretnega pevovodje in izvrstnega tenorista; zvestega, pri nobenem zborovanju manjkajočega tovariša Brganta ter Bož. Betrianija, svoječasno zelo marljivega našega člana.

Kakor pa nas navdaja žalost nad izgubo teh vrlih tovarišev(ice), tako nas preinja zavest, da smo v nadomestilo dobili 6 novih moči, ki jih predsednik imenoma vse pozdravi (gospo Jos. Mervičevo, gđ. B. Lapajnetovo, Gab. Hočvarjevo ter tovariše Ant. Merviča, Fr. Samca, Ferd. Wigeleta ml. in L. Črneteta). Ker živimo v mladi državi, kjer še nedostaja raznih življenjskih potrebščin — nadaljuje predsednik — se vseprijetno zaletuje s kritikovanjem, zabavljanjem, posvajanjem itd. v veliko grešnico Jugoslavijo! Ali bomo tudi mi sledili tem in enakim kričačem ter ljubljani novi domovini slabili moč in jemali ugled pri tujih državah?

Posnemajmo rajši nekdanjega političnega leva slovenskega, ki v lastnem glasilu celo svoje somišljenike opozarja, da sedaj ni umestna surovost in zabavljanje; nego vsak naj prihaja na dan z bolj širimi in nasveti, kot so oni, katere kritikuje, da bo tako vsak le gradil, ne pa podiral še tako rahle temelje komaj ustanovljenega državnega ustroja.

Mi kot dostojni člani človeške družbe hočemo le stvarno kritiko izreči o tem, kar se nam ponuja, a kar nam ne more biti povsem po godu.

Zakonski načrt o preosnovi narodne šole, ki ga imamo sedaj obravnavati, ima mnogo klenega zrna, a tudi nekaj plevela vmes. Ta plevel hočemo sedaj po naših načelih poiskati in ga s primernimi predlogi iztrebiti iz načrta.

Nato so se pretresavali zaporedoma vsi člani in vse točke načrta. Po dveurni debati je bilo podanih precejšnje število spreminjalnih predlogov, zlasti pa od predsedstva in tovariša ravnatelja A. Merviča.

Sprejeti nasveti in predlogi so se predložili tozadevnemu odseku „Zaveze“.

Ko je še za društveni blagor vneto blagajničarica nekaterim zamudnikom nekoliko olajšala žepe in je bil z navdušenjem sprejet predlog, da se našemu višjemu šolskemu nadzorniku povodom ravnokar razglašena imenovanja v imenu vseh društvenikov čestita, je bilo zanimivo in živahno zborovanje zaključeno.

+ Kamniško učiteljsko društvo je zborovalo dne 9. oktobra 1919 v šolskem posloju v Radomljah. Ob skrajno slabem vremenu se je zbralo 17 tovarišev in tovarišice. Predsednik tovariš Tom. Petrovec otvoril zborovanje s prisrčnim pozdravom vseh navzočih. V svojem nagovoru omenja, da je po dolgem čakaniu sestavljen „Prosvetni odbor“ načrt zakona o narodnih šolah za kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev, s katerim pa učiteljstvo ni povsem zadovoljno. Nato se preide k glavni točki dnevnega reda. Tovariš Ivan Šmajdek poroča o načrtu zakona o narodnih šolah za kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev in nasvetuje k posameznim članom primerne izpremembe.

Pri slučajnostih predlaga tovariš Anton Germek, da naj se prosil „Zavezo“, naj ista izposluje pri višjem šolskem svetu opustitev tehnika. Tovariš Ivan Šmajdek predlaga, da se prosil „Zavezo“ naj vpliva ista na višji šolski svet, da preskrbi isti revnim šolskim otrokom obutev za zimo, sicer bo obisk pozimi slab.

Nazadnje se predsednik tov. Tomo Petrovec poslovil od blagajnika tovariša Eduarda Bohinca, ki odhaja na novo službeno mesto v Šiško. Zahvali se mu za ves njegov trud in mu želi na novem mestu obilo uspeha. Slednji se tovariš predsednik zahvali zborovalcem in zaključil zborovanje.

+ Učiteljsko društvo za celjski okraj je na svojem zborovanju dne 9. novembra t. l. temeljito razpravljalo o novem šolskem zakonu ter so bili dotični izpreminjalni predlogi po referatu tovariša ravnatelja Brinarja poslani „Zavezi“ v nadaljnjo uporabo.

+ Učiteljsko društvo za celjski okraj je zborovalo dne 8. XII. 19. ob slabi udeležbi, kljub temu da je bil spored zborovanja zelo poučen in zanimiv. Navzoči člani so bili zaradi nenovoljnega obiska zelo ogorčeni in padlo je zaradi tega več ostrih besed. Torej drugič malo več zanimanja za zborovanja, ki niso tako številna, da bi se jih ne bilo mogoče udeleževati. Z običajnim pozdravom predsednika tov. Sivka je bilo otvorjeno zborovanje. Predsednik čestita tov. Gosaku in Wudlerju na imenovanju za nadučitelje. Gornjegrajsko učiteljsko društvo je imenovalo svojega dolgoletnega predsednika Bizjaka za častnega člana. K temu redkemu odlikovanju mu zborovalci prisrčno čestitajo. Razpravljalo se je potem o gnotnem položaju učiteljstva. Čita se in sliši, da so se uradnikom zvišali prejemki, nas pa uvrstili v drug status, ki ne odgovarja činovnim razredom. Tako bi bili zonet opeharjeni in proti takemu postopanju se odločno protestira. Tov. Gobec zahteva v imenu časno nastavljenih učiteljev, ki niso uvrščeni v razred in stopnjo, ki odgovarja njihovi službeni dobi, da se jih uvrsti v stopnjo in razred, ki odgovarja službeni dobi. Nato je sledilo zanimivo predavanje sad. nadzornika tov. G. Gorčičana. Poročilo je bilo jedrnatno in oživljeno s praktičnimi podatki in lastnimi skušnjami. Podal nam je direktivo, po

katere se bode v bodoče gojilo poučevanje kmetijskega pouka v osnovni šoli. Za zanimivo predavanje se mu predsednik kakor tudi navzoči prisrčno zahvalijo in obenem prosijo, da bi še nas o priložnosti razveselil s svojimi praktičnimi nauki. Drug važni del zborovanja je bilo predavanje tovariša ravnatelja Bernota o temi: „Naš položaj“. Temeljitemu in znanstvenemu predavanju je sledila soglasna želja, da naj svoj referat objavi v našem stanovskem listu, kar je tudi obljubil. Resolucije, ki jih je društvo soglasno sprejelo, so objavljene obenem z referatom. Ostalim učiteljskim društvom v posnemanje!

+ „Učiteljsko društvo za Maribor in okolice“ je imelo svoj ustanovni občni zbor v nedeljo dne 14. decembra ob 9. uri v risalni dvorani deške meščanske šole. Za prihodnjo poslovno dobo je bil izvoljen sledeči odbor: Dragotin Humek, predsednik, Ivan Tomazič, podpredsednik, Anton Hren, tajnik, Dragotin Cibic, tajnika namestnik, Aleksander Alt, blagajnik, Angela Milčinski, namestnica, Franc Tušak, Antonija Štupca in Marija Velnar, odborniki, Davorin Vodenik, Joško Klemencič, pregledovalca računov. Na občnem zboru so bile sprejete nastopne resolucije: 1. Deželni vladi v Ljubljani: „Ker je učiteljstvo popolnoma na nejasnem glede draginskih doklad, ki jih bo prejemalo k regulirani plači po novi postavi z dne 23. julija 1919. leta, o kateri je sklenjeno, da stopi v veljavo z dnem 1. decembra t. l., zahteva, da dobi k tej plači toliko doklad, da bodo celotni prejemki enaki onim ostalih državnih uradnikov, kakor jih ti zahtevajo. Učiteljstvo smatra za samo ob sebi umljivo, da bo veljala pragmatika, ki jo nameravajo izvesti meseca marca 1920. leta za vse državne uslužbence, tudi za učiteljstvo. Ker pripada učiteljsko glasom člana 33. gor. citiranega zakona državnim uradnikom, odločno odklanja posebno pragmatiko za svoj stan!“ 2. Deželni vladi v Ljubljani: „Gnotni položaj učiteljstva je vsled neznosne dragine tako obupen, da ga ni mogoče več vzdržati in bo prisilil učiteljstvo, da poseže po skrajnih sredstvih v obrambo svoje eksistence. Zato zahtevamo, da se nam v 1. resoluciji navedeni prejemki izplačajo brez odlašanja takoj in prav tako tudi prepotrebni, že dve leti obljubljeni nabavni prispevek. Raztrgani in bosni ne moremo pred otroke, sestradani pa ne poučevati.“ Prvi dve resoluciji sta bili poslani tudi ministru Kramerju v Beograd, 3. Višjemu šolskemu svetu v Ljubljani: „Ob času presnove ljudskega šolstva v Mariboru je bilo službenim potom premeščenih v Maribor in bližnjo okolico mnogo učiteljev, ki so morali radi tega imeti dvojno gospodinjstvo. Za te izredne izdatke ni dobila večina dotičnikov nikake odškodnine, dasi je ta izrecno določena naredbenim potom za državno uradništvo do konca avgusta t. l. Zantevamo, da višji šolski svet takoj ugotovi dotičnike in jim nakaže zapadlo odškodnino.“ 4. Mestnemu magistratu v Mariboru: „Mariborsko učiteljstvo je že ponovno prosilo, naj mu mestni magistrat nakaže stanarino, ki so jo dobivali tudi prejšnji nemški tovariši. Navzlic vsem prošnjam pa mestni magistrat ni niti odgovoril. Zahtevamo, da se ta zadeva takoj in povoljno reši.“ 5. „Zaveza“ v Ljubljani: „Učiteljsko društvo za Maribor in bližnjo okolico pozivlja merodajne činitele naj povzročijo takojšnje poslovanje. Unije jugoslovanskega učiteljstva, ker brez take osrednje organizacije v teh najtežjih in za bodočnost učiteljstva odločujočih časih ne moremo biti.“ Zborovanja se je udeležilo skoro brez izjeme vse učiteljstvo mestnih ljudskih in meščanskih šol, ki se mu je pridružilo tudi učiteljstvo iz Krčevine, Studencev, Pobrežja in Tezna. Ustanovnemu občnemu zboru je prisostvoval tudi ravnatelj Schreiner, profesor Druzovič in mestni šol. nadzornik Šijanec.

+ Saleško učiteljsko društvo je zborovalo dne 30. t. m. v Velenju. Društveni načelnik tovariš Vinko Stopar otvoril zborovanje, pozdravi prav prisrčno vse društvenike, posebno pa novodošla tov. Skala in tov. Laznikovo ter izraža veselje nad današnjo obilno udeležbo. Svojo odsotnost sta opravičila tov. Vihar (bolan) in tov. Tajnik (uradno zadržan). Zadnji zapisnik se prečita in odobri. — Referat o načrtu zakona o narodnih šolah za kraljestvo SHS, izdelan od „Prosvetnega odbora“ v Beogradu, prevzame tov. Šumljak. Po živahni debati predlaga tov. Skala sledeče: 1. Načrt zakona o narodnih šolah za kraljestvo SHS, izdelan od „Prosvetnega odbora“ v Beogradu, je za Slovenijo nesprejemljiv. 2. „Savez jugoslovanskih učitelja“ naj skliče anketo najboljših šolnikov, ki naj šolsko vprašanje temeljito prouči, sestavi nov načrt, ga predloži poverjenostvom za ukrajinskih vlad v odobrenje in končno ministru v prosvete v Beogradu v potrjenje. Slednja resolucija je bila sprejeta. 3. Predlog tov. Šumljaka. Saleško učiteljsko društvo odločno zahteva, da se razveljavi naredba osrednje vlade št. 656, zaradi skrčenja učiteljske na tri letnike in da se vpelje člen načrta preustrojitve šolstva in narodne vzgoje, sestavljen od odseka „Zaveze jugoslovanskega učiteljstva“ za preustrojitev šolstva. 4. Predlog tov. Pokoženika. Saleško učiteljsko društvo odločno protestira, da bi se nastavljal nekvalificirano pomožno učiteljstvo. Za prehodno dobo se naj vpeljejo pedagoški tečaj za tretjeletnike in absolutne srednjih šol. Oba predloga se sprejmeta. — Ker je bil tov. Lukman zadržan, je zastopal društvo na delegacijskem zborovanju v Ljubljani tov. Stopar kot delegat. Poročilo se opusti, ker o tem natančno poroča „Učiteljski tovaris“. — Tovariš Rozman izrazi željo, da naj pri prihodnem zborovanju vsak ud plača članarino. — O gospodarski zadrugi za javne uslužbence poroča tanko tov. Lukman in poudarja, da bi bilo neobhodno potrebno poslati na prihodnji občni zbor „Gospodarske zadruge“ zastopnika našega društva. Kot zastopnik je bil izvoljen tov. Lukman. Obenem izrazi predsednik željo, da pristopijo vsi društveniki kot člani k temu društvu. — Ker se nihče več ne oglasi k besedi, se predsednik zahvali za množestveno udeležbo ter izrazi željo, da se naj kateri izmed tovarišev oglasi za prihodnje zborovanje na kako predavanje in zaključil zborovanje. Tajnika.

+ Učiteljsko društvo za konjiški okraj je zborovalo dne 27. listopada 1919 ob prav obilni udeležbi v Konjicah. V svojem nagovoru se je predsednik tov. Bobič spomnil pred kratkim umrle tovarišice gospe Pavle Kržičeve. Navzoči so zaklicali: „Slava njenemu spominu!“ Ko so se došli dopisi na znanje vzeli, je poročal tov. Golež o stališču, katero zavzema naše društvo napram zakonskemu načrtu o narodnih šolah, katerega je izdelal „Prosvetni odbor“ v Beogradu. Predlogi, ki so bili brez debate sprejeti, so se odstopili Zavezi v uvaževanje. Potem je poročal tovariš Mravljak o delegacijskem zborovanju Zaveze. Poročilo je bilo obširno in zanimivo. Društvo je v principu proti temu, da bi tudi z učitelji poročene učiteljice plačevale polno članarino, a se zaradi discipline ukloni sklepu delegacije. Pri tem

\* Op. uredn.: Je že razveljavljena, kakor smo poročali zadnjič.

se je tudi določila članarina za naše društvo na 50 K, da tudi v naši društveni blagajni nekaj denarja ostane. — Ko sta še podala tajnik in blagajničarka letno poročilo, se je vršila odborova volitev. Izvoljen je bil sledeči odbor: Predsednik: Ferdo Bobič, podpredsednik: Karel Mravljak, tajnik: Fran Golež, blagajničarka: Marija Pleškova, knjižničar: Ljud. Petrič, odborniki: ga. Mravljakova, Casl in Malenšek, pregledovalci računov: Kržič in Vižin. Sklenilo se je, da pristopi naše društvo k „Zvezi narodnih društev“, ako članarina ne presega 20 K. Nato se je zborovanje zaključilo. F. G.

+ Slovenjebistriško učiteljsko društvo bo imelo svoje glavno zborovanje dne 15. jan. 1920 — v četrtek — ob 10. uri predpoldne v dekliški narodni šoli v Slovenjstrici. Ker so važne točke na dnevnem redu, se pričakuje polnoštevilna udeležba. Odbor.

## Kronika.

— Amerika za kmetijske šole v Jugoslaviji. Neka angleška družba iz Kanade s kapitalom 15 mil. dinarjev se je ponudila našem ministru za kmetijstvo, da je pripravljena obnoviti vse prejšnje kmetijske šole po vseh krajih naše države. Poleg teoretičnega pouka, ki bi ga opravljali angleški in naši strokovnjaki, bi se otvorili tudi praktični tečaji, na katerih bi se poučevali tudi predmeti vseh vrst. Ker je cilj družbe humanitaren, ne zahteva nobenih koncesij in hoče nositi vse stroške sama. Pogajanja še niso definitivno dovršena.

— 8 milijonov analfabetov v Jugoslaviji. „Beograjski Dnevnik“ poroča: Na Hrvatskem in v Slavoniji je približno en milijon, v vsem našem kraljestvu pa okoli osem milijonov analfabetov.

— Ban dr. Tomljenović je iz lastnega nagiba odredil, da se učiteljstvo v Hrvatski in Slavoniji plača mesto zvišanih doklad 50% predujem na one dohodke, ki so jim bile odredene kot državnim uradnikom po zakonu z dne 23. julija 1909.

— Alkohol. Dne 22. decembra p. l. je predaval šolski zdravnik dr. M. Rus učencem in učenkam šišenske meščanske šole v Ljubljani ter staršem o škodljivosti uživanja alkohola. Na podlagi izbornih slik, statističnih podatkih in bogatih lastnih izkušnjah je razložil predavatelj navzočim uničujoče delovanje alkohola na človeško telo v splošnem, posebej pa še mladino, kateri naj starši popolnoma zabranijo uživanje tega strupa. Zdravnik je kruto bičal tudi grdo razvado, da nevedni starši celo dojene omamljajo z alkoholom, katerega dejanja posledice so usodepolne za ves nadaljnji razvoj človeka.

## Poslovanskem svetu.

A. L.:

Odgovor predsednika Masaryka kardinalu Skrbenskemu.

Olomuški kardinal Skrbenski je priobčil v svojem 10. pastirskem listu odprt pismo na predsednika Masaryka, ki mu odgovarja takole:

Gospod kardinal!

Dobil sem Vaš memorandum, ki ste ga pisali v imenu češkomoravskih škofov; pisan je — to priznam — prav mirno, toda vendar je ničmanj javen protest proti nekaterim naredbam in odlokem vlade, kakor tudi proti stališču, ki ga zavzema vlada v vprašanju razmerja med državo in cerkvijo.

Memorandum povdarja potrebo složne skupnosti države in cerkve. S tem nazorom popolnoma soglašam, samo da složne skupnosti po mojem skromnem mnenju ne moremo doseči drugače kakor s popolno ločitvijo cerkve od države, medtem ko Vaša eminenca ni pripravljena porušiti vezi, ki vežejo cerkev z državo. In če dalje povdarjate, da zavisi blagostanje države od najožje zveze s cerkvijo, potem morem jaz za svojo osebo pokazati na bivše centralne države, posebno na Avstro-Ogrsko: Baš Avstro-Ogrska nam je jasna priča o blagostanju države, ki je spojena s cerkvijo! Avstro-Ogrska in njena dinastija sta zlorabljali cerkev za svoje polit. namene in od tedaj zaznamujemo vsako ne samc politično, temveč tudi moralno. Ravno izkušnja Avstrije in razgled po novodobnih demokratičnih državah, ki so se vse ločile od cerkve, me vspodbuja, da moram smatrati zadevo o ločitvi naše države od cerkve kot silno perečo, a to ne samo v interesu države same, kot še bolj v interesu naboženstva in npravnosti.

V kolikor se tiče načina, kako ločitev izvesti, moram povedati in odločno povdariti, da izvedemo ločitev popolnoma brez takozvanega kulturnega boja. Informirali so me, da namerava vatican uravnati v bodoče svojo politiko napram državam po taktiki, ki so jo izdelali ameriškanski katoliki. Tembolj upam — da pri-trdite, gospod kardinal, tudi Vi ameriškemu načinu ločitve cerkve od države.

Končno je celo moja želja, da bi izvedli ločitev cerkve od države baš s pomočjo cerkve in njene hierarhije.

V pismu se dotaknete tudi verouka in verskih vaj v šolah. To je problem popolnoma zase, ki ni z ločitvijo cerkve od države v posredni zvezi. Ta problem je posebno važen. Tu ne gre samo za didaktična vprašanja, kako bi se namreč verouk postavilo na višjo stopnjo (strokovnjaki, tudi duhovniki, so z današnjimi uspehi pri verouku popolnoma nezadovoljni) temveč je tu dotaknjeno vprašanje vzgoje. V tej smeri pa seveda vladne naredbe še niso končane.

Če že Vaša eminenca in gospodje škofje opozarjate na nedostatke, ki so se objavili na šolah pri izvrševanju novih naredb, tedaj se ne vstrašim izraziti svoje obžalovanje na tem, da so se žalili verski čuti precejšnjega dela šolske mladine in ostalega prebivalstva.

Da je vlada posegla po nekaterih samostanih, ki jih omenja tudi Vaša eminenca, se to opravičuje s tem, ker zahteva blaginja države podobnih žrtev tudi od drugih pravnih in zasebnih oseb.

Vaša eminenca omenja tudi nepravilnost zak. z dne 25. maja in potrebo izplačevanja vojnega posojila. Odkup cerkvenih posestev, kakor ga uravnava zakon, še ni konfiskacija; kar se pa tiče vojnih posojil se bo pa vlada pri končni odločitvi gotovo ozirala na potrebe naših občanov.

Nekaterih problemov se nisem dotaknil, ki pa se bodo morali rešiti pri ločitvi cerkve od države. Zagotavljam Vašo eminenco še enkrat, da hočem z ločitvijo cerkve od države, politiko od vere, doseči le v povzdigo npravnosti.

T. G. Masaryk l. r.

—c Reforma srednjih šol na Češkem. Ministrstvo šolstva je razposlalo vsem ravnateljstvom srednjih šol in drugim znanstvenim korporacijam vprašanje o reorganizaciji šol. Da bi bili odgovori kolikor možno natančno preštudirani, je nastavljen rok odgovora koncem meseca prihodnjega leta.

—c Dopis. Ministrstvo šol in narodne prosvete v — Pragi! Češko učiteljstvo sledi z velikim navdušenjem razvoju šolstva od prevrata dalje in stremi, da doseže vse, kar je bila vsebinsko hrepenjenja za časa suženstva. Šola in učiteljstvo sta dosegla politično popolno svobodo in ministrstvo samo hoče, da se tudi nadaljni razvoj giblje med mejniki svobode. Vzporodno s politično suženstvom je stopal pritisk Rima, največji nasprotnik novodobne šole, svobode učiteljstva in ljudstva vobče. Ta zapreka še danes ni popolnoma odstranjena, še danes je namreč češka šola konfesionalna, to je, ona nosi znak onega naboženstva, kateremu pripada večina učencev. Učiteljstvo je burno pozdravilo naredbo, ki zagotavlja njega osebno in njegovega prepričanja svobodo. Pozdravilo je to naredbo kot prvi korak na potu do lajških šol, prepričano, da zamore samo nekonfesionalna šola vršiti naloge, ki ji pripadajo v samostojni državi. Nasprotno pa težko trpi pod tem, da še do danes ni odstranjeno ono, kar daje šoli konfesionalni žig. Zato zahteva Osrednji učiteljski svet, da se rešijo z začetkom šol. leta 1919./20. naslednje tri točke:

1. verouk se proglaš kot prosti predmet;

2. posvetni učitelji ne smejo učiti naboženstva;

3. učne knjige verouka naj se pregledajo in odstrani iz njih ono, kar nasprotuje resnici češke zgodovine. (Husova doba — reformacija.)

Češko učiteljstvo upa, da izda ministrstvo takoj tozadevne odloke, z ozirom na stavljene predloge za katerimi stoje trdno in neomajno vse njegove organizacije.

—c Regulacija uradniških plač na Češkem. V češkoslovaški republiki so regulirali plače svojim uradnikom, torej tudi učiteljem, ki so z njimi popolnoma ravnopravni. Po skušnjah dobi učitelj v

	1	2	3	4	5
XI. č. r.	2808	3108	3408	3708	
X. č. r.	3708	4008	4308	4608	
IX. č. r.	4608	4908	5208	5508	5808
VIII. č. r.	5808	6300	6804	7308	
VII. č. r.	7309	8004	8700	9408	
VI. č. r.	9408	10308	11208	12108	
V. č. r.	12108	14208	16308		
IV. č. r.	16308	18408			
III. č. r.	18408	20508			
II. č. r.	24000	28008			

V XI.—IX. čin. r. se napreduje višjo stopnjo po 2, v ostalih razredih po 3 letih. Funkcijska doklada se je vsem zvišala za 50%, največ pa sme znašati 4000 K letno.

—c Za učiteljevo svobodo. V Malenica na Češkem so klerikalni agitatorji pobirali podpise, da bi ostal še nadalje v rabi krščanski pozdrav in molitve pred in po pouku. Pri tem pa so grozili, da dose-

žejo to če ne z lepimi pa z grdimi sredstvi. Napredni občinarji pa so sestavili resolucijo: „Podpisani očetje in matere šoolobveznih otrok zahtevamo cerkvenega vpliva prosto šolo. Verouk se uči samo v zato določenih urah. Učiteljstvo imej popolno svobodo prepričanja. Najodločneje protestiramo proti nabiranju podpisov v klerikalne namene, ki hočejo učiteljstvo zopet zaslužiti. Učiteljstvo uči samo znanstvene predmete, nikakor pa ne verouka. Našemu voditelju izrekamo popolno zaupanje.“

—c Dvoletna strokovna šola za učiteljice ženskih ročnih del se je priklopila učiteljski v Kromeriju. Absolventke se nastavijo na ljudskih in potem, ko so napravile po 2 letih prakse skušnjo za meščanske šole, tudi na letih. Tako bo tudi učiteljica ženskih ročnih del dobila višjo izobrazbo, kakor jo ustanavlja stari zakon iz leta 1869.

—c V Brnu se je vpisalo na češke šole 8800, na nemške pa — 6467 otrok. Brno — nemško mesto — Avstrija — vse troje je bilo.

—c Izobraževalna društva se priklopijo ljudskim šolam. Nova naloga ljudskih šol. Ministrstvo šolstva in narodne prosvete v Pragi je odredilo, da se priklopijo dosedanja izobraževalna društva ljudskim šolam. Poljudna predavanja se morajo vršiti najmanj dvakrat na teden, tečaj naj pa se organizira tako, da pripade vsaj 6—8 ur enemu predmetu. Državno podporo dobe vse ljudske šole, ki izkažejo vsaj 20-ur predavanja in ki se zavežejo, da bodo tudi v bodoče gojile ljudska predavanja.

—c Srečna zemlja. Do zadnje vasi porušena, toda pridna Belgija je tako srečna dežela, da so od sklepa miru do danes padle cene vsem predmetom za 50%, medtem ko so drugod narastle za 100%, pri nas celo 500%. Kako so Belgijci to dosegli? Ko je bil sklenjen mir, so se združile vse stranke brez ozira na svetovno prepričanje in si dale nalogo, s skupnimi močmi zgraditi boljšo domovino. Najmočnejša, t. j. katoliška stranka, je prostovoljno odstopila 12 mandatov dveh drugih strankama, s čimer je pridobila na spoštovanju mnogo. Minister železnice je n. pr. sklical vse strokovne referente in jim dejal, da nekaterih stvari sicer ne razume, toda on hoče incijativno delo, kakor tudi hoče, da bi vozilo čim največ vlakov, 25% napak jim že naprej odpušča. In železnice so v najlepšem redu. Pravtako je s cestami in vodnimi kanali, ki so jih Nemci na begu popolnoma uničili. Danes so v popolnem redu in Belgija gradi nov kanal. Kljub temu pa se včasih zgodi, da ni točen promet, to pa radi tega, ker dela industrija večje korake, kakor pa se more promet razvijati. Sicer so znižali delaven čas od 60 na 50 tedenskih ur, toda produkcija ni padla, temveč stalno raste. Lenoba ni pri Belgijcih nalezljiva, temveč popolnoma neznanja bolezen. In pri nas? Polna usta praznih besed, polna dežela praznih rok.

## Iz Jugoslavije.

— Deputacija „Zaveze“ se je oglasila pri g. dr. Šavniku, delegatu finančne uprave, dne 3. t. m. v svrhu izplačila predujema učiteljstvu. Gospod delegat je deputacijo prijazno sprejel in zagotovil, da bo v kratkem času nakazal potrebno vsoto.

— Poziv vsemu učiteljstvu! Z dežele prihajajo glasovi, da se v mnogih krajih na razne, nečuvne načine hujska napram šoli in učiteljstvu. Zato pozivljamo, da naj učiteljstvo tozadevni material hujskarij, ki se vrše od katerekoli strani in s katerekoli mesta, z dokazili in pričami (popolnoma verodostojnimi) opremljen, doloži na vodstvo Zaveze, ki hoče zbirati tozadevno snov.

— „Malenkostni ljudje“. „Slovenec“ z dne 6. t. m. piše „iz učiteljskih krogov“, da se je celo naš list pokojnega ravnatelja Viktorja Bežka „spomnil le s par vrsticami, dočim posveča malenkostnim ljudem črno obrobene nekrologe in cele podlistke...“ Kako podlo! Da nismo nasproti Bežku zanemarili svoje dolžnosti, priča današnja številka našega lista. Nekrolog smo namenoma odložili na jubilejsko številko, da po svojih močeh čimbolj počastimo spomin tega zaslužnega moža. Črno obrobene nekrologe in cele podlistke pa smo in bomo posvečali učiteljem in učiteljicam, ki so in bodo umirali v delu za narodovo kulturo. Te naše tovariše in tovarišice imenuje „Slovenčev“ idijot — malenkostne ljudi! Sramota za pisarja in za list, ki mečeta pljuvnek na grobove naših mrtvecev! Vsako življenje vsakega učitelja in vsake učiteljice za nas in za naš narod več vredno, nego je vreden ves „Slovenec“ od prve do zadnje črke, in vsak smrtni slučaj v naših vrstah pomeni izgubo v bilanci naše narodne kulture. To vedo

vsi razumni ljudje, ki jim že pieteta brani oskrnjati veličanstvo smrti. Kdor se je pa skotil v brlogu hijen, onečašča celotiste, ki se dostojno spominjajo grobov — slovenskega učitelja — trpina! Sram ga bodi!

— † Dr. Janko Bratina, bibliotekar na licealni knjižnici v Ljubljani, je umrl dne 4. t. m. v deželni bolnišnici. Pokojnik je bil rojen leta 1882 na Otlici pri Ajdovščini. Gimnazijo je študiral v Gorici, vseučilišče v Gradcu. Mnogo je deloval znanstveno in je bil tudi sodruknik „Popotnikov“. Učiteljstvo, ki se je med njim gibal uprav tovariško in prijateljsko, mu bo ohranilo prijazen spomin. Naj v miru počiva!

— Čudno zadoščenje. Nameščenje nadučiteljskega mesta v Vojniku je rodilo pred 2. letoma veliko ogorčenje med učiteljstvom in med občinstvom. Vsi listi so pisali o tem. Zapostavljen je bil vesten učitelj, ki je tam trpel mnogo šikan in krivic, na korist mlajšemu tovarišu, ker je bil slednji nemškega mišljenja. Novi višji šol. svet je razveljavil nameščenje, razpisal službo v novo in pravici je bilo zadoščeno. A, čujte, našlo se je lepo število kompetentov, če tudi so vedeli, kako je z zadevo. V tem slučaju je moral imeti vsak prosilec posebno srce in poseben značaj, da je to zmogel. Kdor pozna le sebe, sploh ne sodi na večrazrednico. Služba je oddana zopet mlajšemu in krivica zapečaten. Nejevoljen in žalosten sem bil prvič, kakor vedno, kadar so v Gradcu delili krivico, a še bolj razočaran sem danes. Vsi obžalujemo, da je kaj takega mogoče. A največja krivica še pride, dotična poedina oseba, ki je to zakrivila, hoče sedaj sebe oprati s tem, da črni preganjanca. Višje šol. sveta ne zadene očitjanje, ker oni razmer ne poznajo. Tov. Exel je trpel mnogo gorja na vojniški šoli, preganjanje, zapostavljanje, ponižanje in sedaj mesto zadoščenja pa — uničenje.\*

— Križarji na Slovenskem. Pravkar sem se v drugo vrnil na šolo, ko dobim od neke komande obvestilo in ukaz, da prideta dva častnika-učitelja nabirat mladostrelce za armado. Isti ferman je prejel tudi domači župnik. Obadva, on s priznico, jaz raz kateder, omeniva ta velepomembni prihod. Veselil sem se že, da ne bo nikogar na zbirco, kajti moje besede niso bile nič kaj tople, ko so oznanjale na povelje prihod junakov. In prišla sta dva častnika in prišlo je dečkov in njih staršev za poln razred. S hreščočim glasom je pričel razlagati naš Peter Amijenski veliko nevarnost, ki preti Germanstvu. Govoril je o Križarjih, ki niso ničesar opravili proti Turčinu. Še le potem, ko so nastopili otroci — se odreže — zasijalo je solnce krščanstvu. Mene je bilo sram, da bi se najraje pogreznil. In glej! Razne obljube so storile svojo dolžnost in opiralo se je nad 1 ducat dečkov, od katerih je bilo 10 šolarjev. S starši močnejših fantov sem govoril prihodnji dan med štirimi očmi. Prišlo so pozivnice. Močnejše fante so starši pridržavali, a slabši so se odpeljali s prvimi smodkami v mlečnih zobeh. Čez nekoliko dni so pa tudi avstrijski rabelji spoznali, da je to blago za nič in tako je dobil moj tovariš-humorist priliko do svojega najnovejšega dovtipa. Stopivši v razred jih pozdravi: »Dober juter, gospudi seldati! Bilo je vse zaman! Z.

— Odkritosrčna beseda. Neka učiteljica, ki se odlikuje z veliko nesebičnostjo, je izrekla tebe odkritosrčne besede: Da hočejo sedaj izrinuti učiteljstvo iz vrst uradništva, smo menda v precejšnji meri vzrok me učiteljice. Plače dobivamo tiste kakor moški učitelji, ki imajo povečini skrbeti za svoje rodbine ter komaj značujejo v svojem življenjskem boju. In me samice-učiteljice? Koginja X v sosednji vasi hodi v svili med raztrganimi kmeti, klobuk našušmarjen, pa se še hvali z visoko ceno! Druga tovarišica se ponaša v družbi: E kaj meni ni treba zdaj po šoli nič delati, saj imam toliko denarja, da ne vem kam z njim. — Take stvari gredo potem od vasi do vasi ter nam neizmerno škodujejo. In priznajmo odkrito: Ali je res prav, ako dobiva učiteljica tolikšno plačo kot oženjen učitelj? Saj tistih par kronic, ki jih prejemajo rodbinski očetje več, skoro nič ne zaleže v današnji draginji. Pa se navadno izgovarjamo: Za enako delo — enako plačilo! Po tem merilu bi pa moral mlad delaven učitelj tudi dobivati toliko plačo kot star tovariš, ki že peša v svojem delu. Da temu ni tako, je pač utemeljeno v socialni pravičnosti, ki naj bi se tudi v bodoče bolj upoštevala.

Bridka Resnica.

— Laška kultura in naši ptiči. Ob prelazih, odpirajočih se na Laško, polovil je kruti Lah leto za letom ogromne množine ptic selilk, prihajajočih iz Nemčije in deloma Avstrije. Koliko se je svoje

dni nemška vlada trudila, da bi pripravila Italijo do sprejetja zakona o varstvu ptičev! Pa ni il uspelo. Sedaj pa ima Italija tudi solčno Goriško in Istro, kjer počivajo naše pevčice pred poletom preko morja. In tudi tem Lah ne prizanaša! V št. 246 »Slov. Naroda« čitam: »Lov na tiče je pri nas (Goriško) sedaj oblastveno dovoljen šport. Na tisoče so jih že polovili in v vseh restavracijah dobiš specialiteto: »polento s tičo omako«. Ne-le, da izgine vsa poezija iz naših logov in livag, tudi poedine stroke našega kmetijstva (sadijarstvo, vrtnarstvo) bodo siino trpele. Dolžnost nas vseh in tudi vlade je, da poskrbimo za varno prezimovanje vseh ptic stalnic. Rešimo vsaj nekaj! Intenziven pouk o koristi ptičev, o ptičjem varstvu in stroge vladne odredbe so nujno potrebne! Z.

— „Šolski list“ — nadomestilo učnih knjig za ljudske šole. Z odlokom višjega šolskega sveta šteje. 16.515 z dne 4. nov. 1919 odnosno 15.801 z dne 18. okt. 1919 je bil „Šolski list“ aprobiran kot pomožna knjiga dokler ni čitank. Izšle so dosedaj vse tri stopnje in se naročajo v „Učit. tiskarni“.

— Šolskim knjižničarjem v opozoritev. Po balkanski vojni so pričele razne ljudske knjižnice naročevati Sušnik-Sarabonovo knjigo »Vojška na Balkanu«; po naši osvoboditvi jo pa tudi najdeš v marsikateri šolski knjižnici. Njena prikupljiva zunanost prenoti marsikoga, da jo da naši mladini, našemu preprostemu narodu v roke, da ta potem iz nje pije strup. Knjiga sama je veliko povelicevanje Bolgarov, a njen konec je pisan skrajno žaljivo in sovražno za brate Srbe. Ves konec tvori historično laž ter je sličen onim gnusnim pamfletom, ki so izhajali dan na dan od leta 1913 dalje. Ako se ti žali, odstraniti knjigo iz knjižnice, iztrgaj vsaj zadnja dva lista! Z.

— Nemška kultura. Za mojega bivanja na letovišču v L. zahajal sem rad v bližino tamkajšnje šole, da sem vzbujal spomine na svojo, od katere so me ločili kot skrajno nevarnega človeka. Večkrat sem se pogovarjal s šolarji, s katerimi sem postal več ali manj znan. Razkazovali so mi tudi svoje knjige in tako nalezim na take kulturni dokument: »Lesebuch für österr. allg. Volksschulen vom Schulrat Franz Frisch, Direktor der Landeslehrerinnenbildungsanstalt in Marburg und kais. Rat Josef Goeri, k. k. Bezirksschulinspektor in Graz. Bila je začetnica. Pri črki »s« vidim naslikanega nemškega vojaka, ki prebada z bajonetom Francoza. Na moje vprašanje, kaj pomeni ta slika, mi otrok raztolmači tako-le: »Nemec kolje Francoza in bajonet pravi ssssss.« — Oba plemenita avtorja sta bila seveda tudi odlikovana! Čast, komur čast! Škoda, da se še »profesor« Peerz ni sopedpisal. Z.

— Dr. A. Keppa. V Celju je umrl okr. zdravnik dr. Andrej Keppa. Poznal je vse skrbi in nadloge učiteljskega stanu ter šel učiteljstvu vedno na roko in pokazal pogosto svoje blago srce. Sam sem bil pred leti priča, ko je hotel okraj. glavar vplivati nani v škodo učitelja, a on se ni dal kreniti. Bil je sicer nemškega mišljenja, a dober, delaven in pošten mož. Učiteljstvo mu ohrani najboljši spomin. — r.

— Žalostni časi. Dobili smo novega tovariša. Predno sem ga spoznal, predno je bil med nami, so že širili o njem znanici in »prijatelji« neugodne novice, resnične in neresnične. Sedaj je tu, prav prijazen je, prikupljiv in priden v šoli. Dobre lastnosti so pomnožile zabavljanje, celo tovariši in tovarišice ga črnijo meni, seveda zaupno in skrivnostno, da se brani ne more. Vsi vidijo njegove vrline, vsi vidijo njegovo delavnost in sposobnost, a niti eden še ni znil o tem besedice. Slušal sem obtožbe, sodil sem in obsodil — obrekovalce — r.

— Pokrajinski odbor za zaščito dece in mladine v Ljubljani vabi vse trgovce in obrtnike cele Slovenije, da mu takoj naznani, ako in za kateri čas potrebujejo vajence (ali vajenke) in pod kakimi pogoji jih sprejemajo.

— Človekoljubnim srcem v prevdarek. Otroci izgubi očeta in mater ter postane občinska sirota. Po hranu si hodi od hiše do hiše. Tu se naje do sitega, drugod mu dajo z godrnjanjem le škodljivo tople vode, samo da ga odpravijo. Lačen zgrabi in ukrade, kjer vidi kaj primernege. V začetku krade malenkosti, pozneje več in več. Skriva se pred ljudmi, postaja boječ in neodkrit ter snuje v samotni načrte kako bi si pomagal. Kmalu zasovraži vse ljudi in postane nadloga cele občine. — In nezakonski otroci? — Oče se sramuje sadu svojega greha. Obupana mati služi bogve kje. Otroci dobi varuha, ki mu je ta skrb le nepotrebna nadloga. — In otroci pijancev, ki vidijo dan na dan doma vse najslabše in jih stariši direktno navajajo v zločine? In otroci delavcev? — Po šest in še več jih ostaja doma, prepuščenih

samim sebi med tem ko služita oče in mati vsakdanji kruh. — Ali se je tedaj čuditi, odkod toliko tatvine, požigov, ropov in nemoralnih zločinov od mladoletnih storilcev? — Za take moralno pokvarjene mlade ljudi otvori Pokrajinski odbor za zaščito dece in mladine v Ljubljani posebna vzgojevališča, da jih z vzgojnimi sredstvi s poukom in osobito s primerno zaposlitvijo spravi zopet na pravo pot. Ali je pa treba, da so sploh zašli s prave poti? — Dobri ljudje, — ki nimate otrok, imate pa veselje do njih in sredstva, da bi lahko marsikoga rešili pred zločinom! Prosimo Vas, javite nam svoje naslove, ako in pod kakimi pogoji ste pripravljeni sprejeti v odgojo kakega dečka ali deklico, ki jim usoda ni mila! Imamo otroke največje starosti — otroke, ki bi se radi učili obrti in trgovine, in pohabljeni, ki so že nad 14 let stari. — Pokrajinski odbor za zaščito dece in mladine v Ljubljani.

— Odbor SHS žena za siročad v Ljubljani se čuti napram javnosti dolžnega, da jo obvesti o svojem delovanju v prid bedni deci. Svetovna vojna je vsekala nebroj skelečih ran, ki jih bo težko celiti. Ena najhujših posledic pa so sirote, katerih očetje so ali padli v vojni ali so se vrnili domov kot delalezmojni invalidi. Matere umirajo zaradi pomanjkanja, žalosti, skrbi. In otroci? Hirajo, umirajo zaradi stradanja. Misel, kako opomoči tej bedi, odstraniti nevarnost, da nam narod ne peša, ne izumre, je rodila akcijo, ki se je vršila v mesecih junij, julij in avgust leta 1918. pod geslom „Slovensko srce“ v vsej Sloveniji. Odzvala so se usmiljena srca z 22.256 K 18 h. Lepa vsota, a premalo, da bi mogli pomagati vsem. In pričeli smo drugič nabirati pod geslom „Narodni dar“. Ta zbirka je bila jako uspešna, zakaj dobili smo 137.690 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h. Vse tri zbirke skupaj 253.573 K 82 h. Dobili smo tudi mnogo starega in novega oblačila, perila, obuval i. dr. Dame so pridno šivale in krpale, prale in likale. Za nabrani denar smo kupili veliko zalogo novega oblačila, perila, obuval i. dr. Vrednost te zaloge je presejala po predvojnih cenah 160.000 K. Poleg tega so bili črevlji, ki smo jih kupili, vredni 71.676 K 37 h. A sedaj smo čuli o velikem številu vojnih sirot v Srbiji, saj je Srbija največ trpela v tej kruti vojni. In dolžnost nam je velevala, da tudi tem pomagamo. Tretjič smo nabirali pod geslom „Srbska siročad“. Ta akcija nam je donesla 93.627 K 27 h

tom pristopijo k tej učiteljski organizaciji. Članarina znaša 64 K na leto; zato pa prejema vsak član »Učit. Tov. in Popotnika« brezplačno. Članarina naj se plača najmanj za pol leta (32 K) naprej. To velja tudi za vse dosedanje člane, ki je vseh skupaj 135. »Udruženje jugoslovanskega učiteljstva« bo zgolj stanovska organizacija. — Jakob Dimnik, t. č. predsednik.

— Za »učiteljski konvikt« je daroval tov. Anton Gnuš, šol. ravnatelj v Dolu pri Hrastniku, 10 K. Hvala!

— Učiteljstvu na znanje. Od 10. decembra 1919 ugotavlja in nakazuje službene prejemke ljudsko- in meščansko-šolskega učiteljstva ter pristojbine za pouk verouka ne več deželno knjigovodstvo, temveč knjigovodstvo deželne vlade v Ljubljani (Bleiweisova cesta, levo prtiličje, soba št. 3), kamor se je obračati v svrhu reklamacij. Izplačila se nakazujejo potom poštno-čekovnega urada v Ljubljani; blagajniških čekov knjigovodstvo ne izdaja, toliko v vednost, da ne bo osebnih potov glede plačila. Zadnji čas so se pač nekatera nakazila zaradi kolekovanja in preselitve urada zakasnela, v bodoče bo poslovanje točno in redno.

— Iz mestnega šolskega sveta v Ljubljani. O zadnji redni seji, ki se je vršila v četrtek, dne 18. decembra 1919, smo prejeli sledeče obvestilo: Predsednik proglasi sklepčnost, pozdravi navzoče in otvori sejo. Zapisnikar oglašuje bistvene kurencije in praesidialia iz zahtev seje ter pove, kako so bile rešene, kar se vzame na znanje. Zapisnik zadnje redne seje z dne 1. oktobra 1919 odobri se brez ugovora. Prošnja vodstva zasebne ljudske šole v »Marijanišču« za plačevanje učiteljstva na tej šoli iz državnih sredstev, se, ker se izpolnjeni predpisani pogoji, priporočilno predloži višjemu šolskemu svetu. Več prošelj za dovolitev daljših dopustov je višjemu šolskemu svetu predložiti s priporočilo, da jim ugodi. Nekaj takih že izvršenih privolil vzame se naknadno na znanje. Sklene se višjemu šolskemu svetu iznova predlagati, naj s šolskim letom 1920/21 kreira mesto stalnega suplenta in pa stalne suplente na javnih mestnih ljudskih šolah v Ljubljani z vsemi pravicami stalnega učiteljstva, od katerih bodi stalni suplent pridelen največji deški ljudski šoli na Ledini, stalna suplenta pa največji dekliški, to je L. mestni dekliški ljudski šoli pri Sv. Jakobu. Sklene se višjemu šolskemu svetu priporočiti, da se presosnuje pomožna šola, in sicer na ta način, da se izpopolni navzdol z zbiralnimi, navzgor pa s VI. razr. Razpisati in s s prihodnjim šol. letom bi bilo radi tega popolniti dvoje novih učnih mest. Vpelje naj se na tej šoli tudi rokotvorni pouk, za kateri bi bilo namestiti strokovno usposobljeno učno moč. Pritrudi se nasvetu učiteljskega zbora deželne realne gimnazije na Ptuj, da se uvede po šolah nov način štetja, ki odgovarja dekadnemu sestavu, je pravno in gospodarsko že uveljavljen, pri vseh drugih slovanskih narodih v rabi in ki so se zanj v pretežni večini brezpogojno izjavila tudi šolska vodstva. Višji šolski svet je naprositi, naj povzroči, da se po vseh šolah uvede po opravljenih zapisnikih jednotno upravno šolsko leto. Ubožno akcijo brezplačne obleke in obtube bedni šolski mladini za tekoče šolsko leto je na pristojnem mestu pospešiti. Višji šolski svet je naprositi, naj izposluje, da se pristojbine za izpite, ki so za sedanje razmere popolnoma nedostopne, zvišajo v toliko, da bi bila odslej za vsakega izpraševalnega komisarja glede vsakega izpita normirana pristojbina 10 K. Ko se reši še neka interna zadeva administrativnega značaja, zaključi predsednik sejo po sedmih zvečer.

— Razglas za II. učit. risarski tečaj na obrtni šoli. Na državni obrtni šoli v Ljubljani se ima vršiti v času od 15. aprila do 15. julija 1920 II. delni tečaj za izobrazbo učiteljev risanja na obrtnih nadaljevalnih šolah. V ta tečaj se bodo sprejemali samo oni učitelji, ki so v šolskem letu 1913/14 z ugodnim uspehom dovršili prvi delni tečaj za risanje. Prošnje za sprejem, opremljene z izpričevalom I. delnega tečaja, z izjavo predstojatelja šolskega vodstva o potrebi obiska drugega tečaja in z izkazom, da je prosilec dobil pri višjem šolskem svetu potreben trimesečni dopust, je vložiti neposredno pri podpisanim ravnateljstvu vsaj do 15. marca 1920. Vsak udeleženec, ki ima redno bivališče izven Ljubljane, dobi od naučne uprave 900 K podpore. Vse potrebne risarske rekvizite dobe udeleženci brezplačno na razpolago. Tečaj se razpisuje pogojno, to je, vršil se bo, ako dospe pravočasno kredit, ki je v ta namen zaprosjen pri osrednji vladi. Zategadelj se bo pričetek svoječasno še posebej in pravočasno objavil in sprejeti udeleženci posebej obvestili. Ravnateljstvo državne obrtne šole.

— Iz konjiškega okraja. Razposlal sem na vsa šolska vodstva v našem okraju pozive, da se mi naznanijo člani učiteljskega društva, ker moram do 1. januarja 1920 poslati Zavezji natančen seznam vseh društvenih članov. Ker je društvu pristopilo precej novih članov (na novo nameščenih) katerih imena niti ne poznam, sem bil primoran obrniti se na šolska vodstva. Hvala Bogu od »8« šol sem dobil zahtevane podatke. Ostali tovariši pa menda mislijo, da v svojo zabavo razpošiljam pozive. Sezname sem sicer sestavil ter jih odposlal, a če kdo ni vpisan, ne zadene mene krivda. Prosil sem tudi, da se mi pošlje članarina za Slov. Šol. Matico, a do sedaj sem prejel samo od 14 tovarišev članarino. Reklamo in pisalo se pa bode: »Poverjeniki niso storili svoje dolžnosti.« Kdor hoče še pristopiti k Slov. Šol. Matici, naj do 10. jan. pošlje naročnino, ki zneso 10 K. Vsak učitelj (ica) in vsaka šola bi moral(a) biti ud Slov. Šol. Matice. — Fran Golež, t. č. tajnik.

— V Špitaliču pri Konjicah je umrla dne 21. oktobra 1919 tovarišica g. Pavla Kržičeva roj. Kosec, učiteljica in soproga tov. Kržiča, šolskega voditelja v Špitaliču. Bila je vneta učiteljica in ljubezniva tovarišica, katera si je v kratkem času svojega bivanja v tukajšnjem okraju pridobila srca vseh. Blag ji bodi spomin!

— Za preureditev srednjih šol. Načelnik oddelka za srednješolski pouk v ministrstvu za prosveto je pozval ravnatelje gimnazij na konferenco radi razgovora o preureditvi srednjih šol.

— Stanje učiteljstva v naši državi. Po podatkih ministrstva za prosveto je bilo dne 1. decembra v naši državi skupno 1.160 učiteljev in učiteljic.

— Šolski ravnatelj v Ljutomeru Janez Ev. Robič je obhajal 23. grudna 70 letnico svojega rojstva. Čil na duhu in telesu! Zasluznemu tovarišu-jubilantu, najskrenejšje častitke. Na mnoga leta!

— Kredit za ljubljansko vseučilišče. Ministrski svet je odobril kredit 4 milijonov kron za ljubljansko vseučilišče, da bi moglo to vseučilišče čimprej pričeti z delom.

## Učiteljski vestnik.

Gibanje naših učiteljskih. Hoče se, da bi se primerno sedanjemu velikemu trenutku v zgodovini pričeli gibati učiteljski vseh učiteljskih v Jugoslaviji. Učiteljske stanovske organizacije, oziroma »Unija« s pomočjo svojih podružnic bi morala skrbeti za to. A vse močnejše je gibanje, ki izhaja iz dijaštva samega. Ljubljanski učiteljski so skupno s svojimi tovarišicami takoj ob prevratu osnovali svoj list in svojo organizacijo. List se imenuje »Jugoslovanski učiteljski« in v prvi številki čitamo sledeč uvodnik:

### Ob prvi številki.

Svoboda nam je podarila novo življenje! Kakor otroci smo se razveselili ob njenem prihodu — in ob pogledu na darove, ki nam jih nudi.

Šla je svoboda od dežele do dežele, od mesta, do mesta, od vasi do vasi. Povsod je delila darove, dragocene, kraljevske.

In ko je korakala mimo učeče se mladine, je tudi njo obdarila — obdarila z darom, ki ga je pogrešala sto- in stoletja. Svobodni razvoj se imenuje ono, po katerem smo hrepneli v šoli — in ki ga nam je prinesla v dar svoboda.

Oživel se je dijaštvo! In kdo bi ji branil! Mladina z vedrim srcem, z vzvišenimi smotri se je prebudila iz prisiljenega spanja.

Učiteljskince in učiteljskince so se strnili v skupno delo. To kar smo med vojno s strahom pred denunciantji gojili, je vzraslo sedaj v mogočno skupnost, ki je nam ne more nihče prepovedati. Zasedujoč naš vzvišeni cilj smo sklenili, da se vzgojujemo tudi izven šole sami s svojimi močmi in zmožnostmi.

In vedno večja želja po znanosti, želja za vse kar je lepo nas je privedla do tega, da smo začeli izdajati svoj list. (Jugoslovanski učiteljski — jan. 1919.)

S ponosom zremo na svoje delo, z zavestjo, da smo zmožni tudi sami kaj napraviti v prid sebi in drugim.

Izšla je prva številka našega lista. Sprejmite jo tovariši, tovarišice z veseljem! Ni veliko, da bi se mogli ponašati z drugimi; malo je — a vsaj to je izšlo iz naše srede — izpod peres naših tovarišev in tovarišic.

V imenu cete organizacije Vas prosimo, dragi tovariši in tovarišice, da pridno sodelujete v listu in mu pridobivate novih naročnikov!

Tovariški pozdrav!

Uredništvo.

Organizacija naših učiteljskince in učiteljskince. Takoj ob prevratu so ustanovili ljubljanski učiteljskinci in učite-

ljskince svojo organizacijo. V prvi številki »Jugoslovanskega učiteljskince« so objavljena pravila, ki se glase:

### Naša organizacija.

Na letošnjem občnem zboru (1919) vseh učiteljskince in učiteljskince našega zavoda smo ustanovili našo organizacijo.

Mnoge ovire in zapreke so se nam stavile v bran. Toda krepka volja in resnost do dela so nas privedle do zaželjenega cilja.

Svojo organizacijo imamo. Naše večne želje po tem so se nam uresničile. Nič več se nam ni treba bati denunciantov, ki so nas med vojno pri vsakem sestanku zalezovali: organizacijo in njena pravila nam je potrdilo ravnateljstvo in celo odobrilo.

Njena pravila se glase:

1. Organizacija ima nalogo s predavanji širiti, oziroma večati med svojimi člani znanosti, katerih se v šoli malo ali prav nič ne uči.

2. S predavanji se pred vsem razpravlja o pedagogiki (in drugih znanosti) in poveličuje narodna ideja.

3. Namen organizacije je tudi ta, združiti učiteljskince brez ozira na njihovo strankarsko mišljenje v eno celoto, kjer se bodo gojila znanost gotovo z večjo vnemo, kot pri posameznikih.

4. Organizacija je nad strankami (to se pravi, v svoji sredi ne pozna strank).

5. Organizacija izdaja svoj časopis, ki ima namen priobčevati duševne proizvode posameznih članov, razne dijaške informacije itd. Pred objavo se morajo odobriti od strokovnega učitelja. Ima svoj orkester, pevski zbor in goji šport (telovadbo) itd.

6. Organizacija ima tudi namen paziti, da se v šoli ne kršijo disciplinarni predpisi.

7. Organizacija stoji v korespondenčno zvezo z vsemi jugoslovanskimi učiteljskinci.

### Društveniki.

1. Član te organizacije more biti vsak učiteljski.

2. K organizaciji se pristopa pri zapuščini (odborniku) dotičnega letnika.

3. Kdor izstopi iz organizacije, izubi s tem vse pravice organizacije. Izstopi pa: a) kdor to ustmeno ali pismeno naznani,

b) kdor ne sluša organizacijskim pravilom, katerega se potem potom odbora izključuje.

### Vplačevanje.

1. Vsak društvenik, kadar pristopi, plača negotov znesek: toliko, kolikor si pač more odtrgati. (2 K).

2. Pri skupnih sestankih se pobira prostovoljne zneske.

### Organizacijski denar.

Z denarjem, kojega plačajo člani, se vzdržuje časopis, naroča knjige »Sl. Matice«, »Sl. Šolske Matice«, »Hrvatske Matice«, kupuje razna znanstvena dela, ki ostanejo v organ. knjižnici in katere bode lahko vsak član čital. Z istim se kupuje potrebno ščine, ki jih rabita tajnik in blagajnik.

### Občni zbor.

1. Občni zbor se sklicuje začetkom vsakega šolskega leta.

2. Občni zbor voli:

a) predsednika, podpredsednika, tajnika, blagajnika, knjižničarja in 5 odbornikov;

b) odobruje proračun;

c) razpušča organizacijo.

3. V posebnih slučajih se sme sklicati občni zbor tudi izven termina.

4. Voli se ga z listki. Volitev je veljavna, ako dobi kandidat čez polovico glasov. Pri enakem številu glasov razsoja predsednik.

### Odbor.

1. Predsednik ima pravico sklicati odborovo sejo.

2. Odbor je sklepčen (to se pravi: odborova seja se more vršiti, ako so navzoči 4 odborniki s predsednikom).

3. Razsoja odbor z večino glasov.

4. Tajnik vodi seznam članov in urejuje tajniške knjige.

5. Vsa pisma, ki izhajajo iz organizacije podpisujejo predsednik, podpredsednik in tajnik.

6. Ob predsednikovi odsotnosti prevzame vsa opravila podpredsednik.

7. Blagajnik sprejema organizacijske dohodke in vodi blagajniško knjigo.

8. Vsak odbornik pazi, da je v njegovem razredu ne krši disciplinarni red. Vse sumljive pojave v svojem letniku poroča skupnemu odboru.

9. Odbor ima pravico pregledati blagajniško knjigo.

10. Knjižničar urejuje in vodi seznam knjig in oddajo časopisov.

11. Profesorji se smejo udeleževati sej, ter imajo posvetovalni, a ne volilni glas.

12. Imetje in spise hrani čez počitnice ravnateljstvo, ki jih drugo leto izroči novemu odboru.

Nujno potrebno bi bilo, da se enake organizacije ustanove v vseh krajih naših učiteljskih in se napravi potem tudi zvezo vseh teh organizacij.

### Donesek k zgodovini goriškega moškega učiteljskega.

Ta zavod je bil prvotno zasnovan v Gorici. Kar se dozdavi avstrijski vladi, da se premalo varčuje na račun ponižnih Slovencev in Hrvatov.

»V Koprno imamo prazen samostan s prazno cerkvijo. Hajd v Koper s slovenskim učiteljskim, s katerim naj se spoji pod istim vodstvom še hrvaško in italijansko. To bo poceni!« Tako se je mislilo in tudi zgodilo. Samostan so priridili za učiteljske in vadnice, cerkev za telovadnico. Slovenski oddelek se je zadovoljil z enorazredno vadnico, Hrvatje pa so bili kar brez nje. Rešene so bile avstrijske blagajne, pa mirna Bosna!

V neznatnem isterskem mestecu je životalo učiteljske nekaj desetletij. Kako, o tem se je že dosti pisalo, zato ne ponavljam itak znanih stvari.

Mesto samo in okolica je imela od slovanskih oddelkov učiteljske vsaj to dobroto, da so ustanovili slovenski docentje v mestu »Čitalnico« in »Hranilnico in posojilnico«. Iz obeh se je širila narodna zavest daleč naokrog; denarni zavod, ki je postal kmalu zelo močan, je reševal tudi naše ljudi iz krempljev kopskih pijavk, takozvanih »signorov«, ki so imeli poprej zlate čase, zakaj za posojila so zahtevali in dobivali najmanj po 10 % obresti.

Dijaki niso imeli od Koprna ničesar, zato ni ostala Bosna dolgo časa mirna. Vsi v to poklicani činitelji, med njimi seveda učiteljski in naš »Tovariš«, so opetovano in opetovano zahtevali, naj se premetita slovensko in hrvaško učiteljske v prikladnejši kraj. Po dolgih letih hudih borb se je preselilo l. 1889. prvo v Gorico, drugo v Kastav.

Nekaj mesecev pred premetitvijo je bila v Gorici na okrajnem glavarstvu seja deželnega šolskega sveta za Goriško in Gradiščansko pod predstvom predzadnjega tržaškega ces. namestnika, kneza Hohenlohe-Schillingsfürsta, ki se našim željam in zahtevam ni mogel več ustavljati. Pri seji se je govorilo tudi o prenosu slov. moškega učiteljske v Gorico; kaj in kako, mi ni znano. Po seji prideta namestnik in takratni voditelj okrajnega glavarstva in pozneje zadnji avstrijski deželni predsednik na Kranjskem, grof Attems-Heiligenkreuz, v mojo pisarno. Namestnik me vpraša:

»Kakšno je Vaše mnenje o premetitvi slovenskega učiteljske iz Koprna v Gorico?«

»Svetlost,« odgovorim, »premetitev je neobhodno potrebna. Koper vendar ni slovenskemu zavodu primeren kraj.«

»No, to že, to je jasno, o tem ni več dvoma,« mi preseka namestnik besedo. »Hočem doznati Vaše mnenje, da-li se je bati ob premetitvi v Gorico pouličnih izgredov; to me zanima.«

»Moje mnenje je, da so izgredi popolnoma izključeni. Pametni Goričani laške narodnosti bodo novega zavoda le veselili, drugi, itak znani nasprotniki te odredbe pa bodo kvečjemu protestirali. Za primer pa, da bi šli na ulico, bo zadoščalo redarstvo in morda pol stotnje vajakov...«

»Hvala! Zdravi!« —

In gospoda sta odšla. Komaj pa se je bil sedaj že mrtvi namestnik odpeljal, že stopi v mojo sobico še živeči grof Attems, rekoč:

»Mislim, da ste poučili Nj. Svetlost popolnoma napačno. Jam sem povsem drugačnega mnenja. Premetitev slovenskega učiteljske se ne izvrši brez demonstracij in nemirov.«

Kmalu pa se je pokazalo, kdo je imel prav, kdo ne. Slovensko učiteljske se je nastanilo v Gorici brez vsakega hrupa, brez bučnih protestov in nemirov. Povsem točno navedena reminiscenca nam jasno kaže, kje je imela naša pravična zahteva do zadnjega hipa najhujše in najvplivnejše protivnike.

Slovensko moško učiteljske je s premetitvijo v Gorico dosti pridobilo. Sedaj pa ga odvajajo v Tolmin! — Kakšen konec je usojen tej čudni odredbi? — Upajmo, da zopetni prenos zavoda v Gorico ni izključen!

F. F.

Iz trpljenja nedolžnih in preganjanih se rodi svoboda!

# Za naše neodrešeno ozemlje.

ANTON MERVIC:

## Naše šolstvo v zasedenem ozemlju.

Poročilo na delegacijskem zborovanju Zaveze v Ljubljani.

Kot izgnanec iz naše solnčne Goriške, naj poročam o šolstvu zasedenega ozemlja. Pripominjam, da imam podatke le o takomenovani upravni celoti Juljske Benečije, o zasedeni Dalmaciji pa nimam nikakih podatkov.

Da orišem vsaj nekoliko položaj v zasedenem ozemlju, moram v duhu nekoliko poseči v polpretekli čas.

### Ob prevratu.

Zadnji dnevi oktobra leta 1918., posebno 28. dan, so bili za nas dnevi veselja. Glasniki nove dobe so bili ti dnevi — a žal, so nam minili. Vstale so nove države na razvalinah Avstrije, dobili smo Jugoslavijo, a mi smo zaman čakali odrešenja.

### Okupacija slovenskega ozemlja.

Takoj po odhodu razbite armade, ki je popustila beneško fronto, je prišel k nam Italijan in zasedel po premirju določeno demarkacijsko črto.

Grenka čuvstva se porajajo v meni ob spominu na one dni, ko so prve italijanske čete prišle k nam.

Iz oken in vzvišenih prostorov so jim vihrale v pozdrav naše trobojnice. Ponosno so plapolale v jesenskem vetru — a v srca nam je legal nemir.

Prvi Italijani so bili tihi, skromni, mirni. Čutili so se kot odposlanca antante, toda bili so med njimi tudi taki, ki so se čutili gospodarje in so nam hoteli to dokazati. Kmalu so bili v svojem elementu. Čutili so se varne. Proti vzhodu so pa drdrali po cestah topovi, na demarkacijsko črto je odhajala cela armada.

### Prva presenečenja in prevare.

Prvo presenečenje za nas je bilo, da nam niso pustili več nikakih listov iz Ljubljane in drugod. Vsi naši protesti niso nič zalegli. Še drugačno je bilo njih postopanje po mestih in v Istri, kjer so začeli z internacijami in političnimi preganjanji. Kmalu nato so nam prepovedali naše trobojnice in tako je šlo dalje. Ljudstvo je škripalo z zobmi. Šolska mladina je jokala, ko je morala oddati narodne znake.

Italijani pa so se nam posmehovali. V šole se niso vtikali precej v začetku. Posamezniki so se čudili, da je vse slovensko, da jih ljudstvo ne razume, toda drugega ni bilo. Šele v decembru — pravzaprav okoli novega leta — se je pričela borba za šolstvo. Šele tedaj se jim je zdelo vredno poseči v šolske uredbe. Posamezni štacijski poveljniki so pričeli s svojim delovanjem, a tedaj se je pričela borba, ki se nadaljuje danes in katere konca ne vidimo in ga ne bomo videli še tako kmalu.

### Položaj šolstva.

Oglejmo si nekoliko stanje našega šolstva v zasedenem ozemlju, pred vojno in sedaj, pa se kmalu zavemo, kako strahotna nevarnost je izpostavljen najzvednejši del našega naroda! Desetletja smo se borili proti krivični avstrijski upravi.

Groza nas pretrse, če pogledamo, koliko nam je uničila neposredna bližina fronte v solnčni Goriški.

Toda še žalostnejši so podatki o izpremembah za okupacije. Kaže se nam jasno, da je naše šolstvo obsojeno k propadanju.

Srednje naše šolstvo na okupiranem ozemlju je popolnoma uničeno, ljudsko šolstvo krvavi iz mnogih ran!

### Ob prihodu Italijanov.

Da pa morem podati vsaj približno sliko o njih delovanju pri nas, posežem nekoliko nazaj do razpada monarhije.

Komaj so izginili zadnji ostanki razpadle armade monarhije mimo nas — le semtertja je šel po cesti še posameznik — so se prikazali vredni potomci Rimljanov boječe, sramežljivo, postopajoč okoli nas.

Bili so to zmagoviti Italijani, ki so se previdno ozirali na vse strani in se bali, da jih ne napadejo iz zasede Avstriji, ki jih faktično ni bilo več. Skromni, vljudni se niso v začetku vtikali v upravne, politične in šolske razmere naših krajev.

### Pod vtiskom osvoboditve.

Z javnih in zasebnih poslopij so vihrale ponosno naše trobojnice — šole so bile odprte, in naša mladina je hodila redno v šole, čuteč se jugoslovansko — ponosno, da ji je domovina svobodna.

### Vtiski Italijanov.

Italijani so zrlili na to mladež in se čudili, da jih ljudstvo mrzko gleda in da mladina govori v jeziku, ki jim je bil popolnoma neumljiv. Toda še nekaj jim ni šlo v glavo. Ljudje niso bili tako hudo sestradani, kot so si oni domišljali. Toda največje presenečenje je bilo zanje to, da so bile šole v vsaki vasi, da ni med ljudstvom analfabetizma.

### Taktika Italijanov.

V novembru so Italijani pri nas na Krasu molčali, šele v decembru se je pričela borba. Štacijski poveljniki so pričeli vsiljevati italijanščino v šole. Naleteli so pa pri tem na večji ali manjši odpor. V nekaterih šolah so pričeli z zvijačo, drugod z brutalnostjo z italijanskim poukom. K učitelstvu so prišli v prvem slučaju italijanski kolegi-častniki in izprosili, da bi smeli, ob prostih dneh in urah, ko ni pouka, pričeti nekoliko z italijanščino. Drugod pa so prišli kar z revolverjem v šolo, kakor n. pr. v Materiji v Istri, grozili učitelju in ga silili, da mora kar po 15 ur tedensko poučevati italijanščino, ko je niti zmožen ni bil.

### Uvedba italijanskega pouka.

Dejstvo je, da so v kratkem času pričeli na posameznih šolah z italijanščino. Na našem Krasu so s to taktiko uvedli italijanščino v Nabrežini, Tomaju, Dutovljah, Skopem, Štorjah in Komnu. V Nabrežini je prevzel na prošnjo županstva pouk v italijanščini tovariš-nadučitelj, ki je jezika zmožen. Drugod so pa določili v ta namen uro od 12.—1. ali pa po šoli od 3.—4. (oziroma 4.—5.)

### Odpor od strani otrok.

Toda sreče ni bilo s tem poukom. V Štorjah so otroci italijanskega učitelja kamenjali, v Dutovljah so mu pobegnili iz šole, v Komnu se je število otrok skrčilo od kakih 150 v začetku na 6 pri koncu. Trkali so tudi drugod na šolska vrata, a zaman. V Sežani, Lokvi, Povirju i. dr. so naleteli na tako energičen odpor, da niso več prihajali s temi zahtevami v šolo.

### Konferenca s slov. šol. voditelji.

Dne 2. januarja 1919 smo bili pozvani vsi šolski voditelji v Sežano k civilnemu komisarju za sežanski okraj na razgovor o šolstvu. Ob tej priliki smo mu izročili znano spomenico, ki je dvigala v zasedenem ozemlju precej prahu in je bila vzrok, da so se potili karabinijerji vztrajno, da bi izsledili nje pravo očetovstvo in zabranili njemu prehod preko demarkacijske črte. Ob tej priliki smo temeljito pretresli tudi vprašanje italijanskega pouka. Dogovorili smo se, da se italijanščina uvede le tam, kjer je bila prej nemščina, kakor je stalo tudi v naredbi najvišjega italijanskega armadnega poveljstva, oziroma da se jo uvede, kjer jo zahtevajo starši, in to vselej sporazumno z okrajnim šolskim svetom v Sežani.

### Obljube civilnega komisarja.

Gospod komisar je obljubil, da ostane vse pri starem, da bo okupacijska oblast upoštevala slovenski značaj dežele — a zahteva le, da učitelstvo vrši dolžnost učitelja-vzgojitelja in ne „hujska“ ljudstva! To je bil dogovor!

### Nadaljni odpor ljudstva.

V praksi seveda je šlo po starem. Štacijski poveljniki so izkušali vkljub temu onesti kaj lavorik s Krasa, pa jim je šlo vse po vodi. Ob značajnosti ljudstva so si opekli svoje prste.

### „Discretto veneto“.

Pouk v italijanščini ni napredoval vkljub temu, da so njih listi izumili nekaj čisto novega! Po njih logiki govore namreč vsi prebivalci Primorskega, posebno Kraševci in Vipavci, takoimenovani „discretto veneto“, nekako mešanico italijanščine in raznih avstrijskih narečij — seveda o slovenščini ne vedo oni ničesar. Po njih mislih je bilo ljudstvo poslovenjeno šele za vlade Fr. Josipa I.

### Poitalijančevanje na Goriškem.

Enak pojav vsiljevanja italijanščine opazujemo po vsem zasedenem ozemlju.

V goriškem okraju so delovali na to, da bi se skrčil pouk na minimum, samo da dobe časa za pouk italijanščine. Vsaj pol ure dnevno jo žele uvesti. To se je godilo v Šmartnem, v Vedrijanu, Ročinju i. dr.

### Tudi tu odpor otrok.

V Šmartnem je primahal italijanski učitelj kar z revolverjem v šolo in zahteval že prvo uro odgovore v italijanščini. Ker jih ni prejel, pa je pričel tako klofutati in razgrajati v šoli, da je bilo komično in obenem tragično gledati junaka med preplašeno mladino, kako kuha jezo v svojem užaljenem srcu. Otroci so pa kmalu spoznali, da tako ne pojde dalje. Nekateri so zlezli na okna in poskakali na prosto, drugi so se poskrili na stranišču, in mogočni Italijan je občudoval kmalu lahko prazne klopi pred seboj.

### Krivec — učitelj!

Seveda — krivec, da se poslovenjena deca po njegovem mnenju ne mara vrniti v naročje Italije, je učitelj.

### Grožnje staršem.

Staršem je grozil zato z internacijo. V Vedrijanu, Kojskem in drugod so otroci izostali od pouka, ko so zvedeli, da bo šolska refekcija in s tem laški pouk.

### Učitelji — lajki.

V mnogih šolah pa so prišli poučevati italijanščino vojaki — brez vsake nabožbe, oziroma kvalifikacije za učiteljski stan.

### Na Tolminskem.

Na Tolminskem je slika ista. Kjer je prej kraljevala nemščina, tam se baha danes italijanščina. Toda tudi tu so štacijska poveljstva mnogo grešila.

### Hud pritisk v Istri.

Mnogo hujski pritisk je v Istri. Saj nam statistika pazinskega okraja kaže, kam plovemo pod italijansko trobojnico. Kjer je le kak renegat ali pa par družin italijanske narodnosti v vasi, tam je odzvonilo slovenskemu, oziroma hrvaškemu pouku. Imenom občine naprosi italijanski župan — ali drug veljak — mnogokrat celo gerent — italijanski častnik, gubernator za italijansko šolo — in končano je. Ker jim pa ni za vzgojni namen; ker jim je pouk deveta briga, zato pa toliko več vnanjega sijaja. Slovesnost celo z mašo, delitev daril, petje italijanskih pesmi i. t. d. — to so sredstva, ki ne ostajajo brez vpliva na neuki narod, in italijanska propaganda triumfira.

### V postojnskem in logaškem okraju.

V postojnskem in v logaškem okraju niso ravno preveč vsiljevali italijanščine. Edino v vipavskem sodnem okraju so jo tudi uvedli. Ako bi se štacijski poveljniki držali naredbe kr. italijanskega armadnega vodstva, bi ne bilo nepotrebnega razburjenja — toda štacijskim poveljnikom se je mudilo pridobiti si zaslug s povzdigo italijanščine in doživljali so blamažo za blamažo — na armadno vodstvo pa so poročali neresnico. V kolikih vaseh ni bilo o italijanščini ne duha ne sluha, poročilo pa je vkljub temu pripovedovalo o sijajnem razpoloženju občin, o velikem uspehu pouka v šoli. V duhu so šarlatani že zrlili „Novo Italijo“ pod Julijskimi Alpami.

Doslednosti zaman iščeš med Italijani. Danes govore eno, jutri drugo, danes izdajo en odlok, jutri drugega, ki je temu direktno nasproten, ali vztrajni pa so le.

### Šolske refekcije — propagandno vodstvo.

Da bi imeli z italijanščino več sreče, so združili pouk italijanščine s šolskimi refekcijami. Seveda namen refekcij je bil po njih zatrdilu edino okrepitev oslabilih otroških organizmov, sestradanih pod Avstrijo.

Toda tudi tu ni bilo enotnosti v postopanju. Ponekod so pričeli kar brez vsakega razgovora z učitelstvom s kuharjem, drugod so prosili učitelstvo, naj vpliva na otroke, da bodo hodili po kosilce.

Opisati nazorno vsaj nekoliko prizore ob delitvi kosil, v to bi moral imeti spretnost pokojnega Cankarja.

Kosilo je bilo: kuhan riž (juha) s paradiznikom zabeljen, kruh in sir, ponekod tudi kaj boljšega.

Otroci so pričeli hoditi v šole z vrčki in žlicami. Po pouku opoldne so prišli 3—4 vojaki s posodami pred šolo in ča-

kali na mladino. Seveda ni bilo vselej prav točno po pouku. Prišli so mnogokrat prezgodaj, in mladina je postajala nemirna in radovedna, kaj se kadi pred šolo iz kotlov.

V vrsti so čakali in prejemali svoj delež kot vojaki na dvorišču vojašnice ali pa pred kuhinjo.

Iz radovednosti so v začetku imeli precej odjemalcev. Toda število se je krčilo, ko je bil dnevno riž mnogokrat popolnoma nezabeljen. Najbolj jih je mikal kruh in sir.

Na nekaterih šolah so pričeli kuhati že v decembru, januarju, drugod pozneje.

### Odpor otrok tudi tu!

Otroci so riž pridno nosili prasičem — k italijanščini jih pa vseeno ni hotelo biti. Italijanski učitelj jih je zaman vabil — uspeha navadno ni imel nobenega. Izkušali so se sinovi vroče Sicilije ali pa skalnatega Pijemonta prikupiti otrokom, igrali so se z njimi. Simpatij ni bilo in jih niso mogli pridobiti.

### Slikanje otrok — za propagando.

Izkušali so slikati posamezne skupine jedočih — zaman. Kakor jata golobov, ko puhne med nje kragulj, so otroci bežali na vse strani pred vsiljivimi Lahji. Tudi zvijača jim navadno ni mogla pripomoči do uspeha.

Le v posameznih slučajih se jim je posrečilo napraviti kako fotografijo, ali to je bil haló med Italijani. V ilustriranih listih si gledal slike sestradanih otročičev. Ljudstvo se jim je pa posmehovalo.

### Božičnice in obleka.

Da bi se prikupili otrokom in ljudstvu, so v Istri posebno zbiral mladino o božiču pod božičnimi drevesi.

Prišlo je do akcije za razdeljevanje oblek brezplačno med siromašne otroke. Toda tudi ta akcija je padla v vodo.

V Sežani je učitelstvo z duhovščino soglasno odklonilo udeležbo v odboru, a sami niso mogli ničesar napraviti, ker niso imeli blaga in tudi zmisla ni pri njih za akcijo na širši — enotni podlagi.

Nekaj cunj so res pripeljali iz Italije, ali s tem si niso pridobili nikakih simpatij. Še to so razdeljevali štacijski poveljniki brez vsakega načrta, kar svojeglavno med občinstvo.

### Ustanavljanje zavodov in šol.

Mnogo nevarnejše kakor navedeno utegne postati našemu ljudstvu ustanavljanje zavodov in šol po Italijanih. Saj neprestano govore, da otvorijo s šolskim l. 1919-20 v Tolminu učiteljske, v Ajdovščini realko, dosedaj v Idriji, v Sežani pa gimnazijo.

Seveda, o srednjem šolstvu v Trstu in v Gorici ni več govora! To sta italijanski mesti, ki ju ne sme okužiti slovenski duh.

### Učiteljske v Tolminu.

Ali bodo Italijani držali obljubo ali ne, to pokaže najbližja bodočnost; fakt pa je, da imamo že nekaj tu, kar pogubno vpliva na našo mladež, in to je konvikt v Tolminu. Ta zavod je pravzaprav pripravnik za učiteljska s konviktom, kjer pripravniki stanujejo.

Na pripravnici poučujejo italijanščino, in sicer v dveh oddelkih.

V I. oddelku so oni, ki ne znajo niti besedice italijanščine.

V II. oddelku hodijo taki, ki znajo nekaj Dantejevega jezika.

V I. oddelku poučuje italijanščino učiteljica — beneška Slovenka iz St. Petra, ki pa je zagrizena Italijanka.

V II. oddelku uči Italijan — vojak.

### „Convito Francesco Scodnig.“

Dijaki stanujejo v konviktu, ki nosi ime „Convito Francesco Scodnig“ po dezerterju, ki je bil doma nekje pri Kanalu. V zavodu je 30 brezplačnih mest za dečke in deklice. Dele pa jim celo brezplačno obleko. Lani je bilo 42 gojencev — med njimi 9 učiteljskih otrok.

Ravnatelj zavoda je Spazzapan, okr. šolski nadzornik — ki, dasi renegat, jako rad govori slovensko z gojenci.

Nasprotno pa prefekt, učitelj — vojak in voditeljica ženskega oddelka — beneška Slovenka — po mišljenju nacionalistična Italijanka, govorita z dijaki le italijansko. Kam privede to 14—15 letno mladino! Bodo-li to učitelji — učiteljice — Slovenci? Na to ne odgovarjam, ker je odgovor jasen vsakomur!

Kdor želi o tem razmišljati, si lahko predstavi v duhu, kdaj izgine zavednost iz ljudstva, ki bo pod vplivom takega učiteljstva.

**Italijanske šole — za porušene naše vasi.**

Tako, kakor so nastopili v Tolminu, tako bodo tudi drugod — zastupljali bodo kri naše krvi, in svet bo gledal mirno v svojem egoizmu in ne bo niti zapazil umiranja čuvarja vzhodne obale Adrije.

Pri nas na Krasu so odprli italijansko šolo v Brestovici, vasi, ki je pravzaprav ni več. V to šolo naj hodijo otroci iz bližnjih vasi, v katere se je vrnilo že nekaj beguncev.

**Izpreminjanje naših šol v italijanske.**

Da jih pridobimo za svoje nečedne namene, jih hodijo iskat na dom z avtomobili. V skriti Trebuši na Tolminskem so tudi že odprli italijansko šolo. V Istri pa kar po vrsti zapirajo slovenske šole in odpirajo svoje, saj Istro smatrajo za italijansko deželo, v kateri biva le nekoliko priseljencev pastirjev in kmetov Slovanov.

Za pouk jim ni — njim je le za reklamo — in v to so dobra vsa sredstva, četudi še tako umazana. Na Doberdolu je nekaka utrakvistična šola, v kateri bo italijanščina gotovo izpodrinila slovenščino.

Oglejmo si še kaj po nesrečni Goriški in po drugih zasedenih delih naše domovine in še marsikaj se nam pokaže, kar nam osvetli italijansko taktiko in njih trud polagoma izpodrinuti slovenščino iz šolstva, zatreti vsak narodni ponos, zasužniti učiteljstvo.

**Kdo pa so nadzorniki šolstva?**

V sežanskem okraju je prof. Demon-te, v goriškem je po imenu še vedno tovariš Sivec, v Tolminu vlada Spazzapan, v Postojni pašuje Bandelj.

V Trstu je nek Tauzher ali Tavčar — v Kopru je še vedno Dominko. Za druge okraje manjkajo podatki.

Kdo so te osebe in kako so postali nadzorniki?

Našega nadzornika M. Kantéta so se odkrižali prav na nečeden način. Dobil je dovoljenje oditi k družini v Ljubljano, v Logatcu so ga čakali karabinerji, če bi se vračal.

Pri odpotovanju pa so ga natančno preiskali v Sežani in v Logatcu in iskali bogve kakih spisov pri njem.

Kdo izmed nas bi se vračal v zasedeno ozemlje, ako bi se mu godilo tako, kot njemu? Seveda okraj je ostal sedaj brez nadzornika. Toda Italijani so iznajdljivi. Iskali so med učiteljstvom po Krasu, pa ni bilo primerne osebe zanje, tudi v Trstu in okolici ni bilo nič — zato so spravili v Sežano profesorja kemije — Demonteja, ki je do 15. decembra 1918 služboval na realki v Ljubljani in izginil nenadoma čez noč. Pred odhodom pa je baje poprodal še nekaj kemikalij iz fizikalnega kabineta na tukajšnji realki, kakor pripovedujejo. To je nadzornik! Ne ve niti črke: o šoli in šolskih zadevah, glavna skrb mu je italijanščina. Govori sicer slovensko, ali najrajši le o pouku italijanščine, ki jo pridno priporoča posebno mlajšim tovarišem in tovarišicam in jih navdušuje, naj prično takoj s poukom edino-zveličavnega jezika.

Omenjam pa, da je prišel čisto neopazeno v urad in do danes ni javil nikomur, da je nastopil službo okrajnega šolskega nadzornika.

V Tolmin je prišel za nadzornika Spazzapan — mož, ki je imel postati geometer, bil za prve laške okupacije občinski tajnik v Medani, potem nadzornik šol v Kobaridu. Mož je skrajno političen in previden — zato toliko nevarnejši. O Sivicu in drugih, ki so nam znani še iz avstrijske vlade, ne izgubljam besedi. Tauzher mi je neznan — toliko markantnejša pa je oseba postojanskega nadzornika — odpadnika Vincenca Bandlja. Sramu si mora vinorodna Vipava lice zakrivati, da je bil rojen v tej rajski dolini ta človek, ki izdaja sedaj svoj rod.

Ko so po prihodu v naše kraje Italijani ustanovili svoje glasilo, s katerim begajo ljudstvo, so iskali urednika temu izmečku časnikarstva. Prevzel ga je g. Vincenc Bandelj.

Prvo slovnico italijanskega jezika je spisal on! Kaka kapaciteta je ta možakar, o tem bi vedeli povedati marsikaj njegovi ožji sorojaki iz Dornberga in okolice.

Ta človek je danes voditelj šolstva v postojanskem okraju. Zlobni in dobri jeziki trde, da pridno sestavlja učne knjige za šolstvo zasedenega ozemlja. Prepričan sem, da bodo te knjige vredno zrcalo njegove plitve iškarjotske duše. Kako nadzoruje šole v svojem okraju, na kak način bi se rad znašal nad učiteljstvom, o tem mi je marsikaj zanimivega znano, pa to ne spada vse v pričujočo razpravo. Šolstvo je obsojeno pod temi okolščinami na počasen in popolen propad!

**Splošna uvedba italijanščine.**

S šolskim letom 1919-20 se uvede na vse ljudske šole zasedenega ozemlja italijanščina kot predmet, in sicer počenši s 3. šol. letom.

O uvedbi italijanščine v slovanske šole so se posvetovali nadzorniki zasedenega ozemlja v Trstu in prej imenovani Bandelj je bil zato, da se uvede ta jezik že s 1. šol. letom v šole. Zmagal je pa predlog Spazzapanov, naj se z uvedbo počaka do 3. šol. leta.

**Italijanski tečaji za učiteljstvo.**

Kdo naj pa poučuje italijanščino? V ta namen so priredili Italijani tečaje za italijanščino v Florenci in drugod za slovansko učiteljstvo.

V te tečaje je odšlo že precej učiteljstva. S Tolminskega jih je šlo prav malo, iz drugih okrajev jih je odšlo še precej. Mnenja glede udeležbe v teh tečajih so bila različna. Mnogi smo, vztrajajoč na stališču, podanem v znani izjavi civilnemu komisarijatu, odklanjali udeležbo, ker Italija nima pravzaprav pravice posezati kot okupacijska oblast v uredbo šolstva; drugi so pa poudarjali, in to posebno Tržačani, da je bolje, ako se udeležimo tečaja v kolikor mogoče velikem številu. Tudi njih mnenje je trvaževanja vredno, ker bodo učitelji, ki pridejo iz tečaja, poučevali sami italijanščino, ko bodo najbrže drugje to vršili Italijani — potovalni učitelji.

Šlo je pa iz našega okraja skoro več tovarišic kot tovarišev, a mnoge med njimi je gnala zgolj radovednost, da si ogledajo prelepo Florenco.

**Uradni jezik za šolstvo.**

Uradni jezik sežanskega okrajnega šolskega sveta je še slovenski, v Gorici je uradovanje dvojezično, v Tolminu italijansko. Šolska vodstva smejo tudi tu odgovarjati v slovenščini. Nekateri voditelji se pa, boječ internacije, ne upajo več pisati v slovenščini ter dopisujejo vse v italijanščini, to oni, ki so okusili gorje ujetništva, oziroma deportiranja po solčni Italiji.

**Učiteljska društva.**

Učiteljska društva — razen tržaškega — spe, sežansko je pa razpuščeno, toda o tem govorim na drugem mestu.

**Postopanje z učiteljstvom.**

Napram učiteljstvu niso na splošno do sedaj — razen Istre — preveč nasilni; razen v nekaj slučajih. V sežanskem okraju je le eden interniran — zaradi boljše vize, pravijo Italijani. Nadzorujejo pa pridno vse osumljence in pri marsikom je manjkalo le za las, pa bi bil v zaporu, tako n. pr. naš Hreščak. Pisca pričujočega so hoteli kazensko presteti, ker jim ni bil všeč kot občinski tajnik i. dr. Zagrozili so pa še nekaterim drugim, da jih bodo premestili, ako ne bodo boljši Italijani, oziroma ne bodo narodno mirovali.

Ravnatoko ni posebno veliko število interniranih po ostalih okrajih Goriške. Na Tolminskem sta bili dve učiteljski osebi premeščeni. S tem pa ni rečeno, da imajo tovariši in tovarišice tam lepo in mirno življenje.

Narodno-politično se ne morejo ganiti. Molčati morajo, in to je hudo. Molče opazovati demoralizacijo, ki se širi med ljudstvom, to je ravnost strašno. Shajati se ne smejo, slovenska pesem je zabranjena, vsak njihov korak opazujejo Argusove oči karabinerjev in njihovih podkupljencev. To človeka boli!

**Plače učiteljstva.**

Plačevali pa so učiteljstvo do sedaj po prejšnjem zakonu. Plačo so plačevali v lirah al pari — draginjsko doklado pa po 40 % ključu menjave.

**Slike kralja v slovenskih šolah.**

V šole silijo pridno slike njih kralja in kraljice, toda ne uradno, ampak pod roko.

V Divači n. pr. so obesili sliko kralja z dvema zastavama na steno, ko ni bilo zraven nikogar.

Učiteljica se je ni upala sama odstraniti, odnesel so jo pa pozneje otroci sami. Gorje njej, če bi bila to storila! Otrokom pa se ne upajo nič reči. V Vremah visi slika nemoteno na steni in tako še marsikje. Omenjam pa, da so Italijani bolj vsiljivi tam, kjer je učitelj ali učiteljica bolj mehak — manj odporen. Kjer čutijo že v naprej odpor, oziroma če poznajo, da imajo opraviti z energičnim človekom, tam ne silijo v šole.

**Italijanske zastave za šole.**

Nekaterim šolam pošiljajo italijanske zastave v dar; tako v goriški okolici šoli

na Vogerskem, ki so ji poslali zastavo učenci šole iz Varese, za kar naj bi se šolsko vodstvo primerno zahvalilo.

**Nekvalificirane učne osebe.**

Kako jim ni do tega, da bi bilo šolstvo na višku, temveč da jim je to le sredstvo v dosegu njihovih političnih smotrov, kaže tudi to, da nameščajo za učitelje in učiteljice ljudi brez vsake kvalifikacije, tako n. pr. na Tolminskem v Logu in Trnovem, kjer poučujeta dve učiteljici, ki sta dovršili samo ljudsko šolo. Druge izobrazbe nimajo! Saj sem že prej omenil, da je za pouk italijanščine dober vsak vojak. V Trebuši — omenjeni že prej — poučuje mladino navaden vojak-Italijan brez vsake strokovne naobrazbe.

**Splošna demoralizacija ljudstva.**

Pred našimi očmi se razvija sila žalostna slika našega propada. Toda hujše kot vse dosedaj navedeno ima šele priti v razgovor in to je splošna demoralizacija ljudstva. Pri tem računajo popolnoma pravilno: **Degeneriran in demoraliziran narod ni zmožen upirati se tujcu. Tak narod je lažje zaslužniti!**

**Plesi.**

Iz vojne se vračajo vojaki in vojni ujetniki so gotovo želeli po štirih letih trpljenja, biti zopet enkrat veseli.

Kako naj bo človek vesel po sedaj vladajočem naziranju? V to je treba plesa. Pričeli so plesati vseprek. „Edinost“ iz Trsta je bila polna oglasov o tem.

**Odpor županstev in inteligenca.**

3 do 5 plesov na dan samo na Krasu, to je bilo že preveč. Županstva, še bolj duhovščina in učiteljstvo so izpregledali in se zavedli ogromne nevarnosti, ki je pretila našemu rodu, ako se pojavi ta bolezen povsod. Italijanske oblasti niso ovirale plesov. Kdor je zanje prosil, ta je dobil dovoljenje. Protesti prej imenovanih — posebno učiteljstva in duhovščine — so toliko zalegli, da so komisarijati n. pr. v Sežani obljubili zaježiti to razvado. Plesna dovoljenja niso izdajala več županstva v sporazumu s štacijskimi poveljstvi, ampak odločali so o tem odsej karabinerji.

S tem pa se je začela splošna demoralizacija. Ako ni županstvo dovolilo, so plesateljni plesali z dovoljenjem karabinerjev itd.

**Zabave po posebnih stanovanjih.**

Še bolj pa so se naučili prirejati ples po zasebnih stanovanjih. Nekaj steklenic chiantija ali drugega vina in pričelo se je ljubimkovanje med dekleti in vojaštvom italijanske vojske. Duhovščina je povzdignila svoj glas, svareč mladino pred pogubo, ki ji je pretila, je vršila rodoljubno dolžnost. Toda kmalu ji je bilo tudi to onemogočeno. Civilni komisarijat ji je z italijansko pisanim odlokom prepovedal motiti harmonijo, ki je baje zavlada med armado in civilisti. V čast moram poudariti, da so spisi romali nazaj, odkoder so prišli.

**„Case dei soldati“ in kinematografi.**

Toda ti plesi, to pohajkovanje je rodilo svoj sad. Pripravilo je tla ovadstvu. Ženstvo je začelo propadati!

K temu so se pridružile takomenevane „case dei soldati“, kinematografi in drugo. Sprva je bila udeležba povsod minimalna.

„Casa del soldato“ je isto, kar so Nemci imenovali „Soldatenheim“ (vojaški dom). Tu je postopala napačno naša inteligenca po vaseh. V strahu, da ne pridejo na indeks panslavizma, da se ne zamerijo prehodu vladajoči kliki v deželi, so šli z družinami ponovno k predstavam. Ljudstvo je škripalo z zobmi — ali demoralizirano je le bilo. Saj pravi latinski pregovor: „Verba movent, exempla trahunt“. Po manjših vaseh so gramofoni nadomestili kinematografe. Koliko staršev je preklinjalo in še danes kolne Italijane. Kuga se je širila. Gorje pa onemu, ki bi le eno besedico zinil proti njim! Vse se je smatralo za žaljenje zmagovite armade!

**Italijanska taktika.**

Italijan, rojen komedijant, črnook, živahen, ljubezniv, je navadno imel srečo. Prikupil se je očetu in materi, pridobil srce hčerke! Zraven živila in vino v obilni meri — pa je bilo vse dobro! Koliko truda v teh razmerah vzdržati med ljudstvom živo zavest narodnega ponosa in neuklonljive volje! Toda čast tu preprosto kmetiču! Značaj je bil in ostal, sramoto narodu je delal le inteligent.

Na plesih, ki so jih prirejali domačini, ni bilo navadno Italijana.

Zato pa prirejajo sedaj po Tolminskem in drugod italijanski častniki ples, h katerim vabijo ljudstvo. Okolo Gorice pa se zdaj vrše plesi pod italijansko tro-

bojnico, in v Ajdovščini so n. pr. prisilili župnika, da je moral z leče naznaniti ples, ki se je imel vršiti.

**Brezplačna živila.**

Po deželi so delili pozimi živila brezplačno. Namenjena so bila ta živila le najpotrebnejšim. Toda kaj je pomagalo delati sezname potrebnih, ko so delili živež tako, kakor se je dozdevalo njim prav — samo, da je bilo preprirov v občinah in so ljudje zabavljali na domače oblasti. Koliko korupcije in krivice je bilo pri tem, o tem ve povedati vsakdo, ki je imel opravka z občinskimi posli.

Utegne me kdo vprašati, čemu to razlagam, ker nima to zveze s šolstvom!? Po mojem mnenju je to z ozirom na razvoj šolstva velike važnosti, ker trpi ugled šole in činiteljev, ki imajo z njo opravka v teh razmerah in ima vpliv na otroke in naše delovanje v šoli.

**Demoralizacija otrok.**

Za dela na cestah so jemali celo šolodolžne otroke in jih dobro plačevali. Dvanajstleten deček je zaslužil po 9 do 10 lir dnevno s tem, da je razbijal kamenje ob cesti. Kdo bi mislil v teh razmerah na šolo!

Šolsko mladino so ustavljali po cestah, so ji ponujali pomaranč, rožičev in dr., da bi vzklikali Italiji — toda zaman! Krivec — seveda — je učitelj, da so otroci proti Italiji.

Značajni ljudje so metali proč živež, ko so jih nagovarjali, naj kličejo „Evviva Italia!“ Tako n. pr. v Orgarju pod Sv. Goro, v kraju, kjer je vse pokončano!

To bi bil kratek obris taktike, ki se je poslužujejo Italijani v dosegu svojega namena. Izbirčni niso v sredstvih — uspehov pa nimajo zaznamovati do danes posebno mnogo.

Upiraj se tu, če moreš! Kdo naj se upre z upom na uspeh vsemu sistemu njih satanskega dela pri uničenju našega truda in dela?

**Za učitelje samo Julijski Benečani!**

Kdo bo še tako srečen, da bo imel v Julijski Benečiji še nadalje učiti teptani rod, o tem bodo odločevali karabinerji. Kdor ni rojen v zasedenem ozemlju, lahko spravi svoje reči. Gotovo je, da bo moral prej ali slej preko demarkacijske črte.

**Popravila porušeni šol.**

V goriškem okraju, kjer je največ porušeni šol, popravljajo nekoliko zgradbe — ali njih poprave so pod vsako kritiko. V sobah ni šip, v kotih ni peči. Kdo bo v takih prostorih poučeval — ne vem.

**Ljudstvo še upa na odrešenje.**

Po tolikem zlu, ki je plulo mimo naših oči, me utegneta vprašati: Kaj pa ljudstvo in učiteljstvo stori in dela v teh razmerah?

Ljudstvo veruje trdno še danes, da bo rešeno tega tako trdega jarma. Ono upa in ne klone z duhom. Kako željno pričakuje vesti od tu! Kako mrzlo zre na vsiljivce, ki so prišli do nas in nam zasedli zemljo, ki je naša!

Z Italijani noče imeti nikakih stikov. Seveda so vmes tudi izjeme, ali to so jako redke in nikakor ne prihajajo v poštev pri ogromni masi značajnežev.

**Položaj učiteljstva in društev.**

Ko so hodili razni karabinerji in njih častniki popisovati ljudsko razpoloženje; ko so izpraševali ljudi, kam silijo njih misli in želje, tedaj je bil vselej odgovor: v Jugoslavijo! Seveda je tu učiteljstvo odločujoč činitelj. Stališče učiteljstva sežanskega okraja je dovolj jasno označeno v znani, že tolikokrat omenjeni spomenici. Za nje so Italijani le okupacijska oblast in nič več! V trdem boju s to oblastjo so izvojevali, da plačujejo Italijani plače in draginjske doklade po bivšem avstrijskem zakonu. Prvi je bil ta okraj, ki je imel urejene dohodke; toda v boju je to dosegel — izgubil je društvo. Društvo je zborovalo 30. januarja 1919. To je bilo prvo in zadnje zborovanje pod htevhah za izboljšanje položaja učiteljstva nikogar, je moralo iti.

**Tržaško učiteljsko društvo.**

Tržaško društvo tudi deluje — druga pa spe spanje pravičnih. To ni prav! Misli je treba tu na enotno organizacijo vsega učiteljstva Julijske Benečije. To mrtvilo mora prenehati! Posamezni učitelji so pa v teh mesecih okupacije prestali silno mnogo neprijetnosti. Razen malo izjem se ni uklonil Italijanom nihče! Poudarjam to, ker je več značaja med lačnimi, nego med sitimi!

\*) Ta je sedaj že izvedena. Uredn.



### Značajnost učiteljstva.

Učiteljstvo je protestiralo proti okupaciji: ono je vztrajalo in ni klonilo z duhom. Koliko bridkih resnic je zalučalo v obraz pritepecem. Zaman ves njihov trud! Brez zaslonbe pri „boljših krogih“ mora opešati in kloniti z duhom. Na nobeno slavnost, na nikako prireditve jih ni bilo. Vaška inteligenca pa z malo častnimi izjemami se je vdala! K vsaki italijanski prireditvi gredo, boje se za svojo kožo — potem pa pojo „Buči, buči, morje Adrijsko“ ostentativno, da slišijo mimo-idoči. Razpravljali bi dalje o tem, toda molčim, da ne navajam podrobnega dela učitelja-trpina v družbi z značajnim duhovništvom dežele. To ni za javnost, ker so siromaki izpostavljeni drugemu nadziranju. Toliko pa rečem, da bi Italijani malo dosegli, če bi inteligenca vedela, kaj je nje dolžnost!

Tako pa čaka tu ogromno delo na izvršitev. Kdo ga naj vrši in kako, ko ne morejo niti skupaj priti zaradi neprestane kontrole.

### Resen položaj.

Našemu rodu preti ob Adriji pogin! To je bridka resnica, ki je ne olepša nobena fraza; to je fakt, pred katerim si nikar ne zatiskajmo ušes in oči!

Teptanemu delu naroda grozi dvojen pogin — že opisani moralni propad in pa asimilacija pod vplivom Italijanstva.

Drobec, ki ostane pod Italijo, je tako majhen v primeri z 38 milijonskim narodom, da ne prihaja s svojo kulturo niti v poštev. Kako naj narod kljubuje potujčenju?

Izredna nadarjenost za priučenje tujih jezikov mu je bolj v kvar kot v korist. O tem govore tisoči poitalijančenih Slovanov iz prejšnjih desetletij v Trstu in v Gorici.

Stoletno suženjstvo nam je vcepilo v srca tako spoštovanje vsega tujega, da domače omalovažujemo in vse tuje hvallimo! Koliko krèpkih moči nam je odvzelo v preteklih desetletjih asimilacija v Trstu in v Gorici! Vse, kar je prihajalo iz zaledja v mesto, se je poizgubilo v najkrajšem času v morju Italijanstva. Šele, ko smo si ustanovili v teh mestih krasno razvito šolstvo, ko je slovenska mladina začela hoditi v naše zavode, je bil proces asimilacije takorekoč ustavljen. Seveda je pri tem imel gospodarski položaj velike vloge. Gospodarsko krepkega rodu ne more nihče zaslužiti. Kaj bo sedaj?

### Časopisi in revije.

Deset mesecev je preteklo, odkar nima ljudstvo na obali Adrije zvez z zaledjem. Iz Ljubljane ni listov, domači listi v Gorici so zatrti. V Trstu izhajata le „Edinost“ in „Njiva“, poljudno znanstveni list. Toda to je odločno premalo, ker nista lista, dovolj razširjena in so bile poštni zveze do nedavno pod vsako kritiko.

Okupacijska oblast nam ponuja svojega potujčevalca „Goriškega Slovence“, zmašilo, nevrredno imena — časopis.

### Društveno življenje.

Zastalo je vsako društveno delovanje. Nekatera društva so razpuščena, druga se ne smejo ganiti. V pevskih društvih se ne glasi več slovenska pesem. Tihota, mrtvilo leži nad nesrečno pokrajino. Šole so sicer še slovenske z navedenimi izjemami, toda padajo naglo na stopnjo, na kateri so stale šole v letu 1848. Učiteljski naraščaj iz zavodov, po Italijanih ustanovljenih, bo pa vse drugo, samo ne naroden.

### Uničenje šolstva.

Cvetoče šolstvo Trsta in Gorice je uničeno popolnoma. Kam naj pošlje sedaj naš delavec, naš trpin svoje otroke?

Polagoma, a vztrajno bodo vstajale nove šole po naši zemlji. Delitev daril ob raznih prilikah, božičnice z bogatimi darovi „Lege Nazionale“ pokojne Avstrije, to bo sedaj vnovič nastopilo, in sicer v jako pomnoženi obliki. To je pa najboljšo sredstvo za demoralizacijo ljudstva!

### Zgodovinski zgledi.

Seveda mi bo marsikdo ugovarjal, da zavednega, značajnega naroda ni mogoče uničiti. Pri tem mi vhaajo misli na Alzacijo-Loreno, na to sporno ozemlje stoletij med Francijo in Nemčijo. Toda ta primera šepa hudo. Lorena je francoska, Alzacani pa so že Nemci, kar povzroča krvave spopade med obema plemenoma. Prišlo je res zaradi tih dežel, do spopada med dednima sovražnikoma, toda Alzacani bi ne silili preveč v Francijo, ko bi ne imeli dovolj pruskega junkerstva. Kaj pa naš Korotan? Posledice germanizacije so se pokazale v najzalostnejši luči ob priliki bojev na fronti. Beneške Slovence so nam uničili. Govore sicer še slovenski jezik,

\*) Sedaj smo že v drugem letu. Ureda.

toda narodnega čuta ni pri njih nikakega. Kaj pa Istra v polpretekli dobi? Kako so siromaki poudarjali svoje Istrstvo, a niso marali niti besedice slišati o Slovenstvu in o Hrvatih. „Mi smo naši,“ to je bil njih odgovor, in v tej veri so volili Istrijane za poslance v deželni in državni zbor. Toda ti Istrijani so bili najzagrizenejši Italijani — večinoma renegati! Koliko dobrega je tu ustvarila narodna šola! Dvignila je ljudstvo, oživila v njem narodno zavest — a sedaj?! Brez šol v narodnem duhu je narod izgubljen v doglednem času!

### Vaška inteligenca.

Najhujše pa je to, da je preprosto ljudstvo popolnoma osamljeno. Inteligenca se drži rezervirano ob strani in mnogi med njo koketirajo direktno z Italijani. Boje se demokratizma! Boje se podrobnega dela za preprosti narod — zato se drži rezervirano in paktira z Italijani, zaščitniki starih, od Avstrije podedovanih naredb. Silno se je kompromitirala naša vaška elita v novembru ob razpadu monarhije in pri umiku armade.

### V času prevrata.

Vodili so narodne svete in narodno stražo in jo z nespretno roko popolnoma zavozili ali pa prav nesramno izrabili. Odkrito rečem, da je tedaj na Krasu učiteljstvo rešilo položaj in naredilo konec prvotnemu slepomisenju. Ker pa je učiteljstvo, spoznavši težki položaj, iskalo v smislu svoječasnih razgovorov stikov z duhovščino in jih tudi našlo, je bila inteligenca jako potrta.

### „Inteligenca“ je odrekla!

Najbrž je spoznala, da je zaigrala ves svoj vpliv, ker je doba puhlih fraz minila — a za delo pa navadno gospoda ni. S frazami se pa nihče ne zadovoljuje več. Poudarjam pa vnovič, da je tudi med njimi značajnih mož, katerim vsa čast! Mnogi, ki so v političkih bojih na Goriškem pred leti visoko dvigali prapor napredka in omike, živeli takorekoč od „farške gonje“, so danes pri Italijanih v milosti kot dobri prijatelji in širitelji sporazuma med tujcem-vsiljivcem in domačo rajo!

### Prvoboritelji naroda so odrekli!

Predeh preidem k nadaljnjemu, omenjam tu naravnost sramotni beg vodilnih krogov politike na Goriškem. Komaj so Italijani prišli v naše kraje, gospoda jo je že z malimi izjemami popihala! Kje so prvoboritelji političkih strank? Razen nekaj požrtvovalnih mož, ki so bili internirani, se ostali niso zmenili za nesrečno deželo prav nič!

Kje so ostali gospodje Fon, Franko itd.?

### Naša apatija in neaktivnost.

Vse do sedaj navedeno je pripomoglo, da smo danes v zasedenem ozemlju pred katastrofo v narodnem in gospodarskem oziru. V deželo prihajajo trgovci, Italijani; v deželo silijo italijanski kapital; a mi: 10 mesecev smo zrl fatalistično v ta proces umiranja. Zrl smo v Wilsona in zamudili premnogo. „Wilson bo vse prav naredil,“ to je bilo običajno govoričenje. Pozabljali pa smo pri tem, da je mirovna konferenca v Parizu zastopnica dosedanje kapitalistične družbe, ki gre v prvi vrsti le na koristi mednarodnega kapitalizma — ni pa zastopnica ljudstev.

Zato pa ostajajo vzvišene ideje samoodločbe in demokracije le prazne fraze, bleščeči naslovi brez vsebine.

### Hrepenenje po Jugoslaviji.

Kako željno smo zrl od poloma koncem oktobra do sedaj proti vzhodu! Koprneli smo po materi in čakali od nje navodil, tolažbe, pričakovali smo moralne opore — zaman!

Borili smo se brez načrta, brez zveze, padali in umirali.

### Naše število prebivalcev.

Koliko inteligenca je bilo interesirane, koliko preprostih ljudi zaprtih, in čemu? Edino, ker niso klonili tilnika.

Pod sovražno peto ječi 488.739 Slovanov, od teh, nad 350.000 Slovencev — ostalo bratje Hrvatje! Seveda velja to le za Julijsko Benečijo — podatkov o zasedeni Dalmaciji nimam. Tam je okroglo 150 do 200 tisoč bratov odtrganih. Toda ta majhen drobec naroda je imel sorazmerno največ šol.

### Število šol.

Vsa Slovenija ima sedaj nekaj nad 700 šol — v zasedenem ozemlju je 364 slovenskih šol in 166 hrvatskih šol in to samo od Logatca do stare meje Avstrije v upravni celoti Julijske Benečije.

To se pravi, da izide slovenski narod, ako se Italijan ne umakne, oplenjen naj-

boljšega, najžilavejšega dela — manjkala mu bo glava, bratje Hrvatje izgube sicer tudi precej svojih — toda najtežje bodo žrtve malega slovenskega dela troimenega naroda.

### Gospodarska podlaga — edina rešitev.

Učiteljstvo resno razmišlja, kako bi pomagalo ubogemu ljudstvu! Le gospodarsko neodvisen narod, narod, ki ni odvisen od tujega kapitala, se lahko bori in lahko ohrani svoj jezik, svojo kulturo.

### V Jugoslaviji ni pravega razumevanja.

Poudarjam, da sem opazil tekem svojega bivanja v Jugoslaviji, da ni tukaj pravega umevanja položaja zasedenega ozemlja.

### Izseljevanje in vzroki.

Potrudite se na postajo kakega dne in opazujte vlake, ki prihajajo.

Iz vlakov izstopajo ljudje, ki so tam imeli hišico, posestvice in bili uslužbeni pri železnici ali drugje. Italijani so jim obljubljali vse mogoče ugodnosti, so jih vabili, naj ostanejo tam, samo na Jugoslavijo naj pozabijo in postanejo nekoliko bolj italijansko nadahnjeni. Niso jih premotile njih sladke besede, popustili so dom in odšli!

Iz vlakov izstopajo sinovi posestnikov, uradniki, uslužbenci raznih kategorij in ponujajo svoje moči domovini v nadaljnjo uporabo, stavlajo se ji na razpolago.

Saj vendar ljubijo ti siromaki svojo rodno grudo?! Pa še kako! Le opazujte jih nekoliko, kako željno pričakujejo vesti od juga, kako se zbirajo v omizja brez izlike staleža in se pogovarjajo o zamujeni rodni zemljici.

Zakaj ne vztrajajo, čemu beže? To so vprašanja domačinov. Ako bi bilo mogoče vztrajati, bi gotovo vztrajali na svojih tleh. Ker jim ni mogoče in jim je značaj neupogljiv, prihajajo!

### Konfinacije.

Ni li dovolj žrtev, če je samo iz tržaško-koprške škofije 41 duhovnikov interniranih oziroma izgnanih! Ni li dovolj, da je samo na Sardiniji v pregnanstvu nad 2000 naših ljudi iz raznih delov zasedenega ozemlja!

### Preteč gospodarski pogin.

K temu se pridružuje še strah pred gospodarskim poginom, ki je očividni. Ves trud desetletij je na tleh, vse naše žrtve so bile zaman. Potem pa vzdrži! Kdor ni poizkusil italijanske okupacije, ta ne ve ničesar in ni upravičen s frazami poganjati nikogar nazaj!

S tem ni ničesar rešenega! Tako ne bomo zabranili poitalijančevanja. Poleg pa še silna nemoralnost, ki jo širi italijansko vojaštvo brez vzgoje, brez kulture, s svojim lahkim veseljaškim značajem, ki ne loči resnega od smejnega.

### Italijanska nemoralnost.

Temu pogubnemu vplivu degeneriranih potomcev Rima pa je najbolj izpostavljeno ženstvo — saj se dogajajo slučajni popolnega moralnega propada z deklicami, ki mnogokrat niti ljudski šoli niso odrasle. Naš narod, njegova kultura, njegove tradicije — so tako diametralno nasprotni italijanski kulturi in značaju tega verolomneža, da ni govora o kakem zbliznanju. — Boji, ki jih je bojeval naš rod ob Adriji z njimi, so neizbrisni in se ne dajo pozabiti!

### Naš rod hoče biti prost!

Naš rod hoče biti prost, naš rod, ki je bil stoletni čuvár vzhodne obale Adrije, ne bo podlaga tujčevi peti — to je klic onih, ki trpe, in onih, ki so pobegnili zaradi neznošnih preganjanj. Tega naj se zaveda vsa Jugoslavija — to naj pride vsem nam v meso in kri. Če pa pariška konferenca ne upošteva našega glasu; če se mirovni delegati ne brigajo za tožbe kulturno visoko stoječega dela jugoslovanskega rodu, potem naj premislijo, da se vsako nasilje maščuje, da pride čas, ko bodo ljudstva brez diplomatov in njih tajnih metod črtala nov zemljevid Evrope, sveta, brez ozira na trgovske kapitalistične in druge ozire. Zgodovina ima premnogo zgledov, ki nam to potrjujejo. Toda ura je resna, položaj žalosten — odpomeč njuna!

### Srednješolski tečaj v Trstu.

Za sklep v ilustracijo nevdržnih razmer bi podal še sličico, kako je naša mladina hodila v srednješolske tečaje. Knjige pod obleko skrite. — vsak iz druge ulice; učiteljstvo, kakor bi hodilo po drugih opravkih s paličico mimo kavaren, da niso karabinerji zavohali preneglo skrivališča, kjer se je mladina izobraževala. Raztreseni so bili ti tečajji po vsem mestu, a zanje so vedeli le prizadeti. Vkljub temu so jim jih

Italijani večkrat izvohali in treba je bilo seliti se.

Ali ni to podobno skrivanju prvih kristjanov po katakombah? In to v XX. stoletju, v osrčju kulturne Evrope pred očmi pariške konference?!

Sklepam kot izgnanec z željo, da skoro zasije svoboda tudi naši teptani zemlji, da rešimo, kar je našega!

### Apel na učiteljstvo.

Kot zastopnik učiteljstva Primorske pa prosim:

I. Vse učiteljstvo naše domovine, da zastavi ves svoj vpliv pri merodajnih činiteljih na deželi in v mestih, se da zavzame z vso vneto za begunce. Izročamo Vam, tovariši, svoje nesrečne sodeželane v varstvo, da se ne bodo čutili osamljene in jim ne bo begunstvo zagrnjeno s preziranjem in omalovaževanjem kakor dozdej.

II. Vsakega pregnanca iz zasedenega ozemlja naj se sprejme in mu da njegovi zmožnosti in uporabnosti primerno mesto. Ne delati razločka med domačini in begunci. Zaveza jugoslov. učiteljstva bodi tu naša čuvarica, ki naj se zavzame za to pri vladi.

Samoobsebi umevno je, da se jim štejejo vsa službena leta.

III. Na poverjeništvu za uk in bogočastje, oziroma na višjem šolskem svetu pa bodi stalni referent za zasedeno ozemlje, ki naj bo pravni zastopnik od tam prihajajočega učiteljstva. On bodi varuh, zaščitnik nesrečnih, naj vodi statistiko pregnanega ali pribeglega učiteljstva in zastopaj njih interese!

### Proč s provincializmom!

Vsak provincializem izgini, med nami naj ne bo razlike!

Mi smo Slovenci-Jugoslovani in nič drugega, učitelji-vzgojitelji in nikak privek političnih strank, ki bi želele iskreno dobiti učiteljstvo zopet v svoje strankarske roke in strankarsko izrabljanje!

**Bratje in sestre, ne pozabite naših bratov na neodrešenem ozemlju!**

## Križev pot slovenskega šolstva v Gorici.

Gorica, 28. dec. 1919.

Doba slovenskih taborov je bila za slovenski narod tista svitla zarja, v kateri je po naših slovenskih krajinah mogočno vzplamtela narodna misel ter vzbudila slovensko ljudstvo k zavednemu življenju. V tej dobi je naše ljudstvo prvič spoznalo, da mora, če noče poginiti narodne smrti, neizprosno zahtevati v uradu, v šoli in sploh v vsem javnem življenju istih pravic kakor njegovi narodni nasprotniki. Vzbuđila se je na taborih mogočna narodna zavest, ki je do takrat živela le v redkih posameznikih in bila širšim plastem naroda popolnoma nežnana.

Med sijajno izpadle tabore, ki so se vršili po slov. deželah okrog, smemo prištevati na Goriškem znameniti šempaski tabor 18. oktobra leta 1868., o katerem je rekel tedanji voditelj goriških Slovencev, dr. Karol Lavrič, da je bil najlepši dan njegovega življenja.

„Dajte nam šol!“ je bila kardinalna zahteva šempaskih taboritov in ta zahteva po narodnih šolah se še vleče kakor rdeča nit nepretrgoma dalje po vsej povestnici goriškega Slovenstva od dobe slavnihih taborov pa do današnjih dni. „Narod brez šol je narod brez bodočnosti!“ Tega gesla so se zavedali vsikdar voditelji goriških Slovencev in njihova neizprosna borba zadnjih 50 let je bila v prvi vrsti borba za narodno šolstvo.

Leto 1870. je prineslo goriški deželi šolskih zalog, navzlic temu je bil glavni šolske zaloge. Dasi je bil ta zakon vsa poznejša desetletja razvoju slovenskega ljudskega šolstva na Goriškem v nemalo napotje ravno vsled ustvaritve okrajnih šolskih zalogov, navzlic temu je bil glavni temelj, na katerem se je razvijalo slovensko ljudsko šolstvo z večjo ali manjšo gorečnostjo po posameznih okrajih goriške dežele.

Kar je bilo mogoče po deželi, je bilo naravnost nemogoče v Gorici. Tu so naleteli Slovenci vedno na ljut odpor. Ne samo gospodujoča laška klika, kateri so stali verno ob strani razni avstrijski mogotci, tudi poulična druhal je imela v Gorici svoje besede pri ustanavljanju slovenskih šol. Kako so znali laški derviši nasprotovati upravičenim slovenskim šolskim zahtevam, nam nudi prav značilen vzgled slo-vita šola pri Sv. Roku v Gorici, katero so bili vladajoči goriški magistratovci priredili iz velike naklonjenosti do Slovencev v stari in gnili vojašnici! Kar ni bilo tedaj več primerno za vojaštvo, naj bi bilo primerno za slovensko šolsko mladino! A slovenski starši se niso dali zapeljati.

Vztrajali so odločno na stališču, da v tak brlog ne spada njihova mladina. Tako je eksistirala mnogo let pri Sv. Roku v Gorici štirirazredna ljudska mestna šola, ki pa ni štela na leto nikoli nad 30 otrok!

Očitno je bilo, da nimajo goriški Slovenci ničesar pričakovati od svojih nasprotnikov. Siljeni so bili seči po samopomoči. Da se jim mladina narodno ne izneveri, kakor se je to žalibog godilo skozi desetletja, začeli so z ustanavljanjem privatnih šol. Vzrastli so polagoma šolski vrtci, širili so se „Slogini“ zavodi, za njimi je vzrastla krasna stavba „Šolskega Doma“, za tem „Mali dom“ i. t. d. A naposled so se odprla vrata prve slovenske gimnazije! Prenehalo je raznarodovanje našega naroda v Gorici!

Če si prispel v zadnjih letih pred vojno v goriško mesto, tedaj se nisi mogel prečuditi, da so zamogli goriški Slovenci ustvariti v takih razmerah iz lastne moči toliko lepega in se povzpeli v mestu na toliko stopinjo napredka. Postali so takorekoč strah svojim zatiralcem, ki so morali pri zadnjih občinskih volitvah iskati pri Nemcih zaveznikov, da ni padla Gorica kakor zrelo jabolko v slovenske roke! Da ni posegla vmes svetovna vojna, bi Lahom v Gorici za vedno odklenkalo!

Ker se mi zdi najboljšje merilo življenjske volje in moči narodove baš njegovo šolstvo, bodi mi dovoljeno, da navodem slovenske šole, ki so obstojale v Gorici ob izbruhu svetovne vojne ter podkrepim posamezne podatke nižje doli tudi s potrebnimi številkami. V šolskem letu 1914/1915 so obstojali tedaj v Gorici sledeči slovenski ljudskošolski in srednješolski učni zavodi:

1. Slovenska državna gimnazija.
2. Slovensko moško učiteljsko s pripravnico.
3. Slovensko žensko učiteljsko z osemrazredno dekliško in štirirazredno deško vadnico.
4. Slovenska mešana štirirazredna mestna ljudska šola pri Sv. Roku.
5. Slovenska mešana enorazredna mestna ljudska šola na Ajševici.
6. Trirazredna mešana Ciril-Methodova ljudska šola na Blančah.
7. Zasebne šole društva „Šolski Dom“ in sicer:
  - a) šestrazredna dekliška ljudska šola v „Šolskem Domu“,
  - b) petrazredna deška ljudska šola v „Šolskem Domu“,
  - c) petrazredna mešana ljudska šola v „Malem Domu“,
  - č) enorazredna deška pripravnica za srednje šole v „Malem Domu“,
  - d) dvorazredna dekliška pripravnica za učiteljska v „Malem Domu“,
  - e) dvorazredna obrtna šola v „Šolskem Domu“,
  - f) dvorazredna dekliška obrtna šola v „Novem Domu“.
8. Trije šolski vrtci.

Oglejmo si sedaj natančneje statistiko učencev na posameznih goriških učnih zavodih v ravno istem šolskem letu!

1. Na slovenski državni gimnaziji je bilo od 1. do 5. razreda 478 dijakov. Do leta 1918/19 se je razvila v popolno osemrazredno gimnazijo, in sicer v Trstu pod imenom zaposlovalnih gimnazijskih tečajev.

2. Na slovenskem moškem učiteljsko učni zavod je bilo v vseh štirih tečajih in v pripravnicah 188 gojencev.

3. Slovensko žensko učiteljsko učni zavod je štelo v vseh štirih tečajih 152 gojenk.

Na osemrazredni dekliški vadnici, ki je bila združena s slovenskim ženskim učiteljskim, je bilo 184 učenk.

Na štirirazredni moški vadnici je bilo 177 učencev.

4. Slovensko štirirazredno mestno ljudsko šolo pri Sv. Roku je pohajalo 30 otrok.

5. Slovensko enorazredno mestno ljudsko šolo na Ajševici je obiskovalo 56 otrok.

6. Trirazredna Ciril-Methodova šola na Blančah je štela 171 otrok.

7. Zasebne šole društva „Šolski dom“ so štelo 1209 otrok, in sicer:

- a) šestrazredna dekliška šola 382 učenk,
- b) petrazredna deška šola 297 učencev,
- c) petrazredna mešana šola 246 otrok,
- č) enorazredna deška pripravnica 46 učencev,
- d) dvorazredna dekliška pripravnica 107 učenk,
- e) dvorazredna deška obrtna šola 59 učencev,
- f) dvorazredna dekliška obrtna šola 72 učenk.

8. Vsi trije šolski vrtci so šteli zaporedoma 134 otrok.

Če prištejemo gornjim postavkam še 167 slovenskih dijakov na goriški višji nemški realki, tedaj znaša število dosedaj navedene slovenske mladine 2946.

Omenjati treba dalje, da so mnogi otroci slovenskih staršev zahajali v druge, t. j. neslovenske šole, n. pr. v dekliško šolo v ulici Sv. Klare, na nemško gimnazijo i. dr., vsled česar gorenje število slovenske šolske mladine naraste visoko nad število 3000.

Tako je izgledalo naše slovensko šolstvo v Gorici tik pred svetovno vojno; bilo je v resničen ponos vsemu narodu na Goriškem!

In danes? Vsi naporji naših prednikov, vsi uspehi naših voditeljev, vse veliko delo celokupnega goriškega naroda izza dobe slovenskih taborov, vse to je danes kup ruševin! In še več:

„Tuj narod tod se širi zdaj, naš raj je tujcu zdaj lastnina!“

Tako izgleda danes naša solnčna Gorica! Goriški slavček-prerok nima v svojem planinskem raju miru in pokoja!

Ko so laški „zmagovalci“ po avstrijskem polomu ob Plavi zasedli naše jugozapadno ozemlje, tedaj so dali nabiti po vaseh okrog slovenske letake sledeče vsebine: „Slovenci! Italija, velika država svobode, Vam da iste državljanske pravice kakor vsem drugim svojim državljanom, Vam da šole v vašem jeziku, več kakor vam jih je dala Avstrija. Vaša vera je spoštovana, saj je katoliška vera, vera cele Italije. Italijansko kraljestvo, veliki italijanski narod, ki je sam uničil gospodstvo Avstrije, Vas bo ščitil z vsemi svojimi močmi. Italija se ni vojskovala in ni zmagovala samo za svobodo svojega naroda, temveč vseh od Avstrije tlačeni narodov. Preteklo je skoro stoletje, odkar se bori Italija za to svobodo. V dokaz Vam je zgodovina. Slovenci, bodite uverjeni, da mogočna in zmogovita Italija skrbi za vse svoje državljane kateresibodi narodnosti v svojih novih mejah.“

Preteklo je po teh obljubah leto dni, Gorica je še vedno kup ruševin. Naš goriški narod je v šolskem oziru tam, kjer je bil pred 50 leti in obnavlja svoj križev pot! Zastopniki društva „Šolski Dom“ in goriški člani društva „Edinost“ so storili vse mogoče korake, da bi zagotovili otvoritev ljudskih in srednjih šol v mestu. Posebna deputacija je bila dvakrat v Trstu in v Gorici, slovenski starši v Gorici so odposlali skupno s „Šolskim domom“ štirikrat prošnjo na pristojno mesto, ravnatelj naših prejšnjih šol so obširno in natančno poročali italijanski vladni o stanju našega šolstva v mestu, a do danes je ves trud zaman!

Vse moči so Slovenci napeli, da bi pričel pouk za enkrat vsaj za ljudske šole. Popravili so v naglici prostore v „Malem Domu“ v toliko, da je „Goriška straža“ v svoji prvi številki dne 2. oktobra veselo sporočila svojim čitateljem, da se po naročilu civilnega generalnega komisarijata v Trstu vrši v „Malem Domu“ dne 3. oktobra vpisovanje slovenskih šolskih otrok. Zglasilo se je takoj 508 otrok in sicer za prvi razred 160, za drugi 88, tretji 81, četrti 62, peti 79 in šesti 38 otrok, katerih skupno število pa je do konca oktobra naraslo na 700! Pa pravijo, da nas ni v Gorici!! „Upamo za trdno,“ piše „Goriška Straža“ v štev. 5. z dne 30. oktobra, „da bomo kmalu sporočili, da je prišel srečni trenutek otvoritve prepotrebne slovenske ljudske šole.“

A zastoj so še vedno vse lepe obljube, kakor so zaman vse sladke besede laške okupacijske oblasti in tudi besede ministra Tittonija, ki jih je slovesno izpregovoril v laškem parlamentu v Rimu dne 27. septembra lanskega leta: „Italija ponuja manjšinam roko in bo spoštovala njih narodnost in njih pravice. Jugoslovanom zagotavlja spoštovanje njihovega jezika in kulturnih institucij!“

Samo od sebe se nam vzbudi vprašanje: Kdo pa pravzaprav gospodari v nesrečni Gorici, da ne veljajo besede laških oblasti in ministrov prav ničesar!? Zdi se da je tako kakor nekdanj: Poulična druhal in par goriških renegatov na magistratu vihti bič nad našim ubogim poukazelnim ljudstvom! Listu „Il Resto del Carlino“ pišejo iz Gorice ti zagrizenci, da slovenski rovarji, izpodbujani po preveliki strpljivosti Italijanov, zahtevajo od oblasti javnih šol v svojem jeziku. Ta zahteva pa ni nikakor upravičena, kajti vsako slovensko šolo bi morali zopet zapreti radi pomanjkanja (?) učencev. Pišejo, da ne gre za nič drugega, nego za atentat na italijanski značaj mesta, ki bi ga znali odbiti meščani sami, ako bi vlada ne hotela storiti energičnega koraka. Da vlada na magistratu navadna poulična druhal je jasen dokaz sledeči najnovejši županov ferman: „Z ozirom na spomenico od 25. novembra 1915., ki so jo predložili razni podpisani v imenu slovenskih staršev in s katero prosijo za ustanovitev ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom v mestu, je sklenil občinski svet mesta Gorice v svoji seji 16. decembra 1919.,

da se bo upiral z vso odločnostjo ustanovitvi bodisi tudi ene same šole s takim jezikom ne glede na to, kakšne stopnje ali vrste naj bi bila, javne ali zasebne, ker bi se s tem na nezasiščen način skrnil in žalil narodni čut meščanov in bi se dajala prilika manifestacijam s strani pravega goriškega ljudstva, neomajnega v svojem italijanskem značaju in trdno odločenega, da zavrne vsako grožnjo ali napad nanj.“

Ravnatemu županu je pred nekaj dnevi deputacija slovenskih staršev izročila spomenico, v kateri omenja, da je bilo v šolskem letu 1914/15 v slovenskih šolah do 3000 otrok, a danes so slovenski starši tako daleč, da se jim v mestu noče dati niti ljudske šole, katero bi eventualno sami vzdrževali, če ravno je bilo vpisanih nad 700 otrok! Spomenica navaja dalje, da so slovenski starši predložili oblastem že vse polno prošnje, naj se otvorijo slovenske šole, a dosedaj brez uspeha, dasiravno se je obljubovalo javno potom razglasov, da se bo dovolilo Slovincem celo več šol kot pod bivšo avstrijsko vlado. Navzlic trušču besed so Slovenci v mestu po preteku dveh mesecev drugega šolskega leta še vedno brez vsake šole, navzlic neprestanemu zagotavljanju, da je italijanski narod plemenit, pravičen itd., nimajo slovenski starši od te plemenitosti in pravičnosti prav ničesar. V spomenici se svari voditelje goriške občine pred politiko, ki bi imela za mesto v gospodarskem pogledu lahko usodepolne posledice. Slovenci v mestu odklanjajo v tem pogledu vsako odgovornost.

Vrhu vsega tega so se zastopniki goriških Slovincem obrnili brezovjnim potom do novega guvernerja Mosconija v Trst in do ministrskega predsednika Nitija v Rim, razložili jima svoje zahteve ter ju naprosili, da jim brez ovinkov razloži, kaj nameravata s slovenskim šolstvom v Gorici. Jeli dospel kakšen odgovor in kako se glasi, ni znano.

Taka je tedaj usoda naših bratov v Gorici! Trpka in grenka je! A ker so vajeni boja in trpljenja, zato se zanje ne bojimo! Opravičeno lahko vzkliknejo z Gregorčičem:

„Ti streti me moreš, potreti nikdar, osode sovražne besneči vihar!“

„Narod brez šol je narod brez bodočnosti!“ Goriški Slovenci hočejo in zahtevajo svojo bodočnost — v nezprosni neomahljivosti bodo dosegli tudi svoje šolstvo!

Naša meja ni umetna, ampak sega do tja, kjer se govori danes še jugoslovenski jezik. Ne pozabite, da pride še enkrat dan boja za njo!

## Neodrešena domovina.

—r Učiteljsko društvo za goriški okraj je imelo dne 6. novembra v Gorici pri »Treh kronah« svoj redni letni občini zbor s sledečim vzporedom:

1. Razgovor o ureditvi plač.
2. Volitev društvenega vodstva.
3. Razni predlogi.

Po obširnem poročilu tajnikovem o delovanju društva v zadnjem poslovnem letu prešlo se je takoj k prvi točki dnevnega reda.

1. Z zakonom z dne 6. julija 1919 št. 1239 so se uredile v kraljevini na novo učiteljske plače. Po tem zakonu se prične plačevati tudi učitelstvo v zasadenem ozemlju in sicer s 1. januarjem 1920 dalje z veljavnostjo od 1. maja 1919. Do 1. januarja se je zavezala italijanska vlada dati na račun nove plače mesečno po 100 lir predujma. Poleg tega pa dobiva vse učitelstvo še 80 odstotkov bivše avstrijske draginjske doklade. Ker je občini zbor mnenja, da se bo še več časa odlašalo s končno ureditvijo, zato se sklene, da se naprosi politični komisariat, da zadevo nove regulacije čimpreje uredi.

V živahni debati, ki se je pri tem razvila, se je pritegnil v razgovor tudi italijanski učiteljski pokojninski zakon. Ta je za učitelstvo v zasadenem ozemlju nesprejemljiv. Da doseže učitelj po tem prepotopnem zakonu pravico do penzije, mora služiti najmanj 25 let. Učitelj, ki hoče imeti polno penzijo, mora služiti polnih 45 let ali pa dokazati doseženih 65 let svoje starosti. Goriško učitelstvo je tozadevno mnenja, da velja v okupacijskem ozemlju še vedno stari t. j. avstrijski zakon. Izrekla se je želja, da se vložijo na deželni odbor (komisariat za avtonomne zadeve) prošnja, da razjasni odbor učitelstvu, kako on tolmači to zadevo. Kar se tiče vprašanja penzijskega zakona vsega učitelstva v zasadenem ozemlju, je sklenil občini zbor odstopiti zadevo snujoči se Zvezi slovenskih in hrvatskih učiteljskih društev, da ona doseže končno rešitev.

2. Prešlo se je k drugi točki t. j. k volitvi društvenega vodstva. Izvoljeni so bili

sledeči tovariši: Ignacij Križman predsednik, Ivan Zorn podpredsednik, Jakob Rojic tajnik, Franc Mermolja blagajnik, Alojzij Verč, Anton Arigler in tovarišica Otilija Strelova pa odborniki.

3. Razni predlogi.

Pavsal, ki ga dobiva učitelstvo za kurjavo (drva stanejo 100 kg 9 lir, 100 kg premoga 40—50 lir) in snavženje šolskih prostorov, je za sedanje čase prenikozno omerjen, vsled česar se sklene vložiti prošnja za povišek. Merodajni faktorji so obljubili, da se zahtevi opravičeni zahtevi.

Gmotni položaj učiteljic ženskih učnih del je skrajno žalosten. Njihova mesečna plača znaša povprečno 40 lir. Učiteljsko društvo je vložilo prošnjo na pristojno mesto za ureditev plač tudi tem stanovskim tovarišicam.

Ker ne delujejo okrajni šolski sveti, je odbor posetil novega okrajnega šolskega nadzornika Bonesa ter mu tizraili željo, da bi se v vseh zadevah, ki se tičejo šole, vprašalo učitelstvo za svet. Nadzornik Bones je to odboru obljubil.

Po uvedbi italijanščine v ljudske šole v zasadenem ozemlju bi se moralo odstopiti v vsakem razredu po 4 ure šol. urnika temu predmetu. Učitelstvo ne mara, da so drugi predmeti vsled tega prikrajšani in je zato sklenilo, naj se one 4 ure doda šolskemu urniku, da ne trpe druge slovenske ure. Na ta način bo seveda za mladino 4 ure učne obveznosti več na teden. To slednjo žrtve pa bodo starši kakor otroci z veseljem doprinašali.

Obširnejše se je razpravljalo o novih šolskih berilih, katere je sestavil ravnatelj idrijske reake dr. Michelli. Učitelstvo je bilo v navzočnosti zastopnika politične oblasti enotnega mnenja, da so nove knjige naravnost škandal za šole in vse tiste, ki so knjige izdali. Sestavljalec dr. Michelli je pokazal s temi berili temeljito neznanje našega jezika. Taki ljudje naj puste našo stvar pri miru. Učiteljsko društvo protestira proti takim pedagoškim poizkusom. Snujoči se Zvezi v Trstu se toplo priporoča, da vzame uredbo in izdajo slovenskih šolskih knjig v svoje roke.

Povdarjalo se je nadalje važnost knetijskih nadaljevalnih šol, za katerih ustanovitev se učitelstvo povsod zavzema z vsemi svojimi močmi! Grajal se je za hrbitno postopanje nekaterih učiteljev, ki hočejo z intrigami in nepoštenim natočevanjem škodovati drugim tovarišem. Posebno se je ožigosalo slučaj, da je hotel neki tovariš-nadučitelj odriniti zaslužno starejšo definitivno učiteljico iz kraja, v katerem služi ta slednja že deseto leto. Graje vredno je, da se nekateri tovariši ogibajo društvu in nosijo glavo strašno visoko baje zato, ker so bili pred dobrim letom c. in kr. praporščaki.

Učitelstvo v okupiranem ozemlju vrši strogo svojo stanovsko dolžnost. Kakor kulturni faktor ne izpusti izpred oči nobene stvari, ki bi imela koristiti narodu. Dobro ve, da se bo le v dovoljno izobrazbo mogoče vzdržati in si pridobiti v novih razmerah dostojno življenje in potrebno spoštovanje.

Z lepo zahvalo za mnogobrojno udeležbo je zaključil predsednik Križman lepo uspel občini zbor.

—r Ustanovitev Zveze slovenskih in hrvatskih učiteljskih društev v zasadenem ozemlju. Dne 20. decembra so zborovali v Trstu zastopniki vseh slovenskih in hrvatskih učiteljskih društev v svrhu ustanovitve Zveze učiteljskih društev v zasadenem ozemlju. Predsedoval je šolski nadzornik Turk iz Logatca, poročal pa tovariš Grmek iz Sv. Ivana pri Trstu. Debate so se udeležili tovariši Hreščak, Pahor, Križman, Možina, Medvedič, Venturini in drugi. Po sprejetju pravil se je naložilo odseku: Grmek, Venturini, Danev, Pahor in Ribičič naj ukrenejo vse potrebno, da se Zveza čimpreje udeleži. Najkasneje je januarju se vrši prvo delegacijsko zborovanje.

Novi Zvezi želimo najlepših uspehov v prospeh učitelstva in šolstva! Živi, cveti, rasti med narodom za narod!

—r Slovenščina na pripravnicah za učiteljska v Tolminu. Na toliminski pripravnici se uče gojenci novo slovensčino in je več tako, kot smo je bili vajeni doslej. To nam spričuje naslednji stavek, ki ga je postavil učitelj gojencem iz italijanščine: »Dettato: Oggi noi cominciamo un nuovo anno scolastico. Noi tutti abbiamo una grande voglia di imparare, per cio siamo venuti a scuola. Naloga: Danes mi bomo začeli novo šolsko leto. Mi vsi imamo eno veliko voljo za se učiti, zato smo prišli v šolo.« — Z vso upravičenostjo povprašuje »Goriška Straža«: »Koliko časa bodo trajale te razmere in kakaj se na slovenske šole ne imenuje slovenskih učnih moči? Kaj porečejo starši teh otrok? So jih li mari poslali v šolo, da se tam nauče zaničevati materni jezik?«

—r Slovensko planinsko društvo. Na občnem zboru slovenskega planinskega društva, ki se je vršil v soboto dne 27. de-

cembra, spomnil se je predsednik dr. Tomišek v krasnih besedah slovenskih planin, ki so danes po laški okupaciji ločene od osvobodene domovine ter izvajal: Odtrgala se nam je divna Trenta z njenimi mogočnimi vrhovi Kanjavcem, Razorom, Prisojnikom, Jalovcem, Bovškim Grintavcem ter pogorje Mangarta in Krna. Nižje doli po Goriški in Krasu se je uničilo in onemogočilo vse naše delo. Je to najtemnejša doba za naše planinsko društvo. Srčno muko trpimo in jo bomo trpeli, dokler nam bodo vzete goriške in primorske kraje, in nikdar ne bomo pozabili, da živi tam zavedno slovensko ljudstvo in da je tam naša zemlja. Ne odrečemo se upanju, da bomo tudi tam še mogli delovati in zato smo tudi pri shodu delegatov sklenili, da se obdrži obstoj vseh podružnic, kakor so: soška, goriška, cerkljanska, ajdovska, vipavska, urška, istrska in ilirsko-bistriška podružnica. Obstoj teh podružnic nam bodi vedno opomin, da se ne odrečemo nikdar temu, kar je bilo naše. — Te zadnje besede naj si zlasti dobro zapomni g. popravljalec Pajkovega zemljepisa za srednje šole.

—r Glasbea šola v Gorici. Očeni zbor »Pevskega in glasbenega društva« v Gorici se je vršil 15. oktobra ob veliki udeležbi. Upanje je, da se kmalu sestavi pevski zbor in odpre glasbena šola.

—r Strokovne šole. Pod tem naslovom piše »Goriška Straža«: Slišimo, da je po deželi več strokovnih šol, ki še niso pričele s poukom. Pozivamo torej vse merodajne činitele po deželi, da se pobrinejo za otvoritev teh šol. Potrebna je prošnja na generalni civilni komisarijat v Trstu,

da dovoli otvoritev šole, oziroma, ako je šola dotirana iz državnih sredstev, da šola otvori. Tudi županstva so poklicana, da vložijo prizive. Sporoči naj se nam vsak slučaj, kjer šola še ni otvorena, kakor tudi naj se nam pošlje prepis vsake prošnje, ki se vložijo. Omenjamo, da je politični komisarijat za goriški okraj že dobil nalogo, da otvori vse strokovne šole v okraju.

—r Šole na Tolminskem. Kakor lani, tako je tudi letos mnogo vast brez šolskega pouka. Vzrok temu je pomanjkanje šolskih prostorov in tu pa tam učiteljskih moči. V celem okraju manjka okoli 35 učiteljskih oseb. Glede šolskih prostorov so oblasti ponekod poškodovana šolska poslopja priredile v prave palače z vseni mogočnimi okraski, niso pa imele po mnogih vaseh toliko časa, da bi zbile skupaj priprosto barako za silo. Tako bodo, kakor kaže, nekateri kraji še eno leto brez šolskega pouka.

—r Gospodinjski tečaj v Tomaju. V zavodu šolskih sester v Tomaju na Krasu se je otvoril 10mesečni gospodinjski tečaj. Poučuje se v računstvu, spisu, vzgojslovlju, šivanju, kuhanju in v drugih k gospodinjstvu spadajočih delih. Za pouk, hranje in stanovanje se plača mesečno 100 lit.

—r Na goriški deželni gluho-nemniči se je pričela šola oktobra meseca.

—r Na državni gimnaziji v Idriji so se otvorili — kakor že znano — prvi trije razredi. V prvem razredu je vpisanih 18, v drugem 2 in v tretjem 6, torej skupaj 26 recij: dvajset in šest učencev. Slovenska gimnazija v Gorici je imela leta 1915, v petih razredih 478 učencev — vsekakor resen dožal, da spadajo srednje šole v na-

rojno kulturno središče, torej tja, kjer so že bile!

—r Smrtna kosa. Dne 10. novembra je preminula po dolgi in neozdravljivi pljučni bolezni g. Malka Cej, bivša učiteljica v Lipi na Krasu. Blag ji spomin!

—r Zrelotni izpiti v zasedem ozemlja. Meseca oktobra so se vršili v Gorici zrelostni izpiti za gimnazijce, katere je položilo 12 slovenskih dijakov in ena dijakinja. — Na idrijski realki je napravilo zrelostni izpit pet sedmošolcev. — Istočasno so se vršili v Gorici zrelostni izpiti na starem slov. učiteljski podpredstvom prof. Giv. Lorenzonija. Za zrele so bili proglašeni sledeči slovenski kandidati: Carli Alojzij, Čebokli Peter, Čekada Miroslav, Fakin Franc, Kodeja Franc, Komac Viibald, Kosmina Ivan, Peršič Vladimir, Slokar Rastislav, Sovdat Franc, Skolarš Josip, Stih Josip, Sturm Anton in Viler Albert; dalje slovenske kandidatnje: Čubelj Marija, Ferfolja Hermenegilda, Ferlat Ladislava, Novinc Roza, Plahuta Boleslava, Štubelj Pavla in Uršič Pavla. Učiteljica Anunciata Travani je položila izpit iz italijanskega kot predmet.

—r Šolski svet za Julijsko Benečijo. Dr. Tuma, ki je zastopal Slovence v oficijelnem šolskem svetu pri generalnem komisarijatu v Trstu, je odložil to čast iz dosedaj neznanega vzroka. Na predlog političnega društva »Edinosti« je bil imenovan na njegovo mesto tržaški odvetnik dr. Josip Agneletto. Agneletto je istrski Slovenec iz Truš pri Marezigah v koprškem okraju.

—r V Mirniku na Goriškem je umrl 25. septembra pret. l. nadučitelj tovaris

Jožef Frzetič. Maturiral je l. 1900. v Kopru ter služboval ves čas med slovenskimi Brici ob stari italijanski državni meji. Pogreb se je vršil ob ogromni udeležbi idrijskih Slovencev. Počivaj v miru!

—r Potovalna ljudska knjižnica tolminskega učiteljstva. Tovarš Josip Rakovšček, nadučitelj pri Sv. Luciji ob Soči, priobčuje v 13. številki »Goriške Straže« ta-le poziv: Tolminsko učiteljstvo je imelo pred vojno dobro urejeno potovalno ljudsko knjižnico, ki je bodrila in poučevala naše ljudstvo. Imenovana knjižnica je obsegala 20 serij izbranih knjig, katere je zalotila vojna vihra na raznih krajih tolminskega okraja. Da nam bo mogoče zbrati razkropljene ude, ki oskoltijo duha, prošim vse tolminsko učiteljstvo, da nemudoma poroča podpisnemu o usodi posameznih serij, katerim je morda vojna blagohotno prizanesla.

—r Urad za zaščito beguncev. Glasbom naredbe deželne vlade za Slovenijo od 22. decembra št. 826, objavljene v »Uradnem listu« od 30. decembra št. 185, se je pri predsedništvu deželne vlade za Slovenijo ustanovil poseben, neposredno predsednik deželne vlade podrejen urad za zaščito beguncev v Ljubljani. Njega področje se razteza na vse ozemlje deželne vlade za Slovenijo. Na ta urad so prešli vsi posli predsedništva deželne vlade in poverjeništa za socialno skrbstvo, ki se nanašajo na zaščito beguncev in izseljencev z jugoslovanskega ozemlja, zasedenem po Italijanih in Avstrijcih. Ta urad za zaščito beguncev in komisija za mirovno konferenco, katerima načeljuje okrajni glavar dr. Franc Vodopivec, sta se preselila iz poslopja deželne vlade na Tunjaški trg, št. 3. II. nadstr.

## LISTEK

JANKO LEBAN:

### „Tovarišu“.

Pač dolgo — šestdeseto leto — vršiš že svoje zvanje vneto, prihajaš v mesto, trg in vas, učiš in dramiš, vodiš nas!... Težavno, domoljubno delo! Večkrat si brišeš znojno čelo; voljno pa delaš in trpiš, v blaginjo našo le živiš! Za naše pravo, našo čast stojiš nam trdno kakor hrast! Svobode naše si ljubitelj, omike naše si širitelj, da prost in srečen, spoštovan povsod učiteljski bo stan... Ni delo to zaman ti bilo, nebo ga je blagoslovilo: Zaznal se veliki je dan, zdobil verige je Slovan! In Jugoslavija je vstala, pod eno streho nas je zbrala, po materno za nas skrbeč, nam kruha boljšega nudeč... V radost nam je država mlada, oklepa nje se naša nada, v roko si bratje segamo, zvestobo ji prisegamo! Slovenci, Srbi in Hrvatje, mi vsi smo eno, vsi smo bratje, sinovi Jugoslavije, nihče ne zaboravi je! Za nje procvit se vsi trudimo, za Jugoslavijo molimo, da dela našega bo plod užival kdaj naš mladi rod!... A ti, »Tovarišu«, zdrav nam bodi, med nas še dolgo, dolgo hodi, najstarši naš popotnik si, največji naš dobrotnik si! Preskušeni naš vojevódi, naj slava Ti doni povsód! —

JOSIP LAPAJNE:

### Moj šopek.

Četrto desetletje mu je bilo, ko so nas pognali v ahasferovanje, in četrti križ se mi obeša preko ramen danes, praznujočemu njegovo šestdesetletnico. »Učiteljski Tovarišu«, ti naša duševna hrana, naš prvoborilec, edina oljkova vejica v morju skoro brezkončnega trpljenja, s čim in kako naj proslavimo danes tvoj izredni jubilej? Šopek dehtecga cvetja — bi pristojal tvojemu razritemu obrazu, raztrpanemu, raztepenemu trupu? Privijem naj te li na svoje prsi, ti s trnjem razbičani in ovenčani moj sodrug? Me li moreš raniti ob zaceljenih ranah? Ti most vzdihlajev, si le resno mislil, da nam ne zasije več zlato solnce, ko smo preko tebe koleblj potrih, povešanih glav v temnice mračne, polpretekle dobe?

Naših so bili let, ko so ti stali na strani ob najhujšem trpljenju, možje, odlični naši prvoboritelji, in njim je danes lice razorano, prebarvana glava. Negovali so te bolnika v najhujši vročici, in marsikak zdravnik bi že obupal ob tvoji lahni sapici; ne tako naši možje, ki niso nikdar zatisnili oči, le da ohranijo pri življenju tebe, dragi »Tovarišu«, prvi in zadnji up bednega učiteljstva!

Ne bodi ponosen, »Tovarišu«, da si vzdržal toliko let, ne, bodi le ponosen, da si imel ob sebi nesebičnih mož, ki niso poznali sebe, ne svoje družine, ceniti pa so znali svoj narod in onega, ki je narodu najbližji: ljudskega učitelja, svoj stan. »Teh slednji manj kot ti ni storil!«

In danes, ob tvoji šestdesetletnici, naj li jadikujem, da si nam prestar, dolgočasim naj se li ob tvojem resnem licu? Ne! Jaz ne! V tvojem uredništvu ni sivih mož, ne teži ti urednika peza tvojih let. Mlad je, odločen, neustrašen mož, tvoje šole! Ponosne so one sive glave, ki so tako spretno vrtnarile, da se je ogromno drevo, presajeno v mlado, spočitno zemljo, oprijelo, ne da bi se posušila ni najmanjša vejica, ni koreninica. Pomlajen je tudi sad tega drevesa, pridelek tako znaten, da se kopicijo prenapolnjene srambe in jedva utegne skrbni urednik prebirati bogate pridelke.

In ostali naš stanovski naraščaj, ga li najdeš, dragi »Tovarišu«, med prvoborilci v tolikem številu, da bi nadomestili one osivele glave, kadar jim usoda časa izvije meč iz roke? Tu, šestdesetletni pomlajenec, zastavi svojo lopato. »Jablane, hruške in...«

Če nisi na jasnem, dragi jubilent, stopi z menoj v Frančiškansko ulico. Prazniki so in klical si nas. Resna so jim lica, napol sklonjena hrbtišča, le malo imam ob strani onih las, ki njim pokrivajo utrujene glave, sedečim okolo dolge mize. Resno tehtajo besedo za besedo in skoro da ne upam, da bi zinil tudi jaz, ki sem mlajši med njimi, a vendar ne več mlad. In če izpregovorim tisto malo besedo, jo li smatrajo možje tako kot si jo mislim jaz, me li ne smatrajo za vsivljivega, neizkušnega idealista, prenapeteža?

Tako se mi godi, dragi »Tovarišu«, od tvoje štiridesetletnice do šestdesetletnice. Vedno enoinisti obrabi starejših in mlajših tovarišev, niti onih iz širne Ljubljane ni blizu. »Pejd no, se bom pullil za druge!« mi je že marsikdaj udarilo na prezebla ušesa, ko sem jih lovil po mestu, prihajajočam izpod visokih planin, in težkih misli sem se na večer vračal, da za pečjo prebavam vtiske iz naše prestolice.

Da niso samo mlajši vzrok nedelavnosti, ni je krivde samo na njih, dragi »Tovarišu!« Vem to iz svojih mlajših let. V potresnih razvalinah se je valjala Ljubljana,

ko sem študiral na učiteljski, pred mojimi očmi se je prenavljala, strme sem opazoval, kako je mogoče staro sukno tako premeniti. Črpal sem tedaj novega življenja iz tvojih vrstic, dragi »Tovarišu«, ponosno sem se vrget v val življenja in trudil sem se, da bi jaz prenavljal stare stavbe v vitke vile.

Bilo jih je do 30, ki so se zbrali k slavnostni otvoritvi naše nove šole. Kot neznanatno stvarco so me potisnili v stran in počesčenega sem se moral čutiti, če me je kdo milostno ogovoril. Ponosno so sedeli pri banketu in samozavestno so dvigali glave, ko so v govorih slavili drug drugega. Zapeli smo: vajeni smo bili doli v Ljubljani, da se nismo kosali med seboj, tu pa me je dvignil sosed: »Pusti ga naj sam poje, se mu bo za malo zdelo!« In res je že hotel utihniti. Kako je to vplivalo na mladega idealista, ti gotovo v tvojih štiridesetih letih, dragi »Tovarišu«, ni bilo znano. Vse drugače je bilo življenje med tovariši, kakor si mi napovedal ti, ponosni jubilent.

Pokorno smo hodili k zborovanju. Kot da so intabulirani na svoja mesta, so se mi zdeli odborniki. Razdelili so si delo med seboj, mi pa smo jim bili hvaležni poslušalci. Nihče ni stopil z odra in vprašal: »Kaj pa ti moreš? In če ne zmores, potruži se, da bi zmogel.« In tako je šel čas za časom, dokler ni prišla vrsta na nas same. Niso se čutili razbremenjenih, ki smo jim bili nasledniki, ne, za vsiljive nezreleže so nas opečatili. Molčali smo in se oprijeli delavnih mož, nesebičnih tovarišev. Naravno, da imamo večkrat povsem različne nazore, zakaj upoštevati je, da živimo navadno v povsem drugačnih življenjskih razmerah.

Ne oklepamo se krčevito svojih mest, ne, veselilo bi nas, da poseže v delo še mlajši naraščaj in krepko bi ga podpirali v vsakojaki borbi. Samo ven na plan! Žaloste nas pa, ki pri zborovanjih pazijo samo na to, kdaj referentu poidejo lističi, debate pa so jim nadležne sitnosti.

Dragi »Tovarišu«, idi med naše mlade, povej jim, da se valjajo v cvetju, ki se je vsulo iz trnjevih vejic, povej, da cvetje naravnim potom izgine, trnje pa je dolgo življenje. Daj, zberi jih okolo sebe najmanj toliko, kolikor ti je let, vmešaj jih med one, ki so tam spredaj, v pomoč naj jim bodo, in ko pride čas, bodo lahko z večšo roko pograbititi za krmilo naše ogromne ladje.

Šopek cvetja, naš mladi naraščaj, poklanja ob tvoji šestdesetletnici podgorški sotrudnik. Osveži ga, prilivaj mu, dokler ti ne ovane, in ko ti bodo naložili na rame še eden in drugi in tretji križ, ti bo šop za šopom zoril, rodil, stvarjal, tebi pa bo večno mlado lice, stoletni Ahasver!

VILKO MAZI:

### Poglavje o pomanjkanju idealizma.

V dobi splošnega pomanjkanja se je izkazalo, da grede tudi zaloge idealizma h koncu.

Ali so raznesli tudi idealizem zloglasni verižniki? Ali so tihotapci ukanili iblajtarje in ga ob belem dnevu spravili čez mejo? Ali so ministri tudi za idealizem izdajali izvoznice? Kdove! —

Toda zlo je ugotovljeno in Bog nam odpusti, da nismo videli, kako se je med nami paslo in razpaslo!

Verižniki bodo planili name:

„Tuj greh nam podtikaš, nepridiprav nepridipravdanski. Idealizem nima ne redilnih, ne gorilnih snovi. Živ krst ne vpraša po njem. Kdo bi verižil s takim blagom!“

Tudi tihotapci se bodo zgražali:

„Čemu nas obrekuješ, zgaga zelena! Idealizem ni ne iz volne, ne iz bombaža, še iz malopridnih kopriv ne. Kdo bi se ogibal financarjev s tako robo!“

In ministri me bodo poučili:

„Določili smo in določujemo: Doma mora ostati, kar je državi potrebno, za smeti pa ni treba izvoznice.“

Častitljivi ministri, zares ministrski je vaš nauk, ker je tako kratek, pa še bolj je ministrski, ker je tako nejasen. Verižniki in tihotapci se branijo idealizma, ali hočete reči, da sodi idealizem v smeti?

Ne more biti taka vaša sodba, zakaj jerob, ki ste ga postavili učiteljstvu, je do črne žalosti užaloščen ugotovil, da njegovi varovanci trpe na pomanjkanju vsega pomanjkanja — na pomanjkanju idealizma.

Idealizem torej ni tako malopridna stvar, kakor si mislijo verižniki, tihotapci in ministri.

Dobrotni jerob, ki si tako lepo povedal, kaj je učiteljstvu to, kar je ribi voda in tatu tema, povej in razišči še, kako je z mojim idealizmom? Povej in razišči, ali sem tudi siromak med siromaki, ali sem p. avovernik, ali sem zašel med krivoverce? Mori me skrb. Reši me te skrbi s svojo učeno sodbo, dobrotni jerob!

Tiste čase, ko mi je rejeni davkar odšel natančno šestdesetšest kron in šestdesetšest vinarjev, sem z navdušenjem zapiral paglavce, da so vpricho mene dovršili naloge, ki so bili doma lahkomišljeno pozabili nanje. Bajtarji so hodili nadme in fitniki, pa so mi grozili in žugali.

„Za delo rabimo otroke, ti pa jih zadržuješ, učitelj, ko je že davno odbila šolska ura.“

Jaz pa sem jih pomirljivo odpravljaj: „Nehvaležni ste, o bajtarji in fitniki, za mojo skrb. Bog vam odpusti greh, svoj

prosti čas darujem za napredek vaše dece."

Videl pa sem zidarja, ki je izpustil kelo dosledno že ob prvem udarcu dvanaajste ure. Tega zidarja sem nekoč vprašal, čemu ne zazida opeke, ki mu je bila v roki baš ob dvanaajsti uri. Odgovoril pa mi je:

„Suženj je, kdor ne loči svoje ure od gospodarjeve.“

Jaz pa sem zmerom sodil, da se mora ravnati ura po delu in ne delo po uri, zato nisem jenjal zapirati fitniških in bajtarskih paglavcev kljub vsem žuganjem in grožnjam.

Gospodinji in perici, čevljarju in krojaču sem redno plačal, kolikor je bilo računano in še mi je ostalo za kak polič. Vsi ti čudeži so se godili s šestdesetšest kronami in šestdesetšest vinarji.

„Čudeži“ pravim, dobrotni jerob, zakaj danes s petnajstkrat šestdesetšest kronami in šestdesetšest vinarji komaj odpravim gospodinjo; perica, čevljar, krojač in polič pa ne pridejo več na ta račun. Na kateri račun pa? —

Pozabil sem nanje. Pozabil pa sem tudi na zapiranje paglavcev in pozabil sem še na marsikaj. Ko bi se dalo, bi pozabil tudi na svoj želodec. Ali Maksim Gorki pravi po pravici: „Kakoršnekoli kreature lažijo po svetu, brez želodca ni nobene.“

O, jerob učeni, povej in razsodi, kakšna je moja vera, ko sili zdaj vame misel, da je imel tisti zidar vendarle prav, ki je izpustil kelo že ob prvem udarcu dvanaajste ure in ko se me loteva prepričanje, da mora biti delo v službi ure in ne ura v službi dela. Razloži, spoštovani jerob, ali sem zdaj krivoverec, ali sem bil v šestdesetih časih? Zdaj, ko me je sama skrb, kako bom gospodaril trideset dni, da bom gospodaril ali prejel, ko mi je bila ta skrb poslednja med poslednjimi, ker se je to „čudežno gospodarstvo“ opravilo skoro samo od sebe? Katera teh dveh ver je prava? —

O, jerob strogi, ni še konec mojih vprašanj, pa že čujem skozi deveto steno tvoje očitjanje, da tudi meni pomanjkuje idealizma.

Tudi meni! —

Torej je bil idealizem v meni v onih šestdesetih časih ...

Pogodil si, jerob; tvoje očitjanje ni laž, laž pa je tvoja hinavska nakana.

Dostokrat se mi bridko stoži po šestdesetih časih. Res, da je takrat užival gospodarjev hlapec spodobnejše plačilo od mojega, a kruha tudi meni ni manjkalo. Kruh pa je oče idealizma. Tvoje očitjanje, jerob, ni laž.

Laž pa je tvoja hinavska nakana. Pravijo, da je nataknil Ribničan konju zelene naočnike, da bi zobal oblanico za seno. Ta ribniški recept pa se je mutatis mutandis vzel tudi za učiteljstvo. Nataknilo se mu je žoltih naočnikov v podobi bankovcev. Pa še konveksni so bili ti naočniki, da bi drobtina ovsenjaka zares izgledala kot pustna pogača. Oči so se dale nalagati, želodec ne. Ti pa si prišel, jerob, in si nam usiljeval hinavsko nakano, ko smo že izpoznali prevaro: „Lepo plačilo imate, ne smelo bi vam primanjkovati idealizma.“

Jaz pa pravim: kruh je oče idealizma in ne plačilo. Tudi tvoja vera je taka, jerob, ali misli si, da bomo še verjeli tvoji laži.

## BOŽO RAČIČ:

### Nabirajte narodno blago!

Zbiranje narodnega blaga je v današnjih časih pomembno. V njem se zrcali duša naroda in njegova kultura. Mnogo prekrasnih stvari je bilo odnešenih v tuje kraje. Na Dunaju imajo nešteto lepih predmetov, ki bi jih morali dobiti nazaj.

Nabiranje narodnega blaga ni enostavno in lahko, vendar pa je jako hvaležno delo. Nabiralec mora paziti na vsako malenkost, ker je v začetku precej težko. Vsak predmet, ki ga dobiš, mora imeti svoj datum, ime darovalca ali izdelovalca, kraj in še kaka pojasnila, ki so v zvezi z delom ali izdelovalcem.

Učiteljstvo ima dovolj prilike zbrati med narodom marsikaj. Tipične, narodopisne predmete domače industrije izpodriva vedno bolj tuja industrija — žal, da je to istina. Vendar je ohranjenega med narodom marsikaj in to velja zbrati prej, nego propade docela.

Ko sem služboval na Kalu, sem zbral tam lepo številce otroških pesem in otroških iger. Med narodom je ohranjenih še mnogo sličnih stvari, ki jih v šoli zberemo z lahkoto. V dokaz temu naj mi služi dejstvo, da sem zbral pred kratkim tu 22 otroških pesem, od katerih jih podajem par »kot vzorec«. Evo, kako lepe pesemce ima belokranjska deca:

Odinimo doma na tepeno mleko!

Kdo ga bo tepel?

Stara majka. S čim ga bo tepla

z mačkinom capicom.

Kadi je ta capica?

Na polici je spravna.

Kadi je ta polica?

V ognju je zgorela.

Kadi je ta ogenj?

Voda ga pólila.

Kadi je ta voda?

Po trati se rálzila.

Kadi je ta trata?

Ovce so jo pópasle.

Kadi so te ovce?

Svati so ji(h) pójeli.

Kadi so ti svati?

Prešli so po mlado.

Skrila se je v jamico,

kot miš v slamico.

Povedal Ive Miketič iz Gorenjcev.

Godinjica škrablje,

Peter konja draplje,

Podaj mi palicu,

da ubijem grlicu.

Grlica da meni soli.

Sol dam škopcu.<sup>2</sup>

Škopec mi da loja.

Loj dam mački.

Mačka mi da mlado mače.

Mlado mače da mi svatvo.

Svati mi dajo zlato pero.

Zlato pero dam Bogu.

Bog mi da srečo.

Srečo dam majki.

Majka mi da puno

zdelo žgancev i mleka.

Povedala Mare Črničeva iz Adlešič.

Peter šeto kokošar

goni muhe pod Kotar,<sup>3</sup>

pod Kotarom nikogár,

sama muha i kómár,

kómár z muho pleše,

da se zemlja trese.

Povedala Mare Miketičeva iz Gorenjcev.

Križ kraž Mátijaž,

kam krevljaš?

V Vujno Vas po klobas,

v Novo Mesto po nevesto,

v Nemškem Loku na poruku,

na Vinico po kitico,

na Krasinec po pun barilec.

Povedala Mare Črničeva iz Gorenjcev.

Ive bere gljive

na popove njive.

Dojde raca,

pa ga zbaca,

dojde guska,

pa ga opljuska,

dojde kos,

ga odvlječe pod metlički most,

dojde tič,<sup>4</sup>

pa ga ni nikdar nič.

Povedala Rozalija Husičeva iz Purge.

Prošel je prošel pisani vuzem,<sup>5</sup>

Došel je zeleni Juraj,

dónesel je laket dugu mladico,

peđenj dugu travicu.

da ga ne bi zajec,

dajte mu sira,

da se ne vusira,

dajte mu pogače,

da mu noge póskače,

dajte mu grošek,

da bo imal za trošek,

dajte mu krivo kost,

da gre laglje čez most.

Povedala Mare Miketičeva iz Gorenjcev.

To pesemco pojo, kadar vodijo »ze-

lenega Juraja«.

Stari dede

sivo glede

na sivici kobilci,

na drenovi paličici.

Paličica pukne,

stari v grabn smukne.

Rozalija Husičeva iz Purge.

Kdo se ne bi veselil teh ličnih otroških pesem? Iz njih sili čist in jednat belokranjski jezik. Človeku se zdi, kakor bi čital Zupančiča, ki je krasen s svojimi otroškimi pesemcami. Med otroške pesemce jemljem tudi »šetje« kot predhodnik k otroškim igram. Npr.:

Ence — bence — na kremence,

tvoja vrata — začpati,

eri, beri, muzikeri — van!

Ali:

Angel — bangel — frkuci,

čiči — miči — kompani,

erbar — raka — tika taka,

eja — aja — ani saja — van!

Prepričan sem, da imajo v vsaki vasi otroci svoje pesmi in svoje igre. Čemu bi se pogubilo to blago brez sledu, če nam baš to zbiranje ne provzroča posebnih težkoč! Hvaležno polje je tu ravno za koleginje, če se že možakarjem zde take stvari premalo moške.

Naberimo in izdajmo!

<sup>1</sup> dež, <sup>2</sup> oven, <sup>3</sup> travnik pod Malo pleštvico, <sup>4</sup> kragulj, <sup>5</sup> Velika noč.

## BOŽO RAČIČ:

### Albert Sič: Narodne vezenine na Kranjskem in še kaj.

O tem sem že večkrat kaj omenil. Ker pa je na »Zavezinem« zborovanju opozarjal dež. šol. nadzornik dr. Poljanec na važnost narodne ornamentike, si dovolim o tem podati par stvari, ki naj bi služile tovarišicam in tovarišem v informaciji.

Licejski profesor Albert Sič si je nadel pred par leti veliko nalogo zbrati narodno umetnost na Kranjskem in jo podati zopet v obliki albumov slovenskemu narodu. Idealno krasna ideja! Ni se vstrašil najhujših časov vojne. Lanske Binkošti je izšel prvi del zbirke in nato smo dobili nadaljevanja. Krasno delo se samo hvali, samo žal mi je nerodnega naslova. Ali ne bi bil boljši naslov: »Jugoslovanske vezenine slovenskih pokrajin«? V sedanjem naslovu je preveč provincijalizma. Rodila je vojna tak naslov in razmere v katerih je zbirka nastala.

Isti profesor je izdal brošuro o vseh slovenskih narodnih nošah. Naj bi torej se še zbirka raztegnila na vse slovenske pokrajine.

Zelo zelo pa pogrešamo zbirke narodnih noš. Te slike bi bile v okrasje vsaki slovenski hiši in potem dobi tudi zbirka vezenin večji pomen. Gre pa seveda za lepo kolorirano zbirko. Svoj čas je dal napraviti dež. odbor več povečanih fotografij, ki jih je videti v dvorcu — žal da ne pridejo do efekta, ker so ravno le fotografije.

Čujemo, da namerava Umetniška propaganda izdati zbirko noš. Naj jo izda, vendar naj bo zelo previdna glede izbire in sestave noš.

To je poleg kulturne tudi zelo velike politične važnosti. Narodopisni predmeti so vsaj za me politični argumenti, ki jih ne more nihče pobiti.

Take zbirke — namreč celotne — potrebujemo, kajti to ni mogoče sport, ampak resna kulturna potreba. In ravno učiteljstvo bi se moralo za stvar vse bolj zanimati in zbrati vse, kar je še ohranjenega med narodom. Kajti, če je enkrat izgubljeno, je izgubljeno za vedno.

Za marsikoga so Sičeve stvari nekaj popolno novega. Vse, kar je bilo doslej skrito po raznih muzejih in privatnih zbirkah, prihaja na dan in za mali denar tudi v našo last.

Marsikatera šola ima to lepo delo, toda marsikdo ne ve, kako bi se ga lotil. Navadno se divimo krasnim stvarim, pokaže se tudi učencem — nekateri so se celo lotili stvari pri risanju — kolegince pri žen. ročnih delih. Tov. Poldka Baodkova iz Vinice ob Kolpi pošilja celo vzorce okoli in je napisala tudi lepo rapravo o tem v »Popotniku«. Žal, da se bode morala zopet glasiti zaradi vzorcev ...

Sedaj sta izšla III. in IV. del. Jaz bi ju zamenjal, kajti vsaj učitelji smo vajeni hoditi od lažjega k težjemu, od manj lepega k dovršenemu. Četrta del obsega pisane vezenine, posnete po najrazličnejših predmetih. Vporabljeni se dajo za najrazličnejše stvari. Razume se, da se lahko zamenjajo nianse barv, posebno danes, ko ni vseh na razpolago. Pri nas prevladuje še krivo mnenje, da mora biti vse izdelano le na grobem platnu z rdečo ali modro nitjo. V tem oziru bi opozoril na češko knjigo »Ornamenty«, kjer je najti vporabo nar. ornamentov za najrazličnejše stvari, posebno bogata pa je izbira v ženskih toaletnih predmetih. Pomniti je treba, da se vsaka stvar razvija in izpopolnjuje; prav tako tudi nar. ornamentika. Vedno pa ostanje nedotaknjeno bistvo, ki daje karakterističen utis.

V Ljubljani sem opazil, zadnjič pri nekaterih mladih damah lepe, bele moderne obleke, ki so imele vdolane po prsni navzdol, ali tudi po hrbtu kake 4 prste široke bordure, posnete po nar. ornamentih. Po barvi so bile ali črne ali temnomodre in delane s svilnato nitjo. Učinkovalo je nad vse ugodno: elegantno, moderno in — narodno. Takih pojavov mora biti človek vesel; žal da so tako redki.

Tretji del pa obsega bele vezenine, največ po starih pečah. To bode menda najlepši del vse zbirke. Kajti s tem se mora zadovoljiti tudi najbolj razvajen okus. Ne veš, ali bi se divil pridnosti in vztrajnosti pri tehniki, ali finemu in smiselnemu okusu pri kompoziciji ornamentov. Bela vez je lep dokument naše narod. kulture, ki jo nismo dobili od Nemcev, ampak je vznikla iz nas samih pa tam doli na vzhodu, odkoder smo prišli, kakor pravijo. Po predlogah te zbirke se dajo narediti krasne stvari, kakršne sem n. pr. videl na državni obrtni šoli v Ljubljani. Nekoč smo malo polemizirali zaradi noš in avb po »Slov. Narod«. Nekaj vspeha je le prineslo! Nato sem pa stopil na obrtno šolo

do gdč. Veharjeve in bil sem prav prijetno iznenaden. V tem ateljeju so imeli ravno v delu pričke, okrašene z ornamentami starih peč. Dalje sem videl tudi razne pisane vezenine, posnete po starih narodnih originalih in — zlata čela za avbe in zavijače, hrepenenje vseh narodnih dam. Izgledala so pač drugače, kakor pa tista skrpucala, ki so jih prodajale švabske modistke nerazsodnemu ženskemu svetu po bajnih cenah kot pristno nar. blago. Prijazna gospica mi je nato pokazala bog. zbirko drugih krasnih slovenskih predlog in vzorcev za raznovrstno vporabo. Mnogo ljubljanskih gospodičen in tolko »židanega« časa. Ali ne bi kazalo zapisati se v vezni tečaj? Kako pa bi bilo s kakim počitniškim tečajem za učiteljce?

Po hodnikih imenovane šole visi vse polno krasnih slik v nar. slogu. Vezenine, rezbarije, pohištvo itd. Vse to dobimo čez čas v nadaljevanju prof. Sičevih zbirk.

Želimo marljivemu gospodu profesorju vso srečo pri nadaljnem delu. Hvaležno mu utegne biti še potomstvo, ker današnji svet še ne zna ceniti važnosti in pomena njegovega krasnega dela za našo narodno kulturo.

Mislím, da ne bode odveč, če povem ob tej priliki par stvari o raznih združgah, ki jih imajo bratski slovenski narodi.

Odlčno mesto na slovenskem jugu zavzema zagrebška »Udruga za usčuvanje i pronicanje narodne umjetnosti«. Za razna dela je izlačala kmetiškím veziljam v štirih letih 101.230 K. — Znak, da je za gospodarstvo velikega pomena Petrinjska zadruga z istim smotrom daje enako lep zaslužek pridnim prstom v zimskem času. Obe zdruzi sta priredili po vsej Evropi krasne razstave z velikimi uspehi.

Zatiranj Slovaki so imeli že v mirnih časih dve zdruzi, ki sta vspevali kaj lepo. Bili sta to: Društvo pre spenaženje domaceho l' udového priemyslu v Uher. Skalicí in pa »Lipa« l' udový priemysel účastinarska spoločnosť v Turčianskom Sv. Martine. Slednja izdaja krasen strokovni list »Živena«. Čudovito lepi so slovački keramiški izdelki. Tudi Čehi imajo več zadrug, ki so deloma bolj znane našim damam, kakor hrvatske ... Srbi imajo »Pirotsko čilimarsko zadrugo«, ki je prinesla čilimom (preprogam) svetovni glas. Ta zadruga je imela v Sarajevu svojo podružnico. V Moravski dolini so seljačke tesouzne zadruge in tudi slikarske so imele. Potujoči slikarji so slikali razne ikone (svete podobe) predvsem hišne patrone.

Rusija je imela nič manj kakor 20 milijonov rezbarjev. O spretnosti takih rezbarjev smo se lahko prepričali pri vojnih vjetnikih, ki so izdelovali včasih krasne stvari. Ni je menda hiše, kjer bi ne bili »Ruski« ponujali svojih izdelkov.

Od neslovenskih pokrajin je bila na glasu Švica po svojih vezeninah, ki so ji donšale letnih 150 milijonov. Tovarniška industrija pa je odjedla v nadašnjih časih dve tretjini vsega zaslužka.

Belgija je dobivala za čipke letnih 50 milijonov frankov. (Bog zna kam romajo idrijske?)

Domača industrija je torej velevažen kulturno-gospodarski faktor. V današnjih časih nas Slovence takorekoč edino »süha roba« vleče iz blamaže.

Vendar bi se tudi lahko kaj storilo, zlasti ker je domača obrt izvečine posel zimskih mesecev, ko počiva poljsko delo.

Pri nas bi potrebovali predvsem rokotvornih zadrug, ki bi uporabljale za svoje izdelke nar. ornamente in stil.

Za tako podjetje je pa potreba tudi priprav. V prvi vrsti moramo razpolagati z bogato zbirko originalov, ali z drugo besedo — imeti moramo bogat narodopisni muzej. Zato je treba, kakor sem že preje omenil zbrati vse, kar še imamo in rešiti predno izgine v pozabljivost.

Zakaj pa je to važno? Vsak narod ima nekaj samolastnega — narodno kulturnega, individualnega. Takoj na zunaj, se že opazi in vnanjost je največkrat bistvena ali vsaj karakteristična. Vsaka narodna kultura naj bi se prirodno razvila do popolnosti. Ne gre pa prevzemati kulturo drugega naroda kar tako — to pomeni raznarodovanje in degeneracijo! Slovenci smo v literaturi mnogo napredovali, v mnogem pa degenerirali. Vzemimo noše! Propadle so skoro docela — prevadale je francoski kroj — v zadnjem času tudi angleški brki. Na videz so to smešne malenkosti, vendar niso tako malenkostne. S tem izginja narodni značaj. Poglejmo drugam! Pojdimo na Kras. Tam okoli Št. Petra že vidite tipične kraške hiše s kamenjem obloženimi strehami. Na Gorenjskem vidimo še mnogo vasi, katerih hiše so krite z deščicami in imajo lepo izrezljane hodnike. Ali ni to karakteristično? Tja za Kolpo pojdimo! Četudi ni ohranjena povsod nar. noša, vendar opozarja bela obleka tudi lajka na nekaj posebnega, bistvenega za to pokrajino. Žal, da tak splošno karakteristični znaki izginjajo in

se umikajo tujim vplivom, ki potem mo-  
tijo sicer harmonično celoto. To opazuje-  
mo pri stavbah. Če greš v Ljubljani od  
Mirja proti Podrožniku čez Tržaško cesto,  
vidiš vse polno vil v izrazito nemškem  
slogu. In vendar se da tudi za vile vpo-  
rabiti prav dobro naš domači narodni slog.  
Na Bledu se spominjam prav čednih stavb  
re slovenske pravljice se mi zdita — tako  
»Bajtice« in »Skrata« kakor hišice iz sta-  
rsrčni in domači sta. Dovolj imamo svo-  
jega, samo ceniti moramo to. Ob vsaki  
priliki čujemo, da imamo vse od Nemcev  
ali celo od Madžarov. Pomislimo vendar  
malo nazaj na velike slovanske države,  
ki so segale nad Berlin.

Narod je izpremenil jezik, a drugo je  
ostalo še dolgo vrsto let in to je bilo vse  
naše. »Nemci morajo iskati german. or-  
namentiko na Svedskem in Norveškem«  
— tako mi je rekel lani prof. Titelbach v  
Beogradu. Ta gospod ima za seboj 45 let  
vztrajnega dela na narodopisnem polju in  
je dosegel na svetovnih razstavah v Pa-  
rizu, Londonu in Moskvi »grand prix« s  
svojimi narodopisnimi zbirkami. Madžari  
so naleteli pri svojem vpadu v Evropo na  
popolnoma civilizovano državo. Prevzeli  
so potem kratkoma nošo in deloma tudi  
jezik. Baš po jeziku lahko sklepamo, da  
niso imeli najprimitivnejših »kulturnih iz-  
razov« v svojem jeziku. Danes ti boče pa  
vsak Madžar dokazoval, da so besede: se-  
rda, čütertek, pentek itd. pristno madžar-  
ske...

Za nas Jugoslovane je pa merodajen  
stari Bizanc, na katerega vrelu smo bili  
mi kot najbližji sosedi. »Ex oriente lux«  
smo čuli in ne iz Berlina, kakor mislijo  
nekateri še dandanes. Križarji so pač pri-  
nesli marsikaj na sever, celo žlico in vilce.  
Naš jugoslovanski narod spremlja tipična  
ornamentika od juga tja gori v odrešeni  
Korotan. Mogoče ne najdemo nikjer tako  
krepkih dokazov za narodno edinstvo ka-  
kor baš v ornamentiki. Danes žal propada  
pri nas vse, kar je tipično narodnega. Ven-  
dar lahko po zbirkah določimo marsikaj.  
Tako npr. so ženska pokrivala in glavni  
nakiti pri vseh treh plemenih jugoslovan-  
skega naroda v bistvu edini — ločijo se po  
raznih variantah, kakor npr. dialekt v je-  
ziku. Tehnika se včasih izpremeni, toda  
ornament, ki je bistvo, ostane eden in isti.  
Npr.: kar se je na Gorenjskem delalo s  
križnim obodom, v Beli krajini tkaničalo,  
se v Srbiji »kleča« (tke ali vtkuje). Prehod  
tehnike nam da misliti tudi marsikaj. Zna-  
čilno je pa to, da gre ornamentika preko  
vseh političnih mej. Omenil sem že nekoč,  
da sem zasledil v Srbiji na slavskem ko-  
laču prav tako ptičico, kakor na božični  
pogači Potokarjeve matere na Kalu. V  
Titelbachovi zbirki srbskih ornamentov  
najdeš prav take motive kakor v Sičevi.  
Prva je izšla l. 1893 v Beogradu — prof.  
Sič pa je posnel ornament po originalu, ki  
je v deželinem muzeju. Original je bil na-  
rejen na Gorenjskem. Pa ne samo orna-  
mentika sama, tudi običaji dokazujejo  
edinstvo. Poročal sem nekoč o otroških  
praznikih v Srbiji. V zvezi z njimi je naše  
»terežkanje«. Pri Srbih je ohranjen še ves  
običaj, pri nas le konec: »Reši se, reši!«  
Zagenetna Bela Krajina je unikum v naro-  
dopisnem oziru. Tu bi bilo še marsikaj  
najti. Adlešički župnik Šašel je zbral  
krasnega blaga v dveh knjižnicah »Biser-  
nicah«, ki so pravi biseri iz belokranjske-  
ga narodopisja in jezikovnega slovstva.  
Če bi ne bilo tega marljivo nabiralca, bi  
se izgubilo sčasoma vse. (Knjižici prav  
toplo priporočam.) Nemalo sem se za-  
čudil, prišedši iz Srbije v Belokrajino.  
Jezik, noša, običaji-vezenine. Letos sem  
opazoval žene pri obdelovanju lanu in de-  
lu preje. Prav tako delajo kakor v Mačvi  
in enako orodje uporabljajo. Sicer je tod  
okoli starih naseljencev (Marin Dol, Bo-  
janci) ali ti govore lepi bosanski dialekt,  
dočim so baje Adlešiči tudi iz Bosne,  
vendar imajo popolno drugi jezik, ki ima  
polno takih izrazov, da bi človek sklepal  
po njih na kake stare slovanske prebival-  
ce pred naselitvijo.

Prirodni razvoj ne pozna nikakih po-  
litičnih mej — malenkostni vplivi se po-  
znajo le včasih. Bistvo pa ostane nedotak-  
njeno. Pokazala nam je najlepše jugoslo-  
vanska ideja. Če ne bi bila prirodna —  
ne bi nam zasijala kar čez noč zlata svo-  
boda.

Tudi politiki bi morali biti prirodni in  
se zavedati edinstva, ne pa uganjati poli-  
tične pustolovščine, kakor nam žal kaže  
naš današnji beograjski parlament.

RUDOLF DOSTAL:

## Spomini na Beograd.

V oktobru 1919.

Kakor hitro prevoziš Sotlo, občutiš,  
da si zapustil deželo reda. In ta križev pot  
traja ves čas potovanja. Že na prvi postaji  
smo čakali celo večnost, vzroka ni nihče  
vedel, in tako je šlo dalje tja do Zemuna.

Zgovorna Hrvatica pripoveduje, kako je  
treščila orožniku košaro jajc v glavo, ko  
jih je hotel zapleniti na hrvatski meji. Med  
splošnim smehom se vozimo dalje do Za-  
greba. Na južnem kolodvoru je treba iz-  
stopiti. Gledam, kje so vozovi električne  
železnice. Ni jih! Izvem, da traja stavka  
že nad dva meseca. Torej peš v mesto!

Ubogí Zagreb! Sicer si bil že pred  
vojno v obili meri oblagodarjen s hebrej-  
skim življem, toda kar se vidi danes tam  
doli, presega vsako pričakovanje. »Krivon-  
osci« povsod: v gostilni, v kavarni, na  
ulici, vsepovsod, kamor stopiš, sama trgo-  
vina, prekupovanje, navijanje cen; pohlep  
po velikem dobičku odseva iz lokavih oči.  
Napiši »hrvatski govori!« nimajo uspeha,  
oblastno se povsod šopiri nemščina. Po-  
nosen sem bil v mislih, da smo Slovenci  
edino slovansko pleme, ki nima židov in  
na ljubljanskih ulicah je nemščina že tudi  
skoro izumrla.

Čakati sem moral v Zagrebu do ve-  
čera, da sem se odpeljal dalje z brzo-  
vlakovi, ki pa mu dela konkurenco vsak  
tovorni vlak. Šlo je počasi dalje, na posta-  
jah neznošno čakanje. Čemu to, ni nihče  
vedel. V vozu opazke nezadovoljstva,  
splošna nevolja, robantenje, seveda vse  
brez uspeha. Čuješ o slabih lokomotivah,  
nedostajanju premoga, o pasivni resi-  
stenci. Ako nimaš tehtnega vzroka, da  
moraš potovati, ostani doma, dokler se  
razmere popolnoma ne uredi. V Mitrovici  
se je nekoliko zdanilo, v daljavi sem ugledal  
obrise Fruške gore. Potem pa je šlo  
dalje čez bogati, plodoviti Srem. Posame-  
zne njive so dolge, kakor daleč ti zre  
oko. Na eni njivi dela hkrati po 5 do 6  
parov živine. Brazde par prstov globoke,  
zemlja nepognojena ali prav malo, pa ven-  
dar vse uspeva in rodi, da je čudo! To  
je blagostanje, kakor ga še nisem videl!

Bilo je okoli 9. ure zjutraj, ko smo se  
pripeljali v Zemun. Na postaji se pozdra-  
vimo s srbskimi kolegi in koleginjami, ki  
so prišli do Zemuna k sprejemu. Prese-  
netila me je ta pozornost, ki je ostala ve-  
lika in iskrena vse dni mojega bivanja  
v Beogradu. Bilo je to uprav jugoslovan-  
sko gostoljubje, pozorno do podrobnosti,  
ki jih samo ljubeče oko ne more prezreti...

Po slabi cesti gremo navzdol k do-  
navskemu pristanišču, da nas parnik pre-  
pelje v Beograd. Na tisoče ljudi čaka tam  
na prevoz. So to ljudje najrazličnejših  
stanov in narodnosti, vojaštvo, civilisti,  
mlado in staro; vse pa mirno čaka, da  
pride na vrsto. Parnik za parnikom od-  
plove, končno pridemo tudi mi na krov.  
V pristanišču je usidrano več parnikov,  
eden izmed njih ima v trobojki napis  
»Ljubljana«.

Donava tvori pri izlivu Save delto,  
no stranskem rokavu se peljemo v Savo,  
ki je tu zelo široka, širša od Donave. Od  
tu je lep pogled na Beograd, kakor ga  
običajno vidimo na razglednicah. Po  
kratki vožnji, ki traja 20 do 30 minut, se  
izkrcamo v Beogradu. Tu ugledamo  
prvo poskusno vožnjo čez savski želez-  
niški most, ki je bil baš one dni s popra-  
vili dogotovljen. Srbom so se pri tem po-  
gledu iskriale oči, saj je most zanje skoro  
življenskega vprašanja: dosedaj so morali  
živež in druge potrebščine z ladjami  
prevažati iz Zemuna. To je tudi vplivalo  
na neznošno draginjo v Beogradu. Nazaj  
sem se odeljal že z beograjske postaje  
čez železniški most.

Beograd sam ni toliko razrušen kot  
sem pričakoval. Pač je mnogo trpela  
savska stran, tovarne v bližini postaje so  
izginile: s težavo sem spoznal temeljne  
obrise, kjer je stala tovarna duhana. Gra-  
nate so padale tudi v mesto, gledišče je  
bilo popolnoma razbito, sedaj se pa na-  
novno gradi: mnogo je trpela tudi uni-  
verza, tudi ta se popravlja. Sploh sem  
videl v Beogradu mnogo smisla za vzpo-  
stavo rednih razmer: na vseh koncih in  
krajih se krpa in gradi, vidiš delo povsod,  
z železno energijo skuša vsak pripomoči  
k normalnim razmeram. Samo te strašne  
cene, naravnost vrtoglave!

Z enako vztrajnostjo se dela tudi na  
šolskem polju. Ogedal sem si več šol.  
Strašne so tu vojne posledice: ni dovolj  
klopi, ni knjig, ni zvezkov, toda dela se  
dosledno, četudi z najprimitivnejšimi  
sredstvi. V neki šoli sem videl na steni  
s kredo načrtan zemljevid Jugoslavije. S  
težavo spoznaš obrise, toda otroci ti s  
točnostjo pripovedujejo: o Triglavu, o  
teku Save, o Ljubljani, o Zagrebu in te  
povedejo tja v Srbijo. — V nekem raz-  
redu vidim na mizi računalo kot ga imajo  
otroci za igračo. Srbska koleginja mi po-  
jasni, da ga nima vsak dan: včasih ga  
učenka — hči bogatejšega trgovca —  
ne prinese s seboj, ker se z njim igrajo  
otroci doma. — Zopet v neki šoli pripo-  
vedujejo otroci, kaj so doživeli med voj-  
no, kje so bili. Ljubka deklica pripo-  
veduje, da je bila v Švici, v Genevi. Tam je  
hodila v šolo. Govori dobro francosko!  
(V Beogradu govori skoro vsak inteli-

gent francosko. Bil jim je to drugi jezik  
kot pri nas nemški.) — Druga deklica  
začne na poziv, naj nekaj pripoveduje:  
Bila sta otac i majka. Imala sta kćerku.  
— — — Prestane, pade na klop in se  
spusti in jok. Začuden jo gledam. Učite-  
ljica pojasni, da je deklica — sirota...

Ponašamo se z našo zapadno kul-  
turo, a marsičesa se lahko učimo pri Sr-  
bih, predvsem samostojnosti in samo-  
zavesti pri mladini. Tako pripoveduje v  
neki šoli učenec, govoreč o občini, okraju  
itd.: Občina voli svojega predsednika  
(župana). Ako je ta pijanec ali sploh ne-  
sposoben človek, je občina sama kriva. —  
Resnici na ljubo moram tu pristaviti, da  
sem bil štiri dni v Beogradu in nisem videl  
del ves čas ni enega pijanega človeka.

Silno me je prevzel pogled na ubogo  
srbsko deco. Na obrazu ji je z ostro roko  
brezobzirne usode začrtano vse medvojno  
trpljenje in skrajno nedostajanje najpo-  
trebnejše prehrane. Amerikanci, ki so jim  
Srbi globoko hvaležni, store sicer mnogo  
s pomožno akcijo, toda posledice bodo še  
dolgotrajne in nedogledne. Jetika in druge  
bolezni imajo že sedaj obilno smrtno  
žetev.

Beograd nikakor ni moderno mesto.  
Razen kralja Milana ulice in Terazij, ki  
reže skoro celo mesto po dolžini, ter ulice  
Miloša Velikega, skoro ne vidiš veliko-  
mestne zunanosti. Jako neprijetne so  
»kaldrme«, to so ulice, tlakovane z gru-  
dastim, grobim kamenjem, tako da te do  
večera pošteno noge bole. Baš one dni,  
ko sem bil v Beogradu, se je pripeljal  
stari »čiča Pero«, ki biva sicer v neki vili  
na Topčiderskem brdu, v mesto na obisk  
k svojemu sinu, regentu Aleksandru. Sr-  
bom so se oči iskriale, ko so ga videli. Glo-  
boka in iskrena je srbska ljubezen do  
svoje dinastije, saj pa je v istini izšla iz  
naroda in bila vedno tesno z njim spojena.  
— V konaku je sedaj parlament, kjer ima  
seje narodno predstavništvo. Spodaj na  
vrtu vidiš še obrise bivšega konaka kot  
resen pomnik usode, ki je zadela z brez-  
obzirno roko onega, ki je vladal proti volji  
naroda. —

Skoro vsako mesto ima nekaj karak-  
terističnega na sebi. Tako ima Ljubljana  
svoj tipični grad, Praga zgodovinske  
Hradčane, Krakov ponosni Wawel in  
Beograd svoj starodavni Kalemegdan.  
Mnogo srbske zgodovine je preživela ta  
trdnjava, ki je sedaj deloma izpremenjena  
v park, srečne in nesrečne dni naroda, ki  
mu v povestnici človeštva ni para. Strmo  
se spuščajo bréгови proti Savi. Pogled s  
Kalemegdana je veličasten, čudovit. Zad-  
nji večer, predno sem se odpeljal, sem ga  
še enkrat obiskal. Sonce je tonilo daleč  
v Slovenijo in oblivalo s svojim zlatom  
široko Savo, mogočno Donavo in bogati  
Srem. Ves zavzet sem gledal to lepoto in  
razkošje in mislil: Ko se uredi splošne  
razmere, bo to naša bodočnost, v Jugo-  
slaviji ne bomo stradali.

FRAN ROJAKOVIČ:

## Viktor Bežek.

(Umrl dne 19. decembra 1919.)

Mrki decemberski dan je iztrgal iz  
naše srede moža, ki ga bodo naše slovs-  
tvo, naša šola, naše učiteljstvo in naša  
mladina še dolgo pogrešali. Izgubili smo  
ga nenadoma, ko smo tak udarec naj-  
manje pričakovali, ko smo še vedno  
upali, da se mu povrne ljubo zdravje, da  
se naseli v njegovem, po naravi krep-  
kem telesu poprejšnja duševna čilost in  
snaga, stara umerjenost, navadna živ-  
ljenjska žilavost. Upali smo, da mu od-  
kaže odredena domovina po kratkem  
presledku nov delokrog, primeren nje-  
govim velikim zmožnostim, kjer naj bi bil  
še dolgo deloval v korist našega naroda.

Toda upali smo zaman! V duševni,  
z njegovo boleznijo spojeni zmedenosti je  
prestrigel sam svojega življenja nit, ki  
mu jo je Parka še pridno predla. Taka  
je bila božja volja! Na tragičnem dej-  
stvu ne moremo pač ničesar izpremeniti,  
ob njegovih prerani smrti smemo edinole  
tugovati in morda tudi obupavati...

Ne! Vsaka malodušnost bi bila dan-  
es najmanj umestna, saj nam je zapustil  
rajnik svoja dela, ki so in bodo naša naj-  
boljša uteha, naše najkrepkejše bodrilo  
v težkih časih, ki jih preživljamo.

Pred mojimi očmi stoji še vedno  
mož srednje velikosti, čvrstih udov, iz-  
razite glave, visokega čela, prešinjajočih,  
z močnimi očali oboroženih oči, močnih  
brkov, krepke, vedno obrabe, mož  
poln življenja, mož poln zdravja. Njegov  
notranja slika pa se nam je kazala  
v njegovi čudoviti duhovitosti, ki ga ni  
nikdar zapustila in je sedaj spravljen v  
njegovih duševnih otrocih. In to je naša  
sreča v nesreči!

Viktor Bežek se je rodil dne 13. ju-  
lija 1860. leta v Postojni, kjer je bil nje-  
gov oče davkar. Leta 1878. je z odliko

maturiral na ljubljanski gimnaziji; potem  
je študiral klasično filologijo deloma na  
Dunaju, deloma v Gradcu, vmes pa po-  
učeval na Waldherrjevem zasebnem za-  
vodu v Ljubljani, pri Galletovih na Bistri  
pri Vrtniki in drugod. Študije je dovršil  
z odliko.

Po dokončanem učenju je deloval  
leto dni na benediktinskem zavodu v Št.  
Pavlu na Koroškem, potem je bil suplent  
na novomeški gimnaziji. Leta 1886. je  
prišel na državno gimnazijo v Ljubljani,  
kmalu potem na gimnazijo v Gorici, po-  
tlej na učiteljsko v Ljubljani. Leta 1889.  
je nastopil profesorsko službo na žen-  
skem učiteljsku v Gorici. Da se mu je  
podelilo to mesto, je moral poprej na-  
praviti še izpit za meščanske šole iz prve  
strokovne skupine. Tej nekam čudni  
zahtevi tedanje učne uprave je bilo v  
svojih strokah itak temeljito podkova-  
nemu šolniku seveda lahko ustreči, po-  
sebnost, ker je razpolagal do svoje smrti  
z naravnost jeklimim spominom. Kdor je  
bil kdaj v njegovi družbi, se je mogel o  
tem sam osvedočiti. V vedno razboritem  
in resnem pogovoru je Bežek, rekel bi,  
kar stresal iz rokava duhovite sentence,  
pregovore, rekla, reminiscence, navajal  
pomenljiva mesta iz klasikov in pisate-  
ljev vseh jezikov, katerih je bil več. Ob  
resnih primerih je kaj rad naslonil svoja  
izvajanja na kako mesto iz biblije. Izpit  
za meščanske šole mu torej pač ni delal  
nikake preglavice. Trditi pa moremo, da  
sta ga baš novi študij in delovanje na  
učiteljsku približala nižji narodni šoli,  
kateri je pozneje posvetil toliko svojih  
moči.

Leta 1904. je bil imenovan ravnate-  
ljem moškega učiteljsku v Kopru, kjer  
je ostal do leta 1909., ko se je — ne brez  
njegove zasluge — preselil slovenski od-  
delek tega zavoda v Gorico. V solčno  
mesto ob naši zeleni Soči, ki sta nam  
sedaj predmeta bridke žalosti in trpkih  
skrbí, se je priselil Bežek trikrat. Sezidal  
si je tamkaj na mirnem kraju udobno hi-  
šico, poleg nje uredil vrt, zasanjal mirno  
življenje.

A prišlo je viharno leto 1915. Učite-  
ljsku se je moralo umakniti surovi sili in  
si poiskati vsaj nekega zavetišča v  
Ljubljani. Semkaj je pribegnil tudi njegov  
ravnatelj, zbral po vojski razredčene  
vrste svojih učencev in rešil, kar se je re-  
šiti še dalo. Po razsulu Avstrije vrnil se  
je ravnatelj v njemu tako ljubo mesto, da  
uredi zopet njegovemu vodstvu izročeni  
zavod.

Toda svoje namene ni dosegel, mar-  
več doživel je v ozemlju, zasedenem po  
objestnem Italijanu, novo razočaranje. In  
žalost je legla na njegovo srce in pospe-  
šila njegov konec.

Za časa bivanja v Kopru in Gorici  
je bil Bežek dolgo vrsto let član, zadnji  
čas ravnatelj izpraševalne komisije za  
ljudske in meščanske šole, član deželnega  
šolskega sveta za Istro in pozneje za Go-  
riško in Gradiščansko. V zadnji lastnosti  
mu je bila poverjena tudi funkcija dežel-  
nega šolskega nadzornika za slovenske  
narodne šole v goriškem mestu in v gra-  
diščanskem in tržiškem okraju.

Že vodstvo močnega zavoda in obili  
drugi uradni posli, ki je vse opravljal zelo  
vestno, marljivo in natančno, so zahte-  
vali celega moža. A pokojnik se ni branil  
tudi drugega dela. Da si izpopolni svoje  
znanje, je potoval leta 1901. po Nemčiji,  
leta 1903. po Italiji; prirejal je pedagoške  
tečaje v Trstu, predaval večkrat učitelj-  
skemu društvu za goriški okraj in drugod,  
bil odbornik »Slovenske Šolske Matice«  
od njenega početka naprej do svoje smrti,  
več let odbornik »Pevskega in glasbe-  
nega društva v Gorici« in ud drugih kor-  
poracij. Spričo tolike zaposlenosti si je  
mogel pač le redkokdaj privoščiti daljši  
izprehod v bližnjo okolico ob naše morje,  
na naš Kras, na naše gore. Ali naravo  
je ljubil in znal uživati!

Večji del njegovega prostega časa  
pa je izpolnilo neumorno delovanje na  
slovstvenem polju. Žal mi je, da mi ne  
pripuščajo moje skromne moči, potem  
kratko odmerjeni čas in okoliščina, da  
nimam pri rokah niti svoje knjižnice, niti  
se ne morem ob sestavljenju le-teh vrstic  
posluževati javne biblioteke in drugih  
potrebnirov, da bi vsaj do neke meje  
izčrpno opisal to delovanje. Kar navajam,  
zajemam večinoma iz spomina. Nadejam  
se pa, da zbere spretnjša roka v dogled-  
nem času literarne ude pokojnega Bežka,  
ki so raztreseni po naših revijah, zbor-  
nikih, časopisih in drugih publikacijah.  
Takisto sem tudi uverjen, da nam podari  
njegov literarna zapuščina, ki je, kolikor  
je meni znano, dobro ohranjena in shra-  
njena, še marsikaj zanimivega in porab-  
nega. Vsi pa pričakujemo, da se dobi  
med nami tudi mož, ki bo imel voljo in  
potrebno sposobnost, da dovrši rajniko-  
va pedagoška dela, v kolikor jih sam ni  
mogel zaključiti. Dobrih pedagoških knjig  
smo že zelo, zelo potrebni!

Ravnatelj Bežek je bil nekaj let urednik „Ljubljanskega Zvona“. Umevno je, da se njegovo delovanje ni omejevalo na suho urejevanje tega imenitnega zbornika, ampak da je zanj tudi napisal mnogo temeljnih kritičnih, estetskih in slovniških razprav, ki so uplivalo odločilno na razvoj našega jezika in slovstva. Za te in druge spise se je Bežek vedno temeljito pripravil. Njegova impulzivna narava ga je zapletla večkrat v zanimive polemike (o I evčevem pravopisu, o izgovarjanju glasu „l“, o takozvanem „bomkanju“, o sloverjenju nemških tujk na „— ieren“, pedagoška kontraverza z ravnateljem Schreinerjem i. t. d.). Če ni vselej prodrl s svojimi nazori, je vendar vedno pripomogel v to, da se je dotični predmet vsestransko strokovnjaški obdelal. O marsičem pa je imel prav in njegove trditve drže še danes. Gotovo je, da je bil Bežek eden naših najboljših stilistov in da najdež v vseh njegovih spisih čisto, krasno, gladko tekočo slovenščino.

Za „Slovensko Šolsko Matico“ je priredil z Apihom (in dr. M. Potočnikom) v 6. snopiščih „Zgodovinsko učno snov za ljudske šole“ in pa „Občno vzgojiteljsko z dušeslovnim uvodom.“ „Občno vzgojiteljsko“ je njegovo največje in najboljšo pedagoško delo, škoda, da ni povsem dovršeno. V tej knjigi je ubiral Bežek povsem svoja pota, zajemal iz lastnega izkustva in se ni slepo udajal tujim nazorom. Knjiga je pisana tako zanimivo, da je ne odložiš, dokler je ne prečitaš do konca. Iz nje more zajemati prav tako učiteljski kakor učitelj, profesor pedagogike ali preprosti oče.

Ko smo tako podali nepopolno sliko Bežekovega literarnega delovanja, moramo še posebej iztakniti, da je vedno pazljivo zasledoval vse nove pojave v vseh panogah ukoslovja in vzgojeslovja, vse kritično pretehtal in še-le potem uporabil v svojih spisih in predavanjih, kar se mu je zdelo vpoštevanja vredno. Umevno je, da so njegovi spisi duhoviti, predavanja zanimiva.

Njegovo delovanje v šoli je bilo vzorno v vsakem pogledu. Do pičice natančno je izvrševal svoje dolžnosti. Če tudi v svojih strokah pravi mojster, se je vendar za šolo vedno vestno pripravil. Svojim mnogobrojnim učenkam in učencem, ki delujejo sedaj po vsej širni Jugoslaviji, je bil veren in pravičen učitelj. Vsi, ki so izšli iz njegove šole, se ga spominjajo z veliko hvaležnostjo, izgovarjajo njegovo ime z otroškim spoštovanjem. To je ravnatelju Bežku krasen spomenik!

Kakor svoje učence, tako je vklepal v svojo ljubezen tudi vse slovensko učiteljstvo. Učiteljski stan mu je bil svet, cenil ga je po njegovi resnični vrednosti. Z bistrim očesom je zasledoval razvoj naše šole in jo, ako je nanesla potreba, tudi močito branil neutemeljenih napadov. Odkrito in srčno se je veselil, ko je videl, da napreduje učiteljstvo v moralnem in materialnem pogledu; s posebno radostjo in zadoščanjem je pozdravljala novo dobo, ki je rešila šolo in učiteljstvo poprejšnjih okov, priznala učitelju zasluženi ugled in mu omogočila dostojno, stanu primerno eksistenco. Zato kličemo danes s tega mesta v prerani grob našega prijatelja:

Večna čast takemu možu! Nebo nam nakloni še dosti takih značajev!

Kjerkoli je ravnatelj Bežek služboval in kamor ga je dovedla njegova pot, povsod si je pridobil iskrenih ceniteljev in dobrih prijateljev. To je pokazalo dne 24. pr. m. tudi častno spremstvo na njegovi zadnji poti k Sv. Križu v hladni grob. Bolest si bral z vseh obrazov. Toda kaj naj porečem o bolesti njegove družinice? — Bridkost vseh bridkosti! — Ze prerana smrt nadarjene prve hčerke je pretresla pokojnika do dna srca, tako da so mu že takrat odpovedali živci. Nastopil je kratek odmor v njegovem delovanju, ki pa se je kmalu nadaljevalo s podvojno energijo v popolni duševni umerjenosti. Priznavam, da ga je potem ubilo preobilno delo; priznavam, da so vojni in morda tudi drugi dogodki iz najnovejšega časa delovali s toliko silo na njegovo duševno razpoloženje, da je moral priti do katastrofe. Ali te meje ne prekoračijo naše misli! Bolezen sama je bila taka, da je bil bolnik povsem nesposoben za vsako kritiko lastnih in tujih dejanj. Revez je v duševni temi obdolževal samega sebe činov, ki jih ni nikdar zakrivil, nikdar zakrivity mogel. Od neutemeljene samoobdolžitve je ob zmoteni psihični delavnosti le korak do istotako neosnovane obdolžitve drugih, če tudi v normalnem času najljubših oseb.

Ker mi je položaj povsem dobro znan, si štejem v naravno dolžnost, vlti hladilnega balzama v komaj odprte rane ljubljenskega soproga oropane velecenjene gospe vdove in za drugim in dobrim očetom žalujočega sina in hčerke. Zapuščena dru-

žinica naj je le z nami vred pomirjena, kolkor je to ob skoraj odprtem grobu vobče mogoče. Vsem dragemu rajniku pa veljaj naš pristrčni: Počivaj mirno, blaga duša, do svidenja v čistejših, jasnejših sferah!

REGINA GOBČEVA:

### Pozabljeni grobovi.

Skoraj ob letu je, odkar sta bila poklicana iz naših vrst istočasno dva najboljših ter se preselila v tempelj manov. Mnogo nas je, ki smo jih poznali: Tovarisa Slavka Selinška in Simona Ducmana.

Ne samo solčne obali morja, ne samo slikovite gorske krajine imajo svoje sinove, tudi naše širno, enolično Ptujsko polje ima svoje izvoljence, — ljudi, ki jim vtisne bog življenja pečat posebnosti — individualitete. In taki individualiteti sta bila ta dva tovariša. — Ne vem, če sta se poznala med seboj, pa jaz sem ju poznala oba in vem, da sta imela sorodni duši! Zato mi naj ne zamerita, da položim pepel njunih spominov v skupno čašo in jo povzdignem v častitljivosti nad glave njunih tovarišev in znancev iz naših krogov, da se jih spominjamo skupno.

Prve mesece po njuni smrti sem čakala, da jima kdo bližjih napiše spomenico, kajti usoda vojne me je od njiju za dalj časa ločila. Ko pa razen obilnatih notic nisem našla ničesar o njiju v listinah, sem si pričela šteti in dolžnost, da se enkrat nemoteno, v tistem premišljevanju poglobim v človeka in jima izklešam majhen spomenik!

Šele počitnice mi dajo čas. In sedaj v trenutku, ko to pišem, ko mi v nedeljskem jutru poje gozd svojo večno bajnotajno pesem, me navdaja ona pobožnost, ki jo čutimo takrat, ko so nam duhovi blizu!

Spoštljivo klonem glavo in molim stvarstvu in smrti! Tako blizu sta mi! V viziji gledam tovariša Selinška, njegov dekliskonežni obraz, njegove modre, sanjave oči, njegova ustna, ki so bila vedno v nasmeh, v resignaciji, tog in vedrosti!

I mehka je bila njegova duša! Bil je eden onih ljudi, ki ne poznajo srda in maščevalnosti, ki odpustajo že v trenutku, ko se jih žali.

Morda smo pozabili nanj, ker je umrl daleč v tujini in je mnogo pozneje prišla tožna vest do domačih! Zadelo so ga ob povratku iz ruske fronte v domovino drobci granate, morda ene z a d n j i h, ki so padle, ko se je svetu oznanjal mir! — Na operaciji, v neki bolnici, v daljnem Berlinu med tujci je nato umrl. Umrli poln upov, kajti kot vojak je napravil dva izpita: meščanskošolski in izpit za učno sposobnost na trgovskih šolah.

Koval si je bodočnost! Pokopal jo je poln znanja in sveže dobre volje, pred kratkim se zdrav in kipečega življenja. Blag mu spomin!

Tovariš Ducman je bil moj sošolec v otroških letih. Se ga vidim!

Dober in popustljiv je bil vedno! Nekaj rečem! Včasih je orjaško zrasel in pokazal svojo moč! Toda naj pove on sam, kakšen je bil! Pisal mi je nekoč: »Včasih sem jezen, se razburjam, drugič zapadem melanholiji, sem žalosten, mehke, popustljiv; in zopet drugič osoren, svojeglavem, odločen...« — In drugokrat: ... kadar sem flegma, me sicer nič ne gane... V melanholičnem trenutku bi si strl srce za drugim nepojmljive nazore, in drugim neumevnih nagibov; kratko, bil bi pripravljen napraviti veliko neumnost, pa tudi kaj velikega, plemenitega, če bi tudi zato osebno propadel...« Prav tak je bil, dobro je poznal sam sebe. A jaz ga vidim tožnih oči! Bil je idealen in sanjal je o dobrih ljudeh in o veliki sreči. Pa take sreče svet nima! —

Njega je usoda vojne kruto tepla! Ob izbruhu je bil tudi on med Dostojevskimi »obsojenci«, ki so jih gnali v prognanstvo. — Po devetih mesecih, ki jih je prebil v ječi zato, ker je ljubil svoj rod, se je vrnil domov, potr na duši in telesu. Kal smrti je prinesel v prsih s seboj, a ni hotel vedeti o tem. Čutil se je še dovolj močnega za življenje.

Zopet k učiteljstvu v bivši Avstriji ni smel, ker je bil obsojen radi svojega slovenskega mišljenja, radi ruskih in srbskih knjig, radi svojega junaštva, ker je očito priznaval, da je slovenska njegova duša! — Nadarjen, podjeten, energičen je bil, poiskal si je drugo službo in postal vodja „Kmetijske zadruge“ v Račah pri Mariboru. Moderniziral je to podjetje in ga povzdignil na višek, ki ga na Štajerskem nima menda nobeno enako podjetje. — Ko je svoje poslanstvo izpolnil, je umrl, zapustivši mlado vdovo...

Pred kratkim sem prišla v Fram, kjer so ga položili k počitku, in spomnilo smo se ga tedaj ter sklenili, da ga obi-

ščemo na pokopališču. A zaman smo iskali njegov stan v trdnjavi mrtvih domov, »križ ne, kamen ne stoji«, kjer počiva njegovo premlado telo...

Glejmo osebnost in dušo človeka, ker ona zasluži spomina in zahteva našega spoštovanja.

### Za rezervni sklad Zaveze.

Prostovolni organizacijski davek.

(Sklep upravnega odbora Zaveze z dne 27. decembra 1918.)

XXXVI. izkaz.

Po 205 K: Učiteljski krožek — Ribnica. (Tovariš Puhar Karel in Ljubljani je namreč določil 5 K, ko je slišal o ustanovitvi ribniškega krožka.) Po 110 K: Okrajno učit. društvo ljubljanske okolice o priliki božičnega zborovanja. Po 100 K: F. J. — Ljubljana. Po 50 K: Rudolf in Gusti Dostal — Ljubljana. Po 30 K: Ivan, Ida in Vera Petrič — Ljubljana. Po 20 K: Gansl Engelbert, Jelenec Luka, Dimnik Jakob, Dimnik Ivan — Ljubljana: Verbič Jože — Karteljevo pri Novem mestu: Kristina Črnetova, Erna Pibrovčeva in Hude Drago — Jesenice. Po 15 K: Roza Coriaryeva — Jesenice. Po 12 K: Žirovnik Janko — Borovnica. Po 11 K: Salberger Miha in Kramaršič N. — Jesenice. Po 10 K: Zajec Josip — Vel. Gaber: Likar Janko in Plesničar Pavel — Ljubljana: Razinger Valko, Weit Franc, Marija Kesslerjeva, Silva Šušteršičeva in Josipina Javornikova — Jesenice. Po 8 K: Urbančič Anton — Horjul. — Današnji izkaz 792 K. Prej izkazanih 8956 K. Skupaj 9748 K.

Ivan Petrič.

Ljubljana VII., Gasilska cesta 172/I.

### Listnica uredništva.

J. L. v C.: S člankom tov. ravn. Bernota se nikakor nismo prekrešili, ampak nasorotno. Udrženje nima s tem opravka. Sklep okrajnega društva je bil, da naj se referat v celoti priobči. Poleg tega je avtor podpisan in je članek presojati tudi s tega vidika. Ne bojmo se kritike in kritičnih razprav in presojamo vse s stališča naše stanovske — politike in ne s stališča strank, katerim pripadamo. Nič lažjega nam ni, kakor tudi za ta članek prevzeti odgovornost, da smo ga priobčili. Članek je stvaren in trezen. Mišljenja ne vsiljuje, to svedoči podpis pisca samega. Ne mašimo ust tovarišem socialistom, naj povedo tudi oni svoje mnenje, ker tudi oni so člani naše stanovske organizacije. Vzemimo razmere v Srbiji, kjer uživajo tudi socialistični tovariši svobodo v organizaciji in se jih ne zatira. Ne identificirajmo pa tudi socializma z našo socialno demokratsko stranko. Ne bojmo se kritike in stvarnih razprav, čeprav se z njimi ne strinjamo.

R. P. v V.: Hvala za rokopis. Priobčimo prihodnjic!

J. L. v B.: Brez podpisa Vaše kritike ne moremo priobčiti.

A. Sp. — Sl. B.: Vaše nasvete bomo upoštevali. Hvala!

B. A. — L.: Bomo ustregli ob priliki, če pridete v Ljubljano se, prosimo, zglasite v uredništvu. Bi radi govorili ustno.

Dr. H. na J.: Za posnetke in prestave iz „N. P.“ prosimo. Jih porabimo. Samo prosimo takoj in sproti.

A. Spreitz: Članka „Doneski k spoznavanju človeka“ nismo do danes prejeli na uredništvo. Dotična opazka se je nanašala na nekrolog.

Ravn. J. B. v Z.: Glede Vaše notice Vam odgovorimo pismeno v par dneh.

M. Z. v P.: Pesmi ne moremo uporabiti.

Izdajatelj in odgovorni urednik:  
Fran Marolt.

Last in založba „Zaveze jugoslovanskega učiteljstva“.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

### Ženitna ponudba.

Uradnik na deželi, 50 let star, vdovec, išče 35 do 40 let staro družico k trojimi majhnimi otroci. Slika s pismeno ponudbo naj se pošlje pod št. 520 poštno-ležeče Zgornje Trušnje via Velikovec (Koroško).

Naši himni:

1. Lepa naša domovina.
2. Bože pravde.

Dvoglasno s spremljevanjem harmonija za šolsko mladino priredil Fran Marolt. Cena 1 krona. Narodila sprejema le Učiteljska tiskarna.

### Naš denarni zavod.

Geslo: Kar plodonosno naložim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani

registrovana zadruga z omejenim jamstvom. Promet do 31. dec. 1919 K 333.228-81.

Hranilne vloge obrestuje od 1. jan. 1920 po 4%.

Uradne ure: Vsak četrtek in vsako soboto od 1/20. do 1/26. ure popoldne.

Umetna knjigoveznica

IVAN JAKOPIČ

LJUBLJANA

Cankarjevo nabrežje št. 13

LJUBLJANA

se priporoča slavnemu občinstvu za izdelovanje vsakovrstnih knjigoveških del, cenj gosp. trgovcem za izdelovanje vzorčnih knjig, vzorčnih kartonov, komisijskih knjig za potovalce po tvorniških cenah in sl. uradom za trezno in močno vezanje protokolov. — Izvirne platnice za vsakovrstne slovenske knjige, vezanje knjig za bralna društva, čitnice in knjižnice po nizki ceni. — Tiskanje pogrebniških travok in društvenih znakov s krasnimi modernimi črkami. — Postrežba točna, delo solidno.

Marija Tičar

LJUBLJANA

Šelenburgova ul. 1

LJUBLJANA

priporoča svojo bogato založbo tvorniških izdelkov papirja vseh vrst, šolskih zvezkov in vseh šolskih potrebščin.

Razglednice vseh vrst.

Trgovina

Ivan Bonač

Ljubljana

priporoča slav. učiteljstvu in šolskim vodstvom svojo bogato zalogo pisarniških in šolskih potrebščin. —